448

Antonio di Benedetto

Diego De Zama

Această operă îl aşază pe autor în primul rînd al marilor scriitori.

Ezequiel Martínez Estrada

Diego de Zama este unul din acele romane care reprezintă o piatră de hotar în peisajul narativ latino-american de astăzi.

Luis Sunén

Ai scris pagini esenţiale care m-au emoţionat şi continuă să mă emoţioneze.

Dintr-o scrisoare a lui Borges adresată lui Di Benedetto

EDITURA UNIVERS
GLOBUS

Lei 13,50

4

ANTONIO DI BENEDETTO

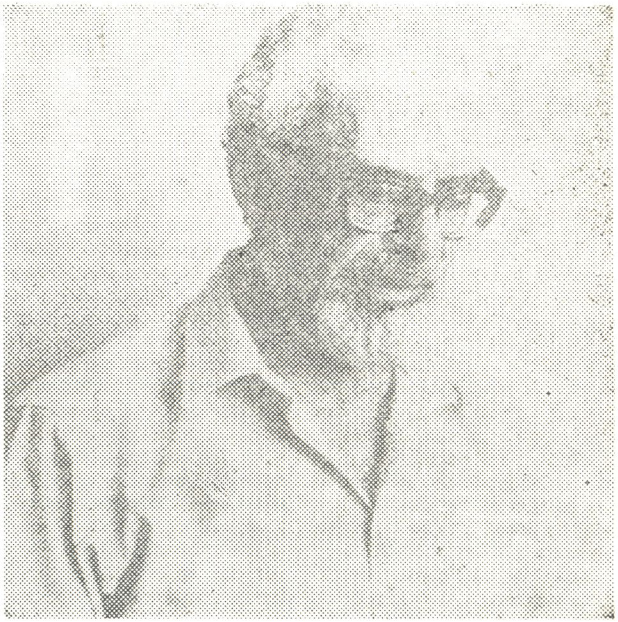
DIEGO DE ZAMA

1988

ANTONIO DI BENEDETTO

Diego De Zama

GLOBUS

Antonio di Benedetto

Diego De Zama

Traducere și cuvînt înainte
de
TUDORA ȘANDRU-
OLTEANU

EDITURA UNIVERS

București
1988

COPERTA COLECŢIEI DE ION STATE
Grafica şi ilustraţia : *Mircea Dumitrescu*

ANTONIO DI BENEDETTO
ZAMA
Ediciones Alfaguara
Madrid, 1978

CUVÎNT ÎNAINTE

ÎN PANORAMA LITERATURII AMERICII LATINE care, în ultimele decenii, trăieşte plenar revirimentul recunoaşterii universale, literatura argentiniană ocupă un loc de frunte, prin contribuţia adusă de o strălucită pleiadă de scriitori : Jorge Luis Borges, Adolfo Bioy Casares, Julio Cortázar, Manuel Mujica Láinez, Leopoldo Marechal, Victoria Ocampo, Ernesto Sábato.

Se cuvine să adăugăm la aceste nume şi pe cel al lui Antonio Di Benedetto.

O recentă confirmare de prestigiu a vålorii şi aprecierii operei sale o constituie acordarea, în 1986, a Marelui Premiu de Onoare al Societăţii Argentiniene a Scriitorilor, după ce, cu un an mai devreme, selecţia celor mai buni scriitori naţionali i-a desemnat, ca laureaţi pentru roman, pe A. Bioy Casares (pentru creaţia pînă la 1950) şi pe A. Di Benedetto (pentru creaţia posterioară acestui an), iar pentru nuvelistică pe J. L. Borges.

Cele cîteva date dintr-o succintă schiţă autobiografică a lui Di Benedetto, din 1968, sînt grăitoare pentru definirea profilului său artistic şi uman, mărturisind aspiraţia sa spre desăvîrşire, o modestie cuceritoare şi o discretă ironie din care nu lipsesc note de un umor nostalgic :

„Sînt argentinian, dar nu din Buenos Aires. M-am născut în 1922, de ziua morților. O vreme am vrut să fiu avocat, dar n-am persistat în această dorință. Am studiat mult, dar niciodată de-ajuns.

Am vrut apoi să fiu ziarist. Am reușit să ajung ziarist. Perseverez. Cîtva timp am fost corespondent de presă în străinătate.

Am citit și am scris. Citesc mai mult decît scriu și, firește, citesc mai bine decît scriu.

Am călătorit mult. Mi-ar fi plăcut să călătorească mai mult cărțile mele.

Aș fi vrut să scriu scenarii de filme și am și scris cîteva. Dar, în general, am rămas doar spectator de cinema...

Odată am cîștigat un premiu cu ceva ce scrisesem, apoi altul și, mai tîrziu... zece premii de literatură, unul de jurnalism și altul pentru scenarii de filme.

Am muncit din greu, muncesc și acum din greu. N-am nici un fel de bunuri materiale.

Muzica, pentru mine, este cea a lui Bach și a lui Beethoven. Și cîntecul flamenco.

Îmi place noaptea. Îmi place liniștea."

Completată cu unele amănunte și adusă la zi, biografia lui Antonio Di Benedetto ar putea suna astfel :

S-a născut la Mendoza, la 2 noiembrie 1922, dintr-o familie de obîrșie italiană. A moștenit de la tatăl său, mort de timpuriu, o formație culturală amplă. În anii copilăriei și adolescenței simte puternic atracția către literatură, mai întîi ascultînd cu nesaț povestirile mamei — care l-a și îndemnat să înceapă să scrie —, mai tîrziu citind cu pasiune opere de Dostoievski, Tolstoi, Horacio Quiroga și Pirandello. „Operele lui Pirandello — se destăinuie Di Benedetto în ultimul său interviu, apărut la 19 octombrie 1986 în Suplimentul literar al revistei «La Nación» din Buenos Aires — erau în consonanță cu sentimentele născute în mine prin ascendența italiană și cu acea atmosferă familiară în care m-am format și care constituie de fapt materia primă pentru cea mai mare parte a creației mele narative."

De la 18 ani începe să publice în presa din orașul natal, vocația pentru jurnalism — căreia i-a rămas credincios întreaga viață — punînd stăpînire pe el într-atît, încît îl determină să renunțe, după patru ani, la studiile de drept. Referindu-se la această perioadă, Di Benedetto consemnează : „Cea dintîi etapă în activitatea de ziarist este totdeauna hotărîtoare. Mulți rămîn dezamăgiți. Dar mulți descoperă pentru ce anume au vrut să fie ziariști : pentru a cerceta, a relata, a scormoni, a-și expune ideile. Și, de asemenea, pentru a demonstra cît de bine se poate scrie."

Din 1949, este redactor al secțiunii artistice și literare a ziarului „Los Andes" și corespondent al ziarului „La Prensa", din capitală. Peste cîțiva ani, ajunge director adjunct al ziarelor „Los Andes" și „El Andino" din Mendoza, pe care le conduce pînă în 1976, imprimîndu-le constant o orientare progresistă, corespunzătoare convingerilor sale democratice, socialiste și antiperoniste.

Paralel cu jurnalismul, se dedică prozei literare, îndeosebi de ficțiune și introspecție. În 1953 debutează cu volumul de povestiri *Mundo animal (Lume animală)*, salutat de critica de specialitate ca o operă de o deosebită originalitate. În peste două decenii,

pînă în 1976 — an care a însemnat o cotitură tragică în traiectoria umană și literară a prozatorului — apar romanele : *El pentágono*, 1955 *(Pentagonul)* (în ediții ulterioare intitulat *Annabella)*, *El silenciero*, 1964 *(Cel care făurește liniștea)* (în ediția din 1985 cu titlul *El hacedor de silencio)*, *Diego de Zama*, 1956 și *Los suicidas*, 1969 *(Sinucigașii)*, precum și volumele de povestiri : *Grot*, 1957, *Declinación y ángel*, 1958 *(Decădere și înger)*, *El cariño de los tontos*, 1961 *(Dragostea nătîngilor)* și *El juicio de Dios*, 1963 *(Judecata Domnului)*.

Calitatea și originalitatea acestei bogate producții narative îl situează pe Antonio Di Benedetto printre cei mai de seamă scriitori argentinieni contemporani, aducîndu-i totodată și recunoașterea în afara țării. Opere ale sale au fost traduse în zece limbi, iar multe dintre ele au fost răsplătite cu premii și elogii pe plan internațional. Critica italiană, de pildă, îl plasează pe scriitor la nivelul valoric al lui Italo Stevo, Gracq și Buzzatti.

Sub aspect stilistic, experimentul realizat de Di Benedetto în povestirea *El abandono y la pasividad (Abandonul și pasivitatea)*, scrisă cu o extremă sobrietate de mijloace expresive și în care totul este narat plecîndu-se de la obiecte, i-a determinat pe unii critici europeni să vadă în el un precursor al așa numitei „școli a privirii", tehnică narativă ce a atins apogeul în *noul roman* din Franța, din anii 60.

Romanul istoric *Diego de Zama*, considerat o adevărată capodoperă, a întrunit entuziaste aprecieri unanime și a fost distins la Roma, în 1968, cu premiul „Italia — America Latină". „Această operă îl așază pe autor în primul rînd al marilor scriitori" — arăta compatriotul său Ezequiel Martínez Estrada,

iar criticul spaniol Luis Suñén constata : „*Zama* este unul din acele romane care reprezintă o piatră de hotar în peisajul narativei latinoamericane de astăzi."

Printr-o nedreaptă ironie a sorții, în ultimii zece ani prestigiul internațional al lui A. Di Benedetto a sporit datorită unei circumstanțe dureroase, cu grave repercusiuni asupra omului și scriitorului. La puțină vreme după lovitura militară din Argentina, este arestat la 24 martie 1976 și întemnițat de autoritățile din Mendoza, fără nici o acuzație explicită. „Nu știu nici astăzi de ce am fost arestat — declara scriitorul în 1984, cu prilejul întoarcerii sale în patrie, după exilul care a urmat perioadei din închisoare. Unica mea activitate era cea de director adjunct al ziarelor «Los Andes» și «El Andino» și de corespondent la «La Prensa». Cred, fără să pot fi niciodată sigur, că am fost arestat pentru ceva ce publicasem. Suferința mea ar fi fost mai mică dacă mi s-ar fi spus care este cauza. N-am aflat-o însă nicicînd. Incertitudinea aceasta a fost chinul cel mai îngrozitor."

Amintirile celor 18 luni traumatizante petrecute în închisorile militare ale dictaturii lui Videla sînt cutremurătoare. „Vreme de un an și jumătate am cunoscut umilirile torturii morale și fizice, simulacrele de execuție, amenințările constante de a fi asasinat. În multe rînduri capacitatea mea creatoare a fost anulată." Violențele la care a fost supus i-au afectat profund memoria, provocîndu-i simptome de amnezie parțială care aveau să dureze ani. Dar tăria morală a acestui om timid, modest, interiorizat, căruia „îi place liniștea", precum și sentimentul de solidaritate cu ceilalți prizonieri l-au făcut să îndure cu demnitate exemplară ororile detențiunii. „În închisoare — își amintește el — ne străduiam fiecare să

facem ceva util, împărtășind celorlalți cunoștințele noastre. Eu îi învățam cum se scriu povestirile. Mai tîrziu, aflîndu-mă în surghiun la Madrid, am primit scrisori de la foști deținuți, acum exilați în Franța, care se consideră elevii mei."

Arestarea lui Di Benedetto a stîrnit un val de proteste în Argentina și în Europa. Personalități de renume ca Heinrich Böll sau J. P. Sartre și, în țara sa, Jorge Luis Borges, M. Mujica Láinez și în îndeosebi Ernesto Sábato și Victoria Ocampo, care au condus o campanie susținută, și-au ridicat glasul reclamînd eliberarea scriitorului și obținînd-o, în septembrie 1977.

Cei șapte ani de exil care au urmat, petrecuți mai întîi în Statele Unite și Guatemala, apoi în Franța și Spania, au însemnat o permanentă luptă cu adversitățile, cu obsesia coșmarului închisorii, cu singurătatea și cu dorul de țară, dar în același timp o continuare a creației sale.

În 1981 i se publică la Barcelona volumul de povestiri *Caballo en el salitral (Cal în deșertul de salpetru)*, culegere care conține piese de o mare frumusețe, ca cea intitulată *Aballay*, admirată de Borges („Ai scris pagini esențiale care m-au emoționat și continuă să mă emoționeze.") și Cortázar („În *Aballay* prezența trecutului apare ca un joc optic halucinant : personajul se situează în timpul mental și mistic al anahoreților, iar autorul în timpul personajului, pampa argentiniană din secolul al nouăsprezecelea. Astfel, un trecut apropiat se confundă într-un trecut îndepărtat ; din acest joc de ecouri temporale ia naștere, cred, intensa reverberație a lui *Aballay*, melcul său adîncit în urechea cititorului într-o interminabilă teorie a mersului înapoi ; și

marea minune este că, de fapt, înaintează spre fiecare din noi înșine, cu vinovățiile și morțile noastre, cu speranța unei izbăviri care face din acest gaucho Aballay unul din argentinienii de astăzi, de acum.").

Universul povestirilor din acest volum este un spațiu tăcut, guvernat nu de voința oamenilor, ci de o fatalitate necruțătoare, de singurătatea și imposibilitatea făpturii umane de a ajunge să comunice cu semenii, de o permanentă neliniște existențială.

Volumul *Cuentos del exilio*, 1983 *(Povești din exil)* este de asemenea rodul acestor ani de frămîntări, dezamăgiri și suferință, căci, așa cum remarcă autorul în cuvîntul către cititor : „...exilul meu a fost de fapt dublu : cînd am fost smuls din mijlocul familiei mele, al muncii mele, al prietenilor, și apoi cînd am fost nevoit să trăiesc pe meleaguri străine și îndepărtate."

În mai 1984, Antonio Di Benedetto se reîntoarce în Argentina, bucurîndu-se de o primire caldă printre compatrioți. În numeroasele interviuri pe care mijloacele de comunicare le-au difuzat cu acest prilej, a evocat cu emoție și simplitate trecerea sa prin închisorile dictaturii, fără a căuta însă în nici un fel să tragă foloase de pe urma nedreptății căreia i-a fost victimă, și afirmîndu-și încrederea și speranțele în renașterea țării : „Militarii nu m-au înfrînt. Sînt în viață, m-am reîntors în patrie, mă întîlnesc cu prieteni și pot vedea în tinerii din jur chipul noii Argentine."

În 1985 apare ultimul său roman, *Sombras nada más... (Doar umbre, nimic mai mult...)*, în care temele majore — singurătatea, iubirea, nostalgia, moartea — se integrează într-un vast teritoriu, confuz și dureros, dintre realitate și visare, prin dedublarea per-

manentă a protagonistului în cel care trăieşte şi cel care visează. Deşi închisoarea continuă să fie o obsesie puternică, romanul nu este o operă cu prizonieri şi temniceri, coordonatele pe care se desfăşoară fiind cele ale lumii ziariştilor, atît de bine cunoscută de către autor. „Este o poveste de dragoste a unui ziarist care transferă dezordinea generală la viaţa sa afectivă, proces în care visele au o importanţă primordială — explică Di Benedetto. Romanul mi-a îngăduit apoi să meditez asupra deontologiei şi eticii acestei profesiuni, inserîndu-mi impresiile în naraţiune."

În ultimii doi ani, viaţa scriitorului cunoaşte o paradoxală şi dramatică desfăşurare pe două planuri care nu ajung să se interfereze. Pe de o parte, este copleşit de vîrtejul onorurilor oficiale — întîlniri, interviuri, mese rotunde, conferinţe, reportaje, elogii, premii şi distincţii, naţionale şi internaţionale. Este membru al Academiei Argentiniene de Litere ; i s-au decernat peste 20 de premii literare, între care cel al PEN Clubului şi Marele Premiu de Onoare al Societăţii Argentiniene a Scriitorilor, precum şi titlul de doctor *honoris causa* al Universităţii Naţionale din Cuyo.

Pe de altă parte însă, liniştea şi starea sănătăţii sale, şi aşa deteriorate de privaţiunile suferite în închisoare şi în exil, sînt afectate treptat de o acută senzaţie de frustrare şi de feluritele dificultăţi ale existenţei de zi cu zi. „Din modestul meu post la Centrul Cultural al Mendozei din Buenos Aires mi-e tare greu să trăiesc — destăinuia el, fiind pus în situaţia de a nu i se mai reînnoi contractul de consilier la Direcţia Naţională a Cărţii, după ce înainte i se comprimase, din aceleaşi raţiuni bugetare, postul

de la Secretariatul Cultural al Naţiunii. Şi nu ştiu ce să fac, fiindcă n-am nici un fel de chemare pentru altceva care nu se află în sfera culturii."

La începutul anului 1986, o nouă dezamăgire se adaugă unui şir deja destul de lung de renunţări dureroase : visul său de a vedea terminat filmul care începuse să se turneze în Argentina după *Diego de Zama*, romanul pe care-l îndrăgea cel mai mult, nu se mai poate împlini, căci din motive financiare realizatorii sînt nevoiţi să-l abandoneze.

Aceste adversităţi l-au făcut să se refugieze tot mai mult în singurătate, într-o resemnare tăcută, într-o austeră şi demnă desprindere de tot ce înseamnă modă literară, din ce în ce mai covîrşit de sentimentul tragic al existenţei care-i străbate întreaga operă, dar păstrîndu-şi pînă la sfîrşit o conduită morală ireproşabilă, o mîndrie neostentativă şi, mai cu seamă, acea sensibilă şi nuanţată înţelegere a vieţii şi firii omeneşti de care a dat totdeauna dovadă. Şi astfel, s-au adeverit iarăşi cuvintele pe care le-a spus odată cu privire la sursa de inspiraţie a operei sale : „Izvorul de la care am vrut să beau mereu are două feluri de apă : cea foarte limpede a înţelegerii şi cea nespus de dulce a dragostei faţă de om."

Grăitoare este, în acelaşi sens, şi o altă mărturie a scriitorului despre romanul *Sombras nada más...*, şi care este în realitate o adevărată profesiune de credinţă pentru întreaga sa creaţie : „Ori de cîte ori am putut strecura un zîmbet sau aduce puţină lumină în acest tunel prin care toţi trecem ca să trăim, am făcut-o."

A murit cu puţin timp înainte de a împlini 64 de ani, la 10 octombrie 1986, la Spitalul Italian din Bue-

nos Aires, unde fusese internat la 17 august, în urma unei congestii cerebrale.

*
* *

Romanele și povestirile lui Antonio Di Benedetto alcătuiesc o operă de o mare coerență, în care ni se dezvăluie, din unghiuri diferite, un univers propriu, situat între vis și realitate, născut din împletirea originală a unor elemente ce ilustrează filonul literaturii fantastice și al așa numitului „realism magic", caracteristic literaturii latinoamericane contemporane, cu o tematică morală referitoare îndeosebi la sensul existenței și al condiției umane.

Chiar dacă nu totdeauna în mod explicit, în centrul acestei opere se află autorul, identificat permanent cu personajele imaginate. „Cred că, în mare parte, ceea ce am scris este autobiografic, deși am ascuns aceasta ca să nu fiu descoperit și acuzat de repetări plicticoase" — declara el în ultimul interviu realizat pentru revista „La Nación" din Buenos Aires, cu puțină vreme înainte de a muri. Și, tot aici, caracterizîndu-și cu modestie opera, explica: „Nu cred că este transcendentă. A făcut o anumită impresie deoarece, ca totdeauna, în centrul ei am fost eu — dar eu oglindit în alte persoane —, sau ceea ce am descoperit la alții că au în comun cu mine. Cititorii și-au dat seama că există asemănări între ceea ce povestesc eu și cele trăite de ei înșiși."

Așa cum a evidențiat adesea critica de specialitate, originalitatea lui Antonio Di Benedetto este remarcabilă și în privința realizării artistice a scrierilor sale, dintre care multe sînt socotite modele ale creației narative moderne.

Stilul său este născut din măiestria în mînuirea mijloacelor artistice cu mare economie, din construirea inefabilă, dar cu rigoare și precizie, a imaginilor, răspunzînd pe deplin intenției pe care o mărturisea în interviul amintit: „Totdeauna m-am străduit să scriu bine și limpede."

Limbajul pe care se întemeiază, despuiat de orice retorism, de orice artificiu sau element de prisos, este transparent, sobru, flexibil, sugestiv.

Acest proces de elaborare a scriiturii este înfăptuit printr-o muncă migăloasă de cizelare, de căutare a perfecțiunii, după cum reiese din această incursiune în laboratorul de creație al prozatorului: „M-am obișnuit ca, atunci cînd termin un paragraf sau o pagină, să citesc ce-am scris cu voce tare și, dacă ceva nu-mi sună bine, caut alt cuvînt care să fie mai potrivit sau să pătrundă mai bine în spiritul cititorului. Ajung astfel uneori la crearea de paragrafe sau texte armonice, nu sonore, dar oricum melodioase și, pe cît posibil, fără disonanțe. Apelez apoi cu stăruință la dicționar. Încerc să transmit simțirea prin cuvînt. Mă preocupă proza frumoasă, nu frazele gratuite, ci doar acelea care reprezintă sau sugerează ceva."

Diego de Zama, unul din romanele de vîrf ale literaturii hispanoamericane, este cu totul reprezentativ pentru universul artistic al scriitorului și, cum am arătat, cartea sa cea mai îndrăgită.

Dedicația „Victimelor așteptării" exprimă concis spiritul operei. Deși este vorba de un roman istoric despre America în perioada colonială, încărcătura filozofică ce se desprinde din el capătă, prin geniul autorului, o forță generalizatoare care transcende hotarele timpului, căci nesfîrșita, dureroasa așteptare a

lui Diego de Zama este de fapt istoria oricărei așteptări, adică istoria descoperirii singurătății lăuntrice. Problematica existențială întrețesută în urzeala narativă conferă așadar romanului o vibrantă actualitate.

„Cînd mi-am imaginat această temă — lămurește Di Benedetto, în interviul citat — mi-a venit în minte să scriu o carte care s-ar putea intitula *Așteptare în miezul pămîntului*. M-am gîndit că eu, sau oricare făptură omenească, aș putea rămîne singur, singur într-un colț de lume pustiu, fără semeni, fără viețuitoare, înconjurat doar de obiecte. M-am gîndit la situațiile în care s-ar afla acest călător singuratic pe pămînt, la alternativele, primejdiile, dorințele și nevoile sale. Oare în ce loc poți fi singur pe lume ? mă întrebam. Într-un deșert, dar aceasta era soluția cea mai banală. M-am gîndit atunci la o pădure, la o junglă. Am ales apoi ca loc al acțiunii Paraguayul colonial, fiindcă don Diego de Zama avea o educație și o formație juridică."

În cadrul timpului istoric — sfîrșitul secolului al XVIII-lea — timpul individual al protagonistului îndeplinește o funcție esențială în structurarea substanței narative, deoarece trecutul, prezentul și viitorul lui Diego de Zama își pierd adesea conturul și se întrepătrund, creînd un halucinant amestec de vis și realitate, care reprezintă cheia romanului.

Imaginea nostalgică a trecutului îndreptățește dezamăgirea, frămîntările și dorințele ce se zbuciumă în sufletul lui Diego de Zama la începutul cărții. Odinioară, ca înalt magistrat într-un teritoriu din Viceregatul Río de la Plata *, fusese un adevărat erou, fusese : „Învățatul don Diego de Zama !... Neînfricatul, întreprinzătorul, cel care a adus pacea printre indieni fără să folosească spada, care a înfrînt răscoala băștinașilor fără vărsare de sînge spaniol, bucurîndu-se de onoruri din partea monarhului și de respectul celor învinși !..." În prezent însă, surghiunit într-o funcție fără strălucire, ca sfetnic al guvernatorului într-un colț îndepărtat și anodin al Viceregatului — Asunción del Paraguay — întreaga lui viață gravitează în jurul unei himere : așteptarea corăbiei ce urma să-i aducă decretul regal cu numirea într-un post de prestigiu, într-un oraș mai important, fie Santiago de Chile, fie Buenos Aires, unde rămăseseră soția, copiii și mama sa.

Această așteptare dramatică sortită eșecului este însoțită de o degradare treptată a existenței, exterioare și lăuntrice, a protagonistului, de o anihilare a trăsăturilor sale morale.

Cele trei părți ale romanului, intitulate *Anul 1790*, *Anul 1794* și *Anul 1799*, constituie tot atîtea nivele ale acestei prăbușiri, ale acestei înfrîngeri cu un inexorabil deznodămînt tragic.

În prima parte, Diego de Zama trăiește încă sub influența gloriei trecutului, fiind însuflețit de necesitatea unei reabilitări față de sine însuși, față de soția sa, față de coroana spaniolă. Singurătatea din preajmă („Păstram doar pentru mine gîndurile acestea... din pricina slabei sau inexistentei mele însușiri

* În perioada colonială, Lumea Nouă era împărțită, politic și administrativ, în mai multe viceregate ; unul din cele mai mari și înfloritoare a fost cel din Río de la Plata, cuprinzînd actualele teritorii a trei țări : Argentina, Uruguay și Paraguay.

de a-mi face prieteni buni cărora să-mi descarc sufletul. Trebuia să îndur așteptarea — și amărăciunea — de unul singur, fără să le pot împărtăși."), greutățile zilnice pricinuite de lipsa ori veșnica întîrziere a banilor ce i se cuveneau, frustrațiile sentimentale — dragostea lui cu Luciana, femeie frivolă și vanitoasă, nu se împlinește —, toate acestea îl fac să se desprindă din ce în ce mai mult de realitate, făurindu-și o lume imaginară unde năzuința sa spre o iubire ideală este atotstăpînitoare.

Împrejurările vitrege îl împresoară tot mai necruțător în a doua parte a cărții. S-au scurs patru ani și situația eroului s-a înrăutățit pe toate planurile. Legătura stimulatoare cu trecutul a pierit, viitorul apare din ce în ce mai iluzoriu, prăpastia dintre visul de iubire și realitate este și mai adîncă. Are un fiu nelegitim cu o văduvă spaniolă săracă, îi părăsește pe amîndoi și trăiește într-o mizerie extremă, răbdînd de foame sau mîncînd din mila secretarului său. Neputincios, asistă la propria-i decădere, atras fără voie într-un descumpănitor joc de năluciri primejdioase, pe un tărîm straniu în care coșmarul invadează realul : „Totul era prea neclar, dar mi se părea că lipsa de claritate nu pornea de la ea, ci din mine însumi, și că această imagine de femeie nu era adevărată, ci o proiectare a cugetului meu chinuit, o proiectare întruchipată prin puterea izvodirii magice pe care o are febra... Nu puteam ști dacă exista o femeie, nu puteam ști dacă vorbeam cu cineva. Nu știam, nu izbuteam să aflu dacă toate acestea se petreceau aievea sau nu... Oroarea, în noaptea aceea încă nedeslușită, pusese deja stăpînire pe mine."

În partea a treia a romanului, după alți șase ani, procesul degradării morale a lui Diego de Zama

atinge treapta cea mai de jos. Sperînd că o victorie militară i-ar aduce în sfîrșit îndelung rîvnitul transfer, se înrolează în legiunea pornită să străbată jungla, pentru a captura un bandit de temut. Hazardul i se arată din nou potrivnic, iar el se refugiază în pasivitate, în lașitate, în trădare, ajungînd în final la o moarte nedemnă, după ce îndurase umilința de a fi acceptat un compromis dezonorant : „...Porto șterse cu palma gîtul sticlei. Îmi întinse ultima înghițitură. Am șovăit. Dacă primesc, mi-am spus, înseamnă că merg mai departe. A merge mai departe însemna să fiu un aventurier și un criminal. A merge mai departe însemna, de asemenea, să trăiesc. Am luat sticla cu amîndouă mîinile și-am dus-o la gură de parcă fi mușcat-o."

Diego de Zama se afundă pentru totdeauna în misteriosul labirint unde se confundă visul, dorința și realitatea, într-un deznodămînt imprecis, părîndu-i-se că, după crunta mutilare suferită, se trezește la viață, în prezența enigmaticului personaj întruchipat de băiatul bălai — care, în fugarele sale apariții de-a lungul întregii narațiuni, rămîne veșnic copil —, identificat parcă acum cu propria-i conștiință : „Poate am ațipit, poate nu. Reveneam din neant. Am vrut să reclădesc lumea. Mi-am dezlipit pleoapele ușurel, de parcă făuream zorile. El se uita la mine. Nu era indianul. Era copilul bălai. Murdar, cu hainele ponosite, nu mai mare de doisprezece ani. Am înțeles că eram eu, cel dinainte, că nu mă născusem din nou, abia atunci cînd am putut vorbi cu propriu-mi glas, regăsit, și i-am spus cu un zîmbet părintesc : — N-ai crescut... La rîndu-i, cu nesfîrșită tristețe, îmi răspunse : — Nici tu."

Compoziţional şi stilistic, romanul este izvodit cu o măiestrie impresionantă : tensiunea dramatică este realizată desăvîrşit, scriitorul izbutind să creeze o învăluitoare atmosferă de expectativă, punctată de elemente imprevizibile, în care fantasticul şi misterul întretaie desfăşurarea cotidiană a acţiunii.

De asemenea remarcabilă este arta cu care sînt însufleţite personajele, în primul rînd Diego de Zama. „Personalitatea complexă a eroului conferă cărţii vigoare şi putere de atracţie — evidenţiază Antonio Pagés Larraya, primul comentator al romanului, la apariţia lui în 1956, în articolul „Salutîndu-l pe Zama" (republicat după 30 de ani în „La Gaceta" din Tucumán, la 12 octombrie 1986). Viaţa lui Diego de Zama este ţesută din aşteptări : plăţile din visteria regală care întîrzie veşnic, transferul care nu mai soseşte, dragostea mereu înşelată, intervenţia hazardului totdeauna ostilă, pînă şi posibilitatea de a săvîrşi un gest eroic sau autentic umilită de fapte."

Ca modalitate expresivă a discursului narativ, se recurge la relatarea la persoana întîi, această identitate protagonist — povestitor dînd întregii scriituri tonalităţi de confesiune trăită. Monologul interior, meditaţiile, retrospecţia prin cunoscutele *flash-back*-uri ale memoriei predomină în structura cărţii, dialogurile şi descrierile fiind reduse.

O profundă cunoaştere a sufletului omenesc îi dă autorului posibilitatea să plămădească celelalte personaje într-un chip convingător, nu prin descrierea explicită, ci prin plasarea şi urmărirea lor în situaţii revelatoare, şi mai ales prin intermediul comentariilor şi reflecţiilor eroului.

La impresia de autenticitate pe care o lasă romanul contribuie neîndoios şi fundalul pe care se desfăşoară acţiunea — cel al societăţii coloniale tradiţionale, surprinsă cu obiceiurile ei poate doar în aparenţă pitoreşti, cu preocupările, pasiunile, virtuţile mărunte şi viciile ei, atît de necruţătoare, în mijlocul unei naturi opulente, sălbatice şi ademenitoare, prielnice visării şi tainelor.

Roman de excepţie, purtător al unor valori vitale, umane şi artistice, *Diego de Zama* a cunoscut mai multe reeditări în Spania şi a fost tradus în germană, italiană, franceză, engleză, portugheză şi polonă. Tălmăcirea în limba română, pe care Antonio Di Benedetto a aşteptat-o cu însufleţit interes („Visez la ziua cînd va vedea lumina tiparului versiunea în română a lui *Diego de Zama.* Va fi un punct important în bio-bibliografia mea" — scria el traducătoarei, în mai 1985), apare la mai bine de un an de la moartea sa. Sîntem încredinţaţi însă că, la acest prim contact cu opera marelui prozator argentinian, cititorii români vor fi cuceriţi de farmecul romanului, înţelegîndu-i pe deplin menirea. Căci, aşa cum spune cu cuvinte simple şi mişcătoare unul dintre personaje : „Cărţile se scriu numai pentru a sluji adevărul şi frumuseţea."

TUDORA ŞANDRU OLTEANU

Victimelor așteptării

ANUL 1790

IEȘIND DIN PORT, m-am dus spre țărm, la întîlnirea solitară cu corabia pe care-o așteptam, fără să știu cînd va sosi.

Am ajuns la cheiul vechi, construcția aceea de neînțeles, căci orașul și portul s-au aflat mereu în același loc, un sfert de leghe mai sus.

Prinsă între piloni, apa se mișcă ușurel.

Purtată de unda lină și de vîrtejurile fără ieșire, se tot ducea și revenea, cu precizie, o maimuță moartă, încă întreagă și neatinsă de descompunere. Apa, în fața pădurii, a fost totdeauna un îndemn la drum, pe care ea nu l-a urmat pînă cînd n-a mai fost maimuță, ci doar leș de maimuță. Apa voia să-l poarte cu ea și-l luă, dar se încurcă printre pilonii cheiului părăginit și acum stătea așa, dînd să plece și nu putea ; eu eram în aceeași situație.

Stăteam așa, dînd să plec și nu puteam.

Cu toate că era atît de blîndă, nu mă încredeam în natura acestor meleaguri, fiindcă e copilăroasă și gata să mă scoată din minți, iar în moleșeala stării de veghe îmi inspira fugare gînduri perfide, din acelea care te încearcă mereu și nu-ți dau pace.

Păstram doar pentru mine gîndurile acestea, excluzîndu-le din discuțiile cu guvernatorul și cu toți ceilalți, din pricina slabei sau inexistentei mele însușiri de a-mi face prieteni buni, cărora să-mi descarc sufletul. Trebuia să îndur așteptarea — și amărăciunea — de unul singur, fără să le pot împărtăși. Așa cum îmi spunea acest uneori insolent Ventura Prieto, care se ivi lîngă mine în după-amiaza aceea, desigur că nu căutîndu-mă, ci din întîmplare. Socotea că, pe meleagurile astea întinse, s-ar fi zis că eu mă aflam parcă izolat într-un puț. Mi-a spus-o odată și a spus-o și altora, în mai multe rînduri, neluînd în seamă ceea ce știau toți : c-am fost ca un cocoș neînfricat, sau cel puțin ca stăpînul unei arene de lupte de cocoși.

Apăru tocmai cînd stăteam și mă uitam la maimuță și i-am arătat-o, ca să-i abat gîndurile și să-l împiedic să mă întrebe ce făceam acolo. Iar el, Ventura Prieto, subalternul meu, șovăi o clipă, de parc-ar fi căutat cum să mă dea gata în materie de ciudățenii sau descoperiri. Prinse îndată a-mi povesti una din acele „cercetări", cum le spunea el, iar eu nu știu dacă numele li se potrivea într-adevăr, însă mă tulburau, căci aveau puterea să sugereze comparații, lăsîndu-mi în suflet urmări ce puteau depăși limitele suportabilului.

Spuse că există un pește, chiar acolo în fluviu, pe care apele nu-l voiau și el, peștele, e

nevoit să-și petreacă viața, întreaga viață, într-un du-te-vino în mijlocul lor, precum maimuța ; ba încă și mai îngrozitor, deoarece el e viu și trebuie să lupte necontenit cu forța lichidă pornită să-l arunce la mal. Mai spuse Ventura Prieto că acești pești resemnați, atît de atașați elementului care-i respinge, atașați poate fără voia lor, trebuie să-și folosească aproape toată energia în cucerirea permanenței și că, deși sînt mereu în primejdie să fie aruncați din sînul apei, încît nicicînd nu pot fi văzuți în mijlocul ei, ci doar către țărm, au totuși o viață lungă, mai lungă decît cea pe care o au de obicei alți pești. Mor doar atunci, adăugă, cînd strădania lor e prea mare și nu-și pot găsi hrană.

Am urmărit cu vicioasă curiozitate povestea, fără s-o cred. Reflectînd la ea, mi-era teamă să mă gîndesc la pește și la mine în același timp. Din pricina asta l-am invitat pe Ventura Prieto să ne întoarcem și m-am abținut să-mi dau cu părerea.

M-am străduit să nu-mi abat atenția de la motivul plimbării mele, de la faptul că așteptam o corabie care, dacă sosea, îmi putea aduce vreo veste de la Marta și de la copii, chiar dacă nici ea, nici ei, n-ar fi să vină, și într-adevăr n-aveau să vină niciodată.

2

POT SĂ-MI DEPLÎNG SOARTA, fără vanitatea umilinței, dacă nu mă mai tem să mă rușinez de ceilalți, ci doar să nu întrec măsura

pe care mi-o dau mie însumi, fără zgîrcenie. Dacă-mi recunosc o înclinare pasională, pentru nimic în lume nu trebuie să-mi îngădui imbolduri închipuite sau căutate. Nu poate fi vorba de nici o scuză atunci cînd instinctul ne previne și nu-l luăm în seamă.

Mă împboldi soarele care, eliberat de norii atîtor zile fără furtună, se încinsese pînă se făcuse alb, și iată-l amestecîndu-și lipsa de culoare și luciul nemișcător și fierbinte cu nisipul curat ce stîrnește năluciri. Am putut vedea o pumă și-am crezut că e imobilă și neprimejdioasă ca un decor, foarte netedă, fără amănunte, de parcă n-ar avea gheare, nici dinți, de parcă liniile rotunjite ale trupului său n-ar dezvălui flexibilitatea salturilor, ci docilitatea și blîndețea cu care s-ar îndrepta spre o mînă iubitoare. Datorită acestei pume nevăzute am reflectat la jocurile care au fost sau pot fi îngrozitoare, nu în momentul în care se joacă, ci înainte sau după.

Am mers în căutarea adăpostului umbros de-a lungul rîului, dar am fost nevoit să mă opresc printre cei dintîi copaci, fiindcă răzbăteau pînă la mine, libere și încrezătoare, glasuri de femei însuflețite de desfătarea scăldatului.

Totuși am luat-o spre inima pădurii și, ascuns de vegetație, am zărit o clipă, din față, trupuri dezgolite, pîrlite de soare și aurii, iar dintr-o parte, un chip nedeslușit, căci se vedea doar ceafa și părul strîns în creștet, fără să-mi pot da seama dacă era o albă sau o mulatră. N-am

vrut să mai privesc, căci mă făcea să-mi pierd cumpătul și putea fi mulatră, iar eu nu trebuia nici măcar să le zăresc ca să-mi și apară în vis, să mă amețească și să mă subjuge.

Am fugit. Era însă limpede că mă văzuseră, dar cînd am fost conștient de aceasta n-am mai putut distinge dacă în agitația ce-o lăsasem în urmă se stîrnise și interes.

Picioarele mele își recăpătară mersul apăsat, pentru că ceva mă vestea că eram urmărit. Nu putea fi un bărbat, dat fiind că bărbații nu stau de pază la scăldatul femeilor ; indiană sau mulatră da, din pricina iuțelii cu care călca dincolo de cărare, acolo unde-s ierburi și trunchiuri de copaci ce-ți stau în cale.

Aproape că mă ajunse și strădania ei era pentru mine un semn că încearcă să-mi vadă chipul, să mă cunoască, după cum îi poruncise stăpîna ; aceasta era, deci, o femeie albă. Mi-a părut rău că plecasem, că o zărisem doar în fugă, fără să pot afla cine era. Trebuia să mă întorc și să fac față la orice : s-o descopăr și să mă dau în vileag.

Nu era cu putință.

Tot ce puteam face era să-mi revărs asupra iscoadei vălmășagul ce-mi clocotea în sufletul dezamăgit.

Am luat-o pe neașteptate spre stînga, înaintînd printre copaci iar ea, prostită de surpriză, nu izbuti să fugă. Așa goală cum era am prins-o de gît, înăbușindu-i strigătul și am pălmuit-o pînă mi s-a zvîntat sudoarea de pe mîini. Dintr-un brînci am trîntit-o la pămînt. Se ghemui

întorcîndu-mi spate. Am lovit-o cu piciorul și-am plecat.

Îmi purtam furia domolită, pe cînd mă năpădea un gînd plin de dojană împotrivă-mi : Firea mea ! Firea asta a mea !... Oh !

Mîna mea poate lovi obrazul unei femei, dar cel pălmuit voi fi eu, căci îmi voi fi călcat demnitatea în picioare.

Chiar de n-ar fi așa, chiar de-ar fi doar furia în joc, mă știam vinovat de păcatul de a mă fi lăsat pradă mîniei și dorinței de a înăbuși la unul din semeni ceea ce eu însumi îi stîrnisem.

3

VENISE IAR VREMEA SIESTEI, ce făcea ca patul să-mi apară îmbietor, dar primejdios ; nu voiam să mi-o mai petrec însă sub cerul liber, cel puțin nu în ziua aceea, atît de aproape de cea în care văzusem femeile scăldîndu-se.

Era vremea siestei și matahala aceea îngrozitoare năvăli spre mine pe strada pustie precum un meteor din soare, pe care niște puteri infailibile mi-l destinaseră mie, dintre toți muritorii.

M-a apucat de veșmite iar eu am vrut să-l opresc cu un „Domnule !“ hotărît. Nu mă luă în seamă și-i tot dădea zor făcîndu-mă „codoș de femei cinstite“ și „curios scîrbavnic ce nici măcar nu-i în stare de altceva“. Într-un iureș confuz m-am indignat, am înțeles că era soțul, am descoperit cine era ea și am încercat să mă

desprind, pe cînd el îmi striga : „O să fie duel !“, apoi plecă și mă lăsă. Mă lăsă pradă nevoii de a-l urma și a-l scutura zdravăn, dar m-am stăpînit, înșelîndu-mă cu făgăduința viitoarei răzbunări, pentru că o să fie duel, așa spusese.

Dar n-avea să fie. Pe stradă nu se aflau decît o cățea în călduri și pretendenții ei cu patru labe ; așadar, nici un martor n-avea să-l oblige să-și respecte cuvîntul, o izbucnire violentă care, de bună seamă, i-a fost de-ajuns să-și astîmpere pofta de a mă lovi. În ce mă privește, mă puteam învinui de slăbiciuni și mai mari.

Și totuși, mi-am jurat că aceasta va fi ultima ofensă. Mi-am zis că, de mă resemnam s-o îndur, era numai fiindcă înțelegeam temeiul înverșunării lui, știindu-mă vinovat. Atît doar că, argumentam, nu trebuia să mă jignească. „Curios scîrbavnic“ : sînt cuvinte care-ți rămîn în cuget fără alternativa de a le uita.

De-ar fi așa, de n-ar avea loc niciodată duelul anunțat, trebuia să înțeleg că există o limită în ce privește spălarea ocării, chiar la indivizii cei mai violenți în aparență ? Trebuia oare să cred că bărbatul ce-și apără cu prea puțin zel nevasta este, mai curînd decît fricos, îngrădit de pricini tainice, care-l împiedică să se ocupe prea mult de ea : o ură ascunsă, un plictis vag, o iubire stinsă care însă nu e limpede pentru nimeni, nici măcar pentru el ?

4

GUVERNATORUL ÎMI ÎNCREDINȚĂ un caz de neînțeles. Nu-mi cerea decît să îndeplinesc o formalitate și m-am supus întocmai. N-am vrut să mă întreb dacă el, guvernatorul, avea sau nu autoritatea de a scoate de la închisoare un vinovat, acuzat de omucidere și prins asupra faptului, și de a porunci să fie adus în cabinetul meu, însoțit doar de un paznic, pentru a-mi „explica situația“, în așa fel încît să văd „în ce chip poate fi scăpat de acuzare“. Eram obligat să-l ascult și să mă prefac că nu știu cum a ajuns la mine, prin ce protecție sus pusă și cu ce intenții din partea sprijinitorului. Trebuia să veghez asupra stabilității mele, a funcției mele, tocmai pentru a putea să mă eliberez de ea, de funcția aceasta.

Trebuia să-l ascult pe deținut, ceea ce mi se păru o clipă cu neputință, căci nu se poate s-asculți pe cineva care nu scoate un cuvînt. Stătea închis în sine, nu cu asprime, ci cu gîndul dus, păstrînd tăcere aspra miezului problemei, și anume săvîrșirea delictului.

Paznicul mă înștiință, foarte cuviincios, din spatele prizonierului, că ne puteam aștepta la o criză de plîns ori la nu știu ce izbucnire de ordin sentimental.

Nu era, deci, un individ de temut, ci un om distrus.

Ca să scap de scena provocată, poate, chiar de mine, printr-un interogatoriu răspicat, și de plictiseala ce mă năpădi prea curînd, l-am

lăsat singur cu paznicul care părea mai degrabă că-l protejează decît că-l păzește.

După un timp, cred că pentru a-mi schimba dispoziția, am intrat în încăperea unde lucra Ventura Prieto. I-am povestit despre muțenia pe care-o lăsasem dincolo de ușă.

N-am avut de ce să mă căiesc, pentru că Ventura Prieto, cu un disprețuitor „Așa n-o să meargă", mi-a cerut voie să intervină el și să mă ajute.

Printr-un zîmbet prietenesc, ce-ar fi putut lesne părea astfel, deoarece semăna prea puțin cu ceea ce se presupune a fi un slujbaș, Ventura Prieto a făcut ca acest spirit închis să se dezvăluie în scurtă vreme.

Cu privirea plecată, cu o tristețe copleșitoare marcîndu-i glasul, tînărul acela care fusese chipeș, iar acum se trecuse prea de timpuriu, spuse :

— Eram un fumător împătimit. Într-o noapte, am băgat de seamă, cu groază, că-mi crescuse o aripă de liliac...

Se întrerupse.

Cu acest început de mărturisire ne stîrni destulă neliniște ca să dorim să n-amuțească iar. N-o făcu. Își dăduse seama că vorbele nu răspundeau pe de-a întregul gîndurilor sale și se silea, printr-un efort de memorie, s-ajungă la o potrivire exactă. Într-un tîrziu, își reluă și întregi povestirea :

— Eram un fumător împătimit. Într-o noapte, am adormit cu un trabuc în gură. M-am trezit cu spaima de a deschide ochii. Pesemne știam : îmi crescuse o aripă de liliac. Cu scîrbă, mi-am

căutat în întuneric cuțitul cel lung. Mi-am tăiat-o. La lumina zilei am văzut-o zăcînd pe jos : era o femeie oacheșă, iar eu îngăimam c-o iubesc. M-au întemnițat.

Nu mai scoase un cuvînt.

Îi împărtășirăm tăcerea.

I-am făcut paznicului semn din ochi că putea să-l ia de acolo.

Și Ventura Prieto îmi spuse că trebuia să găsesc calea de a-l salva.

Regreta că nu văzuse trupul străpuns de cuțit al femeii oacheșe. Voia să știe unde i-l împlîntase.

5

ACEASTĂ PRICINĂ CAPTIVANTĂ făcu să mi se domolească bătăile de inimă stîrnite de cele două salve de tun ce prevesteau sosirea unei corăbii.

Tolba cu scrisori fu dusă la guvernator înainte de a mă putea îndrepta, ca în alte rînduri, spre chei, să ies cît mai curînd în întîmpinarea unor posibile vești și a chipurilor marinarilor și ale puținilor călători ce soseau.

Ofițerul împărți conștiincios pe masă corespondența fiecăruia, nimic pentru don Diego de Zama, fiindcă mîinilor mele le era hărăzit să rămînă goale încă multă vreme.

Lipsa de vești de la Marta, de la copii și de la mama, îmi pricinuia aceeași amărăciune de care am avut parte la sosirea multor corăbii ;

acum însă mă îndurera şi mai tare, căci se adăuga la tot ce simţisem în cursul a paisprezece luni de cînd mă aflam aici.

Ieşind din cabinetul meu, m-am lipsit de imaginea pururi atrăgătoare a unei alte mari corăbii, ancorate în port.

M-am dus acasă.

I-am poruncit unei slujnice să-mi pregătească nişte ouă de găină. Fiind ceva neobişnuit — întrucît niciodată nu mîncam acasă — faptul acesta a atras atenţia fiicelor gazdei mele, don Domingo Gallegos Moyano, şi a făcut ca mai tîrziu una din ele să vină în odaia mea, oferindu-mi *mate* *, pe care l-am acceptat.

Mi-am consacrat a doua parte a zilei unei epistole, amănunţite şi pline de jale, către Marta, ca s-o trimit cu corabia ce va pleca pe fluviu în jos.

Urmăream alene în minte călătoria scrisorii, pînă la Buenos Aires pe apă, apoi sute de leghe pe pămînt, spre apus, şi mă dureau învinuirile, încă proaspete pe hîrtia pe care soţia mea, departe şi fără bărbatul ei, avea să le citească trei, patru luni mai tîrziu, poate într-o zi cînd eu aş fi fericit. Dar n-am schimbat cele scrise.

În lăcaşul meu retras, spre asfinţit, mi se anunţă o vizită.

Cum nu ştiam ce corabie sosise, nu ştiam nici că îi era căpitan prietenul meu, ofiţerul Indalecio Zabaleta, pe care l-am îmbrăţişat cu dragoste.

Am bănuit că, de mă căuta atît de curînd — lăsînd la o parte treburile pe care le are de obicei un căpitan în prima zi petrecută în port —, adusese ceva pentru mine. Dar ceva deosebit îmi atrase atenţia, mai înainte de a-i pune vreo întrebare.

Dincolo de uşă, în pridvor, stătea — sfios, mi se păru mie — un copil. De bună seamă venise cu Indalecio şi putea fi băiatul lui. Totuşi, nu asta mă interesa, ci trăsăturile lui, nobil însufleţite, şi ochii, prevestind o izbucnire care, îndată ce căpitanul se întoarse spre el, se dezlănţui fără a mai aştepta alt imbold.

Veni în fugă şi mi se aruncă în braţe, scuturat de un suspin de bucurie şi entuziasm, aşa mi se păru.

Aveam dreptate. Indalecio mi-a lămurit, mişcat, poate mîndru de manifestarea năvalnică a vlăstarului său :

— I-am povestit pe drum cine este învăţatul don Diego de Zama.

Învăţatul Diego de Zama şi omagiul, neprevăzut şi impresionant, al unui băiat de doisprezece ani. Această recunoaştere venea să răsplătească atîta uitare şi nedreptate suferită zile în şir, pînă în acea seară.

Învăţatul don Diego de Zama !... Neînfricatul, întreprinzătorul, cel care a adus pacea printre indieni, care a împărţit dreptate fără să folosească spada. Diego de Zama, care a înfrînt răscoala băştinaşilor fără vărsare de sînge spa-

* Varietate de ceai din America Latină, care se bea într-o tărtăcuţă. *(Notele aparţin traducătoarei.)*

niol, bucurîndu-se de onoruri din partea monarhului și de respectul celor învinși. Cel de atunci nu era acest Diego de Zama, cu funcția-i fără surprize și fără riscuri. Înaltul magistrat Diego de Zama de odinioară ignora cu trufie pe Diego de Zama sfetnicul, în vreme ce acesta se străduia să arate nu doar o înrudire, ci o totală identitate cu primul. Îi argumenta fostului magistrat că funcția de sfetnic era a doua în rang pe toată întinderea provinciei, imediat după cea de guvernator. Făcînd însă aceasta, Diego de Zama sfetnicul știa, fără s-o poată ascunde, că în această țară, mai mult decît în altele din imperiu, funcțiile nu te fac zeu, nici nu se naște un erou fără să-și primejduiască în luptă viața, chiar dacă îi lipsește îndreptățirea unei cauze. Zama sfetnicul era nevoit să se recunoască într-un Zama îngrădit de împrejurări și fără sorți de izbîndă.

În acest moment al duelului, Zama cel laș putea bănui că Zama viteazul n-a fost chiar atît de cutezător și de neînfricat : un înalt magistrat cu judecata dreaptă poate supune lesne voința sclavilor slăbiți prin luni de represiune mai mult decît violentă, sîngeroasă.

Eu am fost un astfel de magistrat : un cunoscător în ale Dreptului, un judecător, și această strălucire, fără a fi de fapt a unui erou, nu-i putea ascunde, nici dezminți, puritatea și măreția. Un om fără teamă, cu menirea și puterea de a pune capăt cel puțin crimelor. Fără teamă.

„I-am povestit cine *era* Diego de Zama". O lumină din viața mea de odinioară, care nu izbutea să mă răsplătească pentru întunecimea celei de acum.

Diego de Zama *existase* și nu puteam schimba nimic din ceea ce a fost. Se putea crede că eram călăuzit de un trecut care cerea neapărat un viitor mai bun. Acest copil, fiul lui Indalecio, venea să mi-l reclame, cu emoția lui plină de admirație.

Și totuși, vedeam trecutul ca ceva visceral, inform și, în același timp, perfectibil. Printre elementele lui nobile nu puteam să nu recunosc ceva — foarte mult — unsuros, urît și alunecos ca măruntaiele unui animal spintecat de curînd. Nu mă lepădam de aceasta ; consideram că este o parte din mine, chiar necesară, deși n-am intervenit în alcătuirea ei. Speram mai curînd să fiu eu în viitor, prin mijlocirea a tot ce puteam fi în acest viitor.

Poate credeam că ajunsesem deja să fiu eu și că trăiam în funcție de această imagine care mă aștepta mai demult. Poate că acest Zama ce pretindea că seamănă cu Zama cel din viitor se întemeia pe Zama care a fost, copiindu-l, de parcă nu s-ar fi încumetat, temător, să întrerupă ceva.

Cînd am ajuns la jumătatea sticlei de rachiu, am aflat că Indalecio îl văzuse la Buenos Aires pe cumnatul meu, care răspundea în fața viceregelui de transferul ce mi se cuvenea de drept și la care jinduiam atît.

Promisiunile țineau de un timp neprecizat, dar erau oricum semne îmbucurătoare.

În schimbul acestei vești, în care mă încredeam, deși doar în parte, întrucît mai avusesem unele indicii despre intervenții repetate, fără sorți de izbîndă, i-am mărturisit căpitanului năzuința mea : nu rîvneam atît la o înaintare în rang, cît la stabilirea la Buenos Aires sau Santiago De Chile, deoarece cariera mea se împotmolise într-un post care, așa mi s-a insinuat cînd l-am luat în primire, abia dacă presupunea un trecător interimat. Și încă ceva : între mine și soția mea era o depărtare de mai bine de jumătate din lungimea a două țări și lățimea ultimei dintre ele *.

Cu toate acestea și, poate, datorită prezenței copilului, mi-am înfrînat dorința de a-i mărturisi totul : în ce măsură distanța însemna un chin, din pricina riguroasei fidelități păstrate Martei, chiar dacă nu-mi puteam explica limpede, față de propria-mi conștiință, de ce îi eram atît de credincios.

Am cinat la han.

La întoarcere, tîrziu, am fost în stare să mă minunez de singuratica stăpînire a lunii și, sub imboldul alcoolului, să mă simt înclinat să mă măsor cu ea, dacă s-ar fi ivit ocazia. Străzile pustii, străjuite de case mari și de locuri părăginite, învăluite în umbră, terenul accidentat povîrnindu-se spre rîu, erau prielnice surprizei la care spada mea ar ști cu siguranță să răspundă fără teamă.

---

* Eroul se află la Asunción del Paraguay, iar soția lui la Buenos Aires.

În noaptea aceasta mă simțeam curajos și nespus de însetat de iubire.

Ca un semn al destinului, mi-a fost dat să am parte de o surpriză : o femeie frumoasă și tînără.

Cum era în puterea nopții, am intrat în casă prin spate, pe portița ce dădea spre livadă, dincolo de curtea servitorilor.

Cred că prezența mea, neașteptată în acel loc și la un ceas atît de tîrziu, a stîrnit neliniște. Bănuiesc că cineva a putut s-o ia la fugă sau să se ascundă bine înainte de a intra eu.

A mai rămas însă cineva care nu s-a putut feri îndeajuns. Schiță o tîrzie încercare de fugă la adăpostul zidurilor și am putut desluși o femeie, fără a vedea cine anume. Din zece pași întinși, socotiți cu iscusință, am ajuns la locul unde-i puteam tăia drumul ; iar ea, văzîndu-se de bună seamă în primejdie sigură, nu se opri. Înainta drept și aceste clipe de așteptare m-au emoționat poate mai mult pe mine decît pe ea, căci am avut optimismul și cutezanța de a nutri speranțe imediate.

Era Rita, cea mai mică dintre fetele gazdei mele, don Domingo. Am recunoscut-o cînd între noi mai erau vreo patru pași, în pofida șalului de dantelă pe care lumina lunii abia îl făcea să se distingă de chipul său. Femeie lunară, mi-am zis, pentru a da farmec întîmplării ; însă fiorul ce-mi stăpînea simțurile era altul.

Nu făcu bine încă doi pași și căzu la pămînt. Se împiedicase. Am dat fuga s-o ajut,

cu toate că reușise să se ridice pe jumătate și era limpede că n-avea nevoie de ajutor. Dar eu, necugetat, am profitat, am înconjurat-o din spate cu brațele și am pus-o pe picioare, pe cînd mîinile-mi lacome îi apăsau sînii. Erau moi, parcă de prea multe atingeri.

Încercam să mă despăgubesc pentru că aveam să-i păstrez taina escapadei sale nocturne. Mă lăsam pradă intențiilor de a mi-o apropia. Ea nu le luă în seamă. Fără să-și piardă cumpătul, blîndă, nerăspunzînd îmbrățișării mele, mă privi hotărît în ochi, îmi spuse încet cîteva cuvinte de mulțumire, ca și cînd ar răsplăti o mare favoare, și se retrase, cu demnitate și prudență, către încăperile ei.

Nu mă putea învinui de îndrăzneală, nici că aș fi profitat de situație. A înțeles-o îndată. La rîndul ei, mă făcu să înțeleg că nu-i inspiram teamă.

Am zăbovit în grădină. Am stat o clipă privind spre locul unde ea se făcuse nevăzută. Mi se pare că am rămas înțepenit prostește și cu mintea dusă.

Apoi, venindu-mi în fire, m-am întins pe un petic de iarbă înmiresmată. Simțeam nevoia să mai păstrez încă farmecul aventurii de netăgăduit din noaptea aceasta. Căci mi se revelase o posibilitate, chiar sub acoperișul meu. Albă și spaniolă ; foarte tînără. Mîinile mele știau că-și pierduse puritatea.

6

SĂRBĂTOARE ACASĂ la Godofredo, ministru de Finanțe.

Soția lui ne anunțase că avea să înceapă după moda englezească, și ne chemă la cinci după-amiaza. A poruncit să ni se servească cești de cacao aburindă, păhărele de lichior dulce și prăjituri. Toți cei de față spuneau că era „foarte englezește“, iar eu m-am abținut să-mi dau cu părerea, întrucît băgasem de seamă pe coastele Pacificului că englezii care obișnuiau să bea cacao erau marinari. Nu le-ar fi displăcut tovarășelor mele de petrecere — bărbaților însă da — să știe că era băutură de marinari, fiindcă aici lumea are mai curînd maniere simple, chiar dacă nu le-ar fi făcut deloc impresie bună să afle că pentru ei era un aliment zilnic, nu o delicatesă. În sfîrșit, ca variație și pentru a nu nesocoti obiceiurile, stăpîna casei servi din belșug și *mate,* care la urma urmelor plăcu mai mult decît cacaoa.

Înainte de cină ni se alătură cineva care își luase îngăduința să lipsească de la „recepția englezească“. Am zărit-o de cum trecu pragul și, din acea clipă, petrecerea a devenit pentru mine un subtil joc de așteptări.

Era soția meteorului din soare. Luciana, consoarta lui Honorio Piñares de Luenga, coleg al lui Godofredo Alijo, absent și de data asta fără ca nimeni să observe, pentru că soția, nu el, apărea totdeauna la întruniri, și lumea sfîrși prin a se obișnui cu situația.

Firește, o cunoșteam pe Luciana, și chiar schimbasem cu ea cîteva vorbe, înainte. Din clipa în care, datorită provocării bărbatului ei,

am știut că ea era femeia ce se scăldase la rîu, am destinat vremelnice răstimpuri de aducere aminte trupului său, mai înzestrat decît lăsau să se bănuiască veșmintele. Totuși, am considerat că era vorba de ceva interzis și cu neputință de atins.

Chiar dacă Piñares nu venise, prezența ei la petrecere îmi îngreuna, îmi stingherea mișcările, cu atît mai mult cu cît nu-mi aruncă nici o privire, nici nu-mi dădu cea mai mică posibilitate să-i adresez un salut, pe care nici n-aș fi știut cum să i-l prezint.

Mă învinuiam că nu prevăzusem întîlnirea, care era cu totul de așteptat, avînd în vedere că Alijo și Piñares fac parte din același minister. Dar în zilele ce s-au scurs de la primirea invitației atenția mea fusese acaparată exclusiv de Rita.

Rămîneam acasă mai mult ca niciodată. Îi pîndeam pașii, îi vegheam ieșirile la biserică, totul în speranța vreunui semn de bunăvoință drept răsplată că-i păstrasem taina. Făcu însă abstracție de mine, cu trufie.

Mă luă cu călduri, de parcă fierbințeala îmi venea de la cap, căci gîndurile mele erau consacrate Ritei și planurilor pe care le tot urzeam în legătură cu ea.

Petrecerea îmi apăru ca un posibil răgaz.

Trei ceasuri de sindrofie, de la servirea ceștilor de cacao pînă la cină, aveau neapărat să facă să crească familiaritatea pe care cercul nostru restrîns o presupune în viața de zi cu zi, repetată într-una, luni și ani în șir.

Puteam să ne permitem multe unii altora, deși în realitate eu eram mai îngăduitor decît mă îndreptățea firea mea cumpătată să mă port cu ceilalți.

În grupul bărbaților, cineva propuse ca, după cină, îndată ce femeile pleacă acasă, să se facă un chef cu mulatre într-o anumită clădire din afara orașului. Cum majoritatea încuviință cu lascivitate vădită la colțurile gurii, un om de inițiativă, un organizator consacrat, întrebă pe fiecare dacă avea de gînd să meargă, ca să facă socoteala și să aranjeze totul pentru o escapadă grabnică.

Eu am șovăit, cu pornire trufașă, pînă cînd mi-a venit rîndul și am refuzat.

Atunci unul din ei, cunoscîndu-mi, ca mulți alții, felul de a fi, mă întrebă fără răutate :

— Trebuie să fie neapărat albă ?

— Și spaniolă ! am răspuns cu aroganță.

Tonul hotărît al replicii mele reteză orice posibilitate de comentariu.

Organizatorul continuă să facă apelul.

Numai că cel care-mi pusese întrebarea nu se dădu bătut și, împins de curiozitate, se încumetă, respectuos și discret, să mă cheme la o parte ca să-mi spună că era uimit de preferința mea exclusivă. Mă rugă să-i fac onoarea de a-i mărturisi dacă, procedînd astfel, îmi țineam un jurămînt de natură religioasă.

I-am spus adevărul :

— Mi-e temă să nu iau boala franțuzească. Mi-e teamă să nu rămîn fără nas din pricina asta.

Mă lăsă în pace.

Nu-i mărturisisem toate motivele, doar unul principal. Niciodată pînă atunci n-am putut bănui că aveam să-mi dezvălui astfel temerile și una din pricinile purtării mele cuiva care nu-mi era prieten apropiat.

Era însă un adevărat cavaler și nu schiță nici cel mai mic gest de batjocură, cu toate că și-ar fi putut-o îngădui atunci cînd, la cină, adresîndu-se vecinilor de masă din preajmă, chiar și doamnelor, stăpînul casei vorbi cu însuflețire și încuviințare despre bărbații virtuoși și insinuă care din comeseni putea fi socotit ca atare.

Eu mă aflam în raza lui de influență ; tot așa și Luciana, care nu arăta interes față de discursul acesta moralizator. Totuși, cînd vorbitorul dădu să se înțeleagă cine din cei de față își asumase „chinul alb și izbăvitor al purității", după cum spuse el, Luciana își aținti spre mine strălucirea privirii pătrunzătoare, ochii ei scrutîndu-i o clipă pe ai mei. Ca și cum ar fi răspuns fără împotrivire chemării a ceva nou și puțin ciudat.

M-am simțit deodată liniștit și împăcat. M-am putut sustrage lesne mîngîierii altor tăcute priviri cercetătoare, agățîndu-mă doar de aceasta, fugară, a femeii pe care o surprinsesem în goliciunea-i minunată, evocată acum de mine fără senzualitate și nețintnd seama de evidența că ea, în seara aceea și printre celelale femei, nu părea mai presus de nici una.

Cît a durat cina nu mi-a mai dat atenție. Această răceală mă atrăgea și mai mult, ba

chiar mă făcu să beau fără măsură, încercînd să mă înviorez ca să m-arăt strălucitor, fapt care, după cum am putut constata, n-o încîntă pe Luciana.

Mi-am înfrînt iar tulburarea, cu chibzuință și în tăcere.

Nu știam cît de mult mă trădasem. Am aflat-o, nu fără neliniște, cînd mi-am tras scaunul ca să mă scol de la masă, așa cum făceau toți, iar ofițerul Bermúdez se apropie și-mi spuse la ureche, simulînd pentru ceilalți o confidență prietenească și zîmbitoare :

— Cineva din preajmă ne-a zis ceva care ne-a stîrnit grozav interesul. O arătă pe Luciana Piñares și exclamă : „Este femeia cu cel mai frumos trup imaginat de Diego de Zama."

Parcă s-ar fi stîrnit în mine o furtună. Se întîmplă însă că făuritorul de imagini de trupuri frumoase surprinse tocmai atunci, nici o clipă mai tîrziu, altă privire de la femeia cu cel mai frumos trup pe care și-l imaginase. O privire care cînta acest mesaj : „Dacă v-aș cunoaște mai bine..."

Dacă la întoarcere m-aș fi întîlnit pe stradă cu Majestatea Sa și mi-ar fi propus : „Zama, vrei un post la Buenos Aires, mai de vază și mai bine plătit ? Dar trebuie să pleci mîine !", i-aș fi răspuns : „Încă nu".

Nici un om — mi-am spus — nu disprețuiește perspectiva unei iubiri nepermise. Este un joc, un joc primejdios și dătător de satisfacții.

7

NOAPTEA ACEASTA MI SE PĂREA, pe deasupra, că e cea hărăzită dragostei mele cu Rita : aveam să intru pe poarta din fund și s-o urmăresc prin grădină, de data aceasta necruțător și, poate, aveam să fiu iubit de bunăvoie. Pentru mine, cea mai mică dintre fetele Gallegos Moyano căpătase o condiție de inferioritate față de Luciana și, în planurile de viitor pe care mi le urzeam la lumina lunii, un rol cu desăvîrșire secundar.

Totuși, pe măsură ce mă apropiam de casă, ea căpăta o importanță din ce în ce mai mare pentru dorința mea grabnică de a iubi. Mă cuprinsese încă dinainte resemnarea, dar n-aș fi putut suporta ca grădina pustie să mă dezamăgească.

Mă dezamăgi.

M-am simțit copleșit de o furie îndărătnică.

Am străbătut curțile fără a mă feri să fac zgomot și-am ajuns la cea din fața odăii mele, gata să bat în ușă, tulburînd odihna și liniștea Ritei.

Ușa mea era deschisă, iar odaia revărsa o strălucire constantă. Mi-am dorit să fie ea, așteptîndu-mă, și știam că nu era cu putință. Mi-am blestemat pașii zgomotoși ce făcuseră să piară tăcerea și somnul și m-am străduit să îndrept zarva dinainte apropiindu-mă ușurel.

Pe masă ardea o lumînare și, lîngă lumînare, era o casetă de alamă, lăcaș tainic al monezilor mele de argint.

Un hoț

Mi-am ieșit iar din fire, izbind și scrîșnind din dinți de furie.

Primul lucru care mi-a atras atenția a fost caseta. Trei sau patru monezi, împrăștiate pe masă, celelalte, înăuntru. Am verificat asta în mare grabă, dar mai iute s-a dovedit intrusul, pe care nu-l văzusem pînă atunci. Ieși din umbra patului meu, mă ocoli cu agilitate și se năpusti spre cerdac fără a-mi da răgazul să-mi revin din surpriză.

Era un copil bălai, zdrențăros și desculț.

Am dat fuga la ușă. Îl înghițise cerdacul întunecos. M-am gîndit că un copil singur nu putea da dovadă de atîta îndrăzneală și am bănuit că mai era un complice care rămăsese ascuns. M-am întors în odaie, cu spada trasă din teacă, strigînd amenințător și dînd alarma.

Plin de avînt, am iscodit umbrele și le-am împuns cu spada, zadarnic. Apoi, cu lumînarea, am cercetat pe sub pat, stăruitor și îndelung.

Între timp sosi don Domingo, cu un pistol vechi cu trăgaci, dar prea șovăielnic și cu vederea prea slabă ca să fie de folos.

Trei sclavi, care în graba mare nu izbutiseră să-și pună cămașa ca lumea, ascultară de poruncile noastre zorite : „Căutați ! Căutați !“ și scotociră prin cerdacuri și curți, pe după boschete și ciuberele cu plante, pînă dispărură. Făcură cale-ntoarsă fără să fi găsit nimic, nedumeriți pînă într-atît încît păreau a-și da seama abia atunci că dăduseră fuga să descopere ceva și nu știau ce anume.

Don Domingo le explică ce văzusem eu, în speranța că putea careva să dea vreo informație lămuritoare: „Un copil bălai, măricel, cam de doisprezece ani, desculț și aproape gol, care a dormit pesemne cîteva ceasuri aici, în patul lui don Diego."

Sclavii vorbiră între ei, privindu-se și șușotind agitat.

Unul, fiu de negru și indiană, rezumă ceea ce putea fi considerată o concluzie:

— Trebuie să fie un strigoi de copil mort, stăpîne.

Dacă Rita, într-una din odăile ce filtrau lumina prin storuri, ar sta ascultînd, era de dorit să împărtășească ideea superstițioasă a negrului. De nu, m-ar fi socotit vrednic de toată batjocura.

Dimineața s-a repetat cercetarea plicticoasă a casei și a dependințelor. Numai locuința mea fusese călcată și nu lipsea nimic de valoare.

Mă încerca bănuiala că era vorba de un renghi răutăcios, dar nu izbuteam să descopăr făptașii. De ce oare mi-a venit în minte Ventura Prieto, cînd nimic nu îndreptățea o faptă atît de supărătoare din parte-i? Iritat și pus pe ceartă, nu m-am putut abține, în orele de slujbă, să nu-i urmăresc cu luare aminte gesturile, să nu i pîndesc prevăzător eventualele aluzii, dacă vreuna avea cumva să-l trădeze. Dar nu-l trădă nimic.

Spre seară, pe cînd chibzuiam unde să aflu o ascunzătoare mai sigură pentru puținele mele

monezi de argint, am avut parte de invitația după care tînjeam: de a bea *mate* pregătit de Rita.

Ne așezarăm la umbra unui platan bătrîn, pe scăunele joase, și-mi turnă prima oară în liniște. Ceaiul avea mult zahăr și era slab. Am sorbit puțin cîte puțin și cred că odată cu lichidul am devenit treptat conștient de iubirea mea, atît de intens că mă sufocam.

Ridică privirea, de parcă și-ar fi dat seama de acest simțămînt nou și curat, și-mi căută în ochi vreun semn că s-ar putea încrede în mine. Eram înduioșat: o vedeam frumoasă și gingașă, victimă a unei iubiri învăluite în mister, cu singurătatea tainei sale și — mi-am zis — cu convingerea neclintită că ea fusese, era și va fi a unui singur bărbat.

În acest răstimp nu rostiserăm nici un cuvînt, iar eu nu știam cum s-o fac părtașă la afecțiunea mea, dintr-odată frățească. I-am spus atunci că simțeam nemărginită recunoștință față de ea. Surprinsă, mă întrebă de ce. I-am explicat plin de zel că, dacă cineva se ocupa de mine, om fără familie și departe de țara lui, era dintr-o milostivire care-mi mișca sufletul atît de mult cît se putea vedea. Într-adevăr, emoția mea era vădită, căci îmi pricinuia o ușoară împăienjenire a ochilor.

Această lăcrimare și chiar vorbele mele erau exagerate față de atenția pe care mi-o acorda Rita, o atenție pe care mi-o arătaseră de nenumărate ori și surorile ei. Probabil că a înțeles, că a observat cît eram de tulburat de căința, poate de mila pe care mi-o inspira cu

dragostea ei ascunsă și cu tîrzia dar supusa apropiere de mine. Izbucni în plîns, hohotind, și-și mușca degetele ca să nu strige. Eu o mîngîiam pe cap, cum stătea sprijinită de piciorul meu, și mă străduiam s-o încurajez să-și vină repede în fire, fiindu-mi teamă pe drept cuvînt să nu dea cineva peste noi într-o astfel de situație.

Se liniști. Își șterse lacrimile. Avea acum un aer senin, dar trist.

Îmi mai servi *mate,* apoi bău și ea. Ne lăsarăm învăluiți de atmosfera luminoasă și atotstăpînitoare ce ne prefăcea în niște obiecte tăcute.

Ea încercă să-mi vorbească, întrebîndu-mă de copilul bălai de azi noapte și, cu toate că nu folosi un ton diferit, reuși să stîrnească în mine amărăciunea pricinuită de o posibilă festă. Pe cînd îi explicam cum a sărit din pat, cum s-a ferit de mine ca o pasăre în zbor, pierzîndu-se în umbră de parc-ar fi făcut parte din ea, mă străfulgeră o bănuială arzătoare : Rita și iubitul ei au pus la cale scena. Au vrut să mă sperie, poate să mă tulbure, drept pedeapsă pentru întoarcerile mele în toiul nopții care le stinghereau gunguritul.

Înduioșarea mea se curmă brusc și singurul efort pe care l-am putut face a fost să nu rănesc prea tare cu o acuzație. Crezînd cu îndărătnicie că Ventura Prieto era amestecat în povestea cu copilul, mi s-a năzărit că amantul Ritei era el. Nu-mi păsa dacă era sau nu ; voiam doar să aflu dacă Ritei îi datoram, chiar numai în parte, grotesca agitație de azi noapte.

I-am declarat atunci că mă socoteam îndreptățit să cunosc măcar numele persoanei pe care o ocroteam cu discreția mea.

Indignarea îi micșoră ochișorii, strînse din dinți o clipă și numaidecît și-i descleștă ca să spună, cu strășnicie neclintită :

— Maiorul Bermúdez.

Și un geamăt dispăru odată cu ea, spre a-și găsi refugiul în odaie.

Am rămas uitîndu-mă cu îndărătnicie la scăunelul scund, gol, în vreme ce tărtăcuța cu *mate* mi se răcea în mînă.

8

NUMAI DIN ACEL MOMENT Bermúdez a început să prindă, în ochii mei, contur. Pînă atunci n-a fost altceva decît un funcționar care strîngea dosare la Palatul Guvernamental.

Pentru restul lumii, se pare, reprezenta ceva spectacular, în parte : de la gît în sus.

Fusese căpitan al regelui și o tăietură adîncă în dreptul inimii i-a interzis pentru totdeauna viața violentă a militarilor. Nimic nu-i interzicea, totuși, folosirea coifului, cel mai strălucitor din cîte am văzut, pe care-l purta cu prilejul oricărei ceremonii, fie civilă, militară sau religioasă. S-a întîmplat însă că, înainte de vreme — căci nu trecuse de treizeci și cinci de ani — rămăsese fără un fir de păr pe creștet, iar lumea spunea că, și cu coif și fără, capul îi lucea deopotrivă. Se pare că aceasta îl făcea pe Bermúdez să se umfle în pene.

Cînd ne-am întîlnit la slujbă, prezența lui mi-a întărîtat durerea și căința din ajun. M-am gîndit că, la urma urmei, acest individ șters era pentru cineva motiv de păcat, amărăciune și plăcere, și mi-am închipuit mîna micuță a Ritei lunecînd într-o mîngîiere pe lustrul capului chel.

Bermúdez, care nu se apropiase niciodată de mine decît cu hîrtii oficiale, sau cu acea șireată pornire pe confidențe de la petreceri, făcu de data asta un gest neobișnuit de prietenie. Mă rugă să mîncăm împreună la prînz, la han. Chiar dacă nu menționă cauza, m-am simțit obligat, bănuind că Rita i-a putut transmite, în mare zor, nemulțumirea pe care i-o stîrnise comportarea mea.

Renăscu în mine dorința de a fi util celor doi amanți, ba chiar mi-am făcut iluzia că aș putea ridica legăturile lor la un nivel mai cuviincios. Nimic din inițiativa lui Bermúdez nu lăsa să se întrevadă vreo intenție agresivă, de aceea m-am învoit încrezător să-i fiu tovarăș de masă.

Cu toate acestea, maniera lui de a mă introduce în materie mă deranjă. Îmi spuse că trebuie să-mi facă o mărturisire, spre binele meu, și mă ruga să nu-i iau în nume de rău că dorea să mă prevină. Cum socoteam că, în ce mă privește, el nu era în stare de altceva decît să-mi relateze povestea iubirii lui cu Rita, am bănuit că, după ce avea s-o recunoască, fiindcă n-avea altă alternativă, mă va amenința. Am chibzuit și am ajuns să cred că

inima lui în primejdie nu-i îngăduia să mă provoace la duel, așa încît am putut să-l învrednicesc cu răbdarea mea, ascultîndu-l mai departe.

Nici cel mai priceput cunoscător în ale firii omenești nu-i în stare să știe ce ascunde, ce gînduri are seamănul care înfulecă liniștit împreună cu el bucăți îmbietoare de carne friptă.

Cînd l-am zorit pe Bermúdez să mă lămurească despre ce-i vorba, îmi declară :

— Señor doctor, vă aflați într-o situație grea.

Am început să tremur și-am strîns pumnii : așadar eu mă aflam într-o situație grea, nu el ?

Dezvălui însă numaidecît, fără să-mi lase timp să reacționez, argumentul care-l făcea să gîndească astfel în ce mă privește : eu, care sînt american, unicul american în administrația acestei provincii, cu toate că-mi dovedisem lealitatea față de rege, am declarat la petrecere că nu mă mulțumeam decît cu femei spaniole. Soția mea, care se află departe, era și ea americană și, deci, cuvintele mele nu însemnau decît un singur lucru : că eu rîvneam la o femeie din colonie — sau o aveam deja — trăind astfel în adulter vădit, întrucît sînt căsătorit, iar dacă femeia era și ea, săvîrșeam un delict dublu.

M-am pomenit deodată încropind o justificare : eu am vrut să spun doar femeie albă, adică nu indiană, mulatră sau negresă, care-mi inspirau silă, și aceasta — m-am încumetat să mint — numai în ipoteza că ar fi vorba de o destrăbălată notorie și, oricum, am spus-o doar ca

o posibilitate. Eram zăpăcit de-a binelea și mă încurcam în cuvinte, fără să ies la liman, fiindcă mi-a fost limpede că mă aflam într-o situație nefavorabilă pentru probabilul meu transfer. Dacă povestea era luată ca o ofensă din partea unui american împotriva onoarei spaniolilor, iar cineva interesat se apuca s-o exagereze, s-ar putea să-mi stînjenească cererile adresate viceregelui în persoană.

Am stat așa, nemîngîiat, pînă ce mi-am mai venit în fire amintindu-i de discursul despre virtutea mea pe care-l ținuse la cină don Godofredo Alijo.

— Atunci cum e cu putință să împaci păreri atît de diferite? Am în favoarea mea părerea unui respectabil ministru de Finanțe.

Am observat că Bermúdez se simți dintr-o dată dezarmat. Chiar în cazul în care autoritatea maximă, guvernatorul, ar fi aflat și s-ar fi pronunțat împotrivă, maiorul nu era persoana cea mai indicată să fie la curent cu ce gîndea el.

Argumentă atunci că anumiți domni își bătuseră gura, în zilele ce-au urmat petrecerii, fără să țină seamă că părerea se va răspîndi, deși el, Bermúdez, din motive de discreție, nu-mi va da numele lor decît, cel mult, dacă aceasta mi-ar deveni neapărat necesar pentru măsurile de prevedere pe care le-aș putea lua.

Chiar dacă bîrfa ar fi avut un temei real, mă simțeam deasupra ei, căci nu vedeam o primejdie inevitabilă, așa încît l-am asigurat că nu-mi făceam griji și că putea să păstreze

pentru totdeauna discreție asupra identității acestor domni.

N-a mai fost în stare să mă înfrunte.

Mi-am adus aminte de altă imagine, nu cea a bănuitei favori: Luciana de Piñares de Luenga, venită în mai multe rînduri în audiență la cabinetul maiorului, fapt neobișnuit la o femeie de condiția ei.

Aceasta se întîmplase însă înainte de petrecere și nu-i găseam o legătură cu noul episod.

9

ZILELE ACESTEA PLINE de evenimente neprevăzute, de agitație și schimbări de situații, mă îndepărtară de orice încercare de a mă întîlni cu Luciana, ceea ce era greu pînă la altă petrecere, iar petrecerile se țineau destul de rar. Zama, cel care ofensase, nu putea păși pragul lui Piñares, cel ofensat. A o căuta la biserică însemna să mă încurc în labirintul slujbelor care se țineau de două sau trei ori dimineața, în fiecare lăcaș — și erau peste șase — nemaivorbind de cele obișnuite.

Rita, care fusese o fată înfloritoare, se tot ofilea, de parcă ceva i-ar fi supt sîngele. Cînd ne întîlneam, se străduia să se poarte firesc, fiindcă fusese rănită și păstra amărăciunea celui slab umilit de cel puternic.

M-am putut, deci, reîntoarce cu gîndul la Marta. În această stare mă găsi un mesaj al ei, trimis cu aceeași corabie cu care sosise un

domn din partea orientală a provinciei *, avînd niște scrisori de recomandare către mine. Omul acesta pusese la cale o posibilă afacere de exploatare a lemnului ; persoane de vază mă îndemnau să-l primesc cum se cuvine și să-l prezint celor care ar putea să-i înlesnească înfăptuirea planurilor. Această primire presupunea, fără doar și poate, o împuținare a monezilor mele de argint.

Marta, trecînd peste reproșurile mele repetate, vorbea despre situația bănească a familiei. Era îndurerată. Trebuise să-și vîndă modestele bijuterii din zestre, fără știrea mamei mele. Cu aceste resurse făcea deocamdată față, pînă cînd voi putea să le ajut eu.

Cum nu puteam s-o fac prea curînd, a trebuit să-mi descarc sufletul într-altă epistolă, plină de evlavie pentru abnegația ei tăcută și de rugăminți insistente să ascundă mai departe mamei criza prin care treceam. Am fost nevoit să-i explic că leafa mea era într-adevăr de o mie cinci sute de pesos, dar o mie trebuiau să-mi parvină din visteria orașului, care era așa de săracă încît banii mei erau cu totul iluzorii. Cît despre cele cinci sute, numai în opt rînduri sosiră din Spania, în cincisprezece luni de cînd mă aflam acolo.

„Marta — o imploram eu cu pana în mînă — să ne mai sacrificăm puțin. E în joc cariera mea, la care nu pot renunța dacă vreau un

* Este vorba de Uruguay, care în timpul epocii coloniale făcea parte, împreună cu Argentina și Paraguay, din Viceregatul Río de La Plata, aflîndu-se în partea de est a acestuia.

post mai aproape de tine, mai de vază și plătit cum se cuvine. Mai este în joc și numele meu, care e cel al copiilor tăi.“

10

AM GĂSIT GĂZDUIRE pentru vizitatorul meu într-o casă de pe strada San Francisco. Strada San Francisco se află, dacă privești dinspre fluviu, în spatele străzii San Roque, iar pe strada San Roque e casa familiei Piñares de Luenga. Din fundul grădinii acesteia, o piatră aruncată de cineva putea lovi fereastra orientalului.

L-am vizitat cu stăruință în odaia lui și atîta interes plin de zel pentru a-i înlesni afacerile l-a mirat, pesemne.

Pînă cînd într-o zi, foarte devreme, am văzut în spatele casei familiei Piñares niște cai și catîri gata de drum. Stăpînul se pregătea să plece la moșia lui de la Villa Rica.

Am lăsat să treacă un răstimp, din prudență, și l-am îndemnat pe oriental să-l viziteze pe Piñares de Luenga, ministrul de Finanțe, care l-ar putea ajuta precis cu informații ce ar îndreptăți și ar desăvîrși proiectul.

Dichisit astfel încît mi-am atras laude din partea protejatului meu, m-am dus să-l iau ; cu el de braț, m-am înfățișat la intrarea principală acasă la don Honorio Piñares de Luenga.

Un sclav tînăr ne-a anunțat că domnul ministru se află la moșia sa și că n-avea să se întoarcă decît peste o lună. Am lăsat să se vadă

o dezamăgire nechibzuită, folosind un ton destul de ridicat, ce-l făcu pe însoțitorul meu să-mi arunce priviri pline de stupoare. Cum nu mă urneam și ceream lămuriri tot mai amănunțite, mă trase discret de mînecă. Mai înainte ca el să-mi strice planul și, întrucît nimeni dinăuntru nu-mi venea în ajutor, m-am hotărît și am poruncit :

— Spune-i stăpînei că se află aici, adus de don Diego de Zama, un domn de la Montevideo, care trebuie să se înapoieze foarte curînd în țara sa și vrea să stea de vorbă cu domnul ministru.

Sclavul se retrase, lăsînd ușa întredeschisă, ca măsură de prevedere.

Orientalul își dădu pe față stinghereala, întrebîndu-mă cum de puteam insista în felul acesta pentru o informație de importanță relativă, și oricum cu neputință de obținut, întrucît ministrul era plecat. Că doar mai erau și alți miniștri de Finanțe, de voiam să fac atîta pentru el, și că...

Ușa se deschise larg, lăsîndu-ne să intrăm. Sclavul ne conduse în salon.

Luciana ne primi ca o mare doamnă, dar cu obrajii cam îmbujorați. Se arătă mulțumită de vizita noastră, iar eu am știut că era din pricina îndrăznelii mele. Cred că ne-am simțit dintr-odată complici.

Totuși, își îndreptă în întregime atenția spre oriental, îl ascultă, regretă absența bărbatului ei și, mai apoi, îl asedie cu întrebări la care

omul nu putea răspunde, fiindcă nu era nici prea ager la minte, nici prea înclinat către cele spirituale, și spre acestea țintea curiozitatea Lucianei. Vru să afle despre teatrul și muzica de la Buenos Aires și Montevideo, dar cum nu prea putu să audă mare lucru, i se năzări că individul acesta, negustătorul, se pricepea poate la veșminte, și-l întrebă de prăvălii, ba chiar și de prețul degetarelor de argint. Întrucît aici o nimerise, orientalul vru să-și recîștige din terenul pierdut și se arătă priceput, căci călătorise mult și povesti despre un drum pe care-l făcuse la Córdoba. Căzu însă în plasă, fiindcă Luciana socoti că avea pesemne printre prieteni baremi vreun cărturar, și ținu morțiș să cunoască viața de zi cu zi a oamenilor de pe acolo, petrecerile lor, seratele, felurile hainelor, mîncărurilor și băuturilor, modul în care-și educau copiii, un chestionar ca pentru o enciclopedie. Nu era pentru oriental.

Venise rîndul meu. Stăteam ofensat, pentru că eram doctor în Drept, chiar dacă nu din Córdoba, și ar fi putut foarte bine să mă întrebe pe mine. Se întîmpla de data aceasta ca mai totdeauna : cînd lumea n-a studiat la universitate, dar are altceva cu care să se mîndrească, situație sau avere, hotărăște să ignoreze învățătura și titlurile celor care le au.

Intervenția mea îl liniști pe oriental, iar Lucianei îi stîrni un interes pe care, uimitor, își îngădui să-l amîne pînă la o nouă vizită a noastră, și ne pofti peste două zile, spre seară

11

ÎN NOAPTEA ACEEA am visat că sosise cu corabia o femeie solitară și zîmbitoare, zîmbitoare numai pentru mine, dornică de sprijinul meu, și care mi se încredință, îmbrățișîndu-mă, amestecîndu-și iubirea cu a mea. Am fost în stare să-i zăresc chipul atrăgător, și pufușorul auriu de pe gît, ca de piersică, mă făcu s-o doresc.

Nu era Marta ; nici Luciana. Era o necunoscută.

M-am sculat din pat, spiritualizat. Dimineața era limpede și plăcută. Am băut *mate* și-am lăsat biscuiții neatinși. Să mănînc, să mestec, mi se părea vulgar.

În stradă am văzut o berlină modestă, cu harnașamentele uzate și caroseria învechită.

Nu i-am dat atenție cînd trecu pe lîngă mine. Dar am zărit o mînă, plinuță și fragedă, foarte albă, străjuită de dantele, care se ținea de portieră. Perdeaua trasă nu lăsa să se vadă decît această mică mărturie plină de grație. Berlina se îndepărtă și, fiind atît de obișnuită, n-am putut-o distinge de celelalte.

M-am gîndit să-mi caut calul ; am renunțat însă.

Era poate femeia din vis ; cu siguranță nu.

Întocmai ca ea, avu asupra mea efectul unei mîngîieri prelungi.

Ca s-adun crîmpeie de speranță, mi-am reamintit caracteristicile trăsurii și ale cailor, pentru a mi le întipări în minte. Desigur —

mi-am spus — pentru doamna a cărei mînă o zărisem era un mijloc modest de a nu merge pe jos ; totuși, a trebuit să-mi mai spun, doamna mea adevărată, Marta, stăpîna mea, avea și mai puțin.

Am simțit că-i trădam dragostea, abnegația și jertfa ei ; dar m-am gîndit la mîna străjuită de dantele, m-am gîndit la Luciana și-am vrut să mă justific ca în fața unui tribunal : „Trebuie să-mi păstrez măcar dreptul de a mă îndrăgosti."

A mă îndrăgosti, doar atît, era unul din drepturile ce-mi mai rămăseseră, și-mi închipuiam din nou mîna plinuță și albă, fugară, și o vedeam aievea, atribuind-o Lucianei, și devenea a mea printr-o sărutare, o singură sărutare de îndrăgostit, iar apoi îmi odihneam obrazul pe ea și-i simțeam căldura cuprinzîndu-mi trupul.

Trebuia să mă duc la cabinet, să-mi văd de treburi. Nu-mi făcea rău să-mi dau seama de asta, pentru că eram încă sub influența visului și a mîinii albe, alt vis. Îmi făcea însă într-adevăr rău că visul nu devenea realitate căci, dacă o femeie venea către mine, o făcea doar în vis, atît.

Oare iubirea n-avea să se pogoare niciodată asupră-mi ? Nu iubirea Lucianei, dacă o voi cuceri, ci a unei femei de pe alte tărîmuri, o ființă gingașă și mîngîietoare cum ar putea exista în Europa, unde e frig măcar cîteva luni și femeile poartă veșminte catifelate la pipăit, ca trupurile pe care le învăluie.

Europa, zăpadă, femei îngrijite pentru că nu asudă din plin și trăiesc în case frumoase, unde nici unul din caturi n-are pămînt pe jos. Trupuri fără veșminte în încăperi încălzite, cu foc în cămin și împodobite cu covoare. Rusia, prințesele... Iar eu aici, fără niște buze pentru buzele mele, într-o țară de care o infinitate de franțuzoaice și de rusoaice, o infinitate de oameni de pe lumea aceasta nici măcar n-au auzit pomenindu-se vreodată ; eu aici, istovit de năzuința de a iubi, fără ca milioane întregi de femei și de bărbați ca mine să-și poată închipui că eu trăiesc, că există un oarecare don Diego de Zama, sau un om fără nume cu niște mîini puternice, gata să cuprindă capul unei fete și s-o muște pînă la sînge.

Eu, în miezul pămîntului unui întreg continent care-mi este invizibil, chiar dacă-l simt în preajmă, ca un paradis pustiu și prea de necuprins pentru picioarele mele. Pentru nimeni nu exista America, doar pentru mine ; însă nu exista decît în nevoile mele, în dorințele și temerile mele.

Eram desprins de cele pămîntești.

Trecînd pe lîngă o văgăună săpată de ape, am zărit acolo, culcată și fără vlagă să se miște, o femeie indigenă de vîrstă mijlocie.

M-am apropiat și, cum ea nu-și dădu seama ce gînduri aveam, mă privi cu niște ochi care mă implorau parcă să n-o forțez să iasă de acolo, să nu-i fac vreun rău. Cu rugămintea asta mută, cu istovirea și durerea ei, îmi stîrni o milă adîncă.

Am vrut să aflu ce i se întîmplase.

— *Tuvïg* — îmi spuse.

— Sînge ? Ești rănită ?

Clătină încet capul dintr-o parte într-alta.

— Nu, pierdere de sînge, înălțimea voastră.

— Ce pot face pentru tine ? Ce pot să-ți dau ?

— Iarbă *mate* sau zahăr pentru doftoroaie, înălțimea voastră.

I-am dat o monedă mică pentru doftoroaie și alta pentru ea. I-am spus că trebuia să aștepte pînă vor veni doi oameni care o vor duce pe brațe la doftoroaie și apoi la ea acasă.

— N-am casă, înălțimea voastră. Sînt singură. Aveam casă, dar bărbatul m-a izgonit.

Deși înțelegeam bine în ce situație se afla, n-am știut cum s-o ajut. I-am aruncat în poală altă monedă, conștient că nu însemna nimic pentru mizeria și boala ei, pe care bărbatul voia să le stîrpească din rădăcină izgonind-o din preajmă.

În fața Palatului Guvernamental mă aștepta un curier cu un mesaj de la oriental. Se trezise cu colici și vărsături și mă implora să intervin ca să primească îngrijiri.

Mi s-a urcat brusc sîngele la cap, socotind că e un renghi al destinului, un joc răuvoitor provocat de superstiții : mă îngrijisem în drum de o bolnavă necunoscută, dorind să se însănătoșească, și boala trecuse pesemne la cunoscutul meu. Bolind el, n-o vom putea vizita diseară pe Luciana : ghinionul se ținea iar de mine.

Am poruncit ca orientalul să fie înștiințat că în curînd avea să fie îngrijit de mîini pricepute, dar m-am hotărît să nu fac deocamdată nimic și i-am dorit, în taină, să se chinuie pînă o să urle de durere.

N-am trimis nici oameni s-o ajute pe femeia căzută.

Guvernatorul dăduse ordin ca îndată ce sosesc să mă duc la el. Asta însemna anticameră pînă cînd va binevoi să mă primească. De data asta întîrzie într-atît că neputința mea a ajuns să mă calce pe nervi.

În aceeași situație așteptau în picioare, martori ai enervării mele, doi bătrîni îngrijiți și o tînără frumoasă, modestă și vădit îngîndurată. Veniseră înaintea mea și, după ce-au răspuns cuviincios și cu sfiiciune la salutul meu scurt, n-a mai fost altceva între noi decît o tăcere prelungă și o aparentă egalitate de condiții care mă umilea.

Era vorba de ei. Guvernatorul, care mă primi cu o cordialitate împăciuitoare, mă rugă să-l scap de oamenii aceia, niște milogi de care trebuie să te ferești, după cum i se adusese la cunoștință.

Am fost nevoit să mă supun, cu o dorință mută de răzbunare.

Trecînd prin anticameră fără să-i privesc, am închis în urma mea ușa cabinetului și-am așteptat ca ei să mă solicite.

Aveau să obosească așteptînd audiența la guvernator, își vor lua inima în dinți și-l vor întreba pe secretarul său și atunci își vor da seama că cel care se va ocupa de ei era domnul

consilier ; după o vreme vor fi primiți, vor constata că eu eram consilierul, adică aceeași persoană pe care au avut-o alături o jumătate de ceas, irosită zadarnic.

Dar timpul, acolo, n-avea nici o valoare, și în cele din urmă așteptarea lor răbdătoare m-a sîcîit. Am ostenit eu mai tare ca ei ; cel puțin așa cred.

Cît de puternică era dorința mea de a mă arăta despotic și expeditiv, și cît de puțin mi-au dat prilejul cuvintele pline de umilință ale bătrînului !

Se trăgea dintr-un neam care dăduse pe vremuri căpetenii însemnate ; îl putea aminti, în linie directă, pe Irala.

Pe cînd îmi relata aceasta, ca o simplă înlănțuire de fapte, fără ifose nici orgoliu, cineva bătu la ușă : era Ventura Prieto. I-am spus să intre, pentru ca bătrînul să se simtă stingherit, obligat să se spovedească și să se roage în fața unui străin de cine știe ce rang.

Ventura Prieto, discret, vru să se retragă ; la un semn al meu rămase lîngă ușă, luînd aminte plin de interes.

Bătrînul, îngrijorat așa cum dorisem, spuse că făcea parte din vechii colonizatori ai orașului Concepción, avînd pămînturi moștenite, dar acum atît de îndărătnice în mîinile lui nevolnice încît ajunsese la sapă de lemn și se vedea nevoit să roage pe Majestatea Sa să se îndure de el, de soția și de nepoata lor, rămasă orfană în urma unei fapte sîngeroase săvîrșite de indieni, acum zece ani.

Copila, care la început mă privea cu ochi limpezi, și-a înclinat încetul cu încetul fruntea frumoasă și cu mîna-i micuță, doar cu vîrful degetelor, se ținea de biroul meu, parcă agățîndu-se de ceva. Biroul meu îl reprezenta pe consilier : eu le eram ultimul sprijin.

Ajunsesem din nou cineva folositor și important.

Vanitatea îmi dictă aceste cuvinte :

— Vă puteți întoarce liniștit acasă căci, în numele Majestății Sale, vi se vor da niște sclavi indieni — drept pe care o să vi-l acorde neîntîrziat guvernatorul ; cuvîntul meu stă chezaș.

Am pus atîta sîrg în solemnitatea promisiunii mele, urmărind o scînteie de recunoștință în ochii tinerei, încît am uitat să-i cer hrisoavele ce-i dovedeau obîrșia.

Fata îmi dărui strălucirea umedă a ochilor ei, iar eu știam că sînt cineva, cineva fericit în adîncul sufletului.

Ventura Prieto venise să-mi aducă alt mesaj de la oriental.

Neobișnuit de prietenos, i-am cerut sfatul. Mi-l recomandă pe chirurgul Palos, iar eu am glumit pe seama numelui său *, l-am întrebat cum să dau de el, și i-am poruncit să trimită doi oameni în căutarea femeii căzute. Eram în clipa aceea un om bun și comunicativ într-atît încît i-am povestit lui Ventura Prieto episodul de pe drum, încercînd să-l fac părtaș la fapta mea de omenie și la mila pe care-o simțisem.

* Aluzie la unul din sensurile cuvîntului *palo*, și anume „spînzurătoare“.

Mila lui era mai mare sau mai lucidă. Îmi spuse că atît indigena cît și orientalul meritau îngrijirea unui chirurg și-mi dădu avînt povestindu-mi procedeele înșelătoare ale vracilor : „Farmece ori intervenții pline de cruzime, sau de nu, leacuri nefolositoare : de pildă, contra pierderii de sînge, fumigații cu frunze de *guembé* *.

Puțin i-a trebuit să mă convingă, dar am fost nevoit să mă căiesc că m-am încrezut în el.

Îndrăzni să-și dea cu părerea asupra hotărîrii mele în cazul urmașilor acelor căpetenii de seamă, la care fusese martor.

Spuse că pentru a lipsi de libertate o sută sau două de băștinași și a-i obliga să muncească în folosul altcuiva nu avea destulă valoare un hrisov cu numele de Irala.

Cum însă nu izbuteam să înțeleg dacă critica dorința mea de a-l ajuta pe bătrîn, sau pur și simplu regimul acordării de sclavi, am vrut să mai aflu cîte ceva și l-am întrebat ce titlu socotea îndreptățit pentru obținerea acestui privilegiu.

— Nici unul — îmi răspunse — și cel mai puțin cel al unei obîrșii vechi.

L-am privit cu o oarecare superioritate și suficiență, fiindcă părerile lui erau primejdioase și-l vedeam orbit de patimă, pe cînd eu îmi păstram cumpătul.

I-am spus, foarte molcom, de parc-aș fi stat pe gînduri, cu toate că ceream, de fapt, un răspuns :

* Cuvînt indigen care desemnează o plantă specifică zonei.

— Vorbesc oare cu un spaniol sau cu un american ?

Iar el, nechibzuit, îmi replică :

— Spaniol, domnule ! Dar un spaniol plin de uimire că există atîţi americani care vor să pară spanioli şi să nu fie ei înşişi.

Mă cuprinse furia.

— Te referi la mine ?

Şovăi o clipă, se înfrînă şi zise :

— Nu.

Palos nu părea chirurg, ci beţiv şi, chiar după ce l-am scos din cîrciumă, nu s-a învoit să-l îngrijească decît pe oriental, socotind că nu e demn pentru „un consult ştiinţific" să-l faci în drum.

L-am lăsat deci lîngă patul celui chinuit de colici şi, urmat de doi sclavi de la palat, am pornit în căutarea femeii, cu gîndul să poruncesc să fie adusă în curtea slugilor, ca să nu-i pară chirurgului drumul atît de lung, nici umilitor pentru pretenţiile lui.

Nu mai era acolo unde o văzusem înainte, şi nimeni din împrejurimi nu părea să se fi ocupat de ea, de starea şi de dispariţia ei.

Nu era uşor nici să găseşti casa doftoroaiei, dacă femeia s-o fi dus acolo. Mai întîi sclavii, apoi, numaidecît, oamenii din vecinătate, îmi aduseră la cunoştinţă ceva de care n-avusesem niciodată habar pînă atunci : „medicii" veneau de la ţară, dar numai în zilele cînd era o sărbătoare religioasă.

Exista totuşi o *gûaigüi* *, o bătrînă ce-şi avea acolo sălaşul şi dădea consultaţii permanent.

Am aflat aceasta de la Ventura Prieto, cînd m-am dus la han să-mi refac puterile şi eram încă descumpănit, pînă într-atît încît lăsam să mi se vadă pe chip neliniştea şi remuşcarea, învinuindu-mă că nu m-am îngrijit la timp de o făptură căreia îi făgăduisem ajutor.

Atît americanii cît şi spaniolii — şi aceştia din urmă dintre clasele cele mai alese — preferau, pentru tămăduirea bolilor, mai curînd un preot priceput decît un chirurg, iar preotului îi preferau vraciul. Oricum, în popor exista zicala că moartea e treabă de bătrîni şi lehuze, nu de soldaţi şi de bolnavi. De era ceva adevărat în credinţa asta, nu trecea mai departe de graniţele provinciei şi, în orice caz, ale nucleului mai civilizat, acolo unde nu predominau indigenii, nici nu se obişnuia să se mănînce carne de om.

Aşadar, prezenţa mea în casa doftoroaiei nu stîrni nici o tulburare. Două doamne spaniole îşi aşteptau rîndul şi se prefăcură că nu mă cunosc.

Indiana pe care o căutam nu se afla printre cei strînşi acolo. Am zăbovit o clipă, să văd dacă nu cumva era în grupul care, înăuntru şi la loc mai ferit, era cercetat de bătrîna *gûaigüi*. Cum treaba dură, am intrat şi am văzut acolo, printre ceilalţi, un copil bălai, cam de doispre-

* Cuvînt indigen care înseamnă „cea care tămăduieşte".

zece ani, răsărit, care tocmai dădea bătrînei tuburile de trestie cu urină pentru diagnostic.

O nălucire mă obligă să fac legătura cu micul hoț care dormise în patul meu și-mi deschisese caseta cu arginți. Dar certitudinea întîrzia să mi se arate. Deodată, într-un moment de răgaz pe care i-l lăsă treaba, mă privi liniștit și zîmbitor, de parcă mi-era cineva apropiat. N-am șovăit : era el.

Cu o hotărîre care n-avu nevoie de multă chibzuială, mi-am croit drum printre bolnavi și m-am năpustit asupra lui, apucîndu-l de umăr cu mîna-mi grea. Băiatul rămase puțin descumpănit, pe cînd eu îl acuzam : „Tu ai fost, ticălosule ! Tu ai fost !“ Și, ca să-l silesc să-mi răspundă numaidecît, l-am scuturat, dojenindu-l cu asprime : „Hoțule, spune-mi cine te-a trimis să furi ! Spune-mi !“

Simțeam în jur zburătăcirea de găini speriate a femeilor și asta mă enervă, abătîndu-mi îndeajuns atenția pentru ca micuțul, viclean și sălbatic, să se zvîrcolească în mîinile mele, eliberîndu-se puțin, pînă se simți sigur pe un picior : cu celălalt îmi dădu o lovitură zdravănă mai jos de vintre.

Am strigat de durere, fire-ar să fie ! și băiatul se făcu nevăzut.

Femeile se împrăștiaseră și nimeni nu se gîndi să-mi dea ajutor sau să se apropie. Bătrîna, cu un aer mistic și absent, rămăsese așezată pe jos, turcește. Eu răcneam, ținîndu-mi cu mîna partea vătămată.

Cînd durerea se mai potoli, am asaltat-o pe bătrînă cu întrebări. Am putut afla doar că

băiatul bălai îi aduse, cu cîteva zile în urmă, o cantitate de ardei iute uscat, pe care-o folosea ca leac și că, în schimb, i-a îngăduit să rămînă la ea, fără să știe cine era, fără să-i cunoască măcar numele.

Foarte sigură de convingerea ei, dar fără să se plîngă de pierderea ajutorului, îmi spuse :

— N-o să se întoarcă.

12

TRECUSE DE PRÎNZ, dar ziua aceea îmi adusese atîtea belele că mi-era teamă să văd cum se desfășoară mai departe. Totuși, nu poți renunța să trăiești o jumătate de zi : sau restul eternității sau nimic.

Puteam să scap însă de capcanele orașului, mergînd călare la voia întîmplării. Șovăiam între perspectiva aceasta și aceea, foarte nesigură, de a o vizita pe Luciana.

N-o puteam face decît însoțindu-l pe oriental, dar trupul lui zăcea pe pat, ca un vierme ce se zvîrcolește fără să iasă de undeva anume. Mi-era atît de nefolositor de data asta, încît l-am privit în tăcere și mi-am zis că nu mi-ar păsa defel dac-ar muri.

Nu-mi păsa nici dac-aș muri eu însumi, așa socoteam, și mă năpădi o dorință aprigă de a lăsa totul baltă, de a nu mă mai întoarce nici la locuința mea, nici pe strada încinsă și prăfuită, de a mă întinde acolo, chiar pe pămînt, să mă odihnesc, să mă odihnesc.

Întrucît am intrat prin spate, în casa gazdei mele am dat de femeile de la bucătărie care-și petreceau siesta făcînd dulcețuri. În aer liber, în cazane mari de metal, fierbeau fructele cojite.

Mă întorsesem nădușit și cu siguranță mai încins la față ca de obicei, datorită prafului, praful acela roșu de pe străzi ce mi se lipise de chip. Rîvneam la apa caldă curgîndu-mi pe tot corpul și le-am poruncit să folosească focul ca să-mi pregătească o baie.

Aduseră la mine în odaie un ciubăr mare și parfumară aerul cu eucalipt.

Un sclav îmi frecă spinarea cu o cîrpă udă. I-am porunci apoi să plece.

Am stat multă vreme în apă, bucurîndu-mă de o pace alinătoare ce mă purtă cu gîndul la căminul îndepărtat și, mai apoi, la posibilitatea unei iubiri apropiate, a Lucianei sau a altei femei atrăgătoare și sănătoase, de care aveam tot atîta nevoie ca de hrană.

Scăldatul mă învioră, îmi dădu atîta mulțumire și avînt inconștient să fac ce aveam de gînd, încît a fost de-ajuns, ca să mă hotărăsc, un episod neînsemnat. Pe cînd ieșeam din locuința mea în stradă, gazda mea, don Domingo, îmi spuse, pe un ton între părintesc și amabil : „Am aflat și eu noutatea : că ați făcut o baie bună“. Fără să mă opresc, salutîndu-l cu o înclinare a capului, i-am zîmbit, prietenos și mîndru, foarte satisfăcut că observase.

Eram cineva care merita să fie bine văzut și primit. Mi-o spuneau laudele discrete ale gaz-

dei mele. Dacă un om de vîrsta lui se îmbăiază în ciubăr, cei din jur socotesc că e un bătrînel curat, nimic mai mult, și au grijă ca apa să nu-i facă rău. Dar scăldatul unui bărbat de treizeci și cinci de ani te duce cu gîndul la alte motive.

Acum năzuiam spre aventură pînă la risc, preferînd chiar ca orientalul să zacă mai departe. Mi-am împăcat conștiința, trecînd încă o dată să văd în ce stare se află. Era îngrijorătoare, căci fusese cuprins de niște fierbințeli cumplite. M-am temut că vina era a mea, din pricina acelui gînd rău pe care-l nutrisem mai înainte.

Starea lui, cugetul meu tulburat, îmi frînară din elan, dar numai pînă la a mă gîndi că din aceeași mîncare și de aceleași colici puteam muri și eu, peste o săptămînă. Puteam muri ca un ascet, cu sîngele înfierbîntat și năpădit de nemulțumire față de mine însumi, fără să las în urmă nici o femeie îndurerată că a păcătuit din cauza lui Diego de Zama. Iar Diego de Zama, fără a fi sărutat ani de zile alt trup decît cel al soției, se știa străin de puritatea credinței și simțea nevoia să-i împărtășească cineva tumultul de dorințe și de învinuiri necruțătoare.

Nu ; sub cerul nedeslușit al asfințitului, eu nu mă îndreptam spre o iubire luminoasă și tihnită. Cu cîtă siguranță știam !

Nu mă îndoiam că mă îndreptam spre iubire. Intenția mea hotărîtă mă făcea să confund dorința cu un aranjament implicit.

M-am simțit în parte dezamăgit cînd m-am pomenit în fața casei și încă nu mă gîndisem la pretextul cu care m-aș putea înfățișa.

Am cerut să vorbesc cu doamna. Luciana broda în salon și mă primi cu bunăvoință, fără să fie surprinsă.

Ne prefăcurăm amîndoi că eram foarte interesați de treburile orientalului. Ea regreta absența soțului. Făgădui să trimită a doua zi un mesaj cu sclavul care venise de la moșie.

Se lăsă pradă mărturisirilor :

— Soțul meu este tot atît de îndrăgostit de mine ca la începutul căsătoriei. Cînd lipsește, mă asediază cu misive pline de dragoste.

Am prins curaj :

— Doamnă, mă doare să aflu așa ceva.

— De ce ?

— Sînt gelos.

Îmi tăie hotărît vorba :

— Nimic nu vă dă dreptul să fiți.

Se așternu tăcerea, dar eu îmi urmăream cu îndărătnicie scopul și n-am fost cavaler, adică nu mi-am cerut iertare și nici n-am plecat.

Se îmblînzi, deși luă un aer mîhnit. Îmi spuse că foarte multe femei o dușmăneau pentru independența ei și prea mulți bărbați se înșelau în ce-o privește, căci ea petrecea lungi răstimpuri singură, fiindcă nu împărtășea plăcerea bărbatului ei de a sta la moșie ci, dimpotrivă, se sufoca în casă și chiar în țară. Nu putea judeca alte țări, pentru că venise din Spania în adolescență ; dar credea că în orașe mai mari oamenii trăiesc mai puțin singuri, întrucît nu se cunosc atît de bine.

Eu nu voiam să-i urmăresc spusele, pîndind doar cuvîntul care mi-ar da prilej pentru vreo insinuare sau vreun pas înainte. Pe cînd ea părea tot mai abătută, eu mă simțeam pregătit s-o cuceresc și-o cercetam atent, aproape cu ciudă că nu încuviința mai lesne ceea ce mie mi se părea iminent. Uitîndu-mă la ea cu luare aminte, capul său mi s-a părut a fi contrariul frumuseții și i-am asemuit maxilarul cu unul de cal, atît era de puternic și de ieșit în afară.

Cu o voce stinsă își sfîrși discursul pe care nu-l ascultasem, neavînd habar dacă trebuia să răspund, și-mi aduse la cunoștință, parcă îndurerată că e nevoită s-o facă :

— Diego, se întunecă ; e tîrziu. Să nu fim imprudenți.

Îmi spunea, intim, pe nume ; cerea prudență, dar părea mai degrabă că întărește complicitatea dintre noi. Era triumful meu, un triumf neașteptat. L-am primit cu emoție, plăcere și o șovăială îngrozitoare, căci nu știam cum și cînd mă puteam bucura de el, și dacă se cuvenea ca inițiativa s-o am eu.

Am fost doar în stare să-i spun, plin de dorință, năvalnic și îndrăgostit — îndrăgostit —, luîndu-i o mînă :

— Luciana, Luciana mea.

Și ea încuviință cu un suspin, fără o vorbă și cu privirea plecată, pe cînd își retrăgea mîna-i caldă, prizonieră într-ale mele, și îmi poruncea în chip de salut :

— Și acum, pe mîine !

Totul a fost prea desăvîrșit, prea ușor. Îmi era însă teamă de soarta mea.

13

A FOST, ÎNTR-ADEVĂR, VENTURA PRIETO ?

În noaptea aceea nu m-am mai gîndit deloc la oriental. Dimineața, veni în fugă la Palatul Guvernamental un curier cu un mesaj de la gazda protejatului meu. Mă înștiință că durerile acestuia se întețiseră și că ajunseseră să fie alarmante.

Fiindcă mesagerul era un servitor cuviincios, la început mă salută cu atîta ceremonie, iar apoi îmi transmise totul cu o asemenea bogăție de amănunte, încît cei care treceau pe acolo — îl primisem în galerie — își încetiniră pasul ca să prindă din zbor cîteva cuvinte. Unul din aceștia a fost maiorul Bermúdez care, îndreptățit să-mi pună întrebări cu atît mai mult cu cît mi se citea supărarea pe chip, vru să afle dacă primisem vești proaste de la cineva drag.

Îmi vorbi de față cu Ventura Prieto și n-am putut să împiedic ca acesta să-mi audă răspunsul politicos, cumpănit și lămuritor, și cu atît mai puțin să dea frîu liber obișnuitei sale curiozități și să mă întrebe — plin de cuviință, ce-i drept — dacă o găsisem pe femeia care pierdea sînge.

Cum Ventura Prieto era destul de la curent cu acest subiect, căci recursesem la el cînd nu știusem cui să mă adresez, i-am răspuns că n-am putut-o găsi pe bolnavă, dar am dat de bătrîna doftoroaie de care îmi vorbise.

— Atunci înălțimea voastră a văzut-o pe femeia la care era copilul bălai ?

Cît miez avea pentru mine întrebarea asta ! Ventura Prieto știa așadar că băiatul bălai o însoțea pe doftoroaie și mă trimise în căutarea ei. Era o batjocură și o insultă — m-am gîndit — și în cele din urmă mi-am putut revărsa indignarea.

I-am tras două palme zdravene, fără să mai cercetez nimic, fără să-i las timp de gîndire și să-și tragă sufletul. Se clătină, mirat. Reacționă și mă țintui cu o privire de fier. Își aplecă încet trupul și se năpusti asupră-mi, încercînd să mă apuce de gît și să mă întoarcă. Am izbutit să parez atacul și, cu toate că se prinsese de mine, m-am putut feri de cleștele mîinilor lui cu mișcări energice din cap și încordîndu-mi gîtul pînă am simțit aproape că-mi plesnesc venele. Lui i s-a părut pesemne că s-ar fi agățat de un trunchi viu de copac. Asudam, strîns îmbrățișați, dar eu mă simțeam mai puternic sau mai nestăvilit și m-am străduit să-l înghesui într-o fereastră. Se dădu înapoi, pas cu pas, pînă rămase rezemat de ea. Atunci l-am înșfăcat de păr și i-am izbit de trei ori capul de gratii. Nu voiam să i-l sparg, nici n-aveam atîta putere. Dar l-am amețit și, orbit de senzația că l-am înfrînt, mi-am scos cuțitul de la cingătoare și i-am făcut o crestătură pe obraz.

Dintr-un salt m-am retras și-am rămas la distanță, în așteptare, cu cuțitul în mînă, pîndindu-i reacția. Stătea sleit de puteri și gîfîind, și cred că nu voia nici măcar să-și vadă sîngele.

Întrucît lupta se sfîrșise, cîțiva se apropiară ca să mă copleșească cu laude și să mă felicite pentru dibăcia și victoria mea, ocărîndu-l pe

Prieto și arătîndu-se gata să mă ajute, de eram cumva rănit sau istovit.

Ventura Prieto a fost întemnițat.

Guvernatorul mă chemă la el. Abia am intrat, că-mi și declară :

— L-am destituit.

Îmi ceru o relatare orală a episodului, dar înainte îmi mărturisi punctul lui de vedere :

— Doamne ferește ! Să fim atît de expuși atacului oricărui nebun, noi, aici, chiar în casa regelui !...

Am înțeles că partida era cîștigată, chiar dacă Prieto era spaniol și eu american. Intervenea solidaritatea de stat.

Am știut așadar cum să-mi organizez relatarea.

14

AVEAM NEVOIE DE SOMN. Totuși, ca să nu dau ocazia să se bîrfească, am mîncat ca de obicei la han.

Mi-au servit o supă de tapiocă și, nefiindu-mi foame, îmi era totuna dacă mîncam asta sau altceva, așa că am acceptat fără să mă împotrivesc. Am rămas fără nimic solid în stomac și cu toată amețeala iscată de vin în cap.

L-am dat naibii pe oriental și m-am trîntit în pat.

Hotărît însă, orientalul îmi făcea în ciudă : muri și veniră să mă deștepte ca să-mi dea de veste.

Moartea lui însemnă un izvor de necazuri, căci îmi revenea sarcina să organizeze ceremonia și să fac formele legale, să-l însoțesc pe ultimul său drum și, poate, într-o zi, la solicitarea unor rude îndepărtate, să-l scot din pămînt, să-l pun într-o corabie și să-l trimit pe fluviu în jos.

M-am consolat la gîndul că înainte îmi voi obține transferul. Am presupus chiar că destinul și-ar putea rîde de mine, făcînd să-mi ajungă, cu aceeași corabie, numirea și o împuternicire de la rudele mortului să le trimit cadavrul, caz în care ar trebui să mai călătoresc încă împreună cu orientalul, legat astfel de mine cum puțini au fost vreodată.

Făcînd abstracție de violența cauzelor, moartea orientalului intra în ordinea cea mai firească : moartea unui om era și este ceva obișnuit. Nu tot așa mi se păru mesajul care urmă, la puțină vreme : Luciana trimise o sclavă acasă la gazda mea, don Domingo Gallegos Moyano, ca să întrebe de starea sănătății mele, fiind îngrijorată de bătaia cu Ventura Prieto, de care aflase.

Am simțit un sîmbure de neliniște datorită imprudenței Lucianei, ușurinței sale de a face public interesul pe care-l putea avea pentru mine și la început m-am hotărît să i-o spun în față.

Dar m-a copleșit orgoliul de a o ști atît de cucerită, că nu-i păsa de riscuri.

Puține am făcut pentru oriental. Abia de i-am trimis un preot să-l vegheze și am comunicat persoanelor din casa unde fusese găzduit că a doua zi vom face, în prezența unui grefier, inventarul hainelor și banilor care rămaseră.

Nu mă puteam consacra din plin și fără zăbavă acestor treburi, pentru că îmi luau timp, stînjenindu-mi întîlnirea cu Luciana.

Mai mult încă, pentru a n-o tulbura și a nu întuneca spiritul fericit pe care m-am străduit să-l insuflu întrevederii, nu i-am spus că murise și, cum mă întrebă de mersul bolii lui, am mințit-o că tot mai avea colici. Mă sfătui să-i dau să bea treisprezece înghițituri de rachiu. Am înțeles că Luciana era tare neștiutoare, cel puțin în anumite privințe.

Totuși, îndată ce am ajuns din nou la ea, am avut prilejul să-i fiu iar recunoscător pentru bunăvoință, ceea ce mă împiedică s-o judec în chestiuni secundare : îmi făcu o primire demnă de un erou, datorită bătăii din dimineața aceea. Vru să-mi cerceteze fața, să vadă de n-aveam cumva vreo vătămare pe care să n-o fi observat, ba chiar îmi apăsă cu mîinile pe frunte, să-mi trezească orice durere încă ascunsă, dacă exista.

Am luat-o ca un pretext pentru a-și pune mîinile pe fața mea și am lăsat-o s-o facă, mișcat pînă la pierderea cunoștinței. Nu i-a trecut prin minte că aș fi putut fi lovit în alte părți ale trupului, cel puțin nu le pipăi.

Apoi se așeză, mai departe de mine ca data trecută și, pe cînd vorbeam de oriental și-mi

recomanda rachiul, se prefăcu în doamna care primește o vizită și mă numea „Domnul de Zama“, „Doctor“ sau „Don Diego“. M-am străduit să văd dacă nu ne spiona cineva, dacă ea nu renunțase la intimități pentru a abate atenția ; dar n-am băgat de seamă nimic suspect.

O clipă am păstrat tonul impus de Luciana, dar pînă la urmă m-a învins pasiunea ce-o simțeam pentru ea și-am vrut să grăbesc lucrurile. I-am spus cîteva cuvinte pline de adorație arzătoare, mințind-o că de aseară m-am gîndit întruna numai la ea ; de fapt, cînd mi-a venit în minte, în timpul zilei, am socotit că-i de prisos să mă gîndesc prea mult la ea, căci mi-o închipuiam supusă și cucerită, ceea ce mă scutea de o strădanie mai mare.

Acum însă nu era Luciana cea supusă și cucerită, așa cum bănuisem, ci Luciana în defensivă.

Elimină cu dibăcie din răspunsurile sale tot ceea ce ar fi putut-o angaja față de declarațiile mele de dragoste, pînă cînd, în cele din urmă, făcu o mărturisire năucitoare :

— Toți bărbații îmi rîvnesc trupul. Chiar Honorio, soțul meu, trăiește fascinat de carne. Eu îl disprețuiesc și disprețuiesc toți bărbații din pricina dorinței lor de posesiune.

Condițiile erau deci stabilite.

Tăcu o clipă, parcă istovită de sforțarea și curajul de a vorbi atît de limpede și, totodată, spre a-mi da timp parcă să reflectez și să-mi spun părerea.

Eu eram îndrăgostit de trupul ei și tînjeam după el. Nimic altceva nu mă atrăgea la femeia asta fără știință de carte, al cărei chip nu era în stare să sugereze ceva plăcut. Ea însă îi disprețuia pe cei care i-ar fi pretins dragoste trupească.

Țelurile mele dăduseră greș. Cu toate acestea, dacă Luciana mă accepta în chip atît de sincer și atît de curînd, însemna probabil că îi făcusem o impresie deosebită față de ceilalți bărbați, pe care ea îi disprețuia. Eu eram doar bărbatul virtuos lăudat de don Godofredo Alijo !

M-am supus, deci, acestei fantezii, mulțumindu-mă să i-o întăresc ca să maschez cu eleganță o retragere pe care o socoteam apropiată.

Mi-a fost foarte lesne să perorez despre virtutea și idealismul ei și am sfîrșit prin a susține că spiritul meu năzuia să găsească o astfel de femeie, care să-mi dăruiască prietenia ei și o iubire duioasă și fără complicații.

Am văzut-o cît era de măgulită. Mi-a dat să înțeleg că, de aveam să merit într-adevăr, puteam să-i cuceresc genul acesta de afecțiune. Îmi acordă două puncte, cînd data trecută îmi dăduse șase și-mi promisese zece.

Cînd am plecat se întuneca. M-a însoțit pînă în cerdac și a chemat un servitor ca să mă ducă la poartă.

Pe stradă mergea poticnindu-se, sunînd din clopoțel, un sacristan adormit.

Servitorul îl întrebă :

— Cine a murit ?

Iar sacristanul îngînă răspunsul cuvenit :

— Un creștin : don Félix Ordóñez. Rugați-vă pentru el.

Félix Ordóñez era orientalul. În scurtă vreme, Luciana avea să afle din gura servitorului.

Odată cu dispariția orientalului, nu mai ținea pretextul pe care Luciana îl putea da soțului ei spre a-mi justifica vizitele. Această stare de fapte îmi prindea bine, deoarece mă scutea de întrevederi fără obiect și vădit riscante. Pe de altă parte, nu stabiliserăm nimic pentru a doua zi, nici pentru următoarele. Nu aveam obligația să mai revin.

M-am bucurat poate că am scăpat cu bine din această aventură.

Cum orientalul plecase atît de zorit pe lumea cealaltă și nu lăsase nici o dorință, nu știam ce ordin religios ar fi preferat să-i facă slujba, așa încît am apelat la cel pe care-l agream eu, al călugărilor „de la Merced".

După ce m-am despărțit de Luciana, m-am dus la casa în care locuise răposatul, unde doliul era deja foarte vizibil : priveghi, prohodul congregației și acea atmosferă apăsătoare străbătută de șoapte, care era atît de învăluitoare încît îmi părea de neînțeles, cu numai cele cîteva persoane ce puteau fi interesate de soarta după moarte a acelui străin. Preotul organizase totul cu multă grijă, bănuind că orientalul ajunsese la noi plin de bani.

Zelul i-a fost atît de mare că a interzis chiar să se aprindă cuptorul pentru a se face mîncare, de parcă mortul ar fi făcut cu adevărat

parte din familia stăpînilor casei. Pe deasupra, cum vestea acestei morți nu se răspîndise prea mult, dat fiind că sacristanul venise tîrziu, cît a fost noaptea de lungă nu s-a primit nici măcar o cratiță cu mîncare, din cele pe care oamenii cu dare de mînă le trimit de obicei în astfel de ocazii. Urmarea a fost că a doua zi dimineața, pe lîngă somnul și oboseala de atîta priveghi, mă chinuia și foamea.

Primele bucate au fost cele din partea familiei Piñares de Luenga. Eram recunoscător sorții, căci se vede că-i inspirasem vreun simțămînt Lucianei.

Servitoarea care le aducea, o metisă îndrăzneață foc, îndeplini protocolul de a transmite prin viu grai condoleanțe, ceru scuze pentru absența stăpînilor ei de la priveghi și, cu o discreție fără cusur, îmi spuse că doamna mă aștepta după înmormîntare.

Vestea asta mă irită îndată, deoarece însemna să mă complic, reluînd niște vizite care pentru mine aveau să fie formale și fără nici un folos.

De aceea, după ce am văzut cum sicriul se coboară în pămîntul umbrit de templul călugărilor ordinului „de la Merced“, am lăsat să treacă două ceasuri, pe care le-am consacrat odihnei atît de necesară, înainte de a răspunde chemării Lucianei.

Poate căutam s-o provoc, ca să se supere din pricina întîrzierii mele și să înceapă să se încreadă mai puțin în cuviința și politețea mea.

15

ÎN CELELALTE RÎNDURI mi se citea pesemne dorința pe chip ; nu și acum, ceea ce o îndreptăți pe Luciana să mă întrebe, stîrnindu-mi o îndoială : dacă ea nu m-ar fi chemat, aș mai fi venit oare ?

Prin întrebarea asta m-a dat în vileag cu atîta dibăcie, încît m-am pierdut argumentînd că tînjeam după înțelegerea și tovărășia ei, c-aș fi fost în stare de orice pentru a o vedea, chiar de mi-ar fi stat împotrivă ceva de neînvins.

Îmi răspunse cu un zîmbet vag ce-i oglindea neîncrederea și nu-mi îngădui să mă mai justific.

Începu să mă întrebe de moartea orientalului și de amănuntele ceremoniei. Eu mă învinuiam amarnic că mă dădusem pe mîna acelei femei care, la urma urmelor, își permitea să dispună de timpul meu pentru o conversație atît de plictisitoare.

Trebuie să consider c-a fost doar o tactică de-a ei ca să mă cerceteze și să-mi cunoască reacțiile. Orientalul și înmormîntarea lui o interesau doar ca excipient. La timpul potrivit avea să strecoare și hapul, cu o pauză lungă, subliniată de acest cuvînt :

— Ingratule...

Parcă un arc mă împinse năvalnic la picioarele sale, cu un genunchi la pămînt, mîngîindu-i mîna pe care și-o lăsase în poală, iar mai apoi sărutîndu-i-o.

Degetele mîinii ei libere se cufundară în părul meu. Apoi binevoiră să coboare pînă la

barbă, transmițîndu-i extrema gingășie a atingerii ei.

Mi-am ridicat privirea spre ochii săi, întrebător și implorînd.

Rosti, părînd a se supune unei frumoase și temute fatalități :

— Întîmplă-se ce e dat să se întîmple !

Își lăsă capul pe spetează și-am înțeles că-mi aștepta sărutarea.

A fost prelungă și încîntătoare.

Cînd ne-am desprins, în vreme ce eu așteptam semne care să-mi spună pînă unde mă puteam încumeta, Luciana părea pierdută în visare.

Apoi, revenindu-și, mă chemă :

— Iubitule...

Și, cînd m-am aplecat asupră-i s-o sărut iar, mîna ei dreaptă se împotrivi, cu o autoritate blîndă însă de neînvins. I-am dat ascultare și atunci mi-a spus :

— Acum, du-te.

M-am putut resemna, pentru că mă simțeam deja stăpînul ei și nu mă costa nimic să-i îngădui aceste amînări, care știam că sînt menite să-i învingă ușurel virtutea.

A doua zi, spre seară, se afla în salon, cu o broderie migăloasă. Folosea fire de mătase de culori diferite. De aceea, și pentru că lucrul depășea cu mult mărimea gherghefului, fiind necesar ca cineva să-l țină ca să nu cadă pe jos, lîngă Luciana am găsit o metisă.

Prezența ei nu era un motiv destul de grav să-mi taie elanul, dar am bănuit că e vorba

de o strategie bine gîndită cînd, mai tîrziu, se ivi o altă slujnică aducînd *mate* și revenind cu precizie să ne tot servească. De bună seamă, asculta de porunci date înainte de venirea mea.

După ce mi-a turnat *mate* pentru a cincea sau a șasea oară, am declarat că mi-e de-ajuns, ca să înlătur măcar una din paznice ; foarte curînd însă se întoarse cu o sticlă de lichior din care ne servi în păhărele minuscule. Cum conținutul fiecărui păhărel era neînsemnat, l-am golit îndată, în trei rînduri, pînă am băgat de seamă că asta o îndreptățea pe slujnică să vină nechemată să-mi toarne iar. Nu m-am mai atins de ultimul păhărel, așa încît, după cîteva reveniri, a trebuit să se încredințeze că nu mai era nevoie de prezența ei.

Luciana clătină din cap, dezarmată și măgulită de stăruința cu care încercam să fac mai intimă întîlnirea noastră și aranjă astfel lucrurile să mă răsplătească. Îi porunci metisei care ținea broderia s-o întindă pe sofa și să-i aducă o forfecuță specială dintr-o încăpere îndepărtată. De asemenea, să lase ușa întredeschisă cînd iese și, la întoarcere, să bată înainte de a intra.

Îndată ce ușa rămase întredeschisă, Luciana și cu mine am sărit în picioare în aceeași clipă, unindu-ne buzele și trupurile într-o îmbrățișare năvalnică ce nu se mai sfîrșea, iar mie senzația acestei apropieri mi se răspîndea prin tot corpul, de parcă n-am fi avut haine pe noi. Ne-am cam pierdut răsuflarea și atunci mi-am desprins buzele de ale ei și le-am făcut să-i

cunoască obrajii, gîtul, pielea de după urechi, unde începe să crească părul...

Două bătăi în ușă și-am fost nevoiți să ne aranjăm pletele și veșmintele.

Conversația deveni iar impersonală, vreme de cîteva minute, pînă cînd Luciana îmi spuse cu indiferență, nu știu dacă prefăcută sau adevărată, că bărbatul ei se întorcea a doua zi. Am vrut să aflu ora, sperînd că o să fie foarte tîrziu, noaptea, și astfel aș mai avea încă o șansă ; dar nu era așa. Trimisese un curier cu vestea că va înnopta într-un sat de unde se făcea o jumătate de zi pînă la oraș, și că își va urma drumul în zori.

Nu mi-am putut ascunde dezamăgirea, atît de năucitoare că Lucianei îi jucă pe chip un inofensiv surîs glumeț. Însă ea era meșteră, dacă nu în alte privințe, cel puțin în arta de a împărtăși și a întreține speranțe. Buzele ei lăsară să-i scape un rîs ușurel, încurajator. O înclinare din cap, ochii plini de încredere în ea însăși, îmi prevesteau vreo șiretenie datorită căreia nu aveam să renunțăm la întîlnirile noastre. Ce plan urzise ? Va face cu putință să ne vedem, chiar dacă numai în prezența altcuiva sau la o distanță prudentă ? Nevoia mea grabnică de a afla se împiedica de metisa tăcută ce-i ținea firele de mătase.

Ultimul meu sărut din ziua aceea a fost cel de rămas bun, pe mîna doamnei. Ne aflam în cerdac, în fața slujnicii care-i ducea mesajele și a sclavului ce avea să mă însoțească pînă la poartă. Treceau alți servitori, cu tăvi pentru cină. Lîngă Luciana rămase fata care o asistase

la brodat, cuprinsă brusc de abnegație față de stăpîna ei de parc-ar fi fost un cățel deprins de mult să stea în poală. Luciana îi spuse să mă salute, ca și cum între mine și tînăra cea mărunțică s-ar fi înfiripat vreo legătură deosebită. Fata îmi făcu o plecăciune grațioasă, îndoind un picior și aplecîndu-și bustul, și scoase un scîncet inexpresiv.

Paznica de care mă temusem tot timpul c-ar fi putut să ne trădeze dacă vorbeam imprudent era mută.

Prin acest nou șiretlic menit să mă țină în frîu, Luciana îmi știrbi din orgoliul pe care-l simțisem aflînd că era gata să urzească planuri pentru a ne vedea, chiar cînd bărbatul ei va fi în oraș.

Dacă mi-o lua înainte, fără măcar să se sfătuiască cu mine — iscusința mea nefiind deloc de lepădat — însemna că este deprinsă cu astfel de uneltiri.

16

TOATĂ DISCIPLINA pe care mi-o impusesem pentru ca asprimea lipsei unei femei să nu ajungă de nesuportat se năruise. Eram asemeni unui cal gata să înceapă cursa, iar startul se tot amîna.

M-am încrezut totuși în propria-mi putere de înfrînare, călit de lunga așteptare de un an și jumătate.

Îmi rămînea teama de vise, care nu pot fi stăvilite, dar oboseala adunată îmi cerea stăruitor să mă culc.

Cu toate acestea, singurul vis ușor de înțeles a fost alinător : sosi iar tînăra singuratică și surîzătoare, venind la mine plină de încredere s-o ocrotesc. Și de data asta mi se păru că putea fi Marta, Luciana, Rita sau orice altă femeie cunoscută.

Prefigura o prevestire bună care, repetîndu-se la puține zile, era îndreptățită să se adeverească. Am dorit-o fierbinte, ca o mîngîiere și ca o frînă.

Ca și data trecută, m-a făcut să-mi încep dimineața în tihnă și încrezător.

Era zi de sărbătoare, pesemne a vreunui sfînt nu foarte cunoscut, și-am pornit-o călare spre inima cîmpiei, stăpînit la dus de o senzație de bucurie și visare, iar la întors de dorința aprigă să mă las în goana calului, din simpla desfătare de a alerga din plin, de a mă încorda pentru a da pinteni calului și a mă ține în șa, de a simți ritmul corpului împletit cu cadența galopului... Era însă și zorul de a mă întoarce, de parc-aș fi avut nevoie să dau iarăși de oameni.

Am trecut prin port. Nu se știa nimic de vreo corabie dinspre La Plata. Iar eu tînjeam să primesc ceva, să am ceva deosebit, de care să mă ocup și să mă privească îndeaproape, orice ar proveni de la o ființă omenească ; nu-mi doream totuși, cu nici un preț, obișnuitele raporturi cu vecinii și cele de serviciu.

Mi-am dus calul la iesle.

Orașul, matinal și cu un aer ușor sărbătoresc, întredeschidea ferestre și făcea ca trecătorii și trăsurile să se miște dintr-un cartier într-altul și de la biserici spre case.

Pe stradă am salutat cîteva doamne și fete tinere pe care le cunoșteam grație prieteniei sau legăturilor cu respectivii lor bărbați, soți ori părinți.

Deodată, m-am aruncat în aventură.

O doamnă necunoscută cu mantilă pe cap, escortată de două mulatre, își aținti privirea asupră-mi, pe măsură ce ne apropiam. Am crezut c-o interesam și, dîndu-mă în lături, i-am făcut o plecăciune la care nu răspunse. Mi se stîrni dorința — dorința de a avea o femeie — și-am rămas o clipă așteptînd să se întoarcă sau să poruncească uneia din slujnice s-o facă. Cum nu se întîmplă așa ceva, ci părea că pur și simplu mă lăsase.în urmă, iar eu nu mă împăcam cu gîndul că dispare fără să-mi lămurească pricina acelei priviri insistente, m-am luat hotărît după ea. Una din însoțitoare o înștiință și doamna, prevenită, iuți pasul, dar al meu era mai lung. Ea începu aproape să fugă, și eu la fel, amîndoi însă păstrîndu-ne cumpătul. Era o urmărire violentă, destinată — vedeam prea bine — unui eșec din orice motiv și, mai cu seamă, din lipsa mea de tact. Nu m-am dat bătut pînă n-am ajuns la cîțiva metri de ea. Atunci ieși în fața mea, dintr-o casă, tacticos și cu neputință de ocolit, o familie numeroasă pe care o cunoșteam și o vedeam adesea. Am fost nevoit să mă opresc să salut.

Am apucat-o apoi pe străzi în sus și-n jos, fără să mai dau de fugară.

Eram însă pornit.

M-am întors la locurile unde se înghesuiau femei cucernice sau vizitatoare și le-am salutat pe toate cele care nu erau însoțite de un bărbat. Căutam în expresia lor, dacă erau cunoștințe de-ale mele, un indiciu a ceva mai mult decît politețe ; dacă nu le cunoșteam, vreo acceptare a purtării mele galante, care să mi-o reveleze pe femeia în stare să cadă în greșeală.

Mă aprinsesem și eram atent la semnele cele mai subtile, gata să mă agăț de oricare din ele și să mă arăt mai departe cutezător, pînă la vreo victorie. M-am agitat, am nădușit ; m-am tot învîrtit cam un sfert de ceas sau mai mult. Apoi mulțimea începu să se rărească și dispăru. Era vremea prînzului, iar stomacul meu își ceru și el drepturile.

Cînd mi s-a pus în față farfuria cu brînză și ulcica de vin, m-am pornit să socotesc la cîte mese, în clipa aceea, o femeie împărtășea bărbatului ei mirarea pricinuită de purtarea îndrăzneață a consilierului guvernatorului. Stîrnisem bănuieli zadarnice, ale căror urmări nu le puteam prevedea.

Deși mă mustram pentru necumpătarea mea, o simțeam în sîngele-mi împătimit puternică și de nestăvilit. Trebuia să mă înfrînez, trebuia să mă pedepsesc.

Am hotărît să mă închid în casă. Nu-mi era însă somn. Mă gîndeam la sărutările Lucianei

și, cu toate că le știam vinovate de starea mea, mi le imaginam amănunțit și puteam descrie senzațiile care mă copleșeau.

N-am ieșit pe stradă pînă cînd s-a întunecat. În piață și prin împrejurimi fusese zi de tîrg și vînzătoarele, femei libere sau sclave trimise de stăpînele lor, își strîngeau coșulețele cu manioc, ardei, dulciuri, tutun, cafea și alte produse care rămăseseră atîrnate sau întinse pe jos, fără să le fi cumpărat nimeni.

M-am oprit o clipă să le privesc cum își ridicau mărfurile, își numărau monezile, stăteau de vorbă și apoi se despărțeau zorite, de bună seamă cu păreri de rău că lua sfîrșit o zi atît de plăcută pentru ele. Plecau în grupuri mici, care pe drum aveau să se împrăștie.

Trecînd pe lîngă mine, una care mergea împreună cu alte trei îmi aruncă acea privire care vrea să zică : l-aș vrea pe bărbatul acesta, dar știu că e imposibil.

Nu. Nu era imposibil.

Le-am urmat de la distanță. Îmi observaseră manevra și se neliniștiseră.

Două rămaseră la o casă de oameni bogați. Celelalte două se îndreptară spre cătunul de colibe. Una din ele era cea pe care o doream.

La marginea pădurii de ananas circula straja. Dacă încercam să mă ascund, n-aș fi putut-o face lesne și dădeam femeilor motiv să mă denunțe.

Soldații nu se legară de ele. Văzîndu-le hainele și coșurile, era limpede că se întorceau de la tîrg.

Cînd se apropiară de mine, micșorară pasul. Ofițerul mă recunoscu și n-a fost nevoie de vreo lămurire ; dimpotrivă, nu mă făcu să zăbovesc deloc și-mi adresă niște complimente fără rost, care într-o situație diferită m-ar fi măgulit.

Una din femei intră într-o colibă.

Cealaltă mai avea de mers : veneau la rînd, împrăștiate, ultimele colibe, ruinele spitalului și apoi cîte o *coga,* o gospodărie modestă, cu locuințele deslușindu-se la slabele străluciri ale vetrei.

Se întunecase de tot, cerul era greu, ca înainte de a se înfiripa transparența, cînd luna stă să se arate. Nu puteam distinge pe care din femei o urmasem. Nu-mi păsa.

Noaptea se făcuse compactă, vîrtoasă și-mi transmitea puterea ei. În față mergea o siluetă de femeie și mi se părea că parc-ar fi fost deja a mea, cu o certitudine pe care nimic nu putea s-o clintească. Trupul meu i-l ghicea pe al ei.

În sfîrșit ! mi-am zis și, cînd mi-am întețit pasul ca s-o ajung, străbătu prin noapte urletul prevestitor de rele al unui cîine.

L-am blestemat ca pe un fiu al Satanei și, fără să-mi încetinesc mersul, am început să șoptesc ocări ce alungă duhurile necurate.

În clipa aceea se ivi strălucirea lunii, dar bucuria de a mă ști mai în siguranță, căci acum vedeam pe unde călcam, pieri iute ca fulgerul. Ne simțise o haită de cîini și se năpusti peste noi, tăcută. Ieșise dimprejurul ruinelor.

Femeia, la douăzeci de pași înainte, se opri.

I-am strigat : „Curaj ! Vin îndată !“ și am dat fuga, cu sabia în mînă.

Cîinii trecură însă pe lîngă ea fără s-o atingă — o recunoscuseră — și, asmuțiți, năvăliră spre mine, străinul. Primul se repezi cu atîta furie, că n-am putut să-l străpung și urcă pe pieptul meu încercînd să mă muște de față. L-am lovit zdravăn cu brațul liber și căzu într-o parte. L-am străpuns cu sabia atît de precis și de iute că muri pe loc.

Între timp mă înconjuraseră alți doi, iar unul din ei îmi mușca cizmele. I-am lovit ținînd sabia cu amîndouă mîinile. Zăceau agonizînd, cu urlete de durere și furie. Ceilalți rămaseră la distanță, lătrîndu-mă, pînă ce i-am împrăștiat cu lovituri și strigăte.

Femeia se refugiase printre ruinele cele mai apropiate. M-am îndreptat spre ea, curățindu-mi sabia, trufaș și stăpîn pe situație.

Era ea și era tînără.

Se dărui cu aceeași patimă ca și mine. Am avut, pentru o clipă, optsprezece ani, tinerețea desăvîrșită.

M-am așezat pe un zid. Am aprins amnarul și cea dintîi lumină îmi arătă picioarele ei goale și arse de soare. Am îndreptat lumina spre față. Ea zîmbea, așteptînd. I-am privit trăsăturile, nasul, pielea. Era desigur născută din mamă negresă, iar eu, atît timp lipsit de mulatrele care pentru bani... Dar aceasta mi se dăduse de bunăvoie.

Era o alinare, îmi spuneam cufundat în gînduri, pe cînd ne trăgeam sufletul.

Ea îmi spuse :

— Înălţimea ta, dacă vrei să mă mai vezi...

Eram recunoscător şi satisfăcut şi mă simţeam îndatorat. Am ascultat-o aşadar.

Îmi impunea anumite condiţii ! Trebuia s-o iau ca servitoare la mine, împreună cu maică-sa şi cu fraţii mai mici.

Mi-am pus răbdarea la încercare, şi am întrebat-o :

— Şi dacă n-o fac ?

— N-o să mă mai vezi.

Hotărîrea îi era nestrămutată. Îşi dăduse seama că nu fusese, din parte-mi, un capriciu de bărbat alb, şi ridica pretenţii, la fel de sigură pe situaţie ca şi mine. Ne aflam pe picior de egalitate : în clipa aceea ea simţea aşa şi eu de asemenea. Dar eu eram un om alb şi consilier regal : puteam să mă consider jignit. Eram umilit.

M-am sculat în picioare, mi-am scuturat hainele şi, în tăcere, am pornit spre oraş.

Episodul acela n-avea nici o legătură cu dorinţa mea de a mă îndrăgosti. Cînd te îndrăgosteşti de iubire, tînjeşti după o împlinire ideală.

Puteam să mă gîndesc astfel fiindcă eram, pentru moment, liniştit într-o anumită privinţă. Dar gîndurile astea făceau să mă cuprindă o tristeţe seacă.

La vreo optzeci de metri, am vrut să văd cum ne depărtam, fiecare pe drumul său.

M-am întors şi mă impresură iar noaptea, liniştită şi blîndă. Era, poate, subjugată.

Mi s-a părut că, întorcîndu-mă în oraş, aveam să ies din beznă.

Dar mi-a fost greu să mă desprind de această viziune a nemărginirii ca să-mi îndrept atenţia asupra drumului şi a pierderii lui spre orizont. Nu trecea nimeni pe acolo. Tînăra stătea probabil întinsă încă pe jos, copleşită poate de o tristeţe adîncă.

Pe lumină, era cu putinţă să n-o fi făcut.

A doua zi dimineaţă mă feream să mă privesc în ochi : m-am pieptănat la oglindă, într-adevăr, dar uitîndu-mă în sus, iar apoi am avut grijă să-mi trec pieptenele prin barbă tot fără să-mi văd ochii.

Totuşi, îndată ce-am fost gata, am aruncat pieptenele şi m-am întors la oglindă. M-am privit în ochi sfidător. Apoi, mai liniştit. Îmi susţineam propria-mi privire, conştient că în faţa ochilor Martei aş fi simţit nevoia să-mi tai ceva.

17

SOSI O CORABIE.

Nu mai stăteam, pe atunci, în aşteptarea salvelor de tun din port. De aceea, cînd am auzit-o pe prima, emoţia m-a împiedicat să-mi dau seama ce anume speram să-mi aducă. Într-o clipă mi-am amintit că aşteptam o tînără care să fi călătorit de-a lungul fluviului La Plata, venind către mine. Marta ?... Nu ; nu.

Era altcineva, trebuia să fie altcineva ; dar nu era nici aceea... pierdută în lumea viselor. Scrisori trebuia să aștept eu, de la mama, de la soția mea, de la cumnat ; meritam să primesc apoi cu această corabie o hîrtie cu sigiliul regal.

A doua salvă răsună imperios, zorindu-mă ; atunci mă năpădiră presimțiri confuze.

„Mă duc după scrisori" — l-am anunțat pe secretar. În felul acesta lăsam un răspuns pentru guvernator, dacă voia să știe ce-i cu mine, căci în ultimele săptămîni nu-mi prea văzusem de treburi. Mă duceam mînat de un singur gînd : să văd chipul călătoarei visate.

Cum n-am descoperit-o printre cei care ieșiseră pe punte, m-am pomenit pe corabie înainte ca pasagerii să coboare pe uscat. Nevoia de a o întîlni îmi dădea ghies și iarăși — atît de curînd — nu mai aveam liniște, căci doar eram îndrăgostit. Îndrăgostit, dar cu cîtă patimă ! Cercetam peste tot cu atîta cutezanță încît un ofițer, ascultînd poate de ordinele căpitanului, dădu să mă oprească. Am făcut apel la autoritatea mea ; mi-a răspuns însă că la bord nu putea să mi-o recunoască, numai dacă-l lămuream de ce iscodeam astfel prin cabinele pasagerilor.

Am făcut-o, spunîndu-i că eram în căutarea unei doamne ce venea din Río de La Plata. Mă întrebă cum se numea și, firește, n-am putut să-i răspund. I-am descris-o, însă în toată călătoria nu urcase la bord nici o femeie tînără.

M-am resemnat în privința lipsei de vești de acasă întrucît, dacă n-ar fi fost bune, oricum

n-aș fi putut face nimic ca să le ușurez greutățile.

Brigantina aduse un sul mare cu sigilii regale ; nu însă pentru consilier, ci pentru guvernator.

M-a chemat în cabinetul său. Pe masă era întinsă hîrtia, cu sigiliile din afară rupte, iar înăuntru avea unul gros, din ceară roșie și aurit, cu șnururi. Părea că strălucește, oglindindu-și licăririle pe fața guvernatorului.

Nu-mi vorbi încă de mesajul regal, ci de situația mea, spunîndu-mi că era la curent cu dorințele, demersurile și meritele mele, și dîndu-mi vestea — pe care niciodată nu mă lăsase s-o bănuiesc — că în curînd cineva sus pus avea să se ocupe de avansarea și de transferul pe care mi le doream atît.

Fără să-mi dea răgazul să întreb cine era binefăcătorul meu, cu un aer tot mai pătruns de bunăvoință și parc-ar fi ascuns mereu ceva, mi-o luă înainte spunîndu-mi că, deocamdată, această persoană dispusă să mă ajute îmi va rezolva una din problemele mele imediate.

El — era el, bineînțeles — aranjase cu Ventura Prieto să nu fie dat în judecată, dacă în schimb acesta ar ieși din închisoare mergînd direct la corabie și ar pleca în surghiun. Mă scutea astfel de toate alternativele supărătoare ale procesului.

Guvernatorul se arăta radios și de bună seamă credea că eu îi voi face plecăciuni, manifestîndu-mi recunoștința. N-am izbutit să le fac, deoarece am căzut pe gînduri, uitînd că

mă aflam în audiență : Ventura Prieto plătea o jignire adusă mie cu dezonoarea, o crestătură pe obraz, închisoarea, pierderea slujbei și plecarea din țară. Tot ce puteam aduce eu ca argument spre a-l învinui era aversiunea mea față de el și faptul că mă întrebase dacă dădusem de doftoroaia însoțită de un copil bălai, ceea ce, văzut din afară, nu însemna în nici un chip că el îl trimisese pe băiatul acela să-mi prade casa. E foarte adevărat că aceasta nu era patria lui, dar aici își avea rosturile și o fi venit el pentru ceva. Era exagerat să prigonești astfel un om ; trebuia să recunosc totuși că, datorită supărării sau pripelii mele, cu sau fără temei, el îmi devenise dușman, așa încît noi doi nu mai încăpeam în același oraș.

Guvernatorul procedase din proprie inițiativă, fără să mă consulte și, cum în realitate mă favorizase, nu puteam rămîne mut după ce aflasem. Dar n-am fost în stare să deschid gura decît pentru întrebarea asta :

— Și-a ales deja locul unde să se ducă ?

Nedumerit de asprimea și de ceea ce el avea să considere nerecunoștință din parte-mi, guvernatorul îmi răspunse anevoie că da, că era vorba de Santiago de Chile.

Așadar, Santiago de Chile nu-mi mai putea oferi posibilitatea unui loc vecin cu pămîntul soției și mamei mele.

Am uitat de sigiliile regale de pe masă, care mă fascinaseră în prima parte a întrevederii. L-am întrebat dacă mai avea nevoie de mine și, cum răspunse că nu, i-am cerut încuviințarea să mă retrag.

Am avut în fața ochilor și n-am știut să văd ce era o hotărîre regală care îl avansa în rang pe guvernator. El voia să mi-o aducă la cunoștință, după ce mă impresionase cu favorurile sale, iar eu trebuia să mă prefac că sînt bucuros și să-l copleșesc cu lingușiri.

Am pierdut astfel avocatul cel mai de seamă pe care l-am putut avea la Madrid.

Mi-am îndurat necazul ; dar noaptea, în pat, renunțînd la învinuirile cu care puteam să mă chinui, am căzut pradă unei deznădejdi de alt fel.

Se făcea că eram un animal turbat de furie. Nu știu ce soi de animal, știu doar că aveam patru labe și eram foarte mare. Trebuia să fug, iar obstacolul din cale era o stîncă. O împingeam și, de fiecare dată, mi se făcea cîte o rană în mijlocul feții. O împingeam neîncetat, tot mai fără vlagă, mai fără vlagă...

Eram, apoi, om, dar simțeam aceeași nevoie de a învinge o anumită piedică. Nu mai aveam nimic înainte, doar o zonă întinsă unde nu existau dorințe. Trebuia doar să înaintez, să înaintez și iar să înaintez. Însă mi-era teamă de sfîrșit, fiindcă bănuiam că nu există sfîrșit.

18

SE CUVENEA, DECI, să mă desprind de mine însumi.

Mi-am luat punga cu bani, avînd de gînd să-i înmulțesc sau să-i prăpădesc pînă la ultimul la cursele de cai.

M-am dus foarte devreme, pe la mijlocul după-amiezei. Soarele ardea îngrozitor și acolo unde se dădea startul nu se încumetau să stea decît călăreții de la fiecare probă și arbitrii. Iar aceștia din urmă se schimbau la fiecare a doua sau a treia cursă.

Noi, cei care puneam rămășagurile, ne adăposteam sub copacii de la marginea pădurii. Cum era o distracție numai pentru bărbați, nu exista nici o limită de prudență cu rachiul ce era dat pe gît și mulți își lepădau hainele de pe ei pînă rămîneau acoperiți doar de la brîu în jos.

Am pierdut de două ori, am cîștigat o dată ; la cursa următoare am rămas și fără ceea ce recuperasem.

Am vrut să-mi iau un răgaz prudent, crezînd că-mi ratam rămășagurile fiindcă nu vedeam caii cum trebuie, de la atîta depărtare, și c-ar fi fost mai bine s-aștept asfințitul. La căderea serii era cu putință ca pista să se deslușească mai limpede și să-mi fie mai lesne să-mi cumpănesc posibilitățile.

Întrucît cursele următoare nu mă interesau bănește, am început să intru în vorbă, mergînd de la un grup la altul și, în cele din urmă, m-am dus să mă întind sub un palmier, puțin izolat de ceilalți.

Lîngă mine se afla numai un individ beat, care dormea pe pămînt, cu fața în sus. Îl cunoșteam. Era un tip bogat.

Am urmărit startul și începutul altei curse. Apoi am ațipit și pleoapele mi s-au închis.

N-am dormit decît o clipă, bănuiesc, pentru că deschizînd ochii, deodată, caii se întorceau la trap la locul de sosire. Dar clipa aceea de zăpușeală mi se părea atît de confuză, că am simțit nevoia s-o confrunt cu realitatea prezentă și cu cea pe care-o trăisem înainte de-a adormi.

Pentru aceasta m-am străduit să mă uit cu atenție la tot ce mă înconjura ; în față, cursele de probă ; eu însumi rezemat de un copac ; dincolo, ceilalți, lîngă mine, omul beat... Printre ierburile de lîngă el mai era ceva nedefinit, ceva care înainta. Am presimțit că era un păianjen uriaș și nu m-am gîndit la cel care dormea, ci la mine. Am socotit că distanța era destul de mare pentru ca orice lighioană, oricît ar fi fost ea de iute, să poată ajunge la mine, eu fiind deja prevenit.

Apoi am văzut-o mai bine, i-am distins picioarele, lungi și foarte subțiri, abia îndoind firele gingașe de iarbă. Nu știam dacă păianjenii cu picioare lungi și subțiri sînt veninoși. Mi-am zis că nu.

Păianjenul înainta spre omul beat. Cînd se află la mai puțin de o palmă, aceste lighioane pot sări și înțepa fără ca cineva treaz să fie în stare să se apere, dacă e luat prin surprindere. Nu simțeam dorința să mă mișc. Puteam să-l strivesc cu cizma. Am amînat pînă-n ultima clipă.

Pe cînd se apropia de capul celui adormit, am vrut să văd dacă se va întîmpla ceva ieșit din comun : dacă se trezea deodată, ascultînd de nu știu ce presimțire și dacă-l omora. Nu se

trezi. Păianjenul începu să-i meargă prin păr. Nu l-am văzut urcînd ; l-am văzut deja sus și mi s-a părut că acum nu mai trebuia să fac nimic.

Coborî pe frunte, ocoli nasul și gura, întinzîndu-și picioarele pe obrazul drept ; trecu apoi pe gît. Mi-am zis : acum o să muște. N-a mușcat. Își ridică sus un picior și se cățără pe barbă. Cum răsuflarea omului făcea să-i tremure firele bărbii, care urca și se cobora, am bănuit că păianjenul o să se creadă atacat și o să muște. Stătea acolo, purtat în sus și-n jos pe firele de păr.

Situația asta nu putea să dureze. Se sfîrși cum nu mi-aș fi închipuit în ruptul capului : omul beat dădu cu mîna o lovitură sigură, și păianjenul fu aruncat mai bine de un metru.

Am crezut că omul se deșteptase. M-am temut c-o să mă dojenească aspru fiindcă nu-l apărasem. Dar brațul lui revenise la poziția dinainte, tot corpul i se destinse și se bucura vădit de odihnă. Răsuflarea îi era la fel de puternică.

M-am ridicat să caut ce rămăsese din păianjen. Nu murise, dar nu se mai putea mișca, deoarece aventura îl costase patru sau cinci picioare. M-am uitat o clipă la el. Apoi l-am strivit cu tocul cizmei.

M-am gîndit la întregul episod : în nici un moment n-am simțit vreo emoție, decît atunci cînd am bănuit că omul se trezise și avea să mă învinuiască, pe bună dreptate.

Tot avutul meu trecu în alte buzunare.

Nu puteam rămîne fără un ban, neștiind cînd îmi va sosi leafa.

Mi-am vîndut calul unuia dintre jucătorii de la curse. Țara asta e plină de cai și pe al meu nu l-am prețuit niciodată prea mult. Ca urmare, suma pe care am cerut-o a fost modestă. Mi s-a plătit mai mult pentru șa și pentru celelalte accesorii decît pentru animal.

Întrucît n-aveam cum să mă întorc și mă rușinam s-o fac pe jos, am așteptat plecarea vreunui cunoscut care avea trăsură.

Între timp, puseră calul meu să alerge. Nu știam că-l cumpăraseră pentru curse și cu atît mai puțin că o să-l încerce atît de curînd.

Cîștigă.

Am mai văzut încă două curse, dintre cele bune, de la asfințit. Eram ispitit să pun iar rămășag și m-am înfrînat numai la gîndul că n-o să am cu ce-mi plăti mîncarea la han.

Atunci prezentară iar calul meu. Se dovedise a fi iute și sigur. Dar eu n-aveam destulă încredere în el.

Cîștigă din nou.

M-am dus și m-am așezat într-o șaretă, cu spatele la curse.

Corabia plecă.

Lui Ventura Prieto nu i s-a îngăduit nici măcar să-și strîngă el însuși mobilele și celelalte lucruri. Totul i-a fost adus la bord fără participarea lui. El a ajuns de la închisoare la corabie sub pază, pînă în momentul în care s-au dezlegat parîmele.

A doua zi, un temnicer a solicitat să-i acord audiență.

Mi-a stîrnit curiozitatea, căci nu-mi puteam imagina vreun motiv valabil. Brusc, mă cuprinse bănuiala că Ventura Prieto ar fi convins un paznic să se îmbrace cu hainele lui, iar el, în uniformă de temnicer, se întorcea acum să se răzbune.

Ca să-mi dovedesc curajul, l-am autorizat pe solicitant să intre.

Era un temnicer pipernicit și murdar. Își ceru în puține cuvinte iertare pentru îndrăzneală și-mi întinse un răvaș.

Era de la Ventura Prieto și suna astfel : „Mă învoiesc să plec, fiindcă n-am adunat încă destulă revoltă în mine".

Mie nu-mi lipsea, ci îmi prisosea revolta din pricina acestui surghiun pe care-l suferearm, fără avantaje, nici scăpare, mascat de strălucirea ierarhică a funcției mele.

Am presimțit însă că Ventura Prieto făcea aluzie la alt soi de revoltă, revolta pentru un motiv care nu-i tocmai cel ce ne. afectează pe noi înșine.

Mă gîndeam la Ventura Prieto închipuindu-mi-l ca pe un fel de propovăduitor a ceva, dar nu știam a ce anume.

Eram nemulțumit de purtarea mea, deși pentru nesăbuințele mele învinuiam niște forțe lăuntrice de neînvins și un joc al factorilor din afară cu neputință de cercetat, meniți invizibil să mă tulbure. Acest asediu înnebunitor, socoteam, mă împingea în anumite momente să

săvîrșesc fapte nechibzuite, întîmplător ispititoare, dar capabile să se prefacă, mai apoi, în ceva respingător și cumplit. După o astfel de cugetare mă asalta îndoiala că nu era ceva numai de ordin moral și bănuiam că, dac-aș fi știut să mă hotărăsc, să aleg, înainte, nu chiar în clipa faptei ispititoare, ci de la bun început, m-aș fi putut salva. Ajungînd în acest punct, nesocoteam însă reflecția făcută, încredințat fiind că și în ultimul moment se poate alege.

Am vrut să mă ocup de diferite probleme juridice, închizîndu-mă între patru pereți.

Mi-a revenit pasiunea pentru legi. Mă desfăta studiul tuturor acelora care corespundeau materiilor mele favorite la universitate, dar și al celor noi — pe care luni de zile le adunasem fără să le citesc — unde logica se impunea paragraf după paragraf, astfel încît, cunoscînd primele două sau trei, puteam deduce textul următoarelor.

Trebuia să mă pregătesc ca să pot triumfa la Buenos Aires. Peruul se afla mai departe pe lista aspirațiilor mele ; iar ce-mi doream cel mai aprins, ca o încununare, era Spania.

Marta era prezentă în toate aceste planuri. Marta era cu mine, cu vechea tihnă a vieții noastre în comun, în acele zile de studiu și reculegere.

Uneori mă desprindeam de legi și, fără să mă scol de pe scăunel, mă lăsam furat de asociații complexe.

Într-un rînd sabia atîrnată într-un cui mi-a amintit de atacul cîinilor. M-am gîndit că era singurul sînge care pătase arma aceasta, dăruită de cumnatul meu cînd am pornit-o în călătorie pe La Plata. M-am numit ucigaș de cîini.

Dar animalele acelea sfîrtecate erau legate în mintea mea pentru totdeauna de întîlnirea de lîngă ruinele spitalului... Am dorit-o iar... În ciuda preocupărilor mele din ultima vreme, am rîvnit la altă noapte și la altă îmbrățișare asemănătoare. Cea de atunci m-a liniștit ; dar un pahar cu apă nu astîmpără setea de toată viața.

Luciana pătrunse atunci în izolarea mea.

Din clipa aceea, amintirea ei mă făcea foarte adesea să las neatinse foile scrise și, cînd întins în pat, îmi veneau în minte sărutările ei amețitoare, puneam deodată mîna pe carte, ca să-mi revin.

Nu izbuteam.

Ca să scap de ispita asta, nu făceam nici o încercare s-o văd pe Luciana. Stăteam fără să acționez, năzuind la chemarea ei.

E cu putință ca ordinea pe care-o oglindea noul meu fel de viață, aparenta mea cuviință regăsită, să-l fi făcut pe don Domingo Gallegos Moyano să mă invite la masă în zilele de sărbătoare. Era un obicei, multă vreme părăsit, de la începuturile conviețuirii mele în casa lui.

Mă desfătam cu bucatele acelea foarte condimentate și cu nenumăratele dulciuri pentru pregătitul cărora fetele gazdei își consacrau toată vremea pe care n-o petreceau cu cusutul. Plăcerea cea mai mare era să mă știu la o masă de familie.

De la episodul acela cînd Rita plînsese, n-am mai fost niciodată în preajma ei. Apropierea scaunelor noastre, în timpul mesei, ne-a obligat la un dialog pe jumătate, în care eu nu vedeam semne de aversiune, ci o tristețe generală pe care ceilalți, cred, n-o observau.

Descoperirea cea mai mare pe care mi-a îngăduit-o apropierea de ea a fost însă faptul că îi apăruseră pe frunte coșurile prevestitoare de virtute.

Știind-o suferindă, sentimentele mele erau confuze, căci n-aveam habar dacă pătimea pentru că o părăsise maiorul Bermúdez sau fiindcă scăpase de bunăvoie de sub influența lui, printr-o purtare plină de căință și de asprime pe care și-ar fi impus-o chiar ea.

Într-o duminică, după prînz, am invitat-o să ne plimbăm prin grădină. Nu m-a refuzat.

Nevoia de a-și scormoni rana era mai mare decît a mea.

Fără să mă privească, de parcă și-ar fi povestit ei înseși, mi-a făcut o mărturisire în care rușinea se dădea bătută în fața curajului de a o arăta.

Bermúdez era un tip cusurgiu și fără nimic sfînt, de care ea nu putea — nici nu voia — să scape, cu toate că îi descoperise egoismul și se îndoia în privința naturii adevărate a sentimentelor lui.

Rita încerca să-mi dea senzația că era chinuită de o îndoială teoretică ; dar nu m-a convins și nici ea, poate, nu izbutea să păstreze

doar pentru sine tot zbuciumul acela fără leac. Am silit-o să-și întregească mărturisirea pe care pretindea c-o terminase.

Maiorul Bermúdez n-o mai iubea. Lăsa să treacă săptămîni întregi fără cea mai mică încercare de a o întîlni, nici măcar pe stradă sau la ieșirea din biserică și, cu atît mai puțin, desigur, în cursul fugarelor escapade nocturne dinainte.

Îmi spuse toate acestea încordată, gata să izbucnească și apoi, cu un plînset înăbușit, rănită și deznădăjduită, îmi lămuri cu deplină sinceritate :

— Bermúdez nu-i bărbatul care să trăiască fără dragostea unei femei.

Rita bănuia că fusese înlocuită.

M-am arătat revoltat și l-am copleșit cu învinuiri pe necredincios. Pe cînd mă tot străduiam s-o liniștesc, m-am oferit din suflet s-o ajut să-și refacă viața, chiar de-ar fi nevoie să-l înfrunt pe Bermúdez, pentru a-l obliga să se întoarcă la ea și să-i ceară cinstit mîna. Și dacă n-o făcea, am afirmat, aveam să-l pălmuiesc în public, provocîndu-l la duel.

Rita se înspăimîntă de planurile mele, dezvăluite năvalnic și pe nerăsuflate. Mă imploră să nu intervin, să nu-i primejduiesc viața bărbatului pe care-l iubea, să nu fac publică situația ei atît de umilitoare. Plîngea și mă ruga atît de stăruitor, încît am fost mișcat aproape pînă la lacrimi văzînd-o așa de subjugată de individul acela și așa de geloasă că el ar putea să se bucure, după bunul său plac, de escapadele pe care ar avea chef să le facă.

Se arăta resemnată în nefericirea ei, iar eu nu puteam să nu mă supun voinței sale. Mă simțeam însă plin de curaj și m-a durut că nu-l puteam arăta printr-o faptă neîntîrziată ce ar fi dovedit iarăși firea mea aprigă și forța brațului meu.

Totuși, în toiul acestei parade de bărbăție pe care o făceam, se strecură în cugetul meu, atunci cînd i-am făgăduit Ritei să nu intervin, acea liniște pricinuită de faptul că eram scutit de o obligație neplăcută.

19

CEVA MAI PUTERNIC și care mă privea mai direct mi-a abătut curînd gîndul de la grija pentru Rita, așa încît de atunci încolo am avut cu ea niște legături, e drept mai dese, dar nu atît de apropiate ca în acea după-amiază de duminică.

M-am prefăcut că nu vreau s-o tulbur mereu cu întrebări referitoare la zbuciumul ei sufletesc și-am lăsat-o să-l îndure fără a-i da posibilitatea acelei minime alinări pe care i-o aducea participarea mea.

Luciana se înființă în cabinetul meu.

Nu mă înștiințase defel. Totul s-a redus la solicitarea audienței cînd se afla deja în anticameră.

Își lăsă acolo servitoarea și intră singură.

Am așteptat-o lîngă ușă și am înconjurat-o cu brațele, sărutînd-o pătimaș, tulburat, pierzîndu-mi cumpătul din pricina darului care în-

semna pentru mine prezența ei și a curajului său de a fi venit să mă vadă.

Răspunse drăgăstos îmbrățișărilor mele dar, mai prevăzătoare ca mine, făcu astfel încît totul să capete aparența unei audiențe obișnuite.

Stînd la masa mea, deși mă desfătam privind-o, am ascultat-o povestindu-mi ce pusese la cale.

Metisa care o ajutase de față cu mine să țină lucrătura de brodat era o fostă sclavă, acum liberă. Un cărăuș, sclav la moșia soților Piñares, dorind ca și fiii lui să fie liberi, se străduia s-o ia de nevastă. Năzuința lui de libertate nu cunoștea piedici. În prima sa tinerețe avusese un alt stăpîn, proprietarul unei plantații de tutun. Pentru a scăpa de el, s-a aruncat în rîu ca să ajungă pînă la Chaco. Voia să fugă la triburile de indieni *guayacurúes,* cu toate că îi știa sălbatici. Dar oamenii stăpînului l-au prins și, în chip de pedeapsă, ca să nu mai poată fugi niciodată, i-au crestat tălpile și i le-au uns cu sucul unei buruieni otrăvitoare ce i-a pricinuit o usturime neîncetată, care-l chinuia la mers.

Luciana și bărbatul ei își dăduseră consimțămîntul la căsătoria cărăușului, o căsătorie cît se poate de obișnuită, deși ei îi trecuse prin minte următoarea îndoială : metisa liberă fiind mută, avea să fie recunoscută valabilitatea asentimentului ei ? Piñares nu izbuti să-i dea de capăt și atunci ea hotărî că trebuiau să-l consulte pe consilierul guvernatorului. Bărbatul se supără și-i zise că dacă această căsătorie atrăgea atîtea complicații, el se împotrivea. Luciana insistă pînă reuși să-i smulgă acordul

inițial și s-o lase să mă viziteze ca să afle dacă exista sau nu vreun impediment în ce o privește pe infirmă.

Eu mă uitam la ea năucit de asemenea desfășurare de forțe, mirat că se complăcea să se joace astfel cu respectul datorat soțului ei pînă și în aspectele formale. Cum de accepta el oare ca nevasta lui să mă viziteze singură, după ce el mă făcuse „curios scîrbavnic“ pentru că am văzut-o scăldîndu-se în rîu ?

M-am abținut totuși s-o întreb din ce motiv îi aducea soțului ei la cunoștință fapte care îl obligau negreșit să invoce numele meu. Modul acesta de a aranja lucrurile mi se părea supărător : o punea pe Luciana într-o lumină defavorabilă și pe mine mă făcea să mă tem de riscuri.

Fără a fi nevoie să consult cărți, i-am expus cu ușurință inconvenientele cazului și i-am indicat cum se puteau rezolva pe cale legală.

Luciana îmi urmărea cuvintele cu o satisfacție care îmi trimitea ca o oglindă imaginea unui Zama jurist strălucit. La sfîrșit și-a mijit ochii și mi-a spus :

— Meriți o sărutare.

Nu s-a clintit însă de pe scaun, nici nu m-a chemat lîngă ea. Avea să-mi dea sărutarea meritată ; nu aici, ci la ea acasă, la noapte. Aceasta i-a fost făgăduiala.

Honorio Piñares avea somnul agitat, iar Luciana era sensibilă la zgomot, care-i pricinuia o durere ce nu-i cuprindea decît partea dreaptă a capului, fiind însă cumplită. Bărbatul îi îngăduia să ocupe alt dormitor — dar nu și

în primele zile după întoarcerea lui de la moșie, din motive lesne de înțeles, la care Luciana, firește, n-a făcut aluzie.

La noapte avea să stea în dormitorul ei, aflat la mare depărtare de celălalt, în aripa opusă a casei, ba mai mult, la primul cat. După miezul nopții eu trebuia să mă strecor pe o străduță din apropiere și ea îmi va vesti momentul potrivit punînd în fereastră o lumînare aprinsă. Atunci poarta de la intrare îmi va fi deschisă de o sclavă în care Luciana se încredea pe deplin.

Exagerată urzeală pentru o sărutare — mi-am spus, întrezărind o răsplată mai mare.

În noaptea aceea, luna se desfăta revărsîndu-și toată strălucirea, nepăsătoare față de interesul meu.

Am zărit în imediata apropiere o casă părăsită, fără uși și fără acoperiș, singurul loc unde mă puteam ascunde înspre partea de nord a locuinței Lucianei, deoarece în preajmă nu se mai afla nici o construcție. Spre sud mai erau însă vreo două-trei, la rînd cu reședința soților Piñares. Dar casa care mă interesa ieșea în evidență, la loc deschis.

Am rămas în așteptarea semnalului, înțepenit de atîta nemișcare ca să mă pot uita nestingherit. Nu scăpam nimic din tot ce mă înconjura și eram atent la orice zgomot sau umbră ce-ar fi trădat vreo capcană.

Am auzit în depărtare rondul de noapte. Se îndrepta cu atîta precizie către ascunzătoarea mea încît l-am blestemat printre dinți.

Am fost nevoit să bat în retragere către casa pe jumătate în ruină și, fiindcă m-am vîrît într-un ungher mai întunecos, mi se încurcară în barbă pînze de păianjen de care nu puteam scăpa. Am dat cu mîna, am scuipat : mi se lipeau de buze.

Plutonul de soldați trecu.

Un individ cu pelerină, desprins parcă din rond, stătea cu gîtul înțepenit de atîta privit în sus, spre fereastra Lucianei.

M-a zărit din pricina zgomotului pe care-l făcusem călcînd niște moloz, cînd am dat să ies. Am rămas încordați, neclintiți pe locul unde ne aflam cînd ne-am descoperit reciproc. Asta dură doar o clipă, căci imediat, ca și cum ne-ar fi trecut prin minte același gînd, apucarăm fiecare mînerul spadei, în așteptare, uitîndu-ne unul la altul.

Pălăriile cu boruri mari ne umbreau chipul, deoarece luna se afla tocmai deasupra noastră, și ne împiedicau să ne recunoaștem, cu toată strădania noastră. În ce mă privește, m-am silit din răsputeri. Dar fără să ne apropiem mai mult, ochii se trudeau în zadar.

Totuși, reieșea limpede că e un cavaler, după spadă și haine, ba chiar și după pana de la pălărie. Nu era de bună seamă un bandit, nici eu nu-i puteam face o astfel de impresie.

Probabil că era, ca și mine, un admirator al Lucianei, poate amantul ei.

Nu-mi păsa cine era și nu voiam nimic de la el : nici lămuriri prin viu grai, nici duel, nici salut.

M-am hotărît s-o iau pe stradă în jos, întorcînd spatele rivalului nocturn și celei ce ademenea cu sărutări. Am pregetat o clipă, cu gîndul că, poate, el avea să ia mișcarea mea, după atîta neclintire, drept o provocare la luptă, și în acest caz m-aș vedea obligat să duelez.

Nu-mi era însă cu putință să mai rămîn în picioare, păstrîndu-mi echilibrul pe resturile de cărămizi.

Am aruncat o ultimă privire spre fereastră.

Iar el, care-mi pîndise gesturile, urmări cu privirea direcția capului meu și păru a înțelege. Își îndreptă atunci fața, ridicînd două degete la pălărie, de parcă m-ar fi salutat ca între camarazi, se întoarse și l-am văzut cum se pierde pe străzile ce dădeau spre port.

Renunța la Luciana, printr-un gest care însemna dispreț pentru ea și nu că se dădea bătut în fața mea.

Aș fi putut face la fel. Am simțit nevoia să i-o spun necunoscutului. Aveam chef să strig după el, chemîndu-l, să ne ducem să bem împreună. N-am făcut-o.

Îndepărtîndu-mă, m-am căznit să fac să sune tocurile cizmelor pe pămînt, pentru ca Luciana să știe că îi întorceam spatele. Dar blestematul de nisip sufoca nepăsător orice zgomot.

Am rămas înciudat și furios.

Deși rivalul meu era, vădit, un gentilom, fusesem socotit ca și el obiect de batjocură. Aceasta în cazul în care Luciana a vrut să ne dezamăgească, punînd la cale o întîlnire ce ne acoperise de ridicol, unul în fața celuilalt.

Am preferat s-o dușmănesc și să-i adresez ocările cele mai umilitoare, presupunînd că cel chemat în noaptea aceea eram eu, și că celălalt venise doar dintr-o obișnuință de pe urma căreia, înainte, trăsese foloase.

20

DUPĂ DOUĂ ZILE am primit la mine în cabinet un bilețel. Era scris, cu greșeli de construcție și de ortografie din belșug, ceva care în limba corectă ar suna cam așa : „Honorio a plecat pentru o lună la moșie. Te aștept astăzi, la 6 p.m. De te simți cumva ofensat și nu vrei să vii, gîndește-te între timp la aceasta : Crezi oare că eu aș primi în alcovul meu un bărbat care nu mi-e soț ?“

Uluitoare femeie ! Voia deci să spună, cu răvașul ei, că în acea noapte n-a avut de gînd să-mi facă nici un semn, și cu atît mai puțin să-mi îngăduie să vin la ea acasă ? Asta însemna c-a mințit pentru a-mi pune la încercare respectul pe care l-aș avea față de virtutea sa.

Cum însă putea pretinde să mă înnebunească atîta cu cinstea ei, dacă-mi permitea s-o sărut și ea însăși mă săruta cu pasiune ? Nu e cinstit să se împreuneze trupurile, dar buzele au dreptul s-o facă ? Poate o fi așa, mi-am spus. Și, recunoscînd acest lucru, mi-am aflat liniștea și împăcarea la gîndul că ar exista vreo

posibilitate îndepărtată ca, odată, să trebuiască să răspund învinuirilor soției mele.

M-a primit ademenitoare, fără cuvinte, cu un sărut necerut de mine și pe care-l avea pe buze ca o primă ofrandă.

Pe o măsuță erau aranjate lichioruri și dulcețuri. Apa de ceai pufăia pe jăratec, iar tărtăcuța în care se servea și iarba *mate* erau gata pregătite. Toate acestea însemnau că n-avea să mai apară nici o servitoare.

N-am învinuit-o pentru ceea ce pusese atunci la cale. N-am întrebat-o din ce motiv necunoscutul acela s-a aflat acolo, privind spre fereastra ei. Nu i-am pus în discuție virtutea, nici nu i-am cerut iertare c-am socotit-o inexistentă, acceptînd oferta ei mincinoasă de a o vizita în puterea nopții.

N-am putut scoate un cuvînt. Nu m-a lăsat. Îmi umplea gura cu dulciuri și cu sărutări. Nu servi ceaiul, de bună seamă fiindcă aceasta durează și îndeamnă la dialog.

În cele din urmă, cuibărită în brațele mele, de parcă-și venea în fire după ce-o istovise atîta pasiune dăruită cu buzele, mi le oferi iar, zicîndu-mi : „Soțul meu, soțul meu drag !..."

Mă numea soț ! Soțul meu, așa spusese, și ea n-ar primi în alcov decît....

Însă, cu mîngîieri înșelătoare, se desprinse încetișor de mine. Își apropie gura de urechea mea și, cînd credeam că avea să-mi mai dăruiască vreo desfătare neobișnuită, mă întrebă :

— Ai să vii mîine ?

Cuvintele ei însemnau un fel de a da înapoi. Nu-mi erau plăcute, cuvintele, în clipa aceea, și chiar gîndul de a vorbi eu însumi mi se părea o acțiune care cerea o anumită desprindere și, de asemenea, un anumit exercițiu momentan dat uitării. Totuși, în ochii ei stăruia întrebarea : Ai să vii mîine ?

Am răspuns că da.

Ar fi trebuit să spun nu și să rămîn.

În după-amiaza zilei următoare, cînd i-am trecut pragul, m-am pomenit cu un spectacol neașteptat : toate mobilele din salon și din sufragerie erau îngrămădite în cerdac. Cele două camere se aflau în curs de zugrăvit, numai acestea două din toată partea casei pe care o puteam vedea eu. Salonul și sufrageria erau singurele încăperi unde putea fi primit un vizitator care nu era din familie.

Luciana mă aștepta în grădină.

Am stat de vorbă și am băut *mate*, așezați pe o bancă de lemn. Mi-a lămurit tîlcul figurilor sculptate de pe spătar. I-am spus că ceaiul acesta îmi plăcea. Fără să bănuiesc ce-avea să dezlănțuie declarația mea, i-am dat ocazia să se refere la plantațiile soțului ei, și la felul în care se îngrijea el de iarba *mate* cultivată acolo ; cum subiectul era potrivit, a vorbit mai departe de caracteristicile generale și de cele mai mărunte amănunte ale moșiei, descriindu-le pe larg.

În ziua aceea i-am atins pielea doar la plecare, sărutîndu-i mîna.

Zugrăvitul celor două încăperi dura mult mai mult decît se cuvenea, zile în șir. Cum

m-am plîns de această ciudățenie Luciana, care mă primea mai departe tot în grădină, îmi lămuri că, după ce pereții au fost văruiți, a aflat că muștele nu intră acolo unde încăperea e zugrăvită cu albastru. Aștepta deci să se usuce bine spoiala albă pentru a pune să se dea cu o mînă de sineală.

Cu o hotărîre pe care i-am dovedit că n-avea s-o poată împiedica, i-am zis răspicat, ca să priceapă bine înțelesul spuselor mele :

— O să mă întorc la noapte.

Ea mă privi scrutător, liniștită, și mă întrebă :

— Cine o să deschidă poarta ?

— Sînt în stare să fac zarvă. Ai să vezi.

Vru să-mi abată atenția, anunțîndu-mă că peste două zile ne vom petrece iar serile noastre intime în salon.

Enervat, m-am ridicat în picioare, repetîndu-i avertismentul, într-o șoaptă pe care am făcut-o să pătrundă ca un cuțit :

— O să vin la noapte.

Mă amenință :

— Să n-o faci !

Se arătă deodată severă, nu știu dacă nu se și supără.

La miezul nopții, ceas care putea intra oricum în socotelile ei, avînd în vedere că l-a menționat odată, am trecut pe străduță.

Fereastra ei, ca toate celelalte de la primul cat, părea din depărtare o singură scîndură de lemn, fără cea mai mică crăpătură prin care

să se zărească lumina unui semnal sau ceva ce să poată fi luat drept o încurajare.

Am dibuit poarta de la intrare. Era atît de bine zăvorîtă, că părea de fier.

M-am instalat lîngă casa în ruină, dar n-am putut sta așteptînd în liniște, deoarece cîinii lătrau confuz, de parcă voiau să dea alarma împotrivă-mi.

Nu-mi făceam griji din cauza acestui rezultat pe care-l prevăzusem încă de după-amiază. Acționam numai din îndărătnicie și ca să-i dovedesc că eram hotărît să iau o atitudine energică și nestrămutată. Cum o înștiințasem că aveam să fac zarvă, am vrut să mă țin de cuvînt. Am căutat o piatră destul de mare și, după ce am făcut răbdător toate încercările plănuite, ținînd cont de greutatea proiectilului, de avîntul brațului meu și de distanța de străbătut, am aruncat-o cu o precizie desăvîrșită. Se lovi de fereastră, fără să spargă nimic, ciocnindu-se însă cu zgomot, și căzu la pămînt.

Am plecat.

Avînd pretenția ca Luciana să-și dea seama de supărarea mea și ca s-o îndemn să mă cheme ea, am lăsat să treacă o zi.

Cum ceasurile dimineții se duseră, fără a lăsa să se întrevadă că vor urma altele mai promițătoare, la prînz am întrebat dacă nu cumva, dintr-o scăpare a celor de la palat, au uitat să-mi dea vreun mesaj. Nici în casa gazdei mele nu apăruse vreun răvaș sau vreun mesager cu o veste bună și, bineînțeles, m-am po-

tolit, căci bărbatul n-are încotro cînd e vorba de o femeie.

Pe la ora cînd îmi făcusem obiceiul să vin la ea, am bătut răsunător în poarta Lucianei, părînd a spune semeț: „iată-mă, sînt aici".

Cu o ceremonie ce corespundea tot unui obicei cunoscut, un *cunumí** mă pofti să aștept în stradă să-și anunțe stăpîna.

Veni apoi și mă înștiință că ea nu mă putea primi.

Mi-a trecut prin minte că, dacă eram recunoscut pe stradă, oricine ar putea vedea cum mi s-a închis ușa în nas.

M-am grăbit spre cîrciumă.

Era înțesată de clienți și de fum, fiind ceasul rachiului și al vinului tare.

M-am așezat la masa cea mai liberă, unde trei bătrîni beau în tăcere și mestecau, cu gingiile lor aproape știrbe, feliuțe subțiri de pastramă. Unul avea urdori. Altul, lîngă mine, asuda de parcă s-ar fi aflat în bătaia soarelui. Din păr, alunecîndu-i spre tîmple, sau de pe frunte, prelingîndu-se pe cutele orizontale pînă spre perciuni, îi șiroiau neîncetat picături de sudoare care apoi curgeau pe bărbița rară pînă pe gît, unde se pierdeau, înăuntrul hainelor, prin brazde adînci făcute de pielea zbîrcită. Cînd nu șiroia ci era doar o singură picătură, ceea ce se prelingea era, poate din pricina formei bombate, ca un fel de lupă care mă făcea să văd, mărite îngrozitor, ba un fir de păr, ba

* Cuvînt indigen care înseamnă „servitor".

un punct negru, ba roșeața unei iritații a pielii. Într-un anumit loc, după ce s-au scurs trei sau patru picături, am recunoscut amănunțit crusta neagră a celui care nu se spală niciodată pe față. Prin lupa lichidă și alunecătoare care-o mărea, părea să dea pe dinafară, gata să se desprindă.

Stomacul mi se strînse, zvîrcolindu-se, de parc-ar fi văzut-o și, brusc, în semn de protest, făcu să-mi vină ceva înapoi pe gît, ceea ce mă sili să dau fuga în stradă, cu mîna la gură, ca să nu murdăresc masa.

Izbucni rîsul — sonor — în nu știu care unghere pierdute ale cîrciumii.

Mă acopeream mai departe de ridicol.

În altă seară, cînd soarele asfințise, dar îl simțeai încă adînc în trup, hoinăream nehotărît, dînd tîrcoale din ce în ce mai des prin fața porții Lucianei.

Mai bine să aștept întunericul, îmi pretextam, căci atunci nu mă poate ține în grădină, dacă mă primește.

Am mai dat o raită și iată-mă ajuns, tocmai cînd poarta scîrții pe dinăuntru și lăsă să intre un bărbat.

Piñares. Numele acesta mă străfulgeră, dîndu-mi fiori.

Dar nu : era Bermúdez. Bermúdez din cap pînă-n picioare.

Iar Bermúdez nu era bărbatul care să se mulțumească doar cu o dragoste nevinovată.

În lăcașul matern stăteam ghemuit, cu genunchii la gură, stingherit de spada și pălăria ce nu izbuteau să capete o poziție stabilă în spațiul acela strîmt și mișcător. Așteptarea mi se părea suportabilă, căci nu mai aveam mult pînă să mă nasc. Cînd momentul respectiv se produse și convulsiile erau atît de puternice încît alunecam pe spate afară, un individ cu un coif strălucitor de oțel, ivit de nu știu unde, înaintă prin tunel spre lumină. Pereții interiori se liniștiră, iar eu a trebuit să rămîn ghemuit pînă ce avea să apară un alt prilej.

Eu, îmbrăcat de sărbătoare, tot în catifea verde și cu tiv de aur, eram invitat de onoare la spectacol. Mulțimea venea în fugă la poartă, unde dispărea fără să mai scoată nici un sunet. Trecînd pragul acelei uși, gazda mea, care mă ținea foarte afectuos de braț, se făcu nevăzută. Am intrat. Eram singur în fața ruinelor unor loji vechi, a scenei cu culisele, sofitele și cortinele năruite sub o lentă îngrămădire de praf. Era o noapte întunecată și plăcută. În fund, cortina de decor, în lumina moartă a lunii, reprezenta o bătălie nemișcată. Figurile acelea pictate de cavaleri și de cai mă făceau să mă simt și mai singur. Nu voiam să le văd, nici nu puteam să mă mișc. Erau însă irezistibile. M-am întors să le privesc și atunci se desprinse un călăreț cu coiful strălucitor, care traversă teatrul în galopul calului, iscînd o furtună de zgomote. Cînd trecu pe lîngă mine, mă acoperi cu pămînt.

În viața reală nu reușeam însă niciodată să mi-l închipui pe Bermúdez ca pe ceva de sine

stătător. Dacă în poarta Lucianei căpătase contur, trecu de la starea de subiect la cea de obiect înainte de a se face nevăzut. După părerea mea, era doar obiectul iubirii Lucianei.

La palat mă străduiam să-l disting de hîrtii și de mobile, mai bine zis de aparatul funcționăresc, și nu-mi era cu putință. Cînd îmi îndreptam spre el ochii sau gîndul, nu-mi venea în minte decît o singură idee : el era în stare să fie iubit.

Și asta se întîmpla numai pentru ca ideea să se izbească de el și să se reîntoarcă la mine în formă de comparație : iar eu nu eram în stare.

Puteam să mă resemnez, totuși, la una din posibilitățile care aduceau o dezmințire : eu cucerisem dragostea întreagă și încercată a soției mele. Îmi rămîneau credința și afecțiunea ei.

21

NUMAI MARTA, dulcea mea iubită, putea fi călătoarea dinspre La Plata.

Am zăbovit încă două luni pînă să aflu, vreme în care nu mă încerca nici măcar dorința de a primi vești de la ea. Nimeni și nimic nu-mi stîrnea interes, în afară de mîncare, pe care o ceream cît mai îmbelșugată, de cînd nu dispuneam de mijloace pentru a o plăti. Mi-era întruna foame și hangiul se bucura, ațîțîndu-mi lăcomia.

O brigantină grațioasă care, prin simpla ei prezență, te făcea să bănuiești că venea cu

vești bune, mi-a adus scrisoare de la Marta. Nu se mai plîngea, căci aflase de greutățile mele economice și-mi propunea să vîndă casa și grădina noastră, ca să-mi trimită bani. „Mai presus de orice, cariera ta, Diego", spunea.

Cu ochii în lacrimi de recunoștință și dragoste renăscută, am sărutat hîrtia pe care stătuse mîna generoasă.

Cu brigantina sosiră bani destui pentru leafa guvernatorului pe ultima lună și pentru a mea pe zece luni.

La mine în odaie și cu ușa încuiată, am risipit monezile pe masă și din cîteva am făcut mai multe grămăjoare. Fiecare însemna plata unei datorii. Ce a mai rămas am împărțit exact pe din două : pentru Marta și, ca rezervă, pentru caseta de alamă.

Suma destinată familiei mele era de aproape două mii de pesos. Am făcut o socoteală și am luat din ea o sută de pesos pentru a cumpăra un cal cu harnașamente bogate. Dar m-a cuprins căința și cei o sută de pesos rămaseră pentru Marta ; am pus la o parte optzeci, din caseta de alamă, pentru o achiziție mai modestă.

Guvernatorul și-a luat rămas bun la praznicul sfîntului de prin partea locului, San Blas. În ajun a dat un bal pentru lumea de vază.

Mă socoteam călit pentru întîlnirea cu Luciana. Eram întărit de înțelegerea și sacrificiul Martei ; mă simțeam doar al ei, obligat și în stare să-mi impun cea mai mare strășnicie pentru a nu-mi schimba atitudinea.

Însă Luciana nu veni la bal. Trebuia să-mi amîn intenția de a nu o băga în seamă, mi-am spus, pînă o să aflu motivul.

Era suferindă din pricina acelor dureri groaznice de cap.

Cum boala îi revenea sporadic, într-una din zile am presupus, dorind acum s-o văd, că avea să vină la biserică de San Blas.

Nu veni la slujbă.

La banchetul din ziua aceea, locul de lîngă Honorio Piñares rămase gol.

Petrecerea populară de după prînz, din piață, urma să aibă loc în fața tribunei pentru oficialități. Tînjeam deopotrivă s-o văd și să mă vadă, să fim amîndoi foarte aproape, întrezărind în acea mulțime nesfîrșite prilejuri de a schimba priviri, comentarii, gînduri.

Piñares se purtă cum n-ar fi făcut-o cu siguranță dacă s-ar fi aflat acolo sub ochii soției. În timpul curselor de cai se duse de la locul rezervat oficialităților la cele ocupate de plebe și se reîntoarse punînd rămășaguri cu negustori și militari subalterni. Eu nu-l pierdeam din ochi, ca să-i găsesc motive de dușmănie și dispreț. Adevărul e că nu mi-a dat prea multe.

Balul popular ce a urmat după curse era partea cea mai plicticoasă din program pentru lumea din tribună, care trebuia să se mulțumească doar cu privitul. Totuși nimeni nu se retrăgea, din motive de protocol și, de asemenea, fiindcă la sfîrșitul balului urmau focurile de artificii.

Atunci, de la depărtare, vedeam cum capetele unora se aplecau spre urechea altora, și astfel mulțimea părea ca un lan de grîu în bătaia ușoară a vîntului.

Un soldat își croi drum pînă la ofițerul lui, care era la tribună, iar ofițerul transmise ceva în șoaptă comandantului regimentului. Comandantul regimentului vorbi cu guvernatorul și acesta cu persoanele din jurul lui. De acolo, vestea porni în jos, răspîndindu-se curînd din două surse : de la plebe, aflată în capul pieții, și de la înaltele oficialități, de la locurile de onoare.

Pe cînd mulțimea se adunase la petrecere, golind orașul, Rita Gallegos Moyano fusese bătută și despuiată de toate veșmintele, pînă și de rufărie.

O indiană dăduse peste ea, ghemuită într-un șanț. Rita o rugă să-i aducă ceva cu care să se acopere, dar femeia era atît de nevoiașă că n-avea altceva decît cîrpa de pe ea. Se învoi totuși să caute o bucată de pînză sau ceva care să fie de folos.

Bătu pe la cîteva porți, dar oamenii erau la petrecerea din piață. Nimeri în sfîrșit la o casă unde rămăsese o slujnică bătrînă. Aceasta nu vru să-i dea nimic fără încuviințarea stăpînilor, din lipsă de încredere, desigur, întrucît cererea venea de la o indiană. Dori să vadă cu ochii ei despre ce era vorba. Călăuzită de mijlocitoarea care n-avea nici o grabă, merse pînă la șanț, văzu că era o femeie albă goală pușcă și, cu toate că nu răspunse defel la rugămințile de ajutor ale nefericitei, se strădui

să facă atît cît îi îngăduiau judecata și cinstea ei.

Se duse în piață, își căută stăpînii pînă dădu de ei și le ceru voie să ia un cearșaf. Ciudățenia situației o făcu pe stăpînă să-i ceară mai multe lămuriri, pe care servitoarea nu s-a sfiit să i le dea strigînd, ca să poată fi auzită în mijlocul unei asemenea larme.

Familia aceea o ajută pe tînăra albă necunoscută, însoțind-o la ea acasă ; îi făcu însă rău, neîngrijindu-se să treacă sub tăcere întîmplarea, care se răspîndi rușinos pe cînd Rita nici nu apucase bine să fie așezată în pat de către slujnice.

Cel dintîi val de curiozitate, stîrnit la locul unde se afla mulțimea în urma poveștii spuse în gura mare de servitoare, se întîlni cu curentul de informații ulterioare, și în felul acesta știrea se adeveri și se răspîndi cu adăugiri scornite de imaginația și de reaua credință a oamenilor.

N-am ascultat întreaga relatare, pe care aveam s-o cercetez mai tîrziu, dacă voi socoti că merită, mărginindu-mă să-i cer celui care mi-o făcuse să-mi spună unde se afla Rita și dacă fusese lovită rău. Renăștea dragostea mea frățească pentru ea, obligîndu-mă să fug neîntîrziat în preajmă-i.

Ar fi fost stingheritor și nechibzuit să mă apuc să-mi caut calul. Am luat-o la goană pe străzi și am băgat de seamă că alte persoane, de condiție diferită, făceau la fel.

În fața casei gazdei mele se adunase o mulțime de curioși, atenți la un spectacol care n-avea să aibă loc, cu siguranță ; totuși erau oricum mulțumiți să se afle în preajma celei care fusese victima rușinoasei întîmplări.

Mi-am croit drum, murmurînd printre dinți : „Drace !"

Numai datorită loviturilor mele îndărătnice mi s-a deschis poarta.

Don Domingo era în cerdac, însoțit de cele trei fete ale lui, toate istovite de atîta plîns, în vreme ce mulatrele și negresele le țineau isonul, jeluindu-se în cor.

Bătrînul blestema cerul pentru dezonoarea care i s-a adus și-și ridica brațele, amenințînd cu răzbunarea.

Am crezut că Rita murise.

Dar nu era așa.. Își exasperase părintele refuzînd să deschidă ușa la care pusese un drug și neînvoindu-se, în pofida celor mai cumplite amenințări, să mărturisească cine era agresorul.

Tulburarea sporea tot mai mult și, socotind că bocetele roabelor nu făceau altceva decît să toarne gaz peste foc, am vrut să acționez cu energia pe care bătrînul nu izbutea s-o arate și am început să le alung cu strigăte.

Pesemne Rita și-a dat în felul acesta seama că eram acolo și se făcu auzită din odaia ei, înștiințîndu-mă că pe mine avea să mă primească.

Tatăl vru să se strecoare împreună cu mine, dar nu i-am dat voie, invocînd argumente, ba folosind chiar și forța brațelor, spre a-i cere

stăruitor să-mi îngăduie s-o fac pe fata lui să-și vină în fire.

Odaia era pe jumătate în întuneric. Mi-a venit greu, în prima clipă, s-o deslușesc pe tînăra fată și, înainte de a putea pricepe ce avea de gînd, puse iar drugul la ușă și mi se aruncă la picioare, implorînd : „Răzbunare, răzbunare ! Răzbunați-mă, don Diego !"

Era mai mult decît putusem să prevăd. Această umilință, această rugăminte sfîșietoare, m-au dat gata, făcînd să mi se îndoaie genunchii și să cad la pămînt.

Am rămas acolo amîndoi, cu trupurile alăturate și, pentru o clipă, am simțit apropierea căldurii noastre și ne-am îmbrățișat, dînd frîu liber suferinței. Eu plîngeam pentru dezamăgirile, pentru trădările mele și, în ultimă instanță, pentru nenorocirea acelei tinere care mă însoțea, în durerea ei.

Într-un tîrziu ne-am revenit.

Așezați pe marginea patului, mă făcu să-i ascult povestirea, printre suspine. Îl urmărise pe Bermúdez fără a găsi prilejul să-i arunce în față învinuirile. Profitînd de învălmășeala sărbătorii, se apropiase de el și-i ceruse să vină cu ea într-un loc ferit, ca să vorbească despre ei doi. Pe o străduță pustie ajunseră să se certe și el se arătă hotărît să pună capăt pentru totdeauna. Îi întoarse spatele și ea îl urmă cîțiva pași, lovindu-i spinarea cu pumnii ei slabi. Îi luă atunci pumnalul de la brîu, cu gîndul să-l omoare ; dar Bermúdez n-o lăsă nici să ridice arma. Îi suci încheietura și o

trînti la pămînt, călcînd-o în picioare. Apoi o despuie.

Cînd ajunse aici, Rita nu se mai stăpîni și începu iar să ceară deznădăjduită răzbunare.

Eu pregetam, fără să-i răspund, străduindu-mă s-o liniștesc, nu din lipsă de curaj, ci pentru că m-am temut deodată să nu se creadă că vreo legătură tainică între mine și Rita mă îndemna să-i iau apărarea. Voiam să-i explic acest lucru dar ea, luînd tăcerea mea drept refuz, se sili să mă convingă cu vorbe prevestitoare de nenorocire :

— Vă implor, don Diego ! Nu-l lăsați pe tata să moară de mîna acestui nelegiuit ! Pentru bunul renume al unei femei, puneți-vă viața în primejdie, căci ea valorează mai puțin !

Un fier roșu împlîntat adînc, cumplit de adînc.

M-am sculat în picioare. Acum, nu înainte, trebuia să plîng. Dar mi-am impus seninătate în cuget și chibzuință în purtare.

Rita tăcuse pe neașteptate. Încă nu vedea sîngele țîșnind, nu știa cît de tare și de adînc mă rănise.

M-am îndreptat spre ușă, iar ea și-a dat atunci seama de jignirea pe care mi-o adusese. Îmi strigă „Iertare, iertare !", căznindu-se să-mi țină mîna, ca să nu ridic drugul. Dar am scăpat cu ușurință de încercările ei.

Lumina îmi învălui tot trupul și ea rămase în întunericul său.

Tatăl nu se mai agita. Aștepta verdictul meu, oricare ar fi fost, o îmbărbătare sau un

îndemn la o acțiune violentă spre a-și spăla onoarea și a-l pedepsi pe făptaș.

L-am înștiințat :

— Nu mi-a spus nimic. Nu știe sau nu-și mai amintește deloc.

— Cum ? Cum ?...

Bătrînul, care-și pusese toată nădejdea în mine și în această întrevedere, nu pricepea încă refuzul meu de a-l ajuta. Am făcut cîțiva pași spre ușă. El mă ajunse și voia să mă împiedice să plec. Sărea în sus de furie, desprinzîndu-se o palmă de la podea.

Nu izbuti să mă rețină.

Mi-am luat o cameră la han.

Bermúdez își părăsi funcția și plecă din oraș.

Cînd vestea fugii lui se răspîndi, don Domingo Gallegos, atent la toate semnele care-l puteau trăda pe agresor, își închipui lesne ceea ce fiica lui nu voia să-i dezvăluie.

Bătrînul se porni atunci pe o căutare frenetică. Scruta chipurile de la han și de la cîrciumă. Venea în fiecare zi la cabinetul pustiu al maiorului. Petrecea ore în șir pe strada unde locuise Bermúdez, pîndindu-l parcă să iasă din casă. Toți îl compătimeau fiindcă se știa sigur că nelegiuitul părăsise orașul cu gîndul să nu se mai întoarcă niciodată.

Cineva vîntură știrea că Bermúdez s-ar afla pe meleagurile unde misionarii îi creștinau pe indieni.

Don Domingo, călare pe un murg blînd, fără provizii de drum și neînsoțit, o porni către miază-zi.

Nimănui nu-i trecu prin minte cu adevărat că bătrînul s-ar putea întoarce vreodată, și nici că și-ar atinge țelul urmărit.

Luciana, doamna care-și etala cel mai mult toaletele, rămăsese închisă în casă încă dinainte de San Blas, după socotelile mele : de trei luni întregi. Mi-era greu să cred că era vorba de mustrări de cuget : cu durerile ei de cap nu suporta probabil zgomotele și, deci, își făcuse din cămin o insulă de tăcere.

Aflînd de starea ei, am avut de gînd să-i fac o vizită de curtoazie, să mă pun într-un fel la încercare ca să văd pînă unde ajunge austeritatea pe care eu însumi mi-o impusesem pe atunci.

În această stare de spirit prielnică mă găsi o misivă care declara : „Sînt atît de singură încît mă gîndesc mai puțin la mine. Mă întreb : Ce face Diego pentru viitorul și prosperitatea lui ? Se mulțumește cu promisiunile vagi ale unor rude și prieteni cu bune intenții, dar deloc eficienți ? I-ar fi oare de folos o intervenție a fratelui meu pe lîngă Majestatea Sa ? Diego : Ca să te am în preajmă, chiar de-ar fi fost să nu te mai văd, am pregetat mereu să-ți ofer un ajutor care ar putea să te ducă în altă țară, poate în Spania. Acum cer mai puțin de la viață și mă resemnez să izbîndești departe de mine. Vei binevoi să mă vizitezi ?"

La început, scrisoarea mă făcu să mă rușinez. Într-o pornire de furie, i-am dat foc și s-a mistuit de tot. Nu voiam ca niște ochi străini să descopere, prin această hîrtie, că intervenea o femeie pentru mine, sau se oferea să intervină. Mai cu seamă din pricina acestui cuvînt : *prosperitate*. Prosperitate însemna mai mult decît ceva oarecum de înțeles : era ceea ce cauți mînat de ambiție.

Am chibzuit apoi asupra cuvîntului *eficiență*. Pesemne fratele avea această eficiență cu care ceilalți nu prea fuseseră înzestrați.

Iar eu aveam nevoie de un post lîngă Marta, pentru Marta, pentru mama, pentru copiii mei... ca să-mi regăsesc trecutul : într-un cuvînt, căminul. Acest cămin, care mă făcea să sufăr, întrucît eu îl creasem și ținea de o rînduială încă și mai veche, moștenită de la părinții și bunicii mei, acest cămin care mă apăsa cu atît mai mult cu cît de fapt nu-l aveam.

Aveam, de asemenea, nevoie de Luciana. Căminul se afla în urmă ; transferul, în față, dar la mare depărtare. Trebuia să am un viitor mai apropiat, concret, neîntîrziat, ceva care să mi se supună curînd și pentru totdeauna.

Din scrisoarea aceea reieșea o Luciană suferindă, plină de căință și tristețe, de neînchipuit altfel decît pe un pat pe care nu-l putea părăsi.

Totuși, cînd am sosit era în salon, cu acul de brodat în mînă, înfloritoare și atît de sîrguincioasă încît îmi ceru iertare că nu-și părăsise lucrul cînd am fost anunțat, fiindcă —

îmi spusese iute — nu putea lăsa să-i scape niște ochiuri, dar termină îndată.

Într-adevăr, n-a trebuit să aștept mai deloc, foarte aproape de ușă, cu pălăria în mînă. O vedeam din profil. Sculîndu-se în picioare, cu un zîmbet sărbătoresc și de bun venit, își întoarse cu totul fața către mine, apropiindu-se : avea o pleoapă căzută, cea dreaptă.

Compătimirea mea față de nenorocirea ce dăduse peste ea se prefăcu în blîndețe și, nu exagerez, în acel respect care pe mulți îi oprește să judece faptele celor morți.

Venisem semeț și puternic, gata să-i resping sărutările, de-ar fi voit să mi le dea, ca și oferta ei de a mă ajuta, dacă socoteam că nu avea destulă trăinicie sprijinul fratelui pomenit, despre existența căruia nu știusem nimic pînă atunci.

N-am izbutit să găsesc o temă de conversație, căci se cădea mai întîi s-o întreb de starea sănătății ei. Mi se părea însă indiscretă orice aluzie la boala ei, cu urmări atît de vizibile și deformante.

Luciana netezi drumul. Mă întrebă dacă nu băgasem de seamă nesiguranța cu care scrisese. Mințind, i-am răspuns că nu. Dar ea se arătă surprinsă, deoarece — spuse — neputința de a folosi amîndoi ochii îi pricinuia tulburări îngrozitoare. Pentru a vedea în întregime ce-i stătea în față, trebuia să aplece puțin capul spre dreapta, iar ochiul stîng, care era nevoit să cuprindă singur tot, obosea și nu mai era bun de nimic.

Într-o noapte, la culcare, lumina slabă a sfeșnicului îi desluși pe tavan un păianjen mare, rotund și greoi. Nu se putu convinge că era într-adevăr păianjen. Bărbatul ei, alături, adormise deja.

După cîteva ceasuri, ea se deșteptă cu o presimțire neagră în suflet. Aprinse lumînarea. Privi spre ușă, să vadă dacă nu fusese forțată. Nu fusese. Apoi spre tavan, după ceea ce putea fi păianjenul. Tavanul era întunecat și la prima vedere nu se distingea nimic pe el. Apoi privi spre bărbatul ei, să se încredințeze că nu se trezise de lumină.

Păianjenul era pe gîtul lui Piñares, mergînd cît se poate de încet, dar fără să se desprindă de trup.

Luciana, de groază, nu putu decît să-și acopere ochii cu mîinile și să plîngă în sinea ei, fără a fi în stare să se clintească pentru a fugi. Deodată, văzînd că Piñares era nemișcat, crezu că-l mușcase deja și murise. Îi veni atunci un curaj nebun. Luă păianjenul cu mîna și-l aruncă pe jos.

După o clipă, cînd avu puterea să-l trezească pe Piñares, gîngania stătea tot pe podea, teafără. O omorîră.

Dimineața fură cercetați toți pereții, să se descopere dacă mai era vreun păianjen sau vreun pui de păianjen. Dădură peste un cuib de viespi.

Viespea își hrănea întruna puii, pînă creșteau, cu păianjeni destul de mari. Îi amorțește și-i lasă în cuib.

Păianjenul acela fusese amorțit, dar reușise să scape de puii de viespe, mai înainte ca aceștia să vină pe lume.

Nu știu dacă întîmplarea asta era adevărată, cu toate că era așa de lungă și Luciana o depănă cu atîta emoție și precizie încît între noi se înfiripă o înțelegere de netăgăduit.

Curînd, stăteam de parcă ne-am fi ținut de mînă.

Băurăm *mate* dulce, în tihnă, alene.

Mai tîrziu, mă dojeni cu asprime că mă lăsasem pe seama unor relații care nu mă ajutau cu nimic, și că mă împăcam cu acest surghiun într-un post pe care-l socotea mai prejos de meritele mele. Eu încuviințam și i-am spus, cu mulțumire, în tihnă și măgulit :

— Mă rog, să vedem ce ajutor poate nădăjdui don Diego de Zama de la o femeie.

— Ai să vezi, îmi răspunse hotărît și se apucă imediat să facă planuri legate de fratele ei care, mă înștiință, era cavaler la curtea regală.

Era o iluzie ce merita să fie bine primită. Îmi dărui speranțe din belșug.

Îndată ce avu încuviințarea mea pentru această intervenție, îmi făgădui că va trimite o scrisoare cu prima corabie.

Scrută apoi fără zăbavă cerul, ieșind o clipă în cerdac. Văzînd-o că se îndepărtează, am crezut că voia să se încredințeze cum era vremea, căci o furtună ar întîrzia sosirea corăbiei, pe cînd timpul bun i-ar fi prielnic.

Altul era motivul. Mă zori :

— Trebuie să te grăbești. Honorio o să vină curînd la cină. E tîrziu.

Mi se sui sîngele la cap.

— Bărbatul tău e în oraș ? am întrebat-o nedumerit, mustrînd-o imediat, fără a-i da răgaz să-mi răspundă ceea ce era limpede. Nu m-ai prevenit.

— Dar... ai crezut că era la moșie ?

Luciana era cea surprinsă de ignoranța mea și rîdea de ea liniștită, cu atîta blîndețe și naivitate că m-am potolit.

S-o fi făcut oare mai copilăroasă, mai nevinovată ? N-o mai fi în stare de vicleșuguri ?

Ba încă mă mai și întrebă :

— Cum de-ai putut să crezi că e la moșie, dacă eu nu ți-am scris așa ceva în bilet ?

Peste două zile, tunurile vestiră corabia dinspre La Plata.

Piñares de Luenga se duse în port și urcă la bord să discute cu căpitanul.

Spre seară Luciana trimise după mine. I-am spus servitoarei ei că aveam să vin, dar n-am făcut-o. Mă supăra tactica ei, ce-mi primejduia siguranța mai mult decît atunci cînd m-a mințit, purtîndu-mă pe o stradă în miez de noapte și în tovărășia unui rival care mă întrecu în puterea de a disprețui.

A doua zi dimineața un servitor de la han mă trezi cu acest bilețel tulburător : „Ți-e frică de Honorio ? Nu te teme. Dar dacă nu vrei să vii, te rog să-mi trimiți o listă cu titlurile tale, ca să le comunic fratelui meu. Cu siguranță va trebui să le pună în cerere.“

M-am dus să-i spun prin viu grai lista de titluri.

Eram acum un om care trece neîntîrziat la atac, fiind lipsit pînă și de justificarea dorinței.

Întrucît eram în cunoștință de cauză, atît în previziunile cît și în voința mea intra ideea de a-l găsi pe Honorio Piñares acasă. Doream să mă văd obligat la această întîlnire și, de va fi nevoie, să mă bat cu el.

Totuși, cel mai elementar spirit de prevedere mă hotărî să aleg ceasul înserării și, bineînțeles, o astfel de înfruntare n-a avut loc.

I-am spus Lucianei :

— Și dacă, întrebînd de tine cînd am sosit, ar fi fost acasă bărbatul tău ?...

— Nu te teme, dădu să-mi explice.

— Nu mă tem, i-am replicat, violent.

— Mă rog, nu te temi, adăugă, împăciuitoare.

Cînd văzu că m-am liniștit, își isprăvi lămuririle :

— El spune că bărbații sînt de disprețuit iar femeile nu-și dau seama de asta pînă nu se mărită. Crede că-i împărtășesc părerea și că toți bărbații îmi fac silă.

Luciana vorbea de parcă ar fi destăinuit un secret neplăcut cusăturii la care broda, peste care-și ținea capul plecat.

Cu toată asigurarea pe care mi-o dădea relatîndu-mi convingerea lui Piñares, nu vru s-o mai vizitez pînă ce el nu va fi plecat la moșie.

A urmat apoi un răstimp de o lună în care

am văzut-o cu stăruință, deși la început îmi propusesem să întrețin doar o legătură de suprafață, pentru a nu pierde posibilitatea de sprijin pe lîngă rege.

Era o prietenie senină pînă cînd, într-o zi, am băgat de seamă că pleoapa ei căzută răspundea cu mai multă grație cerințelor ce decurgeau din funcția sa naturală. Urca descoperind aproape tot ochiul. Am felicitat-o sincer pe Luciana, iar ea, înduioșată și la îndemîna mea, ca odinioară, îmi spuse :

— Mulțumită ție, iubirii și liniștii pe care mi le dăruiești.

Am vrut să vibreze doar fibrele sufletului meu, dar tainic, prin aceste cuvinte încrezătoare, se dezlănțuiră în mine imbolduri mereu amînate. Numai înlăuntrul meu.

Mai tîrziu, pe drum, mintea îmi servi, gata luată, hotărîrea de a o cuceri odată pe Luciana. Spre a mă cerceta atent, născoceam gînduri capabile să mă întărească în atitudinea mea dinainte, de renuțare la ea, și parcă luptam cu toată ființa mea împotriva unei porniri foarte vechi și imperioase.

Mă cuprinsese febra de a îndeplini ce-mi pusesem în cap, dar nestrămutarea hotărîrii mele se lăsa totuși însoțită de prudența pe care mi-o dicta instinctul.

Căutam să provoc, cu măsură, acea dragoste expansivă pe care Luciana mi-o dăruise acum o vreme. Cuvintele îmi deveniră ademenitoare și în discuțiile noastre Luciana se încumetă pe făgașul deschis de ele.

Se întîmplă într-un rînd că o momeală pe care-o aruncasem cam la întîmplare îmi aduse mai mult decît mă așteptam.

Îi spusesem că o socoteam o femeie incapabilă de afecțiune adîncă, fiindcă nu-mi explicam de ce s-a lipsit de copii. Aceasta le doare pe femei dar, printr-un ton glumeț și capricios și printr-o deviere grabnică a discuției spre o temă asemănătoare străină de ea, am știut s-o fac să-și rețină răspunsul direct.

M-am prefăcut că aflasem tocmai atunci de practica folosită de indienele *mbayas* pentru a scăpa de perspectiva unei nașteri, ce consta în a apăsa cu propriile degete pe anumite părți ale trupului. Aceasta îi abătu Lucianei atenția de la remarca mea dintîi. Îmi relată că ea fusese de față, la țară, la acest procedeu barbar; era ceva diferit: se lăsau pe mîna vraciului, care le lovea cu piciorul în părțile delicate, cu o înverșunare pe cît de sălbatică pe atît de eficace.

După cele povestite, Luciana căzu cîteva clipe pe gînduri. Mă întrebă cu tristețe dacă eu credeam că ea recurgea la aceste metode sau la altele asemănătoare. I-am răspuns că nu.

Am aflat atunci, din gura ei, din ce pricină n-avea copii. Am aflat de asemenea de ce nu-și iubea bărbatul.

Tatăl lui Honorio era spaniol îmbogățit în America. Se întoarse înstărit pe meleagurile lui, lăsîndu-și în America unicul vlăstar, în vîrstă de cincisprezece ani, să aibă grijă de moșie și de casă. Băiatul trecu prin tot felul de greutăți,

pe care frageda lui existență reuși totuși să le suporte cu stoicism, ba chiar să le învingă, cîștigîndu-și faimă și avere. Dar tatăl, pe lîngă că l-a lăsat de izbeliște atît de timpuriu, i-a mai impus și obligația de a se căsători, fără să-l întrebe ce părere și preferință avea. În Spania, bătrînul autoritar puse la cale cu propria-i soră căsătoria fetei acesteia, Luciana, cu Honorio. Ca urmare, la unsprezece ani Luciana era sortită să se mărite cu vărul ei, Honorio, de douăzeci și trei. Nu i s-a spus nimic pînă a împlinit cincisprezece ani. Atunci începură pregătirile pentru nuntă, care se făcu prin procură. La șaptesprezece ani a plecat în America, pentru a se întîlni cu vărul și soțul ei necunoscut.

Cînd descrisese obiceiurile indienelor *mbayas* Luciana fusese atît de slobodă la gură și de însuflețită, numise cu atîta lipsă de rușine anumite părți ale trupului,încît ascultînd-o am avut neplăcuta impresie că se zăpăcise și-mi vorbea de parcă eram o femeie.

Și totuși, povestea căsătoriei ei, care era tristă, dar nu rușinoasă, a fost pentru ea ca o mărturisire silită a ceva care i-ar răni pudoarea.

N-am zăbovit mult pînă am priceput că toată această încredere pe care mi-o dăruise s-ar fi putut preschimba mai tîrziu în frică și respingere. Eram îndreptățit să mă tem chiar și de dușmănia ei.

Mi-am jurat atunci, nu știu dacă impresionat sau înspăimîntat că m-ar putea părăsi iar, s-o respect atît cît avea să și-o dorească ea.

Comandantul regimentului, care ținea locul guvernatorului pînă avea să se prezinte cel nou, tocmai fiindcă era sigur că interimatul lui era limitat, se arătă energic, dovedind că era înzestrat pentru așa ceva.

În realitate, autoritatea lui a dat roade doar într-o privință : plata simbriei rămase în urmă pentru cei cu funcții înalte și pentru slujbașii din administrația regală. Trebuie să recunoaștem însă că numai această chestiune îl putea preocupa și interesa întrucît, cerînd bani pentru ceilalți, o făcea implicit și pentru el.

Astfel încît caseta de alamă, pe care de la o vreme o destinasem vechii ei meniri, pentru prima oară de cînd mă aflam pe acest pămînt se dovedi neîncăpătoare pentru averea pe care trebuia s-o păstreze.

Sosirea banilor de argint s-a făcut cu o corabie în zori, a doua zi după acel dialog nefericit cu Luciana. Cum locțiitorul guvernatorului socoti că bunăstarea celor ce administrează treburile obștești trebuie să fie asigurată chiar înaintea treburilor obștești, porunci să se facă plata îndată ce banii intrară în vistierie. Am putut așadar dispune curînd de niște resurse care, pentru căminul meu îndepărtat, însemnau hrana zilnică, iar monezile de pe masa mea m-au ajutat în repetate rînduri s-o evoc pe Marta.

Iubirea blîndă și gingașă ce se desprindea din amintirea ei căpăta o dimensiune reală și, deodată, am crezut că știu cu certitudine de ce : fiindcă acest fel de dragoste binefăcătoare însuflețea ceva în mine sau în viața mea chiar

acolo și nu, nicidecum, ceva în legătură cu soția mea, care rămînea în urmă. M-am gîndit că aceasta era adevărata natură a iubirii mele pentru Luciana și m-am temut pentru Marta.

Am coborît să mănînc. Am băut peste măsură. În timpul siestei, adormit fiind, m-a urmărit cu îndărătnicie o imagine lascivă a Lucianei. Mă trezeam și, din pricina vinului, capul îmi cădea iar pe pernă. Pînă la urmă am ajuns să îndrăgesc această imagine.

Biruit de toropeală, mi-am răcorit capul cu apă.

Eram împăcat. Stăpîna mea, mereu și pentru totdeauna, era Marta.

22

ÎMI DĂDEAM SEAMA ce anume doream de la Luciana și am înțeles că amînările și piedicile decurgeau din ușurința cu care mi se înmuia inima. Înduioșîndu-mă, începeam să mă abat de la țelul meu și femeia prindea putere și se desfăta, prelungindu-și plăcerea de a se ști asediată.

Nu uitam cît de sterpe fuseseră odinioară izbucnirile mele de energie. Însă încercam să disting două perioade : cea de la început, cînd Luciana se ținea departe și se juca cu mine, și cea de acum, de apropiere plină de răbdare și de trăire afectuoasă ce se putea preface în pasiune prin orice imbold neașteptat.

M-am încrezut atît de orbește într-o posibilitate întîmplătoare, neprevăzută, de a ajunge

să fiu astfel iubit, încît mi s-a năzărit că s-ar putea să fie chiar în seara aceea și, tocmai pentru că am crezut așa ceva, am rămas la han. Nu mă simțeam în putere, atunci, să iubesc pătimaș.

La han stătea și un vătaf de la țară iar eu, simțindu-mă singur, am ascultat ce spunea.

Pornise să strîngă vite pentru stăpînul său, Alfonso de Almeida, care se pregătea să se instaleze la moșia lui don Honorio Piñares de Luenga, la Villa Rica.

Cu toate că ceasul era tîrziu și, deci, nu eram așteptat, m-am înființat acasă la Luciana.

N-o văzusem din seara trecută, cînd îmi dezvăluise dubla sa înrudire cu Piñares ; dar acum era altceva, sosise ora presimțită de mine.

Pleoapa de la ochiul ei drept era iar închisă. Totuși nu într-atît cît să împiedice o lacrimă ce făcu tovărășie celei din ochiul stîng, cu desăvîrșire încețoșat cînd ne-am întîlnit, fără să scoatem un cuvînt.

Îmi întinse mîinile, doar mîinile, și-și ținu trupul depărtat. Avea nevoie s-o consolez și mîngîierea, e drept, se simte mai bine cînd sîngele o împărtășește.

Și-a făcut atîta rău vorbindu-mi data trecută încît suferința ajunse s-o chinuie în asemenea chip ? am întrebat-o și mi-a răspuns că nu, clătinînd ușurel din cap. De dimineață, un mesager de la bărbatul ei i-a adus la cunoștință o anumită formalitate care era pe punctul de

a fi îndeplinită : vinderea moșiei sale de la Villa Rica. Iar acum, totul era încheiat.

— Dar ce teamă sau suferință îți pricinuiește această vînzare ? am întrebat-o, nedumerit de deznădejdea ei, uitînd cît fusesem de neliniștit la han cînd aflasem vestea. Ba mai mult, am vrut să știu :

— Sînteți poate amenințați de sărăcie ?...

Luciana îmi îndepărtă acest gînd, adăugînd numaidecît, cu o mîhnire plină de milă, liniștită :

— Nu știi, bietul de tine !

Nu știam că Honorio se simțea îmboldit de aceeași dorință ca și tatăl său : să se bucure în Spania de avuția agonisită în America. Fiindcă nu avea un fiu cu care să-și împartă bogățiile, acum și le strîngea pe toate și renunța la funcția de ministru de Finanțe, fără măcar să rîvnească la alta la Curte sau în vreun alt loc de pe meleagurile spaniole.

Luciana nu-mi spusese niciodată pînă atunci, de teamă că, aflînd că avea să plece pentru totdeauna, nu i-aș mai fi dat atenție.

Două gînduri deopotrivă de optimiste, și amîndouă cu sorți de împlinire, mă străfulgerară la auzul acestor noutăți hotărîtoare : Luciana avea să vină la mine înainte de plecare, iar odată ajunsă în Spania, se va strădui cu dîrzenie să facă totul pentru avansarea mea în rang și ca să mi se destineze un loc mai bun ; aveam cu prisosință dovada iscusinței sale în chestiuni diplomatice.

23

NICIODATĂ, niciodată n-am mai avut parte de un sărut al Lucianei.

Plecarea fusese pregătită cu atîta minuţiozitate, că s-a putut face cu cea dintîi corabie ce se îndrepta spre La Plata, şi cu atîta timp înainte, încît nu pricepeam cum a fost cu putinţă să fiu fiinţa cea mai apropiată de Luciana şi să n-am habar de ceea ce mulţi ştiau.

Adevărul e că am fost prea îndelung absorbit de Luciana, şi străin de viaţa din preajma mea.

Ea mi-a cerut să ne despărţim în grădină. „În văzul tuturor", a declarat.

Dar nu sub ochii bărbatului, ceea ce ar fi fost cu totul posibil întrucît, în acea ultimă săptămînă, îl zăream sau credeam că-l zăresc, de aproape şi clar, sau de departe şi nedeslușit, în toate locurile unde se putea afla un bărbat, de parcă peste tot ar fi avut ceva de aranjat, ori pe cineva căruia să-i strîngă mîna. Ba mă şi temeam că, inainte de plecare, ar da ochii cu mine şi ar dori să mă provoace. Atunci, ca să nu mă vadă, mă strecuram în aşa fel că îmi ieşea în cale la tot pasul.

Luciana alese locul despărţirii şi-şi impuse ei înseşi un ton plin de abnegaţie eroică, pe care eu îl acceptam impunîndu-mi, la rîndul meu, aerul melancolic al celui părăsit fără scăpare. Dubla mea natură se bucura de această plecare : n-aveam să mai fiu în primejdie de a mă chema la ea fără nici un folos.

În clipa aceea, amîndoi ne purtam în toate privinţele într-un mod ridicol şi superficial. Eu înţelegeam acest lucru, dar Luciana nu, aşa încît luă prefăcătoria mea drept adevăr şi vru să fie la înălţime, arătîndu-se umilă şi dăruindu-mi, în sfîrşit, din plin, sentimentele sale.

Îmi spuse că nici un alt bărbat n-a ştiut, ca mine, să-i fie alături fără a se gîndi la trup, şi că pentru aceasta eu fusesem şi aveam să fiu mereu preferatul inimii ei.

Mi-a căzut atît de bine această reflecţie care nu corespundea realităţii, că am pus totul la bătaie s-o mai aud o dată :

— Preferatul, da. Îţi mulţumesc, Luciana. Dar şi unicul ?

— Însemni atît de mult pentru mine, sînt atît de a ta şi numai a ta, încît ţi-aş fi dat ceea ce nu mi-ai cerut niciodată, dacă ai fi vrut.

Îşi înăbuşi un suspin, îmi strînse năvalnic mîinile amîndouă şi, fără să-mi dea timp pentru cea mai mică reacţie, se îndepărtă intrînd înăuntru.

A fost singura vizită care se sfîrşi fără etichetă. M-am îndreptat singur spre poartă.

Am crezut-o că mă iubea. Nu pretindea să simuleze puritatea. Accepta să simuleze că putea fi impură. Din pricina asta era puternică : jocul ei era mai subtil şi mai desăvîrşit ca al meu.

Spre La Plata, apoi spre Spania, unde n-am fost nicicînd decît un nume scris pe nişte hîrtii, avea să se înfiripe un gînd, o sensibilitate

omenească plină de ființa mea. Cineva, în Europa, va afla cine sînt eu, cum este don Diego de Zama, și-l va socoti bun și nobil, un sfetnic înțelept, un om inimos. Mi se făcea dreptate.

Pentru Luciana, puritatea mea era o noțiune veche și permanentă. Eu șovăiam încă dacă s-o cred neprihănită sau nu. Puteam alege. Și am ales credința mîntuitoare în făptura și în cinstea ei.

Am înțeles că era mai curînd candoare și deznădejde decît femeie.

Oricum, refuza să fie un trup și ieșea victorioasă. Era mai liberă ca mine.

Am vrut să fiu martor al plecării, dar a avut loc fără știrea mea.

Mai întîi, am încercat s-o identific pe Luciana pe brigantină. Apoi, sprijinit ușor de un balot din port, mi-am tras puțin sufletul.

Era întuneric, căci norii grei păreau a fi nu pe cer, ci pe pămînt, atît atîrnau de jos. Palmierii își zbuciumau verdele. Azurul îngăduia, supus, pătrunderea violentă a cenușiului. Plin de umezeală, posesiv, văzduhul își oprise parcă suflarea. Nemișcată pe apa lină, corabia era învăluită de o liniște fără memorie.

N-am văzut cînd a ridicat ancora. Se făcuse nevăzută într-o clipă, iar lumea din port se împrăștiase.

Dispăru o prezență din viața mea. De acum înainte, serile aveau să-mi fie libere. Puteam studia și lenevi. Trîndăveala e plăcută.

Lăsînd în urmă portul, m-am îndreptat spre Palatul Guvernamental, unde nu se mai aflau maiorul Bermúdez și Ventura Prieto. Amîndoi aveau țeluri pentru care să trăiască, iar soarta lor mi-era indiferentă. Îi ștersesem deja din minte și amintirea lor mă lăsa rece. Nu eram nevoit să mă duc în cabinetul meu. Locțiitorul guvernatorului nu pretindea ordine decît la el în cazarmă. Noi, la palat, n-aveam uniformă. Puteam, deci, să încalec și s-o pornesc la vînătoare prin pădurile liniștite.

De-aș fi dorit, aș fi putut să-mi strîng o ceată să facem o incursiune pe meleagurile unde misionarii îi creștinau pe indieni, căci eram curios să le cunosc. Banii îmi ajungeau pentru cheltuiala asta și-mi mai rămîneau încă pentru un an. Tot pentru un an asigurasem și cele de trebuință Martei. Iar în acest răstimp avea să sosească, de bună seamă, înștiințarea cu transferul meu, în urma intervenției fratelui Martei, la Buenos Aires, sau a fratelui Lucianei, la Curte.

Fără să-mi durez o casă, căci socoteam ca sigură mutarea mea în alt oraș, ai mei ar putea veni la mine în perioada asta de așteptare a decretului regal. Marta va fi, în sfîrșit, în brațele mele, și prin ea voi avea căminul rîvnit. Nu era un vis de neîmplinit : aveam mijloace, iar locțiitorul guvernatorului asigura primirea cu regularitate a banilor pe mai multe luni.

Dar nu toate îmi surîdeau.

Ceva în mine, în adîncul meu, nimicea perspectivele din afară. Vedeam totul organizat, posibil, împlinit sau cu sorți de a se împlini.

Și totuși, parcă eu, eu însumi, eram în stare să-mi pricinuiesc propria înfrîngere. Dar iată că mă socoteam, totodată, nevinovat de această înfrîngere probabilă, ca și cum vinile mele ar fi fost moștenite, și nu-mi păsa prea mult : aveam un fel de resemnare dinainte, fiindcă presimțeam că, de fapt, totul era cu putință, dar putea fi zădărnicit.

Nici trecerea timpului nu mă neliniștea, deoarece se poate să iei partea bună a ceea ce e trecător, să te bucuri în fiecare clipă. Pricina mîhnirii mele amarnice era mai adîncă, fără să știu ce anume, ceva ca un fel de negare puternică, de necuprins, deși mai presus de orice revoltă, de orice dezlănțuire a forțelor mele.

Mai mult, mi-era teamă de depărtare. Deocamdată, totul părea promițător. Bănuiam însă că va începe altă etapă — îndepărtată ?, apropiată ? — ce avea să fie hotărîtoare, și la care eu voi ajunge fără vlagă, ca un fel de prăbușire în abis. Ce putea fi oare acest ceva atît de îngrozitor ? Poate destituirea ? Sărăcia ? Vreo umilință ? Nu cumva moartea ? Ce anume, ce ?... Nu știu. Nu era nimic. Nimic.

Am vrut să deslușesc tîlcul acestei presimțiri și mi-am dat seama că era ca și cum aș fi mers timp îndelungat spre o imagine prestabilită și m-aș fi aflat acum în ea.

Am simțit imperios nevoia să mă agăț de ceva. Stomacul îmi veni în ajutor, cerîndu-mi hrană. M-am îndreptat spre han, mînat parcă de speranță.

ANUL 1794

MĂ ÎNTĂREA IDEEA că există un zeu creator. Un spirit care nu se întemeia pe nimic, în stare să stabilească legile echilibrului, ale gravitației și ale mișcării. Dar universul lui era o învîrtire de globuri, mai mari sau mai mici, întunecate sau luminoase, într-un spațiu precis, delimitat parcă de cuprinderea unei priviri, în care sunetul era de neconceput.

Atunci, pentru necesitățile mele, spiritul creator lua chipul unui bărbat, care nu putea fi om cu adevărat, fiindcă era un zeu, străin și îndepărtat. Un bătrîn cu plete și barbă albe, stînd pe o stîncă și contemplînd atent universul mut.

Părul îi era cărunt de totdeauna. Se născuse bătrîn și nu putea muri. Singurătatea lui era cumplită. Amarnică.

Întrucît un zeu nu poate da naștere la zei, s-a gîndit să plămădească omul, ca să-i creeze acesta.

A zămislit atunci viața. Dar mai înainte de a-l crea pe om, făcu năpîrcile, ciuma și muștele, înzestră cu foc vulcanii și învolbură apa mărilor. Simțea nevoia să scape de chinul și de mînia pe care singurătatea i le sădise în inimă.

Săvîrși apoi un act de iubire : dădu viață omului și-l înconjură de minuni.

Dar zeul dădu greș, căci omul a creat o mulțime de alți zei care nu-l vedeau cu ochi buni pe cel dintîi, și nu-și împărțiră doar universul, ci unii din ei își impuseră supremația. Cea mai mare înfrîngere a zeului dintîi a fost că el îl putea vedea pe om, dar omul nu-l putea vedea, nu-i putea întoarce nici una din privirile sale înduioșate de părinte.

Zeul rămase singur și furios. Făcu astfel ca fructele binelui să se înmulțească prin ele însele sau prin opera omului ; dar nu stîrpi răul și, de atunci, spre a-și arăta puterea, se complăcea în a-l stîrni, ici și colo. Alți zei venetici îi veneau în ajutor.

Am vrut să fiu părinte. Să fiu din nou părinte, să am un fiu chiar acolo unde mă aflam, un fiu care să-mi poată dărui o privire iubitoare cînd, în clipele de restriște, m-aș uita la el.

Emilia, femeia care se îngrijea de mine, o spaniolă săracă și văduvă, de-o vîrstă cu mine dar cu o fire mai aprigă, se împotrivea și mă ocăra ori de cîte ori îi vorbeam de dorința aceasta a mea.

Ca să păstrez aparențele, îmi țineam odaia de la han, cu toate că dormeam la ea acasă împreună, firește.

Într-o noapte cu lună, mult după ora douăsprezece, eram treji fără să ne mai dorim

unul pe celălalt. Emilia flecărea, iar eu eram cu gîndul la teogonia mea, la aurul din Peru și la caii de curse. Ea făcea pomelnicul unor rude dispărute și cred că de fapt nu-i mai rămăsese nimeni. Pesemne că i-a trecut așa ceva prin cap, fiindcă deodată izbucni în plîns și-mi spuse că eu îi eram singurul și cel de pe urmă sprijin, că mă iubea mai mult decît pe răposatul ei bărbat și alte destăinuiri înduioșătoare, șoptite printre lacrimi. Mă sărută îndelung pe gură și noaptea aceea a fost prima din șirul celor sorocite pînă avea să fie mamă.

În timpul sarcinii nici eu n-o suportam, nici ea nu voia să mă aibă în preajmă. Mă îngăduia doar atunci cînd îi aduceam bani, din ce în ce mai rar, pentru că resursele mele erau tot mai modeste și trebuia să le administrez cu chibzuință.

Copilul se născu plăpînd, de bună seamă fiindcă maică-sa și-a irosit toate puterile în afară, ocărîndu-mă.

24

ORAȘUL SE SCHIMBASE PUȚIN. Avea acum prăvălii și în fiecare zi se ținea tîrg. Societatea nu era una singură, iar diversele ei grupuri își permiteau să nu fie de acord cu consilierul și cu alți funcționari înalți. În același timp, îmi permiteam și eu să mă lipsesc de societate. Guvernatorul era complicele meu, în taină.

Foarte mîndru, l-am înștiințat că aveam un fiu. A rîs, scuipînd ușor și bătîndu-mă pe umeri. N-avea intenții rele iar eu eram vesel.

Apoi expansiunile lui zgomotoase încetară și încercă să mi se arate binevoitor, avînd în vedere funcția lui. I se năzări că, întrucît aveam acum o nouă povară, eram îndreptățit să adresez o cerere direct regelui, pentru a-mi expune cît mai mișcător năzuințele.

Eu încuviințam, prostit. Cred că eram pe cale să-mi uit toate cunoștințele juridice.

Însă guvernatorul își dădu foarte curînd seama de greșeală :

— Nu se poate.

— Cum ? De ce nu se poate ?

— Măi să fie ! E doar bastard !

Își lovi cu pumnul mîna cealaltă, deschisă. Pentru că îmi stîrnise și apoi făcuse să piară atît de iute această iluzie, bănuiesc, guvernatorul căută să-mi facă dreptate într-un fel care, desigur, valora mai mult decît încercarea la care tocmai renunțase ca fiind imposibilă. Se oferi să scrie el însuși o cerere către Majestatea Sa și, năvalnic cum era, ca să nu piardă timp, mă tîrî după el în căutarea unui copist.

Cel pe care-l găsirăm stătea și scria.

— Ce scrii acolo ?

Guvernatorul îl întrerupse cu prezența și cu întrebarea sa, pusă fără intenție rea, ci din dorința de a afla dacă lucra la ceva important. Tînărul, un oarecare Manuel Fernández, n-a înțeles însă și răspunse tulburat, străduindu-se să-și ascundă hîrtiile :

— O carte, domnule guvernator.

De data asta guvernatorul fu cel surprins. Dar primi răspunsul plin de bunăvoință.

— Ha, ha ! O carte ! Fă copii, Manuel, nu cărți ! Ia exemplu de la consilierul nostru.

Fernández îmi aruncă o privire fără să-i pese prea mult de mine, iar eu am zîmbit, făcîndu-mă că iau parte la gluma ori ce-o fi fost ceea ce urmărea guvernatorul.

Apoi copistul zise, pe un ton cuviincios, încredințat că are dreptate :

— Eu vreau să mă realizez prin mine însumi. Nu știu cum or să fie copiii mei.

Guvernatorul șovăi puțin înainte de a-i răspunde. Cînd o făcu, alese o cale jignitoare :

— Și cărțile ?... Ha, ha ! Or să fie mai proaste decît copiii !

Am rîs și eu. Mă simțeam obligat, nu convins.

Fernández se făcu roșu, de rușine și de furie. Se încumetă să spună, aproape izbucnind :

— Copiii sînt aduși pe lume, dar nu se știe dacă aceasta e bine sau rău. Cărțile se scriu numai pentru a sluji adevărul și frumusețea.

— Așa crezi tu, așa cred autorii ; dar cititorii nu gîndesc la fel, veni răspunsul neîntîrziat.

Fernández, care cu o clipă mai înainte vorbise pe un ton tăios, plecă numaidecît capul. Mi-am dat seama că nu putea să mai dea vreo replică fără a cădea în greșeala de a nu arăta respectul cuvenit față de guvernator.

Acesta se prefăcu îndurător. Zise : „Bine, bine“ și se retrase, chemîndu-mă : „Să mergem, Zama !“

În cabinetul său se așeză în liniște, contrariat, supărat, și-mi dădu o însărcinare neplăcută, să descopăr de ce scria Fernández o carte în Palatul Guvernamental.

Familiaritatea pe care mi-o arăta mă autoriză să-l întreb :

— Înălțimea Voastră vrea să întocmească azi cererea ? Să fac rost de alt copist ?

— Nu, nu. Astăzi nu, don Diego. Rămîne pe altă dată.

Această dată n-a fost a doua zi, căci eu, din discreție, nu i-am spus nimic și nici el mie, făcîndu-se c-a uitat.

N-a fost nici peste încă o zi, fiindcă păru a-și da seama că eram gata să-mi reînnoiesc cererea și mă opri cerîndu-mi, la rîndul său, raportul despre cazul copistului, pe care nu i-l transmisesem.

Așa se agravă situația tînărului, pentru că de data asta, cînd și-a amintit de el, guvernatorul era furios și-mi porunci să întocmesc informarea cu străşnicie, ca să-l poată destitui.

Mi-am propus să nu fac așa, ci după cum aveau să-mi dicteze propria-mi părere și conștiință.

Apropiindu-mă de Fernández pentru a-i vorbi, m-am prefăcut a fi de bună credință. Nu l-am înștiințat că interogatoriul meu era primejdios, deoarece răspunsurile lui vor fi trecute într-un raport.

L-am întrebat, prietenește și discret, la el în birou, de ce scria în Palatul Guvernamental,

adică tocmai acolo unde trebuia să-și consacre în întregime timpul spre a-l sluji pe rege. Îmi răspunse echivoc :

— Chemarea către scris nu e o sămînță ce încolțește la un soroc dat. E ca o jivină în bîrlogul ei și procreează cînd are chef, căci se poate preschimba în orice, uneori în cîine, alteori în dihor, sau panteră, sau iepure. O poate face fiindu-i foame, sau sătulă, uneori numai dacă s-a bucurat de odihnă, alteori dacă simte durerea unei răni făcute de vînător, sau dacă se întoarce întărîtată după o zi plină de isprăvi.

I-am ascultat spusele cu cea mai mare atenție iar apoi, încuviințînd, am exclamat :

— Aha !

După ce i-am cîștigat în parte încrederea, l-am rugat să-mi arate cîteva pagini. Se învoi și am citit niște capitole, oprindu-mă îndelung asupra lor fiindcă ideile îmi păreau încurcate.

Am fost nevoit să-i declar :

— Dar asta nu-i de înțeles !...

— Señor doctor, se prea poate ca cel dintîi om și cea dintîi șopîrlă să fi fost de asemenea de neînțeles pentru tot ce era prin preajmă. Eu nu scriu doar : săvîrșesc o operă de creație.

M-am uitat la el cu o ușoară uimire. Apoi am căutat să-l sfătuiesc :

— Nimeni n-o să accepte una ca asta !

Mi-o tăie, cu aroganță :

— Înălțimea Voastră, ca să-mi scriu cartea n-am stăpîn.

— Și cenzura ?

— Scriu fiindcă simt nevoia s-o fac, să scot la iveală ce am în cap. O să păstrez hîrtiile într-o cutie de alamă. Nepoții nepoților mei le vor dezgropa. Atunci o să fie altfel.

M-am gîndit că era egoist. M-am mai gîndit și la faptul că, peste o sută cincizeci de ani, poate, cînd cutia va fi deschisă, vor exista alte forme de constrîngere și de cenzură.

I-am reprodus răspunsurile cu toată fidelitatea pe care mi-o îngăduia memoria. Credeam că în felul acesta respectam adevărul și dădeam argumente suficiente pentru intențiile rele ale guvernatorului.

Dar guvernatorul nu fu mulțumit. Vru să dau un verdict de inchizitor și să-mi pun iscălitura.

25

ÎN DIMINEAȚA URMĂTOARE, tocmai pe cînd socoteam că nu mai puteam să-i dau motiv să amîne ceea ce el îmi oferise spontan, se ivi altă opreliște.

Fusese restabilit protocolul care, în realitate, era cel obișnuit în toate reședințele de guvernămînt ; însă acest guvernator necumpătat, cu o fire ieșită din comun, uneori cu apucături ordinare, îl desființase de la preluarea funcției sale, cel puțin pentru mine și pentru alți funcționari de rang mare.

Ca să intri în cabinetul lui nu mai era de ajuns să bați la ușă ; trebuia să soliciți audiență. Mi-o aduse la cunoștință ofițerul.

Am cerut audiență. Nu mi s-a acordat.

Prin vreunul din acele mijloace tainice pe care toți le cunoaștem cînd sîntem mesageri sau destinatari, Manuel Fernández a fost înștiințat că se punea ceva la cale împotrivă-i undeva foarte sus.

Făcu apel la mine. Cunoștea raportul. Nu mă dojeni și nici nu mă rugă. Nu-mi putea adresa cuvinte grele. Îmi spuse că s-ar face soldat sau vînător, deși se îndoia că-l vor accepta la regiment, căci cei care împart de obicei nedreptatea își întregesc mai totdeauna opera răspîndind infamii. Ca să nu procedeze ca Ventura Prieto, i-am spus că voi interveni pentru el pe lîngă guvernator. Nu-mi păsa de viitorul lui de soldat, vînător sau cerșetor : am vrut doar să-i amintesc că mă aflam în situația de a avea legături directe cu guvernatorul și de a contribui la hotărîrea sorții cuiva.

I-am spus guvernatorului într-o audiență că Manuel Fernández m-a rugat să intervin pentru el.

Se ridică din jilț, ocoli masa și trecu în spatele meu. Se așeză iar și-mi făcu această propunere capricioasă : unul din noi doi, Manuel Fernández ori eu, trebuia să renunțăm la favoarea cerută ; dacă făcea abstracție de cele ce i se imputau copistului, nu va mai scrie pentru mine cererea către rege ; dacă mă susținea față de Majestatea Sa, îl destituia pe Fernández. Eu trebuia să hotărăsc.

Am întrebat :

— Chiar acum ?

— Nu. Mîine.

Nu voiam să iau o hotărîre.

Cine scrie o carte e uneori în stare de fapte pline de abnegație. Presimțeam și nădăjduiam ca Manuel Fernández, omulețul acesta care scria cărți, să mă ajute să ies din încurcătură fără mustrări de cuget. El putea să-și asume sacrificiul.

I-am spus de alternativa pe care mi-o prezentase guvernatorul și că eu am renunțat să beneficiez de favoare ; însă că guvernatorul nu putea crede în atîta abnegație și voia ca Fernández să afle, înainte de a se lua hotărîrea de pe urmă, ce făceam eu pentru el.

Fernández îmi răspunse că aprecia trăsăturile de caracter cum ar fi abnegația și îmi mulțumea pentru cea de care dădusem dovadă, fiindcă mai important era pentru el slujba sa extrem de modestă decît putea fi pentru mine o avansare.

Nu izbuteam să-i mai zic nimic și nici nu voiam să plec cu răspunsul acesta. I-am atras atenția că funcția mea nu era chiar un chilipir, că de mai bine de un an nu primisem nici un fel de leafă, în timp ce lui, în modesta-i slujbă, i se plătea cu ceea ce s-ar putea numi oarecare regularitate.

Mi-a răspuns că nu se poate numi regularitate întîrzierea de o jumătate de an.

M-a cuprins deznădejdea și-am evitat orice posibilitate de întîlnire cu guvernatorul.

Hangiul nu-și trimise nici nevasta, nici fata să mă servească : o făcu el însuși, umplîndu-mi

masa de bunătăți și numindu-mă întruna „señor doctor".

Fără să bănuiesc nimic, îmi ziceam că sosirea corăbiei și a călătorilor neobișnuiți, în dimineața acelei zile, îi aduseră cîștiguri care-l făceau darnic.

Cînd prînzul se sfîrși, îmi turnă lichior verde și se așeză lîngă mine.

Îmi spuse că nu-mi cerea încă să-i plătesc tot ce-i datoram pe masă și casă, dar că avea nevoie de camera mea, pentru o pereche ce venea aici pentru puțin timp, doar cît avea nevoie să rezolve niște formalități legate de o moștenire. După ce perechea — mînca aici, la o masă alăturată, puteam s-o văd — va pleca, peste două sau trei luni, îmi voi putea ocupa iar camera.

În vreme ce hangiul nu contenea să-și plimbe mîna pe suprafața mesei, voind parcă să mă liniștească, i-am răspuns furios că aveam să-mi plătesc curînd datoria și că luasem deja hotărîrea să mă mut la o familie cu care eram prieten.

Trebuia neapărat să trăiesc ținînd seama de posibilitățile pe care le mai aveam, căci pierdeam prea mult din ce era al meu. Încetul cu încetul, rămîneam gol. Îngrozitoare sînt loviturile pe trupul gol.

I-am spus guvernatorului că Manuel Fernández renunța la favoare, întrucît știa ce prejudicii putea aduce situației mele cu pretențiile lui, dată fiind alternativa în care ne pusese. Am lăudat gestul copistului, invocînd

faptul că se arătă atît de nobil încît mă rugă să nu afle și să nu pomenească nimeni de el. Tot ce solicita, dacă se poate — am adăugat — era ca în decizia de destituire din slujbă să nu se menționeze ceva care să-i păteze onoarea, pentru a putea intra într-o garnizoană îndepărtată. Eu doream să fie îndepărtată.

Guvernatorul mă ascultă în tăcere. Zise „bine, bine" și decretă : „Vom lua măsuri".

26

EMILIA CURĂȚA CARTOFI. Fața ei exprima o supărare înverșunată, dar se îngrijea de mine, pînă într-atît că neglija copilul.

Copilul se tîra pe jos, prin țărînă, ajutîndu-se de genunchi și de mînuțe. Mînuțele îi erau tare murdare. Cum îi curgea nasul fără ca nimeni să i-l șteargă, i se făcură două firicele pînă la buza de sus. Din pricina asta, pielea i se irita și-l ustura. Micuțul se freca de zor cu mîna murdară de pămînt, făcîndu-și tot mai rău. Cînd se sprijinea apoi pe jos, degețelele pline de materia asta moale, apoasă, făceau un fel de noroi curios.

Acesta era fiul meu.

Înainte, aș fi mustrat-o pe Emilia pentru lipsa de grijă față de copil. De data asta nu m-am încumetat.

Începusem un discurs lung pe care l-am sfîrșit cu vestea că îmi voi aduce aici scrinul, cărțile, patul...

— Dacă-ți aduci patul, înseamnă că nu-ți poți plăti camera de la han.

— Dacă-mi aduc patul, înseamnă că vreau să stau cu tine mereu.
— Avem aici un pat.
— Îl împarți cu copilul.
Cînd n-avea răspuns tăcea, dacă îi convenea, pentru că în alte rînduri era foarte vorbăreață.
Curăța la nesfîrșit cartofi. Le scotea părțile negre, tăind apoi în jur și pe cele galbene care mai rămăseseră. Bănuiam că avea să facă supă.
Am întrebat-o :
— Ce părere ai ?
— Că nu-ți sînt nevastă. De asta mă întrebi înainte de-a o face.
— Nu ești nevasta mea ? Nu ești mama copilului, iar eu tatăl ?
— Nevastă-ta e alta.
— Și tu, spune, ești poate a altcuiva ?
— Nu.
— Atunci ?...
Îndreptă discuția pe alt făgaș, neașteptat și de temut.
— Mi-ai adus banii ?...
Numea banii ei cei pe care trebuia să i-i dau eu.
Copilul izbucni în plîns, afară, unde se dusese fără ca noi să băgăm de seamă. Am crezut că întreruperea asta avea să mă scutească de răspuns. Dar n-a fost așa.
Eram atent la hohotele lui. Ea mă readuse la subiectul care o interesa :
— Mi-ai adus banii ? Răspunde-mi !
Nu-i puteam spune că nu.

M-am arătat foarte vesel. Am încercat să-i împărtășesc noua mea speranță și, odată cu ea, bucuria. Îmi era însă interzis, firește, să fac aluzii la năzuința mea de a obține un post mai bun în alt oraș. Am schimbat atunci tactica, spunîndu-i că guvernatorul, cu mîna lui, iscălise chiar în ziua aceea un raport către rege cu privire la situația mea bănească și a altor funcționari de rang mare care rămăseserăm neplătiți.
Fără voia ei, în ochii Emiliei se oglindea interesul. Ca să-l ascundă, se ridică și se duse la copil care nu mai contenea cu plînsul, de parcă numai în clipa aceea l-ar fi auzit. Eu am urmat-o, stîrnind-o cu ceea ce băgasem de seamă c-o interesa :
— De nouăsprezece luni, începusem să-i spun din mers, n-am văzut un ban din Spania. Din banii de aici, de la visterie, am primit în tot acest timp doar pentru trei luni și ceva : cam trei mii cinci sute de pesos. Dar mi se cuvenea dinainte, din banii de aici, pentru mai bine de zece luni și...
M-am întrerupt. Ajunseserăm la copil, care stătea sub grinzile unde dormeau găinile. Era la asfințit. Găinile, la vremea asta, se agitau și făceau murdărie. Copilul stătuse dedesubt și...
Emilia acționă, mormăind supărată. Scoase copilul, îl șterse pe cap cu poala fustei, curățindu-l de excremente, și-l puse iar jos, puțin mai încolo. În loc să vadă mai departe de el, își luă uneltele și se apucă să curețe pămîntul murdărit de păsări.

Am crezut că se liniștise și că era gata să mă asculte iar. I-am vorbit cu greu, fiindcă ea se tot agita, făcînd o grămadă din pămîntul moale, iar copilul nu încetase cu plînsul, deși acum plîngea mai în surdină. Cîteva găini, înfuriate, cotcodăceau într-o provocare prostească.

— Deci fii atentă, Emilia. Zece luni dinainte, din banii de aici, plus cele nouăsprezece fac douăzeci și nouă de luni, fără trei și jumătate... Douăzeci și nouă ori o mie, fac douăzeci și nouă de mii, douăzeci și nouă de mii de pesos. Acum să trecem la banii din visteria regală. Socoteala e simplă. E vorba de cinci sute pe lună, deci nouăsprezece ori cinci sute... nouăsprezece ori cinci sute... Ba nu ; mai bine să fac socoteala pe rînd : mai întîi zece ori cinci sute și apoi nouă ori cinci sute. Zece ori ci...

— Pleacă ! Pleacă ! Nebunule, pleacă de aici !

Mă făcu să mă încurc.

Ridică amenințătoare lopata, gîfîind. Am sărit înapoi, prevăzător, îndepărtîndu-mă de mînia ei. Dar striga mai departe : „Pleacă ! Pleacă !“, iar copilul, speriat, plîngea zbierînd și el.

M-am întors, resemnat, știind prea bine că n-aveam să izbutesc s-o împac. Am făcut cîțiva pași și ea a tăcut.

Atunci m-am întors să-i mai spun ceva. Stătea încordată, cu picioarele depărtate. Lăsase jos lopata, dar o ridică iar deasupra capului. De la distanța asta nu mă putea lovi.

Am arătat-o cu mîna, acuzator, și i-am zis :

— Să nu te aștepți să vin înapoi dacă nu mă chemi. Niciodată ! Niciodată !

Mi-am îndreptat privirea spre copil.

Fiul meu. În patru labe, atît de murdar că, în lumina amurgului, ajungea să se confunde cu pămîntul. Un fel de mimetism. Avea cel puțin acest mijloc de apărare, caracteristic animalelor.

Pe drum am uitat de copil și de războinica lui mamă. Era vremea să-mi fac socotelile, întrucît cererea guvernatorului către suveran avea să-mi aducă transferul și, odată aflat la Buenos Aires, voi putea să-mi reclam banii cuveniți chiar de la vicerege, căci visteria lui era mai bogată.

Așadar, mi-am zis, douăzeci și nouă ori o mie fac douăzeci și nouă de mii. Scăzînd însă cei trei mii cinci sute, primiți deja din banii de aici, rămîn douăzeci și cinci de mii cinci sute. Nouăsprezece din visteria regală, ah, și încă o lună din urmă, neplătită, douăzeci ; douăzeci ori cinci sute, zece mii. Zece mii de pesos plus douăzeci și cinci de mii cinci sute, treizeci și cinci de mii cinci sute. Pînă ajunge cererea peste ocean și pînă sosește decretul regal, apoi timpul necesar să-mi pregătesc călătoria pînă la plecare, mai trec șapte , opt, nouă luni. Nouă mii ori cinci sute... Să zicem zece, ori o mie cinci sute, cincisprezece mii, și fiind nouă, treisprezece mii cinci sute. Treizeci și cinci de mii cinci sute, adică banii ce mi se cuvin pînă acum, plus treisprezece mii cinci sute în viitor... fac patruzeci și nouă de mii de pesos.

Demersul pe lîngă rege ar putea fi anevoios și atunci s-ar depăși cele opt-nouă luni, și s-ar face douăsprezece sau treisprezece. Așadar, încă cinci luni înseamnă alte șapte mii cinci sute de pesos peste cei patruzeci și nouă de mii... Minunat !

27

GUVERNATORUL ÎMI CERU să vin la el în cabinet. Era zîmbitor, cordial, plin de mărinimie. Îmi arătă petiția către rege, scrisă pe pergament, pe care-și pusese semnătura și pecetea. Conținea elogii din belșug la adresa persoanei și titlurilor mele, îmi sublinia talentul și, cu multă discreție, îmi expunea dorințele.

Se aprinsese în mine flacăra unei fericiri mișcătoare. Mă simțeam ca un bătrîn părăsit la care venea o copilă ce-l recunoștea ca bunic, fără ca el s-o fi văzut vreodată și fără să fi știut de existența ei. În nepoata ivită bunicul putea recunoaște virtuțile familiei.

Acolo se afla oglinda uitată a meritelor mele ; era o speranță ce făgăduia să se adeverească în curînd.

Guvernatorul mă descurajă :

— Majestatea Sa nu rezolvă niciodată de prima oară acest fel de cereri. Dar e nevoie să fie făcute. După un an sau doi, o vom reînnoi. Atunci o va lua în considerație.

Ieșind din cabinet, am dat de Manuel Fernández. L-am întrebat ce căuta acolo. Îmi spuse că guvernatorul trimisese după el. De ce ? Nu

știa. Era speriat. Și eu trebuia să fiu, dar nu eram. Chiar un scurt schimb de cuvinte între ei mi-ar putea da urzeala în vileag.

M-am hotărît să fac ceva care să mă sustragă de la cabinetul meu măcar în ziua aceea.

Punga mea avea faimă proastă, nu c-aș fi deschis-o cu zgîrcenie, ci de goală ce era ; asta îmi tăia orice posibilitate ca oamenii care știau despre mine ceva mai mult decît cum mă numeam și ce funcție aveam să se învoiască a-mi da găzduire acasă la ei. Din pricina asta ștersesem peste noapte de pe o listă făcută în minte numele tuturor familiilor cunoscute.

Uitînd că i-am spus hangiului că-mi alesesem deja locuința, i-am cerut informații despre cine ar fi dispus să mă primească.

Își tot adîncea degetul în ureche, gîdilîndu-se, de bună seamă ca să-și înviorează creierul ; își încrunta sprîncenele de atîta efort și, în cele din urmă, îmi spuse :

— Nu îndrăznesc să vă recomand.

Odinioară, numai cu doi ani în urmă, l-aș fi învățat eu minte cu cîteva lovituri, ținînd spada cu amîndouă mîinile. Dar îmi vîndusem spada și sabia acum cîteva luni.

L-am ocărît, firește, amarnic.

Se tulbură cumplit și-mi răspunse că nu voise să spună că n-aș fi o persoană demnă de recomandat, ci că nu îndrăznea să-mi recomande condițiile le la o anumită familie.

Dintr-o dorință îndărătnică de a scurta și a da o întorsătură onorabilă dialogului, i-am cerut să-mi spună la cine se referea. Dacă han-

giul se temea pentru lipsa mea de punctualitate la plată, aveam să mă duc la oamenii aceștia, să-i fac rău invocîndu-i numele și recomandarea din parte-i.

Nu numai numele — Ignacio Soledo — îmi era necunoscut, ci și înfățișarea lui, a cuiva dărîmat cine știe dacă din pricina anilor, a bolii sau a metehnelor. I-am mărturisit surprinderea că, deși socoteam că-mi erau bine cunoscuți toți albii care locuiau în oraș, nu-mi fusese dat să-l întîlnesc pînă atunci. Nu-mi satisfăcu nici pe departe curiozitatea, mulțumindu-se să-mi spună că abia de ieșea din casă pentru a merge la biserică, la slujbe.

În ciuda rezervei sale, pretinse să afle despre mine mai multe decît, poate, se cuvenea. Îmi luă funcția drept chezășie ; vru să știe exact suma la care se ridica leafa mea și, după ce i-am spus-o, mă rugă să-i iert curiozitatea, adăugînd, cu un zîmbet prietenesc care nu izbuti să mă convingă, că n-a avut niciodată prilejul să stea de vorbă cu o persoană atît de importantă, deși vorbise cu mulți negustori și marinari plini de bani.

Îmi declară că locuința era de încredere, iar eu i-am răspuns că așa nădăjduiam, deoarece întregul oraș, cu toate că era așezat aproape la marginea pădurii de ananas, trecea drept liniștit și se știa doar de cîteva pungășii mărunte, în general isprăvi de-ale indienilor săvîrșite în plină zi, fără distrugeri ori primejdii mari pentru careva.

Odaia mea nu se afla, ca în casa lui Gallegos Moyano, la rînd cu celelalte, dînd toate într-un coridor interior, ci avea ușa direct spre stradă. Urma o săliță din care se ieșea în curte pe unde se trecea spre anexele din fund. Odaia era întunecoasă și umedă, înțesată de mobile nenorocite care puteau fi scoase, i-am spus lui don Ignacio, întrucît aveam să mi le aduc pe ale mele.

Am convenit să închiriez doar odaia și sălița ; în privința mîncării, i-am spus că voi lua masa la han și că, numai în cazul în care aș rămîne la mine, cufundat în studiu sau în vreo lucrare ce m-ar absorbi prea mult, l-aș ruga să poruncească să mi se aducă o gustare frugală.

Găsi chibzuit felul în care am pus la cale satisfacerea nevoilor mele, se scuză și plecă, lăsîndu-mă singur în sălița care era goală.

După cîteva minute, se întoarse cu un clopoțel pe care mi-l dădu. Îmi spuse că pe el aveam să-l văd rar și că în casă locuiau doar el și fiica lui și trei servitori, două slujnice de culoare și un mulatru de încredere. Dacă sunam din clopoțel, avea să dea fuga una din slujnice, să vadă ce doresc.

După ultima noapte petrecută la han, am socotit că singura mea grijă imediată era să am niște bani pentru a plăti casa și mîncarea, pînă la sosirea unor fonduri.

Nu era așa.

Guvernatorul se juca dîndu-mi speranțe și apoi descurajîndu-mă.

În cabinetul meu, pînă atunci al meu în exclusivitate, cineva stătea așezat la un al doilea birou : Manuel Fernández.

Se ridică în picioare. Pe chip i se citea limpede că nu se afla acolo din dorința lui. Nu mi-o spuse, bineînțeles ; dar se scuză pentru prezența lui în acel loc, destinat de demult consilierului.

Guvernatorul descoperise cum să mă umilească, fără să se atingă însă de funcția mea : începînd din acea zi, Manuel Fernández avea să-mi fie secretar, iar un secretar poate, cu tot temeiul, să-și așeze biroul lipit de cel al șefului său. Acolo și era , atingînd biroul meu. am remarcat și i-am spus-o. Nici acesta nu era un abuz de-al lui.

— Guvernatorul în persoană a supravegheat mutarea, ieri după-amiază.

Trebuia să aflu dacă Fernández mă trădase, dezvăluind de fapt adevărul.

— Asta s-a hotărît ieri, nu-i așa ? Cînd intrasești la guvernator... Știu, știu. Dar spune-mi, s-a mai vorbit atunci de cazul tău și al meu ?

Niciodată pînă acum nu mă adresasem lui cu acest *tu* ce marca superioritatea. Îl imitam pe guvernator, ca să mă impun față de el din capul locului. Ce senzație de putere aveam în pumni, căci acel *tu* abuziv era o cale deschisă spre violență !

Fără motiv însă. Fernández, încordat de emoție, dar în același timp foarte stăpînit, nevoit să-mi accepte și să-mi tolereze această primă ofensă, îmi aduse la cunoștință :

— Se prea poate ca guvernatorul să se mai fi referit la situația noastră. Oricum, n-a făcut-o cu mine. Nu mi-a îngăduit să vorbesc. Hotărîse totul dinainte.

Nici Fernández nu-mi cunoștea așadar vicleșugul.

Eram oarecum chit, fără să ne datorăm nimic unul altuia. Cel puțin în ce mă privește, nu mă socoteam dator.

Mi-am adus mobilele și cărțile.

Îmi deschise și mă ajută la mutare o roabă de culoare cu înfățișare de africană, dar cu un limbaj în care amesteca portugheza și spaniola, iar uneori, cînd căuta să se exprime mai limpede, se ajuta de *guarani* *.

Din pricina ei, precum și a faptului că pînă ieri stăpînul ei îmi fusese cu desăvîrșire necunoscut, m-am simțit ca și cum eram primit într-o țară străină. Nimic altceva nu mai îndreptățea impresia asta. Era de ajuns.

Slujnica mă lăsă singur, cu umezeala și lucrurile mele, care în clipele acelea îmi părură ca niște răbdători tovarăși de călătorie, un fel de măgăruși pe care-i duceam eu, nu ei pe mine. Se întoarse imediat cu o cană de apă limpede, iar cînd plecă închise ușa ce da în curte.

Cînd am avut nevoie să mă duc la locul din fundul curții, am socotit prudent să nu trec

*** Limbă a unei însemnate populații indigene din America de Sud, vorbită în Paraguay și în unele zone din Argentina.**

singur prin tot restul casei. Am așteptat, sperînd să apară iar servitoarea, trimisă ori din propria-i voință, oricum spre a-și împlini o îndatorire de politețe firească față de cineva sosit de curînd.

Asemenea act de politețe nu avu loc în răstimpul pe care l-am putut aștepta fără să-mi fac rău.

Am scuturat clopoțelul. Pereții înăbușeau sunetul fără să lase să treacă nimic în afară.

Am scuturat iar, mai tare. O liniște neîntreruptă și îndepărtată.

Încă o dată, și mai tare.

Niște pași ușori pe stradă — abia auziți la început, prin fața porții răsunînd din plin, apoi tot mai înceți, stingîndu-se pînă se pierdură cu desăvîrșire — făcură și mai adîncă lipsa de zgomote omenești dinăuntrul casei.

Am deschis ușa. Încă nu se înnoptase. Nu era cu putință să se fi dus deja la culcare.

Am scuturat clopoțelul, de trei ori la rînd, în spatele ușii de la săliță. Prelung, sacadat.

Cîteva păsări, foarte puține, ciripeau în copacii din curte.

Am trecut pragul fără să mă îndepărtez prea mult, m-am oprit în curte ca să mă fac văzut și, totodată, să mă uit bine în jur.

Un iepure își înălță capul din niște ierburi — poate o făcuse mai dinainte — și îl ascunse iute privirii mele. O găină cerceta cu băgare de seamă țărîna și dădea lovituri cu pliscul asemeni unui clește.

În afara acestor două animale, nimic nu se mișcă în prezența mea.

Totul era liniștit : vegetația, seara și eu însumi ; doar găina ciugulea, indiferentă.

Eram gata să strig. Dar mi se păru prea nepotrivit față de tot ce era în preajmă. Mi-am amintit de clopoțelul pe care-l țineam în mînă. M-am uitat împrejur.

Dintr-o odaie separată, la capătul coridorului din față, în penumbra înserării și prin niște ferestre mate, mă privea nepăsătoare o tînără.

N-am mai făcut mișcarea prin care tocmai voiam să scutur clopoțelul. Am dat să vorbesc. Cuvintele îmi veneau pe buze și, odată cu ele, îndemnul de a le însoți cu mîna, într-un gest de curtoazie. Dar n-am fost în stare, iar mîna-mi rămase căzută. Nimic nu mă îndemna la vorbit, la salut. Ar fi însemnat să distrug ceva.

M-am retras, descumpănit, închizînd ușa după mine.

Am rămas așezat, așteptînd căderea nopții ca, ascuns în beznă, să mă pot duce în fundul curții.

Am hotărît să nu mănînc decît de două ori pe zi, o dată fiind vorba de masa frugală convenită cu Soledo. În loc de gustarea de dimineață, *mate* ; seara, tot *mate*.

Dimineața nu-mi bătu însă nimeni la ușă să-mi aducă *mate*, nici vreun ibric cu apă fierbinte.

Ducîndu-mă în fundul curții am descoperit bucătăria. Nu era animată de acea viață care se transmite de obicei în restul casei, în toate casele, la răsăritul soarelui și chiar mai înainte.

M-am încumetat să-i calc pragul. Era părăsită, cu cuptorul stins, iar cele cîteva crătiți erau mai toate găurite.

Cu stomacul gol, m-am dus la palat.

Fără să reflectez prea îndelung, am înțeles că Manuel Fernández era un om de încredere, că nu va fi chiar cu totul de partea mea, dar cu siguranță va fi mai mult decît de partea guvernatorului.

I-am încredințat ca primă sarcină în cariera sa de secretar al consilierului să supravegheze pergamentul cu cererea în favoarea mea pînă ce-l va vedea pe corabie.

Se subînțelegea că aveam mai multă încredere în el decît în purtarea guvernatorului. Știu că mi-a fost recunoscător pentru aceasta, în sufletul lui, fără să-și îngăduie s-o arate.

Dacă noaptea sau în zori totul era pustiu în jurul odăii mele, însemna că ora la care trebuia să cer gustarea frugală, și deci ieftină sau gratuită, era cea a prînzului.

M-am dezbărat de orice sfiiciune și m-am dus în curte, să sun din clopoțel.

Dintr-un coridor pe care nu-l deslușeam, în partea din față a cerdacului, cam prin apropierea încăperii și ferestrei unde o zărisem pe tînăra albă, se ivi o fată oacheșă ce se îndreptă spre mine.

Era tristă, ca o ființă nedreptățită care se resemnase.

Nu era cea care mă întîmpinase la sosire. Am întrebat-o de aceea.

— Sumala ? mă întrebă la rîndu-i.

— Nu știu, i-am răspuns. Părea venită din Africa, sau poate din Brazilia.

— Da, Sumala, confirmă cu un oftat. Acum sînt eu.

Mi-era indiferent cine avea să se ocupe de mine, Sumala sau ea ; totuși, ceva mă îmboldi s-o întreb iar de Sumala.

— A murit, îmi spuse.

Parc-am simțit în mîini un cărbune aprins.

Am vrut s-o dau uitării pe Sumala, femeia aceea voinică ce m-a slujit prima oară și care, poate, a murit la cîțiva pași de mine. Am crezut că se putea explica lesne liniștea de acum o seară și bucătăria părăsită.

Tînăra oacheșă se oferi să mă servească. I-am făcut cu mîna un gest nedeslușit că n-aveam nevoie de ea. Schiță o plecăciune ca să se retragă și atunci mi-am amintit că sunasem din clopoțel.

I-am cerut apă. O carafă plină.

Am mîncat la han, de prînz și de cină. Aveam să cer gustarea mîine, la miezul zilei.

Tora, fata cea oacheșă, era săritoare. Trupeșă, părea puternică, îndărătnică și grea de cap. Poate că de la aceste însușiri i se trăgea numele *. Grea de cap, cel puțin, mi se păru a doua zi dimineața cînd se ivi la sunetul clopoțelului și i-am putut cere apă fierbinte să-mi

* În spaniolă, *toro* înseamnă „taur".

fac niște *mate*; spuse că o să-mi aducă, dar s-ar fi zis că n-avea de gînd, că nu mă înțelesese, fiindcă nu se mai întorcea.

Am ieșit în curte unde era, pesemne, împărăția păsărilor cerului și a cîtorva rătăcitoare păsări de ogradă.

Tora apăru iar din partea din față a coridorului, cu ibricul în mînă.

Văzînd de unde venea, mi s-a strecurat în suflet un fel de teamă, o teamă stupidă probabil, că toți ar fi fugit de mine, restrîngîndu-se într-o singură cameră, în față. Toți laolaltă : stăpînul casei, fie-sa, mulatrul și Tora. Poate chiar și trupul neînsuflețit al Sumalei. Într-un colț, era probabil cuptorul unde-și pregăteau mîncarea.

Am întrebat-o pe Tora. De ce aduce apa din încăpere și nu de la bucătărie.

— Locuim acolo, înălțimea ta, răspunse, uimită de întrebarea mea, și-mi arătă cu un deget și apoi cu tot brațul.

Aceasta era deci explicația : casa mai avea alt corp, care comunica printr-un coridor cu curtea mea.

Așadar asta era, nimic altceva ce să-mi dea de bănuit că s-ar pune ceva la cale.

Ușurința cu care m-am liniștit m-a făcut să cred că n-am văzut priveghiul, nici n-am știut de scoaterea cadavrului, deoarece totul se petrecuse în cealaltă parte a clădirii.

Gustarea de la prînz a fost atît de frugală că părea lipsită de greutate : o bucată de brînză

și una de *chipá*, pîine de manioc. Ca băutură, *mate*.

Ca urmare seara, niște junghiuri la stomac m-au făcut să mă îndrept mai devreme către han, unde vecinii de masă și-au dat seama de sărăcia prînzului meu după cum îmi chiorăiau mațele.

— *Pururú* — spuse unul din ei și altul zîmbi, încuviințînd, amîndoi încrezîndu-se în presupusa necunoaștere din parte-mi a cuvîntului indigen.

Chiar de nu l-aș fi știut, *pururú* era ceea ce făceau mațele mele, iar eu le dădeam dreptate.

A doua zi am întors foaia, mîncînd zdravăn la prînz. Foamea se potolește dormind, mi-am zis, cu gîndul la cina neîndestulătoare pe care bănuiam că mi-o va aduce Tora.

Am ghicit întocmai cantitatea mîncării, dar nu și faptul că odihna de peste noapte ar putea ascunde puținătatea ei. Am dormit bine două ceasuri sau ceva mai mult ; apoi mi se făcu iar foame, atît de tare că m-am trezit, parcă sub imperiul unei porunci sau al unui strigăt.

Am băut un pahar cu apă. Protestul se liniști și-am putut să ațipesc iar.

Numai cîteva minute însă.

Cu lumînarea în mînă, m-am dus la bucătăria părăsită.

Am aprins focul. Mi-am căutat ibricul și-am pregătit niște *mate*. L-am sorbit încet, stînd pe o bancă în fața ușii bucătăriei.

Era ceasul tainic al cerului, cînd strălucește mai puternic fiindcă oamenii dorm și nimeni nu-l privește.

La fel de limpede ca necuprinsul ceresc era cugetul meu.

M-am gîndit la Marta, fără durere.

Trecutul era un carnet de însemnări pe care-l rătăcisem.

28

SOARELE ERA MOLCOM. Eu de asemenea.

Coliba Emiliei se afla lîngă altele care, văzute laolaltă, peste înălțimea acoperișului, păreau împrăștiate de-a valma, ca zarurile aruncate la întîmplare dintr-un pahar. O priveam de sus, de pe o colină din apropiere, despre care nu s-ar fi putut că stătea în cale, căci nu era drum făcut, dar care interfera linia ideală ce s-ar fi putut trasa de la ușa colibei.

Așteptam, în liniște, să-mi văd fiul. Stăteam pe un ciot vechi, ocrotit de umbră. Fumam.

Credeam că micuțul avea să iasă ca ultima oară cînd l-am văzut, pe brînci, fascinat de mișcarea aurie a unui pui de rață de curînd ieșit din găoace, sau de scînteierea vreunui ciob de sticlă. Avea să ajungă la el, să vrea să prindă cu mîna strălucirea sticlei, încercînd de mai multe ori pînă avea să se taie. Atunci vor izbucni și sîngele și țipetele lui. Speram să fiu de față la toate astea. Îi așteptam plînsul, nu pentru c-aș fi vrut să sufere, ci ca să-l simt viu, să-l aud.

Totuși nu se ivea.

După un răstimp, să fi fost un ceas sau mai mult, mama ieși cu o găleată de resturi. Le aruncă la găini ; acestea se năpustiră asupra lor, luîndu-se la bătaie să le ciugulească. Dar și cîinii, care zăceau tolăniți la umbră, își voiau partea ; se apropiară și ei, înfruntînd loviturile de cioc. În zadar : erau coji de zarzavat, nici urmă de carne.

Așa am bănuit, văzîndu-i că se întorc fără să mestece, fără un os în gură.

Emilia era împovărată de grija copilului meu și de mizerie.

Am înțeles limpede, dar fără mustrări de cuget.

Băiatul rămase înăuntru, probabil dormea. M-am gîndit că era mai bine așa. O găină moartă de foame, străduindu-se să găsească de mîncare, și-ar putea vîrî ciocul la fel de bine în scobiturile unui os de vită ca și în ochiul unui prunc, dacă acesta se tîrăște pe jos, singur și neajutorat.

M-am ridicat de pe ciot. În clipa aceea, Emilia apăru iar în ușa bucătăriei. Deși eram departe, băgă de seamă că se mișcă ceva. Își duse mîna streașină la ochi. Mă recunoscu, poate, căci aruncă în curte alte gunoaie, intră în bucătărie și închise ușa.

M-am întors agale. Prînzul fusese îmbelșugat.

Caseta de alamă era goală. În pungă mai aveam atît cît să plătesc zece mese. Hangiul nu-mi aducea farfuria dacă nu vedea pe masă monezile pe care eu le puneam cu grijă acolo, de cum mă așezam.

M-am întors acasă devreme, cînd soarele era încă pe cer, dar fără putere, cum fusese toată ziua.

Mi-am așezat pe masă niște cărți, cîteva deschise. Am scuturat clopoțelul.

Tora veni în grabă să afle ce doream, iar apoi îmi aduse un ou fiert cu o felie de *chipá*.

Am mîncat cu poftă ; dar oul, după cîteva minute, lasă în gură acel gust pe care am prefera să nu-l avem. Ca să-l alung și ca să beau ceva, am luat ibricul și-am ieșit în curte să mă duc la bucătărie. Prin cerdacul din față trecea o femeie albă îmbrăcată în verde, cu un pieptene înalt în cap, foarte senină. Picioarele ei pășeau fără zgomot pe pardoseală.

Se făcu nevăzută pe unde bănuiam că este coridorul, în unghierul veșnic întunecos unde se uneau cele două aripi ale clădirii.

Nu mă văzu. Trecerea ei coincise atît de exact cu ieșirea mea încît e posibil ca eu să fi rămas în spatele ei cînd mi-am părăsit odaia.

Așa credeam, fără să mă mișc din ușă, fiindcă am așteptat pînă în ultima clipă ca ea să se întoarcă spre mine, să-i văd chipul și să am prilejul s-o salut.

Cum curtea își recăpătase aerul ei mort de totdeauna — pe care nici prezența acelei femei, trebuie să recunosc, n-a izbutit să-l schimbe — mi-a dat prin gînd să mă îndrept spre coridor, să cercetez acea parte a casei unde gazda mea, cu vădită lipsă de politețe, nu mă dusese, nici nu mă poftise.

Eram gata s-o fac, dar ceva mă opri. Nu știu ce anume, nimic clar, doar impresia că atmosfera se făcuse parcă apăsătoare și-mi îngrădea mișcările. Mi-am dat seama că, de fapt, nu eram singur.

Am privit într-acolo unde *știam* că trebuie să privesc : în spatele aceleiași ferestre pe care o mai văzusem, o tînără albă se uita la mine în liniște, fără insistență, parcă nepăsătoare.

Ceva, surpriza ori nu știu bine ce mă împiedică să reacționez firesc. Cînd mi-am venit în fire, am încercat o senzație de stîngăcie cum stăteam așa, cu ibricul în mînă. M-am aplecat să-l las jos, la colțul ușii. Cînd m-am ridicat, tînăra nu mai era.

M-am străduit atunci să rețin iute ceva ce văzusem și mă temeam că avea să-mi iasă din minte înainte de a desluși ce anume. Nu mai era ceva concret sau real. Era... o absență. Întocmai. Ceea ce lipsea, în spatele geamului, era o rochie trandafirie. Tînăra era îmbrăcată în roz.

Cealaltă femeie, cea care cu o clipă înainte trecuse prin fața mea, purta ceva verde.

Așadar, nu era aceeași. N-a avut timp să-și schimbe rochia.

M-am închis în odaie. Nu-mi surîdea ideea de a mă perinda prin curte pentru a merge la bucătărie.

Apariția succesivă a celor două femei albe în casă nu merita defel să fie socotită ca o întîmplare stranie. Soledo îmi spusese că nu era decît una, fata lui. Dar aceasta fusese la început, mai apoi se putea prea bine să mai fi venit una să locuiască acolo, sau doar să facă o vizită. Era de asemenea cu putință să

fie o slujnică, pesemne trebuincioasă după moartea Sumalei.

Judecata aceasta îmi oferea niște concluzii logice. Totuși, episodul mă obseda ca o înșelăciune de prisos. Mi se părea că la mijloc era ceva fals, pus la cale. Nemulțumirea mea stăruia mai ales în privința lui señor Ignacio, care rupsese orice legătură cu mine din ziua cînd făcuserăm cunoștință.

Manuel Fernández se arătă înzestrat cel puțin pentru jumătate din obligațiile lui de secretar : un bun secretar nu numai că păstrează secretele șefului său, ci știe și să pătrundă în cele ale altora care-l pot interesa.

Supraveghie punerea pergamentului într-un săculeț, ducerea acestuia la corabie, primirea și înregistrarea lui, spre a fi dat regelui, făcute de un ofițer. Află, pe deasupra, că brigantina aducea un cufăr de la tezaur și, întrebînd pe cei care-l dădeau jos, putu să-și dea seama că era foarte ușor, dar aceasta — îmi spuse — se datora faptului că monezile ar fi de aur, deci la fel de valoroase.

Nu erau de aur și erau pentru funcționarii mărunți. Guvernatorul ne îndemnă pe noi ceilalți, care eram de rang mare, să nu dăm naștere la clevetiri împotriva regelui. Pentru aceasta se cuvenea ca cei de rang inferior, cărora nu le prea păsa de onoarea Majestății Sale, să-și primească partea. Noi trebuia să așteptăm o nouă trimitere.

Pe guvernator nu-l deranja să intre în acest „noi" general, căci avea bunuri și rente personale chiar în provincia unde ne aflam.

La hangiu ajunse însă fără amănunte vestea că, în dimineața aceea, la Palatul Guvernamental se primiseră bani, și vru să și-i capete pe ai lui, adică cei datorați de mine.

Nu înțelegea de ce unii fuseseră plătiți și alții nu și nici eu nu-i puteam explica prea bine, deoarece, făcînd-o, aș fi nesocotit ordinul guvernatorului. Cîțiva din comeseni se opreau din mestecat să audă mai bine, de parc-ar fi fost vorba de o afacere de stat la care ei erau puși să pledeze, chiar dacă numai din auzite. Îi vedeam cît de atenți erau la cuvintele mele și la atitudinea patronului și mă înfuriam.

Hangiul dădu să se retragă, bombănind. Într-o izbucnire de mînie, am lovit cu pumnul în masă și am strigat : „Blestemați fie oamenii nătîngi !", ceea ce-l făcu pe hangiu să se întoarcă, gata să se năpustească asupră-mi, dar fu oprit de doi sau trei inși prevăzători, care interveniră. Eu țipam cu pumnul ridicat, ocărîndu-i neghiobia, și nimeni nu se încumetă să mă țină, nici n-avu chibzuința să mă liniștească. Tipul — eu îl făceam casap, plin de sînge — o ținea întruna, bodogănind : „Lăsați-l pe mîna mea !", iar un om slab și adus de spate îi tot zicea : „Ai s-o pățești, Miguel !" Și la fiecare „Lăsați-l pe mîna mea !" celălalt îi dădea zor cu „Ai s-o pățești, Miguel !" Am izbit încă o dată cu pumnul în masă și el dădu să

se năpustească iar, ceilalți îl împiedicară și eu am plecat.

Mă durea mîna. Tremuram tot, din cap pînă-n picioare.

Mîncarea de la cîrciumă era mizerabilă și mereu aceeași : cîrnați, carne friptă, supă de manioc și pîine de manioc. La cîrciumă veneai, desigur, ca să bei, nu ca să iei masa zilnică, iar cine avea de gînd să mănînce aici plătea de obicei mai mult decît la han.

La cină am mîncat așadar pastramă, carne friptă, pîine și supă de manioc.

Manuel Fernández zăbovea la masă, în fața unui pahar cu puțin vin.

Mă salută respectuos, fără să se apropie.

L-am chemat. Își aduse vinul.

I-am vorbit de cîrciumar, ocărîndu-l. Fernández știa probabil din ce pricină. Îmi zise că dreptatea era de partea mea.

Pe ascuns, scotoci sub pulpana dreaptă a hainei. Scoase o pungă mică și o puse pe masă, acoperind-o cu pălăria. Scormoni apoi în partea stîngă ; în mînă îi apăru altă pungulită, puțin mai mică ; o așeză lîngă cealaltă.

Ridică pălăria pe jumătate, atît cît să pot privi.

Îmi spuse :

— Alegeți-o pe care o poftiți.

L-am privit în ochi. Era amețit de băutură.

Am luat-o pe cea mai mică.

Îmi spuse :

— Sîntem chit.

N-am înțeles tîlcul acestei scurte afirmații : „Sîntem chit“, dar am încuviințat.

— Sîntem chit, am repetat.

La mine în odaie am aprins lumînarea. M-am așezat la masă.

Am luat monezile în pumni și am deschis palmele. Le-am orînduit după mărime într-o singură grămăjoară. Am lăsat la o parte trei și le-am pus pe dosul mîinii drepte. Flacăra lumînării le lumina din plin. Le contemplam, pîndind inexistenta lor mișcare.

Era un rit stupid. Simțeam însă nevoia să le privesc pînă n-aș mai fi fost în stare să le văd.

Am reușit. După o clipă, nu mă mai gîndeam la ele. Atunci odaia mă împresură iar, cu umezeala și întunericul ei, prelungindu-se în umbră, spre sălița goală de alături.

Cu o mișcare bruscă am acoperit monezile, să nu se mai vadă. Una se ivea pe jumătate, de sub degetul mic, două săriseră departe.

M-am uitat spre săliță. Dacă cineva m-ar fi spionat de acolo, n-aș mai fi putut ascunde nimic.

Inima-mi bătea cu putere.

Am trîntit scaunul, cu zgomot, poate pentru a speria vreun intrus.

M-am dus pînă la ușă, mergînd cu spatele. Am luat drugul cu care se închidea. Apoi lumînarea. Cu grijă, avînd drugul în mînă, am intrat în săliță.

Nu era nimeni.

29

MĂ TEMEAM CĂ, datorită împrumutului, Manuel Fernández va pretinde favoruri sau că, după ce se va dezmetici, se va căi pentru că mi-a dat aproape jumătate din banii lui.

Eram gata să mă împotrivesc oricărei încercări de a-i înapoia prea curînd ce i se cuvenea.

Totuși, în dimineața următoare se purtă cu o cuviință ce dovedea că împrumutul avusese loc *ieri* și *în acel loc*, destinat fiind lui don Diego de Zama și nu consilierului, șeful lui. El știa să dea ; eu știam să primesc.

La prînz, l-am invitat să mîncăm împreună la cîrciumă.

Primi, cu un cuvînt de mulțumire.

Ieșirăm împreună din palat.

Pe cînd străbăteam piața, am zărit-o pe Emilia printre femeile de la tîrg. Ea nu mă văzu.

Pe jos, legate de picioare în perechi, zăceau patru găini. Lîngă ele, băiatul meu.

I-am făcut semn lui Fernández să ne oprim. Nu înțelegea de ce ; dar îmi dădu ascultare.

M-am uitat la copilul meu, așezat pe țărîna roșie, cu urme ce arătau că se tăvălise prin ea ; cu toate acestea, fața îi era proaspătă iar trupul sănătos.

Fiul meu.

Împreună cu găinile.

Așadar, era limpede ! Din resturile pe care Emilia le arunca în fața ușii, cîinii n-au putut găsi nici măcar un os de pasăre fiindcă nenorocita de ea trebuia să oprească găinile pentru

vînzare, mulțumindu-se să mănînce zarzavaturi și boabe.

Am fost îmboldit să mă apropii și să-i pun în mînă jumătate din monezile pe care le aveam.

Însă ea trăiește, mi-am zis, pe cînd eu cine știe dac-aș putea-o face fără bani.

Simțeam nevoia să împărtășesc cuiva ce era bun în sufletul meu, pentru ca să nu mă înăbușe ceea ce era rău.

I-am arătat lui Fernández :

— Cel de colo, de pe jos, cu pielea deschisă la culoare, e al meu.

Pentru el, copilul prindea viață abia în clipa aceea.

— Îmi place, zise.

Credeam că avea să-mi spună vreo vorbă măgulitoare. Dar rămase tăcut, cercetîndu-l, și nu mă îndoiesc că începuse să înțeleagă multe văzînd copilul, mama și găinile.

Am vrut să-i destăinui cît eram de mîndru, ca să nu se mai gîndească la situația femeii și a vlăstarului meu, și i-am spus :

— O să fie un erou.

L-am tras după mine.

Mă urmă, dus pe gînduri.

Mai apoi îmi zise :

— Cum se poate ști, de pe acum, că va fi un erou sau că o să dorească să fie, de i se va da prilejul ?

Nu-mi era pe plac felul acesta de a vorbi al lui Fernández. M-am străduit să mă arăt autoritar, măcar ca părinte.

— Eu am hotărît așa. O să fie un erou.

Dădu din cap, în semn de împotrivire, nu victorios, ci convins că are dreptate.

— Nimeni nu poate hotărî acțiunile, speranțele ori șansele altcuiva.

Mă întărîtau aceste cugetări ce-mi tăgăduiau spusele, precum și liniștea cu care le rostea.

Am scos punguța. Am făcut-o să sune și i-am zis :

— Eu o să-l ajut. Vom vedea ce o să ajungă fiul meu, erou sau nimic.

Era o fanfaronadă și trebuia s-o plătesc.

La masă am luat jumătate din monezi. I le-am dat lui Fernández, cu însărcinarea să le ducă din parte-mi Emiliei. O văzuse în dimineața aceea, știa cine era. I-am spus cum se ajunge la coliba ei.

După-amiază ne-am întrerupt treburile de la cabinet. Fernández se îndreptă spre cătunul Emiliei, cu banii de la mine. Eu m-am dus acasă.

Lipsisem toată dimineața.

Am ieșit în curte, care era doar a mea. Tacticos, foarte sigur pe mine, am aprins focul, am fiert apa și am dus ibricul sub un pom. Am scos o bancă și, instalat în tihnă, am sorbit cu desfătare lichidul cald și verzui.

Priveam distrat spre cerdac.

Deodată apăru Ignacio Soledo.

Tot ce făcu a fost să se retragă de cum mă văzu, fără să mă salute.

M-am înfuriat. Nu puteam înțelege de ce bătuse în retragere atît de iute că nici nu mă salutase.

Am preferat să consider că nu mă văzuse și că, ajungînd în curte, se răzgîndi și se întoarse. Dar mă simțeam de parc-aș fi fost condamnat la izolare, dintr-o intenție de neînțeles a lui și a celorlalți.

Mi-am venit în fire cînd a apărut Tora, bine făcută și plină de viață, pînă într-atît că, văzînd-o cum se îndreaptă spre mine, puteam uita de întunecimea pielii sale.

Îmi aducea un răvaș de la señor Ignacio. Invoca necazuri cu banii și mă ruga să-i avansez o parte din ce i se cuvenea pentru găzduire.

Va să zică mă văzuse în curte căci, de n-ar fi fost așa, n-ar fi trimis-o pe Tora atît de curînd.

Mînat parcă de o dorință de provocare, am întrebat-o de ce Soledo nu-mi adresa rugămintea personal.

— Stăpînul e la pat — îmi explică femeia.

— La pat ?

— E bolnav, înălțimea voastră.

— De cînd e la pat și de cînd e bolnav, vrei să-mi spui ?

Nu puteam crede una ca asta și căutam s-o prind cu minciuna. Slujnica îmi spuse cu naturalețe că era de două zile la pat. Am încercat s-o fac să se încurce mai tare în minciună..

— Pot să-l vizitez ?

Șovăi o clipă. Apoi declară :

— Aiurează și strigă. Nu-i de văzut.

— Atunci cum a scris răvașul ?

— L-a lăsat scris în ziua cînd a murit Sumala.

Se descurca fără greș.

Am șovăit, la rîndul meu, și în clipa aceea mi-am amintit că, atunci cînd Soledo apăruse în curte, observasem că avea la gît un fular gros, ceea ce părea, de bună seamă, neobișnuit în acea perioadă a anului și într-o zi cu un soare atît de puternic. Se temea de ceilalți ai casei, m-am gîndit, bănuind că señor Ignacio scăpase pesemne de sub paza fiicei și a slujnicelor și încercase să iasă la aer, renunțînd la acest plan cînd a dat de mine. De-ar fi așa, era de înțeles de ce fugise cînd m-a văzut, fără să mă salute măcar, căci o fi crezut că-i stric socotelile.

Văzîndu-mă îngîndurat și crezînd că aveam îndoieli cu privire la conținutul hîrtiei, Tora îmi spuse atunci ceva convingător și decisiv. O femeie pe care ea o numea doña Lucrecia îi dăduse răvașul acum cîteva minute, cu rugămintea să-i împlinesc cererea, deoarece se aflau la mare strîmtoare din pricina bolii stăpînului casei.

N-am întrebat cine era doña Lucrecia. Mi-am zis că era femeia cu rochia verde pe care o zărisem aseară. Așadar era limpede că în casă mai era altă femeie albă, pe lîngă fata lui Soledo.

Convins mai degrabă de mesageră și de lămuririle ei decît de răvaș, i-am înmînat o parte din monezi, rămînînd astfel din nou strîmtorat.

Pe cînd Tora se îndepărta, mi-a trecut prin cap că, cel puțin, mi-am plătit locuința pentru o bucată de vreme și, pe deasupra, Soledo va

trebui să se ferească să-mi mai ceară, căci i-am făcut favoarea să-i dau banii în avans.

Pe lîngă satisfacția pe care mi-o aduceau gîndurile astea, mă bătu deodată altul, ivit fără voie din străfundurile ființei mele : cineva știa că, de aseară, punga mea atîrna mai greu.

Era însă de-ajuns să-mi amintesc că biletul, după spusele Torei, fusese scris acum două zile, ca să cred că mă înșelasem. Totuși era curios că pînă acum nu-mi fusese înmînat.

Mi-am alungat din minte orice fel de bănuială, dîndu-mi seama că numai eu știam cît de modeste mi-erau resursele, în vreme ce Soledo și ai lui erau probabil încredințați că eram un om cu dare de mînă, căruia i te puteai adresa, firește, în orice clipă, cu siguranța că obții banii pe dată și întocmai suma cerută.

Am sorbit puțin *mate,* liniștit, mulțumit iar că treceam drept cineva de vază și bun de plată.

De la coliba Emiliei, Fernández apăru în cabinet cu o față tristă pe care deslușeam o mustrare adresată mie. Cu un aer îndurerat, îmi aduse la cunoștință îndeplinirea însărcinării. Mi se păru insolent și m-am căit că i-am încredințat o astfel de misiune. Era însă secretarul meu și cineva trebuia s-o facă pentru mine, întrucît Emilia era acum în afara obligațiilor și dorințelor, ba chiar, într-o anumită măsură, și a nevoilor mele.

La prînz l-am întrebat dacă avea să mănînce la cîrciumă, nădăjduind că o să-mi spună că

nu. Mi-a răspuns să-i dau voie să mă poftească la o tocană de pasăre gătită de femeia care vedea de el.

Am primit. M-am dus la el, într-o casă modestă unde mai erau încă două camere închiriate unor funcționari mărunți.

Pe cînd mestecam, m-a cuprins o bănuială :

— E un dar de la Emilia ?

Se înroși. Zise :

— Nu.

Doar atît : nu. Nu l-am crezut. Am lăsat mîncarea în farfurie și am insistat :

— E un dar ? Ți-a dat-o ea ca s-o gătești și să mă inviți ?

— Nu, señor. Am cumpărat-o.

— Ai cumpărat-o ? De la cine ? De la Emilia ?

Încuviință din cap, de parcă și-ar fi mărturisit o vină.

— De ce ? De ce de la ea ?

— Ca s-o ajut, señor.

Mi-am șters mustățile. N-aveam nimic de obiectat.

Am mestecat mai departe, în tăcere. I-am spus apoi că eu n-o mai puteam ajuta pînă cînd n-o să-mi sosească bani din Spania sau din Peru. I-am povestit în ce-mi investisem aproape tot ce mai avusesem.

Fernández nu făcu nici un comentariu.

După o clipă mă întrebă, parcă întrebîndu-se pe sine :

— Ce-o să facem ?

— Cum adică ce-o să facem ?

— Señor, și eu am rămas fără o lăscaie. Tot ce mai aveam în pungă am prăpădit azi noapte pe vin.

— Vin ? Ai băut singur atît ?

— Nu, señor. Am invitat pe toată lumea.

— Ai făcut una ca asta ? îl dojeneam ca și cum aș fi fost supărat.

El părea nespus de rușinat. Mai avea ceva pe suflet.

— Am mai făcut și altceva.

— Altceva ? Ce anume ? Se poate ști ? Hai, spune !

— Am invitat pe toată lumea și, mai tîrziu...

— Da, spune !

— Am invitat încă o dată pe toată lumea.

M-am uitat la el de parcă l-aș fi descoperit în clipa aceea. Fernández ar fi putut fi fiul meu, sau fiul oricărui om cumsecade.

Am mîncat un cartof și am început supa.

El nu mînca. L-am îndemnat, făcînd și un gest cu lingura, să mă urmeze. Supa aceea, mîncarea de pe masă, meritau atenția noastră, nu ceea ce se întîmplase, ireparabil.

Se strădui, sfios, să mai zică ceva :

— Señor doctor.... încă nu v-am spus tot.

Nu i-am luat în seamă cuvintele. Sorbind mai departe din supa gustoasă, i-am răspuns :

— Da, da. Știu. După ce-ai invitat pe toată lumea, ai mai făcut-o o dată, și încă o dată.

— Nu, señor. Nu-i asta.

Își recăpăta seninătatea austeră.

— Mă rog. Despre ce-i vorba atunci ? i-am spus, privindu-l în ochi.

— Cînd am întrebat ce-o să facem, voiam să zic ce-o să facem pentru señora.

— Care señora ?

— Să-mi fie cu iertare : señora Emilia.

— Ce-ţi pasă ţie de ea ?

Fernández făcu un gest de apărare, tăgăduind c-ar avea vreun interes de ordin personal.

— Ce-o să facem ? am reluat eu. Nimic. Nici tu, nici eu n-o să facem nimic. Nu putem.

Fernández spuse :

— Bineînţeles, nimic.

Şi lăsă totul baltă, atît de iute cum nu mi-aş fi închipuit cînd s-a apucat să vorbească de ceva care nu-l privea defel.

Cu Fernández făceam pe viteazul. Iar el se prefăcea că bate în retragere.

30

PE LA MARGINEA ACEEA A ORAŞULUI, casele erau răspîndite capricios : de la ultima şi pînă la cea a lui señor Ignacio erau mai bine de patruzeci de metri ; din partea cealaltă şi din spatele acesteia mai erau aproape treizeci pînă dădeai de altă locuinţă ; iar în faţă, una lîngă alta, cu puţin loc între ele, doar atît cît să treacă trăsurile şi caii, se aflau frumos aliniate o casă, două trei.

Asemănarea celor trei case nu era dezminţită de ce s-ar fi putut vedea prin uşi sau ferestre, pentru că de obicei erau închise. Numai printr-una din aceste ferestre, joasă şi lată, se putea privi afară. Era aproape la nivelul

străzii. O femeie care ar fi stat în cameră putea să se uite la lume şi să fie văzută pînă la mijloc.

Cînd mă întorceam, seara, o femeie stătea acolo şi mă privea stăruitor, cu nişte ochi parcă în aşteptare. Eu mă uitam o clipă la ea, aproape doar cît să constat că se aşezase iar acolo şi apoi îmi pipăiam buzunarele, îmi căutam cheia la brîu, găsindu-mi ceva de făcut ca să-mi iau ochii de la ea.

Era o femeie trecută de patruzeci de ani, cu părul negru, aspru şi încreţit. Pletele, poate fără voia ei, îi cădeau de sus în linie oblică, depărtîndu-se spre talie, de parcă s-ar fi ferit să-i atingă faţa, pe care nimeni nu şi-ar putea-o dori.

— Tora, cine-i doamna care se aşează în fiecare seară la fereastră ?

— Totdeauna a făcut aşa.

— Nu te întreb de cînd face asta, te întreb cine este.

— Mereu stă la fereastră. De cînd m-am născut.

— Şi tu ai amintiri de cînd te-ai născut ?

— Dinainte, înălţimea voastră.

— Îţi baţi joc de mine, Tora ?

— Cum aş putea, înălţimea voastră ?

Îşi dezgoli braţul pînă mai sus de cot. Îmi arătă o crestătură veche şi cicatrizată.

— Mai am altele pe corp. M-am născut cu ele. Un alb, turbat de furie, a vrut s-o omoare pe mama cu un lanţ. Eu eram în pîntecele mamei ; nu mă născusem.

— Și-ți aduci aminte ?
— Da, înălțimea voastră.

Tora îmi mai spuse că femeia aceea ar fi trebuit să se retragă la o mănăstire, fiindcă nici un bărbat n-a luat-o de nevastă la timpul cuvenit, dar că n-a făcut-o. Părinții i-au murit. În afară de ea, în casă mai era găzduit din cînd în cînd un bărbat, un presupus frate, care venea din interiorul țării.
Tora puse capăt lămuririlor. Știa probabil mai multe, dar nu putea să mi le spună pe toate fără un efort de memorie. Pesemne din pricina asta făcu remarca următoare :
— Nu-i mai bogată ca stăpînul meu.
— Și stăpînul tău e bogat ?
— Nu, e sărac.
După ce spuse asta, își mai aminti : señor Ignacio căută să aline singurătatea vecinei. O sfătui să vîndă casa și să vină să locuiască la el. Asta se întîmplase demult. Pe femeie o supără propunerea, iar don Ignacio spuse că ea voia să-și păstreze casa ca să primească în voie pe tipul acela despre care, înainte de moartea părinților ei, nimeni nu știa că i-ar fi frate. De atunci cele două familii nu mai aveau legături.
Curiozitatea mă împinse să aflu dacă în realitate Soledo își dădu în vileag cu planul acela vreo intenție tainică de bărbat fără femeie, și am întrebat :
— Ceea ce-mi povestești s-a întîmplat înainte de moartea stăpînei tale ?
Tora nu păru surprinsă cînd îmi spuse :

— Stăpîna mea n-a murit.
Era firesc să nu știu. Încercă să-mi vorbească mai departe de femeia care stătea la fereastră uitîndu-se pe stradă. N-am lăsat-o.
— Unde locuiește stăpîna ta ? Unde e ?
Începînd cu răspunsul pe care mi-l dădu, Tora vorbi parcă s-ar fi dezvinovățit de ceva, alarmată de interesul meu nepotolit :
— E aici, înălțimea voastră. Stăpîna e aici, la ea acasă.
— E femeia care a sosit acum ?
— N-a sosit nici o femeie, înălțimea voastră.
— Cum să nu. Nu-i femeia care acum două zile era îmbrăcată în verde ?
— Nu știu, înălțimea voastră. Poate că nu.
— S-ar putea să fie totuși ?
— Da, înălțimea voastră ; s-ar putea.
— Atunci ce-i cu cealaltă ? Cine e cealaltă, femeia tînără ?
Tora mă învinui de sacrilegiu cu privirea :
— Înălțimea voastră, Sumala a murit. Trupul Sumalei e în pămînt.
Mi-am mușcat buzele. Nu trebuia să mai vorbesc cu Tora despre chestiunea asta încîlcită și delicată.
Simțurile îmi spuneau că în casă erau două femei albe. Slujnica susținea — fără intenție rea, cred — că era doar una, și nu fiica, ci soția lui señor Ignacio.
Minciuni, minciuni, mi-am zis, supărat și neputincios. Casă plină de înșelăciuni și de șarlatani.
De-ar fi fost glumă, era prea din cale afară.

După ce Tora plecă, am vrut să fac ceea ce nu prea mai făcusem : să citesc, să scriu o scrisoare. Mi-am spus că trebuia să-mi consacru timpul unei activități legate nemijlocit de interesul meu, și nu cercetării situațiilor neclare dintr-un cămin care nu era al meu.

Totuşi, curtea mă atrăgea. Am luat o carte, deschizînd-o la o pagină oarecare.

Curtea mă chema întruna.

Nu mă interesa ce citeam. Nu pricepeam. Socoteam că pentru prima oară în viață dădeam peste cartea aceea. Nu mai spun că era tocmai dimpotrivă : era o culegere de legi pe care o foloseam dintotdeauna. Dar curtea mă chema !

Știam că nu era dincolo de ușă, ci în mine, și că avea să capete existență reală numai cînd mă voi afla în ea.

Am ieșit. Ce ușurare ! Era acolo, cu crengile pătate cu alb de la păsări, cu luminile cenușii ale asfințitului. Acolo, în spate, pe cerdac, cu mîinile dalbe încrucișate peste fusta-i largă, în picioare, stătea tînăra ; părea că n-o încearcă nici un sentiment, nici o neliniște.

Mă privea.

Se uită la mine o clipă și se întoarse, cuviincios și încet, spre coridorul în umbră. O clipă mai tîrziu dispăruse.

Am dat fuga către colțul sumbru unde bănuiam că începea coridorul. În acel loc întunecos nu mai era nimic decît unghiul făcut de cele două ziduri, foarte depărtate de streașină și de aceea mereu fără lumină.

M-am uitat spre curte, tulburat. Doream cu ardoare ca ziua să nu se sfîrșească prea curînd.

Aveam de vorbit cu Soledo, dar mai înainte trebuia să cercetez eu singur, să mă încredințez, pentru ca omul acesta rezervat pînă dincolo de orice limită să nu mă înșele.

Am făcut cîțiva pași pe cerdacul dinspre miază-noapte.

Am ajuns la o ușă care mi-era cunoscută, căci dădea în salonul unde mă primise Soledo.

Posibilitățile se reduseseră mult ; coridorul trebuia să fie cam la cinci metri, dînd într-unul din cerdacuri. Era singura porțiune pe care o distingeam limpede, în toate amănuntele ei, de la locul din curte pe care înainte nu încercasem să-l depășesc.

În cei cinci metri din al doilea cerdac, pînă unde lumina cădea din plin, nu mai era decît o ușă închisă, cu neputință de confundat cu cea de la un coridor, dacă i s-ar fi năzărit cuiva să pună o ușă la un coridor.

Dincolo de ușa aceasta, mergînd mai departe prin cerdacul care înconjura aripa unde se afla odaia mea, am dat de o fereastră. Prin geamul ei o văzusem în două rînduri pe tînără.

Acum era deschisă. M-am uitat, nesăbuit. Dădea spre o încăpere goală, parcă neterminată în partea din fund, deoarece peretele de acolo n-avea ușă. Mai departe se putea bănui c-ar exista o curte sau o grădină, cu niște plante înalte. Cu neputință s-o deslușesc fiindcă se lăsa întunericul. Umbrele cădeau înăuntru ca niște pînze de păianjen pline de funingine. M-am uitat în sus, de parc-aș fi vrut să văd cine le desprindea. Încăperea n-avea tavan.

Atunci am priceput. Toată aripa aceea a clădirii era părăsită. Printr-una din uși, poate cea pe care am lăsat-o în urmă, se putea trece în celălalt corp al casei.
M-am întors. Am încercat ușa. Balamalele erau ruginite. Făceau un zgomot de șobolan, dar se supuneau. Ușa dădea spre altă încăpere goală, fără tavan.
Am străbătut-o.
O grădină deasă, cu vegetația întunecată. În față se afla, încremenită, o aripă cu un cerdac. Iar mai departe, alt șir de odăi, în care viețuiau, spre ușurarea mea, ființe omenești în stare s-aprindă un opaiț și la lumina lui să facă ceva, o cusătură, un testament, dragoste sau moarte.
Expediția mea nu trebuia să mai înainteze nici un pas.
Am închs ușa pe dinafară, cu grijă să las totul întocmai cum găsisem.
Nu mai aveam nevoie de explicațiile lui Soledo și mă irita gîndul să stau de vorbă cu el.
În trecere, m-am uitat la fereastră.
O femeie apărea uneori acolo. Se așeza în încăperea goală și-mi arunca priviri.

La mine în odaie mi-am dat limpede seama că se înnoptase, după întunericul ce se îngrămădea, umezeala din jur și după stomacul meu care-mi cerea hrană.
Am scuturat clopoțelul, mai întîi cu ușa deschisă, apoi în curte.
Zădărnicia sunetului mă încredință că, în realitate, trecuse de mult vremea să mai cer vreo gustare frugală.

Acest fapt, ca și amintirea porțiilor atît de reduse, m-au făcut să-mi treacă prin cap gînduri supărătoare. Dacă eram servit în două din cele trei rînduri cînd sunam, deci prost și tîrziu, însemna că femeia de la fereastră nu mă vedea cu ochi buni, că nu încerca nici măcar acea apropiere pe care o sugerează oferirea unei dulceți, a unei farfurii cu mîncare din belșug sau frumos prezentată, nimic. Gustările erau pesemne controlate de soț ori lăsate pe seama alegerii și priceperii slujnicei. Poate că ea n-avea destulă putere în casă. Aceasta era cheia, după socotelile mele : o femeie cu mult mai tînără decît soțul ei, îngrădită de autoritatea și zgîrcenia acestuia, poate chiar și de gelozia lui.
Deși ipoteza părea demnă de crezare, mă cuprindea îndoiala, deoarece mi-a lăsat impresia, cînd a trecut prin cerdac și am putut s-o văd mai de aproape, că este o femeie matură, de patruzeci de ani sau mai mult, chiar dacă nu părea de vîrsta bărbatului ei. Nu pricepeam atunci de ce, zărind-o în foișorul ei de sticlă, și chiar în seara asta, pe cînd stăteam în picioare pe cerdac, am putut crede că din făptura ei se desprindea nu numai farmecul vîrstei fragede, ci și sfiiciunea unei adolescente, ba chiar și aerul îndurerat și resemnat al unei tinere claustrate prematur, fără voia sa.

Fernández mă pofti la el, să mănînc pește.
Am strîmbat din nas, de parc-aș fi simțit deja mirosul. M-am încruntat, fiindcă în această provincie este socotită o mîncare mo-

destă ; cei de aici spun *pirá*, adică pește, și scuipă. Am strîmbat din nas și din pricină că repetarea invitației la masă mi s-a părut că se datora bunătății ascunse a Emiliei.

I-am spus-o lui Fernández :

— Peștele e de la Emilia. Din cîte știu, nu vinde nici nu are pește ; dar poate să fi făcut rost.

Fernández zîmbi cu aerul cuiva care a făcut o faptă bună fără să aștepte răsplată și se simte victimă nu numai a ingratitudinii, ci și a relei voințe a celui căruia i-a vrut binele.

Două semne de pe trupul lui îmi dădeau de gîndit : cearcănele viorii care i se întindeau pînă spre pomeți, și rana de la trei degete ale mîinii stîngi, făcută neîndoios de o mușcătură.

Își petrecuse noaptea la pescuit. A scăpat astfel de cîrciumă, procurînd hrană pentru el și, la urma urmelor, și pentru mine. Poate că mai era ceva la mijloc. Cînd ne-am așezat în fața castronului uriaș, i-am spus : „E bun și din belșug" și-am întrebat : „Dar acesta-i tot ?"

Fernández mărturisi că nu. Îi dusese Emiliei jumătate din ce pescuise.

Femeia veghea parcă strada, în zori ; cînd mă văzu sosind, păru că tînjește în foișorul ei. Nu știu dacă-și arunca privirea spre mine ca să-mi dea ori ca să primească ceva.

Împrejurarea mi s-a părut ademenitoare.

Pe ascuns, m-am încredințat că în jur totul era aproape încrem[illegible]it. Doar conturul lunii, cele patru case, un bărbat care pășea printre ele și o femeie cu voce necunoscută, gata să

facă semne cu degetele, cu brațele, poate cu întreaga-i făptură stîrnită.

În mijlocul străzii, în loc s-o apuc spre locuința mea, m-am îndreptat spre ea. Mi-am dat seama că asta dorea după chipul ei care, în clipa aceea, îmi apăru cu trăsăturile mai căzute, mai ofilite decît era în realitate.

Nu mai aveam decît cel mult doi pași cînd am văzut-o că-și duce îngrozită mîinile la gură și-am înțeles deodată că mă pîndea o primejdie.

M-am uitat în spate.

Un cal venea în goană spre mine. Călărețul zmucea de frîu, mai-mai să-i rupă gura, ca să-l abată din drum și, chiar cînd era gata să mă doboare, animalul făcu o voltă și-am scăpat teafăr.

Pămîntul de acolo este roșu și n-are stabilitate mai deloc. Drumul, întins și aproape pustiu, era pentru trăsurile și călăreții care veneau la pădurea de ananas. Trecătorul nu-i putea auzi decît cînd erau gata să dea peste el, dacă mergea cu capul în nori. S-ar fi putut spune că, de la depărtare, erau vestiți mai curînd de praful stîrnit decît de zgomot.

Întîmplarea mi s-a părut de rău augur. M-am întors atunci din drumul pe care-l făcusem în linie dreaptă, spre femeia de la fereastră.

Era devreme și n-aveam nimic de făcut.

Mi-am pregătit niște *mate* și-am admirat, în curte, amurgul ce se lăsa.

Am auzit în depărtare niște bătăi în ușă. Nu mă priveau : erau în vecini.

Se auziră din nou. Am ascultat cu atenţie şi mi-am dat seama de unde vin.

Răsunară a treia oară. Erau la uşa mea. Niciodată nu mă căutase nimeni de cînd locuiam acolo.

Înainte de a ieşi, mi-am aranjat hainele şi mi-am pieptănat barba.

Am deschis.

Era o fetiţă, o mulatră mică, de opt sau zece ani. Era o plăcere să te uiţi la ea, atît de micuţă, de firească, cu o spaimă citindu-i-se în ochi de parcă şi-ar fi pierdut speranţa ca cineva să-i răspundă.

Am întrebat-o cu blîndeţe pe cine căuta şi se străduia să mă lămurească, ridicîndu-şi braţul în două rînduri, ca şi cum ar fi vrut să se ajute ca să-şi găsească vorbele necesare, dar nu izbuti.

Încercă atunci cu atîta stîngăcie şi grabă să-mi dea în mînă o hîrtiuţă, încît aceasta căzu pe jos. Micuţa nu băgă de seamă, socotind cu siguranţă că şi-a îndeplinit însărcinarea ; o luă la fugă şi trecu strada. Intră în casa femeii de la fereastră.

Hîrtiuţa de la picioarele mele era un mesaj.

Avea doar două rînduri, două întrebări : dacă mă putea ajuta şi dacă mă învoiam să ne scriem.

Era de rîs. Femeia aceea îmi sugera o legătură nevinovată, potrivită pentru adolescenţi şi îndrăgostiţi.

M-am întors la ceaiul meu, savurîndu-l în timp ce mă lăsam cuprins de o veselie lăuntrică stîrnită de aventura asta pe care n-o căutasem.

Îmi spuneam : nu, nu ; şi mă gîndeam că dorinţa ei era o pretenţie exagerată.

Mi-o închipuiam pe Tora, femeie cu adevărat, plăcută la înfăţişare, ducîndu-i pe ascuns biletele romantice acestei făpturi searbede, fată bătrînă fără voia ei, şi scena mă amuza întratît că am regretat lipsa unui tovarăş apropiat ca să ne distrăm pe seama ei.

Cred, totuşi, că exageram în această privinţă numai ca să acopăr tot ceea ce scormonise prima întrebare din viaţa mea dinainte.

Cineva îmi oferea iar ajutor. *Altă femeie* se simţea îndreptăţită să-mi acorde protecţie. Aşadar, era vădit că eu eram un om slab.

Nu era vorba numai de asta, ci şi de faptul că, după toate aparenţele, avea să se repete urzeala Lucianei, acel demers anevoios care a fost sortit pare-se eşecului, nu ştiu, căci ea ajunsese să fie pentru mine ca o rudă dispărută. Luciana şi intervenţia ei se repetau prin biletelul acela, dar numai ca un simulacru, ca o glumă a timpului prin mijlocirea acestei urîţenii care mă căuta.

Ca şi în alte dăţi, o puzderie de reflecţii logice fură desfiinţate de o intuiţie care se ivi pe nepusă-masă, limpede, precisă : femeia asta voia să mă ajute cu bani.

M-am întrebat dacă se cuvenea să primesc sau nu. Am cercetat pricina unei astfel de şovăieli. Nu se datora vreunor scrupule, nu. De data asta nu. Şovăiam pentru că, din cele aflate

de la Tora, femeia asta nu era mai bogată ca stăpînul ei, care era sărac.

Am înțeles atunci că purtarea mea trebuia să se limiteze la perspectivele prezentului, fără păreri de rău, nici frîne din viața mea dinainte.

Alegerea acestei femei, totuși, nu promitea niște foloase prea mari. Și presupunerea asta îmi întărea hotărîrea inițială de a spune nu.

Ultimul *mainumbig* * schiță tăcuta și uimita lui fîlfîire de aripi în fața florilor și atunci am știut că noaptea avea să învăluie grădina.

N-am avut vreme s-aprind opaițul la mine în odaie. Degetele ușurele băteau în ușă.

Fetița mulatră, mai întunecată în bezna străzii, rămăsese tăcută, privindu-mă cu suferința celui care nu se poate hotărî și alții îl silesc s-o facă.

Am încercat s-o ajut :

— Îmi aduci alt răvaș ?

Își plecă ochii, fără să-mi răspundă. Își privea picioarele desculțe și n-avea astîmpăr.

Nu nimerisem. Am întrebat-o atunci :

— De ce-ai venit ?

Am fost însă nevoit să repet întrebarea, căci nu se hotărî dintr-odată.

— De ce-ai venit ? De ce ? Haide, spune !

— Nu știu. M-a trimis ea.

Un glăscior sfios, care lăsa să se înțeleagă cine era ea.

Femeia care privea de la fereastră nu suporta nici o zăbavă în corespondență. Cerea răspuns.

---

* Cuvînt indigen care desemnează o specie de pasăre.

I-am spus micuței : „Așteaptă !“ și m-am dus la masă. Am făcut lumină. Am căutat o hîrtie, pană, cerneală... Dar nu știam ce aveam să scriu.

Șovăiam între o lungă epistolă care să tărăgăneze lucrurile, întreținîndu-i totuși dorința, în caz că voi fi nevoit să-i cer sprijinul, și cîteva rînduri laconice și expresive ca cele primite, luîndu-i orice nădejde.

M-am uitat să văd dacă nu cumva fetița plecase, scutindu-mă astfel de o obligație imediată. Stătea acolo, ascultătoare și fără putere, servind fără să știe la anii ei fragezi poftele senzuale ale unei femei nefericite.

Aveam răspunsul în cap. Ea mă întreba dacă mă putea ajuta și dacă acceptam o legătură epistolară. Ca să răspund la ambele întrebări era de ajuns un cuvînt : nu.

Am scris : da.

După ce-am înmînat biletul și-am închis ușa, m-am întors la masă. Aruncasem pana cu atîta zor — de parcă m-aș fi ferit ca zăbava să nu mă facă să regret — încît mi-am pătat cu cerneală cîteva foi albe.

Am cercetat petele întunecate, încă proaspete.

Cu sînge rece, foarte conștient de ce făceam, le-am strivit, mînjindu-mi mîna de cerneală și murdărind alte hîrtii. Voiam să împrăștii murdăria, să murdăresc totul.

M-am uitat în pungă ; mai erau doar cîteva monezi mărunte.

Erau de ajuns.

Am plecat să fac rost de o femeie.

81

CU PUNGA ȘI STOMACUL GOALE, am tot așteptat invitația lui Fernández care, pînă la ora prînzului, nu fusese făcută.

De aceea am intervenit :

— Te-ai odihnit, se vede. Nu mai ai cearcăne.

— Da, señor doctor. Am dormit zdravăn.

— Asta înseamnă că azi noapte n-ai fost la pescuit.

— Nu, señor doctor.

— Și s-a stricat ce-ai prins alaltăieri noapte ?

— Da, señor doctor. Încă de ieri nimic din ce rămăsese nu se mai putea pregăti la cină.

După toate semnele, nu făcusem mare lucru cu cercetarea mea.

Ne-am văzut mai departe de hîrtii.

Cum nu puteam mînca, nu m-am grăbit să mă scol de la masa de lucru.

Însă Fernández, luîndu-și o libertate pe care în alte împrejurări aș fi pedepsit-o, îmi spuse :

— Señor doctor, cred că e timpul.

— Timpul ?... Pentru ce ?

— Pentru masă. Ne așteaptă tocănița de găină.

Ca să-mi ascund mulțumirea, am spus :

— Iarăși găină ? Cheltuitor mai ești, Manuel.

— Señor, de data asta-i plocon.

— Pot să știu de la cine ?

— Da, señor doctor. E de la señora.

— De la señora Emilia, vrei să spui ?...

— Da, señor doctor. De la señora Emilia.

N-am mai întrebat nimic.

Ne-am dus să mîncăm.

Ca să nu vorbim de găină, în timpul mesei am căutat alt subiect : scrierea acelei cărți care ne-a pus în legătură. L-am întrebat pe Fernández ce fel de carte era, căci nu știam, chiar dacă citisem o pagină, întrucît n-o înțelesesem. Am vrut să aflu ce progrese făcuse, bănuind că o cam lăsase baltă, prevenit cum era că nu-i prindea bine să prăpădească cerneala și timpul de la slujbă ca s-o scrie.

M-a lăsat să-i pun întrebări din belșug, de parcă le-aș fi deșertat peste el și l-ar fi strivit sub greutatea lor, pe care o suporta ca o pedeapsă.

Îmi răspunse apoi, pocăit :

— I-am dăruit-o unui bătrîn. Nu știu cine e, nici de unde venea. Se plîngea la cîrciumă de întîrzierea corăbiei, care l-a obligat să stea trei săptămîni în oraș, și în tot acest timp n-a putut găsi o carte, decît cu subiect religios. Eu o aveam pe a mea, șapte caiete gata scrise, pe bancă lîngă mine. L-am întrebat dacă voia să le citească. Le-a cercetat. Mi-a răspuns că da, dar că n-avea timp, că trebuia să plece foarte curînd. I-am spus că i le dăruiam, că le putea lua de tot și face cu ele ce vrea.

— Cum ai putut face așa ceva ? Te-a speriat pînă într-atît ancheta sau ți-a poruncit guvernatorul să te descotorosești de opera ta ?

— Nu, deloc. Asta s-a întîmplat mai tîrziu. Pot să vă spun cînd.

— Cînd ?

— În ziua în care am fost la señora Emilia cu banii de la dumneavoastră.

Fernández mă făcea să mă simt stingherit. Atîta vreme cît eram nevoit să mănînc la el, nu puteam să mă fac că știu despre ce-i vorba.

Poate nu mă interesa ceea ce voia să-mi sugereze.

Totuși, mă cuprinse o ciudă pe Fernández de parcă nu-l mai puteam vedea în ochi.

Ca să scap de el, de nevoia pe care o aveam de el, m-am hotărît să mă dedic cu o curtoazie pretențioasă femeii de la fereastră.

Se afla acolo, în spatele geamurilor, cînd eu veneam pe stradă și am avut intenția să bat la ușa ei și să-i vorbesc dar, văzînd-o mai de-aproape, n-am fost în stare.

Cînd mi-am încuiat odaia, la care ea părea că se uită ca la comoara fericirii ei, am făcut gestul de a-i trimite, prin văzduh o sărutare.

Cam după un ceas, micuța mulatră îmi aducea două scrisori.

Prima se învăluia în prudență, dar oglindea o credință de fier că eu mă aflam acum prins de mîna ei. Îmi cerea să-i spun cum ar putea să-mi fie de folos, cunoscînd pesemne prea bine motivele capabile să mă îmboldească. În paragraful următor venea ceea ce am considerat drept plata acestor servicii făgăduite, și anume tonul său protector, încredințată fiind că nu risca să fie respinsă, chiar dacă se amesteca în viața mea particulară. Îmi spunea să mă îngrijesc cu stăruință, să fiu mereu cu ochii deschiși în casa asta nesănătoasă și că își lua asupră-și să mă țină în gardă. M-am gîndit că făcea

aluzie la umezeala din locuința mea, mai cu seamă din săliță.

Epistola aceasta părea scrisă înainte de pantomima mea amoroasă. Îi urma cea de a doua, care i-a ocupat cu siguranță ora ce se scursese de la venirea mea. Era scrisoarea unei îndrăgostite cu gustul primei sărutări pe buze.

Aceste scrisori reprezentau pentru mine o complicație necesară. Le-am citit pe nerăsuflate, ca și cum aș fi vrut să aflu ce curs lua o înțelegere stabilită, apoi am făcut scrum foile, iar conținutul mi l-am întipărit în memorie, păstrîndu-l pentru cînd va fi cazul.

Se vede că îndrăgostita își imaginase altă soartă pentru mesajele ei, căci după un răstimp pe care-l socotise probabil suficient ca eu să-i scriu răspunsul, trimise după el fetița, cu prezența ei tăcută, convingătoare.

Am scris cîteva rînduri : „Mă doare cumplit capul. Mîine voi scrie pe larg, cum se cuvine și cum îmi dictează pasiunea ce mă stăpînește“.

Aproape imediat mesagera se afla iar la ușa mea.

N-am deschis .Mi-era teamă să nu-mi fi trimis vreun leac făcut în casă.

Mai curînd ca să n-aud bătăile îndărătnice ale micuței mulatre decît împins de foame, m-am dus la bucătărie, prin beznă, să aprind focul.

Cînd jarul fu tocmai potrivit, m-am întors în odaie după ibric.

Era pe masă, lîngă lumînarea care ardea. M-am îndreptat spre ea, alungîndu-mi din

minte orice altceva în afară de dorința de a încălzi apa pentru *mate*. Fără presimțiri, fără temeri.

Nu chiar în sălită, ci cînd am intrat în odaie, am avut certitudinea că tocmai trecusem pe lîngă cineva. O prezență concretă, dar nedeslușită, rămase în urmă, la cîțiva pași, sprijinită de peretele întunecos.

Zgomotul tainic al unei fugi ascunse.

Eu veneam în urmă. Nu ca să prind ceva, doar ca să văd.

Se arătă în ultima clipă la lumina lunii, apoi fu înghițită de ungherul în beznă.

Am zărit pieptenele din păr, pieptenele înalt.

A mă lua după ea însemna să intru în zona particulară a lui Ignacio Soledo. Nevasta lui — falsa fiică — spiona, mă spiona, poate din porunca lui, poate cu intenția să mă jefuiască.

Aceasta era primejdia din casă, nu umezeala.

Fusesem prevenit și nu izbutisem să pricep.

Am rămas în pragul săliței, acolo unde începea curtea.

Nu vedeam decît imaginea fugarei, prinsă de vîrtejul acesta de gînduri repezi.

Pînă cînd mi-am dat seama că trecuse prin fața mea, ușurel, un chip de femeie, cu buclele fluturîndu-i pe umeri.

Se îndrepta într-acolo, spre beznă, de parc-ar fi fost și ea o umbră.

Bucle, nu pieptene : blînda, nepăsătoarea și îndepărtata mea prietenă din foișorul deschis de lîngă coridor.

Erau așadar două. Două femei.

Indignarea stîrnită de faptul că eram spionat, teama de acest atac nocturn, se preschimbară într-o clipă în alte simțăminte.

Era o fascinație. Pășise de parcă m-ar fi invitat s-o urmez. Iar eu presimțeam că la capătul drumului ei nu se afla iubirea, nici fericirea, nici liniștea.

32

AM DORMIT PESTE MĂSURĂ, pînă dimineața tîrziu.

Trebuia să mă grăbesc s-ajung la cabinet și, cum la primul clopoțel Tora nu apăru, am plecat fără să beau *mate* și fără să fi găsit cel mai mic prilej să lămuresc dubla apariție de azi noapte. De bună seamă că o discuție cu Ignacio Soledo mi-ar fi luat prea mult timp. Dorința mea de a cere explicații rămînea, deci, pentru seară.

În vreme ce mă îmbrăcam, am hotărît ce aveam de făcut, dar cum am ajuns în stradă și, mai tîrziu, în cabinet, prinse iar să mă obsedeze apariția celei de a doua femei, care trecuse parcă plutind prin cerdac. Era plăcut să mă gîndesc la ea, chiar dacă o făceam cu un sentiment nedeslușit de înșelătorie, sau de vid, sau de atracție, care nu-mi dădea pace. Era parcă frumusețea perversității ispitindu-mă, iar eu îi țineam piept. Se iscă și crescu în mine o furie molcomă, puternică de parcă mi-ar fi năvălit tot sîngele în cap.

Mi-am spus că pentru femeia asta l-aș omorî pe Sołedo !

Ce oroare !

Oroarea absur[illegible]ui care ne cuprinde.

Aceasta era [illegible]area fascinației.

O consacrare totală imaginii sale, fără senzualitate, cu tristețe. Dorința brutală de a o captura, de a o vedea mai mult decît o clipă. Toate acestea, nimic mai mult, și de aici îndemnul la crimă care, poate, nu era necesară.

Oroarea sălășluia înlăuntrul meu, despuindu-mă de realitatea acestui cabinet de zi cu zi, față în față cu Manuel Fernández în carne și oase, neschimbat, cu veșnicul scîrțîit al penei sale ; numai atunci cînd îl priveam din nou, reveneam la realitate.

Mă luă să mîncăm.

Eram amețit.

El vorbea, iar gîndurile mele se concentrau asupra nopții, nopții următoare, legate de cea trecută.

Nu mîncam și nici nu mă ispitea ce aveam în farfurie. Să fiu mai limpede : cum nu înghițisem nimic de ieri de la prînz, stomacul meu avea nevoie de mîncare, dar mîinile și mintea mea nu-i dădeau nici un ajutor.

Manuel Fernández vorbea cu înflăcărare. Mă simțeam slab, abătut. Mă uitam la el și-l auzeam de parcă s-ar fi aflat într-un bloc de gheață.

Mi-a spus, nerăbdător : „Vă rog !“, iar eu i-am urmărit cu atenție cuvintele, pentru că mă ușura, mă reconforta să le aud deslușit.

Își dezvălui intenția și hotărîrea de a o lua de nevastă pe Emilia.

Se însufleți, ne însuflețirăm amîndoi.

Mi-a spus atunci că, dacă îmi dădeam încuviințarea, l-ar recunoaște și pe fiul meu ca fiind al lui.

Am încuviințat și mi s-a părut că omul acesta își cucerise o fericire plină de devotament și că i se oglindea pe chip.

Mă bucuram pentru el, pentru Emilia, pentru băiețelul meu murdar. Mă bucuram pentru mine, căci mă simțeam tot mai puțin legat de oameni.

Am rîs încetișor, cu un rîs ușor, neîntrerupt, printre dinți, parcă fără motiv, ca rîsul unui copil prost.

L-am rugat pe Fernández să mă ducă la cîrciumă.

Fără să devin robul rachiului, ci foarte stăpîn pe mine, ascultînd de un îndemn plin de înflăcărare și curaj, am așteptat noaptea.

O lumînare stătea mărturie că cineva nu se împăcase cu lipsa mea.

Am aruncat în geam un pumn de țărînă. Cu brutalitate, cu nerușinare.

Se ivi în foișorul transparent, cu pletele ei țepene și fața moale. Nu înțelegeam dacă era provocare, agresiune sau lamentație.

Cu un gest, am îndemnat-o să-mi deschidă poarta.

Lumina din fereastră se făcu nevăzută.

Femeia apăru, după ce se auzi scîrțîind poarta deschisă spre înăuntru, și vru să mă călăuzească.

Am îndepărtat cu o lovitură de mînă lumînarea, care se stinse în aer și căzu pe jos.

Am prins-o în brațe, cu vehemență.

Așa, fără s-o văd, puteam s-o sărut. Mult, atît cît avea ea nevoie.

Apoi am trîntit-o la pămînt, cred cu plăcere. Era îmbrăcată ușor, pregătită parcă.

M-am ridicat, scuturîndu-mă de praf.

Am putut desluși, în întuneric, cum se tîra spre perete. Șezînd pe podea, se sprijini de zid. Gîfîia.

I-am spus :

— Am nevoie de bani.

Ea mai gîfîi o dată, respiră adînc și mă întrebă cît, un singur cuvînt, cît, de parcă nu era o întrebare.

— Cincizeci de pesos, am zis și mi-am dat pe loc seama că ceream o sumă derizorie, știind însă că acum n-aș putea cere mai mult, fiindcă îmi potolisem poftele și nici femeia nu mai gîfîia.

Îmi spuse : „Îi vei avea“ și cuvintele astea au avut pentru mine puterea eliberatoare a unui salut.

Am mers pe dibuite pînă la poartă, care rămăsese fără drugul pus și am ieșit în stradă.

Intrînd la mine, am rămas cu spatele lipit de ușă : în fața mea, în străfundurile casei adormite și liniștite — imaginea fugară a ti-

nerei primejdios de ademenitoare ; în spate, cu urîțenia ei concretă și cu lanțul ce mă lega începînd din noaptea asta — femeia pe care nu eram în stare s-o văd la lumina zilei.

Credeam că ușa de la săliță era închisă și că mă aflam, deci, izolat și în siguranță. După ce m-am obișnuit însă cu întunericul, foarte curînd, am deslușit în fund forma plantelor stufoase din grădină.

Am dat fuga să închid.

Totuși, dacă cineva intrase înăuntru înainte de venirea mea, însemna că rămăsese acolo cu mine. Am vrut să fac lumină ca să cercetez. N-am izbutit s-aprind amnarul.

Am auzit un zgomot surd și sacadat.

M-am repezit cu lovituri de picior în direcția de unde mi s-a părut că venea. Lovituri în gol !

Era mult mai aproape... chiar peste mine !

M-am pipăit. Am crezut că era inima mea care bătea așa.

Dar nu era acolo, ci în lemn, în lemnul ușii, o bătaie. O bătaie conștiincioasă, precisă și molcomă.

Mă codeam să deschid și bătaia continua, ropotind ca o dorință : des-chi-de, des-chi-de, des-chi-de !

O poruncă irezistibilă.

Am deschis dintr-odată ușa la perete, de parc-aș fi vrut să mă predau, descoperindu-mi pieptul în fața gloanțelor.

Acolo, în pragul ușii, stătea cel care bătea : băiatul acela măricel, bălai, desculț și în zdrențe. Iar în mijlocul străzii — trei cai în goana mare :

între copitele unuia se încurcase un trupșor micuț, care se abandonă cu o nedeslușită fluturare de mîini, dar fără un scîncet.

Dintr-o săritură m-am aflat printre cai și călăreții care descălecau. Băiatul bălai veni în fugă lîngă mine.

Copila, micuța mulatră, căzuse la pămînt, iar trupșorul ei moale zăcea acum nemișcat. Două lucruri mi-au atras atenția : buzele întredeschise, cu acel zîmbet dureros al celui care nu poate rîde și, pe jos, împrejurul mîinii ei deschise, cu palma în sus, înspre luna acoperită de nori, niște monezi fără strălucire, rigide, însă întregi în rotunzimea lor, concrete, străine de tragedie.

Monezile, eu însumi, micuța moartă stăteam în liniște, senini. Cei trei oameni înjurau, blestemau, iar băiatul bălai îi întovărășea, gesticulînd și spunînd nu știu ce. Calul asasin își scutura nervos picioarele dinainte și necheza înnebunit de furie, pesemne gata să se năpustească iar, acolo, mai departe, oriunde.

M-am retras. Adunasem pămînt pe cizme, fiindcă nu eram în stare să-mi ridic picioarele. Dac-aș fi avut brațele mai lungi, pînă și unghiile mi-ar fi fost pline de țărînă roșie.

Din odaia mea, cu capul trîntit pe masă, am auzit țipete, plînsete, apoi un bocet înfundat, strigăte surde, pînă s-au stins de tot.

Un cal, al doilea, o porniră la trap. Sosiră alții. Plecară.

Nu mai știu mai departe, pentru că noaptea, binefăcătoare, se coborî peste trupul meu ostenit.

Am visat că o mînă răcoroasă de femeie îmi mîngîia fruntea ; răcoarea aceasta mi se împrăștia în tot corpul, pînă atunci cuprins poate de fierbințeală și, din acea clipă, frigul puse stăpînire pe mine, pricină pentru care cineva mă acoperi cu un *poncho* ușor, de lînă subțire

33

M-AM TREZIT ÎN ZORI.

Afară, în curte, soarele își revărsase lumina din plin, stîrnind bucuria și ciripitul păsărelelor. M-am scuturat. Aveam peste mine ceva străin.

Un *poncho* ușor de lînă.

Am crezut că e cu putință să mi-l fi pus Tora ; dar, tot gîndindu-mă cu îndoială la ceva greu de precizat, mă cuprinse frigul.

Am închis ușa dinspre curte. Am întins *poncho*-ul ca o cuvertură și m-am băgat în pat, ca într-o vizuină unde mă puteam ascunde.

Am dormit pînă seara.

N-am ieșit din odaie pînă n-am presimțit că afară se făcuse întuneric.

Am văzut luna, ca o femeie rotundă și goală, la marginea orizontului.

M-am dus în fundul curții.

În grădină, am căutat vreun fruct de mîncat, dar era într-o stare jalnică de părăginire și n-avea pomi roditori.

Am băut *mate* în bucătărie.

Nu mă mai gîndeam la copila moartă. Eram acum departe.

Mi-am amintit de băiatul bălai. Apăruse iar, după patru ani, în împrejurări de neînțeles. N-am stăruit prea mult cu gîndul asupră-i.

Mă simțeam parcă despărțit de toate, singur în bucătărie, uitat. Puteam muri acolo fără ca nimeni să bage de seamă. Moartea nu mă tulbura. Dar, mi-am zis, ar fi îngrozitor ca în clipa sfîrșitului să strig de durere — sau de frică — și nimeni să nu m-audă.

Eram izolat, prins într-un cerc, fără apărare, fiindcă mă simțeam dezarmat de atîta zbucium. Și de atîtea presimțiri.

Mă întorceam în odaie de parcă străbăteam printre neguri, înzestrat — s-ar putea crede — cu harul de a mă vedea din afară. M-am putut vedea preschimbat încetul cu încetul într-o arătare cernită, deoarece în drum umbrele se lipiseră de mine.

Cînd am pășit în săliță, am știut că toate acestea puteau pieri.

Puteau pieri odată cu mine.

Aveam să întîlnesc ceva, pe cineva, și am înțeles că eram gata să aleg această făptură, sau să-i aleg moartea.

O confundam însă cu propria-mi moarte, iar în jur noaptea era tristă și, cred, alegerea nu părea dureroasă.

Am simțit o răsuflare de femeie.

Ea se afla în iatac și de data asta n-avea să fugă.

Am aprins lumînarea. Trebuia să-i văd chipul.

Făceam totul cu o seninătate nefericită, parcă împrumutată pentru acea împrejurare.

Feștila luă foc.

Ea mă aștepta deopotrivă, fără să se tulbure, neînfricată chiar atunci cînd i-am apropiat flacăra de bucle, să văd dacă era ea, și era într-adevăr.

Totul prinse a pluti în ceață ; dar am izbutit să mă țin drept, să las în trecere lumînarea pe masă și să mă îndrept spre pat.

M-am trezit și era noapte : pe perete juca strălucirea tremurătoare a opaițului.

Cineva mă învelise, iar eu nu voiam să întorc capul, fiindcă-i simțeam prezența lîngă pat. Nu ca să mă feresc s-o văd, ci pentru că nu știu ce anume îmi prevestea o dezamăgire.

Îmi trecu pe frunte mîna — răcoroasă ca apa — și-am înțeles că era aceeași mîngîiere ca mai înainte.

Ea.

Am întors capul.

Dezamăgire, într-adevăr. Dezamăgire.

Pieptenele în păr. Vîrsta fără tinerețe. O înțelegere plină de compasiune, o evlavie iubitoare și plină de abnegație în ochi. Totul foarte deslușit, fără rezerve, fără taine.

— Nu este... — am zis, clătinînd din cap și vorbind de parc-aș fi fost singur, sau ea n-ar fi însemnat nimic.

— Sînt eu — îmi spuse cu amărăciune.

Nu putea să se prefacă și să mă amăgească, chiar dacă avea atîta pătrundere cît să-mi înțeleagă deziluzia din acele două cuvinte : „Nu

este...“ Nu mă putea minți : și vocea ei era cea a unei femei mature cînd mi-a spus : „Sînt eu“.

Iar eu, respingîndu-i spusele, îmi închideam cu îndărătnicie ochii, de parc-aș fi vrut să rămîn singur cu întreaga tristețe a întîlnirii ce n-avusese loc.

Pînă cînd ea mi-a zis, părînd copleșită de durerea pierderii pentru totdeauna a cuiva drag :

— Ah, știu prea bine ! Altă femeie își poate dori cel care, ca dumneata, este căutat și servit fără s-o fi cerut. Altă femeie ar fi trebuit să fie cea care în noaptea asta și-a riscat totul ca să-ți țină tovărășie și, înnebunită de singurătate, ți s-a dăruit. Ar fi trebuit să fie tînără, poate mai frumoasă decît sînt eu acum, cu vocea limpede, bucle mătăsoase, cu o rochie de un trandafiriu gingaș...

Era ca și cum mă prevenea că mă știa robit de farmecul celuilat chip întrezărit, pentru mine — fiica ei pesemne, pentru ea — rivala nedezmințită.

Dar iată că și cea din fața mea prindea puterea de a mă fascina, datorită vocii, care căpătă un ton grav, îndurerat și greu de definit, deși apropiat, cum voiam eu. Am privit-o cu luare aminte, pregătit parcă s-ascult un cînt revelator ce-ar veni dinspre pădure. Fiindcă tot ce-mi spunea era simplu și pe înțeles. Iar eu îi primeam vorbele ca și cum în ele s-ar fi aflat lămurirea, toate lămuririle.

Îmi strînse o mînă peste cuvertură. Se străduia să fie mai convingătoare, propunîndu-mi :

— Ah, dacă un bărbat vrea... Se poate fi și una și cealaltă. El reușește să vadă o femeie cum este și cum o dorește.

Asta făcusem eu de cîteva zile ? Mi-era teamă c-avea să mi-o spună. Mi-era teamă de încă ceva. Iar ea, urmîndu-și gîndul, zise :

— Dar numai dacă iubește acea femeie. Căci dacă se agață doar de ceea ce *nu mai este*, iubește o nălucă primejdioasă. De la ea i se va trage, într-o zi, necumpătarea, zbuciumul sufletesc, poate oroarea.

Tocmai asta era. Oroarea, în noaptea aceea încă nedeslușită, pusese deja stăpînire pe mine.

Atunci am tăgăduit, pentru a-i refuza acelei femei, care atît de iscusit pătrundea înlăuntrul meu, puterea ce-o avea asupră-mi :

— Cum aș putea eu, cum ar putea cineva să se lase pradă ororii, de bună voie ?

Drept răspuns, mă țintui cu aceste cuvinte :

— Dacă vrei să vezi cu spaimă trecutul meu, o faci ca să abați asupra lui teama de propriu-ți trecut.

Am avut impresia că stăteam de vorbă cu acea nălucă primejdioasă de care pomenise ea.

Imaginea aceasta nu izbuti să mă sperie, deși era foarte puternică, și m-am silit să judec pentru a-i așeza cuvintele în limitele a ceea ce este firesc și posibil. M-am gîndit că nu voia altceva decît să mă intimideze, ca s-ajung să urăsc imaginea tinerei și s-o iubesc pe ea. Am rezistat totuși ispitei de a vorbi despre adevărata natură a acestei apariții ademenitoare pe care o zăream serile. În schimb, m-am plîns că mi-a ponegrit viața dinainte. Am strigat :

— Trecutul meu nu-i nedemn !

Am privit-o în față, să văd dacă n-o tulbura izbucnirea mea, dar nu se întîmplă așa ceva. Era senină și, cu liniștea ei, îmi alungă bănuielile care mă exasperară o clipă.

Părea că așteptase, răbdătoare, să-mi depăn gîndurile. Mă contempla. Am crezut că, odată prevenită că nu-i împărtășeam părerea, avea să-mi vorbească de acum încolo cu acel respect pe care prezența ei la mine îl lăsa să se între-vadă.

Nici vorbă. Spuse :

— Toți, aproape toți, sîntem niște făpturi mici. Ne făurim un prezent mărunt și, ca urmare, un trecut detestabil.

Mă prinse de umăr, agățîndu-se cu mîna deschisă, și-mi zise :

— Mi-e teamă să născocesc învinuiri, pentru ca trecutul să nu fie mai puternic decît viitorul.

Nu erau cugetări noi pentru mine, căci se puteau confunda cu cele ale oricărei femei care-și exprimă ultima șovăire înainte de a se dărui pătimaș. Totuși... de ce făcea să mă împresoare impresii atît de tulburătoare ? Cînd vorbea despre ea, nu se putea crede că vorbea despre mine ? Din ce pricină spusele ei erau atît de stranii și de pline de tîlc ? Din ce motiv se exprima într-un chip atît de abstract și de nepotrivit pentru o astfel de situație ?

Totul era prea neclar, dar nu mi se părea că lipsa de claritate pornea de la ea, ci din mine însumi, și că această imagine de femeie de lîngă mine nu era adevărată, ci o proiectare a cugetului meu chinuit, o proiectare întruchi-

pată prin puterea izvodirii magice pe care o are febra.

— Mi-e teamă, repeta iar, cu tristețe, și mi s-a năzărit că tristețea aceasta nu era a ei, ci a mea, și că era foarte veche.

— Mi-e teamă, spunea, și mie mi-era deopotrivă teamă și-am vrut să i-o mărturisesc fără nerușinarea cuvintelor. I-am căutat mîna cu a mea, am luat-o și era fierbinte ; aceasta m-ar fi alinat, dacă nu s-ar fi strecurat în mine bănuiala că mîna mea dreaptă o apucase pe cea stîngă, sau stînga pe dreapta, nu puteam ști.

Nu puteam ști dacă exista o femeie, nu puteam ști dacă vorbeam cu cineva. Nu știam, nu izbuteam să aflu dacă toate acestea se petreceau aievea sau nu.

Și, copleșit de această descumpănire și nesiguranță, mi se păru că ea se străduia cu disperare să șteargă cele spuse și să desființeze haosul pe care-l iscase cu reflecțiile ei.

Mă sărută de parcă voia să mă rănească. Mă sărută la nesfîrșit.

Îmi lua toată forța cu sărutările acelea.

Era de o senzualitate cotropitoare și, totuși, în stare să pătrundă în mine și să mă pustiască, ajungînd să mă facă să n-o mai doresc.

Îmi atingea doar buzele și, cu sărutarea ei, părea că mă poartă pe un tărîm aiurea, unde nu e nimic, doar neant. Totul era tăgăduință.

Puterile mă părăseau înainte ca voința să se poată înfiripa. Se sfîrșeau... Se sfîrșeau... Fără spaimă, acum fără spaimă, molcom, se sfîrșeau.

Și totul era... o liniște primitoare și difuză.

34

POT SPUNE CĂ NU ȘTIU dacă mi se slăbise putința de a înțelege sau preferam să nu înțeleg, nu în acea primă săptămînă, pe care, silit de împrejurări, trebuie să mă declar incapabil s-o judec, ci în următoarele.

Mă lăsam așezat în patul lipit de fereastră și prin ea privirea îmi ajungea la un palmier și la un petec îngust de buruieni. Acceptam să mi se dea supa de manioc și cealaltă, mai ciudată, de măduvă, ca unui copil, cu lingura ce îmi era dusă cu mare grijă la gură.

Noaptea, în strîmtoarea aceea, îi vedeam pe Emilia și pe Fernández culcîndu-se împreună. Uneori o făceau și ziua, un moment, iar apoi ea își vedea cîntînd de treburi. Nu-mi dădeam seama totdeauna că erau Emilia și Fernández, ci un bărbat și o femeie. De faptul acesta îmi amintesc deslușit.

Într-o seară, pe cînd ea îmi dădea supa, mi-am ridicat anevoie ochii și era atît de îndatoritoare și fără urmă de supărare încît am îndrăznit să-i spun :

— Emilia...

Dar cred că vocea nu-mi ieși din gît, cum n-o folosisem de atîta vreme, și ea nu putu să-mi vadă decît strădania de a vorbi și faptul că, de bună seamă, o recunoșteam.

Îl chemă pe Fernández.

El îl purta în brațe pe fiul meu, care era curat și plinuț, și se părea că acea chemare îi întrerupsese dintr-o distracție la care luaseră parte amîndoi și care le lăsase o undă de veselie pe chip.

Emilia și Manuel discutară despre mine în șoaptă și, cred, cu teama de a nu-și face speranțe înainte de vreme.

Din pricina acestui respect prudent care-i împiedică să se apropie, nu văzură lacrimile binefăcătoare din ochii mei.

Am stat cu ei la masă. Mîncăruri bune : fasole, manioc, brînză, mămăligă, *mpaipig*, *mbeyú* * de porumb verde.

Și căsnicia lor era bună ; fusese sfințită de același preot care încercase să mă împărtășească pe patul de moarte.

Băiatul meu, botezat de mine Diego, și Luciernes de maică-sa, avea acum numele de botez Diego, iar cel de familie, Fernández.

Am mers să-mi încerc puterea pînă la colină. Am trecut mulțumitor proba cea mai grea pe care mi-am impus-o, de a ajunge, urcînd, pînă la locul unde, într-o după-amiază, mă dusesem să văd sărăcia în care se zbătea cea de a doua familie a mea.

Am dat peste ciotul vechi ; mi-a prins bine să mă așez puțin să-mi trag sufletul, încîntat de isprava mea.

M-am uitat în jos, spre colibă.

Ei amîndoi îmi urmăreau vitejia cu o bucurie prudentă.

Manuel o ținea pe Emilia pe după umeri. Ea se lăsa îmbrățișată, încrezătoare, și nimeni n-ar fi putut spune că fusese odată o femeie pusă pe

---

* *Mpaipig, mbeyú* — cuvinte indigene care desemnează feluri specifice de mîncare.

harţă şi vulgară. Era — e adevărat — cu cinci ani mai bătrînă decît Manuel.

Nimeni, mi-am zis, nu poate să-mi semene în ce priveşte dragostea *mea*, bunătatea *mea*, sacrificiul *meu*, dar poate acţiona în locul meu. Totuşi, dacă mă durea, fără gelozie, faptul că Manuel o făcuse, era din pricină că nu-mi pierdusem sentimentul de compasiune şi de mărinimie.

Încercarea următoare a fost mai grea : să merg pînă la o stradă şi o casă aflate departe de pădurea de ananas, spre miază-noapte.

Am făcut cercetări.

Señor Soledo, soţia lui doña Lucrecia, un mulatru şi o roabă, pe nume Tora, plecaseră spre Brazilia cam cu patru sau cinci săptămîni în urmă.

Aşa stăteau deci lucrurile : era vorba de o singură femeie albă.

Trupul meu vlăguit îndură anevoie întoarcerea.

Zăbovisem mai mult decît puteau aştepta liniştiţi Emilia şi Manuel.

Mă prinsesem de gratiile unei ferestre să-mi trag sufletul înainte de a mai face o bucată de drum, cînd l-am văzut pe Manuel care, de bună seamă, ieşea în stradă să mă caute. N-am încercat să merg mai departe. El avea să mă ajute.

Era, încă, secretarul meu. Am simţit dorinţa să-i fac semn să se grăbească. Aveam nevoie să ştiu dacă păstrase pentru mine vreun mesaj de la Marta.

ANUL 1799

VICUÑA PORTO ERA CA RÎUL, căci odată cu ploile își sporea puterea.

Cînd potopul din cerul torid se vărsa pe pămînt, limba apelor se umfla, iar Vicuña Porto dispărea din locurile acelea veșnic inundate.

Atunci, dacă se pierdea vreo vacă, rîul era de vină, el o înghițea cu pofta-i nestăvilită, iar dacă murea vreun negustor, în patul lui, înjunghiat, vina era a lui Porto.

Cu fiecare an — și se împliniseră doi — Vicuña Porto se întărea : avea o ceată mare și orașul îi știa de frică.

Oamenii trăiau cu groaza în sîn, dar fără să-i declare război, pînă ce izbucni incendiul și mistui un grup mare de case, apoi al doilea și al treilea, și fiecare asculta cum trozneau stîlpii în foc de parcă erau propriile-i oase.

Orașul se hotărî să-l vîneze pe Vicuña.

Unii ziceau însă că era vremea cînd el avea să vină, iar alții că era vremea cînd avea să plece și nimeni nu putea spune dacă se afla sau nu în oraș ; după ce fu căutat aici în zadar, a fost pusă pe picior de război o trupă înarmată, împotriva lui Vicuña și alor săi, ca să-i prindă în bîrlog și să-i omoare.

Am cerut să intru în legiune.

Nimeni nu știa din ce pricină.

Nimeni nu-l văzuse vreodată pe Vicuña, nici nu i se dăduse de urmă. Numele și-l luase singur, nimeni nu i-l pusese.

Vicuña... și un timp de demult. Vicuña... și eu magistrat ! Îmi erau cunoscute numele și chipul lui !

35

GUVERNATORUL ÎMI TOT LUA o mînă într-ale sale și nu mai sfîrșea cu acest rămas bun, neîncrezîndu-se în plecarea mea spre miază-noapte, atît de potrivnică celei la care năzuisem mereu.

În cele din urmă îmi zise, cu solemnitatea funcției pe față, că „Majestatea Sa avea să cinstească această întoarcere la arme, și încă și mai mult victoria, pe care va ști s-o răsplătească“.

Aceasta era făgăduiala de care aveam nevoie, coincizînd cu evidența că o faptă curajoasă de arme, întru binele și liniștea orășenilor, avea să mă pună la dispoziția regelui, ca el să-mi încredințeze locul care-mi convenea cel mai mult.

Mi se dădea o patrulă, cu tot alaiul. Vicuña Porto nu se va putea ascunde, ca moșier, arendaș ori peon la o plantație de *mate*. Oriunde vom da peste el, eu voi ști să-l recunosc.

Îmi fusese subaltern în epoca în care avusesem funcția de magistrat. Necinstit cum era, îi instigă pe indieni la răscoală, săvîrși tot soiul

de prădăciuni și nu se lăsă prins niciodată, pînă cînd zvonurile despre incursiunile lui se stinseră, întrucît se îndreptase spre alte locuri, iar pe teritoriul aflat sub jurisdicția mea se statornici pacea.

Comandantul regimentului nu-mi încredință dreptul de a conduce expediția. Îmi spuse că aveam să mă bucur de autoritate deplină, dar că plutonul se va afla sub ordinele unui ofițer din serviciul activ și din trupele regulate.

Din partea lui, a comandantului, aceasta era o jignire mascată sub o pojghiță de respect. O măsură de precauție, îmi spuse, ca să-mi dea siguranță și cît mai puțină bătaie de cap, fiindcă soldații, în plină campanie, devin sălbatici și tembeli.

De la cazarmă am plecat amîndoi, ofițerul — căpitanul Parrilla — și cu mine, cu o escortă redusă. Grosul plutonului, de douăzeci și cinci de oameni, o pornise înainte, mai de dimineață, datorită mulțimii de cai, zece de schimb pentru fiecare om, și de vite pentru hrană.

N-a avut loc, așadar, nici o paradă sau vreo altă solemnitate, cum mi-aș fi dorit eu, poate ca să mă vadă Diego al meu.

O vacă nărăvașă, cu coarnele foarte lungi, se străduia să scape din cireadă și patru soldați se prefăceau că nu sînt în stare să-i vină de hac, căutînd motiv să dea frîu liber cailor și să iasă din ritmul liniștit al marșului.

Am fost deci întîmpinați de praf și, în parte, de dezordine.

Am trecut mai departe, Parrilla fiind în toane rele.

M-am întors în șa. Voiam să văd orașul la care aveam să mă întorc doar pentru puțină vreme. Un cap, cel al lui Vicuña Porto, îmi va deschide calea spre acel loc mai bun la care nu m-au ajutat să ajung nici meritele civile, nici intervenții sau petiții.

Dar între noi și oraș se aflau soldații și animalele. Nu-mi mai rămînea altă posibilitate decît să privesc înainte.

Înainte, deci.

36

DUPĂ DRUMUL ÎNTINS, limita de pe urmă a plimbărilor călare la care se încumetau cei de la oraș, începea pădurea ; o pornirăm de-a lungul ei.

Soarele ne trimitea săgețile lui aprinse în cap. Pădurea părea blîndă, primitoare și răcoroasă, dar rămînea acolo, în preajmă, la marginea noastră sau noi la marginea ei.

Mai apoi părea că se ține după noi ; nu înceta să se desfășoare alături.

Mă ademenea, mă amorțea, iar Hipólito Parrilla nu era un om vorbăreț, după cum se arătase pînă atunci.

Nu era așa. Pînă n-aveam să ajungem lîngă lacul cu apă dulce, încerca să nu-și stîrnească setea, stînd la taifas și înghițind praf.

Acolo ne-a lăsat să bem. Mai întîi oamenii, apoi caii, la urmă vitele, în ordinea importanței stabilite de primii.

Nu dădu voie să se facă *mate*, nici friptură. Pretindea ca mersul să decurgă cu bine, atîta vreme cît mai aveam forțele proaspete.

Soldații mestecau bucăți de pastramă. Eu n-am vrut s-o fac atît de curînd.

Căpitanul avea o fire contradictorie.

În timpul zilei menținu o disciplină atît de exagerată, că n-a fost cu putință să mîncăm nici un pic, să ne refacem. Cînd s-a întunecat, ne-am instalat printre ruinele de la Pitun, unde s-a fript carne ; pentru el și pentru mine s-a făcut un foc aparte, de care s-a îngrijit unul din soldați. Cu burta umflată zdravăn, s-a înveselit și, cum eu nu-i puteam ține tovărășie, fiindu-mi somn, s-a dus să stea cu trupa.

A cîntat cu soldații și a încuviințat să se bea rachiu.

În zori, cînd se sună deșteptarea, de jur împrejur lipseau o groază de oameni.

S-a pornit în căutarea lor.

Zăceau prin șanțurile pe care le făcuseră preoții, în urmă cu un veac, să-i împiedice pe indieni să fugă în păduri.

Parrilla porunci să fie biciuiți toți cei care se îmbătaseră. Dar cum cei treji erau mai puțini, pedeapsa fu ușoară și scurtă pentru fiecare, ca să nu se amîne prea mult plecarea.

Și de data asta m-am îndepărtat de soldați, ca să nu fiu de față la o acțiune neplăcută și cu desăvîrșire nedreaptă, deoarece era o pedeapsă pentru ceva la care însuși comandantul își dăduse încuviințarea.

Înainte de a intra în Ypané, Parrilla se urcă în picioare pe cal, cum fac băștinașii, și ținu un discurs trupei, atrăgîndu-i atenția că, dacă în satul acesta se repetau excesele, loviturile de bici aveau să fie date nu pe spinare, ci mai jos, așa încît mersul călare să fie un chin.

M-am gîndit c-ar fi fost mai potrivit un discurs care să le dezvăluie soldaților planul expediției căci, mi se părea, nici unul nu-l cunoștea cu exactitate.

Mă simțeam nespus de stingherit. Parrilla, care mi-ar fi putut fi tovarăș, pînă la un punct chiar egalul meu, nu mă lua în seamă și era un individ care nu știa ce voia, uneori ursuz, alteori expansiv, întrecînd mereu măsura. Cu trupa aveam atît de puțin în comun încît n-am făcut nimic pentru a privi în ochi nici un soldat. Nu mă uitam la ei, cu excepția a patru sau cinci care mi se iveau în față fără să vreau : aghiotantul, cel care avea grijă de caii mei și încă vreo doi.

În Ypané, Parrilla persistă cu îndărătnicie într-o neîncredere fără temei. Era limpede că Vicuña Porto nu-și putea găsi refugiul într-un sat atît de mic, de sărac și de liniștit.

Nemulțumit de spusele preotului și ale administratorului, care declarară că știau din auzite de existența acestui bandit, dar că nu-l văzuseră niciodată și nici nu pătimiseră de pe urma fărădelegilor lui, Parrilla porunci ca toți albii și indienii din sat să se adune în fața bisericii.

Era vremea semănatului nu știu cărei plante. Indienii brăzdau pămîntul doar la suprafață, cu oase albe de vacă sau de cal, fiindcă nu dispuneau de o unealtă mai avansată, nici nu cred c-ar fi avut cunoștință că există. După ei veneau alții, împrăștiind sămînța, apoi un al treilea grup care, pășind pe brazdele aproape de neobservat, o acopereau tot cu ajutorul unor unelte rudimentare.

Dar acestora le-o luau înainte păsările, care se năpusteau din urmă pe pămînt, în luptă cu oamenii, și furau semințele. Din cinci rămîneau doar trei. Vedeam cum, îndată ce treceau semănătorii și păsările lacome, insectele și viermii mai mîncau din semințe.

L-am întrebat pe unul din indieni, pe care îi mînam de la cîmp la biserică, despre randamentul recoltelor — pîinea lor. Nu m-a înțeles.

Nici n-aveam nevoie de răspuns.

Cu ani în urmă, mi-l dăduse Ventura Prieto, deși nu-mi vorbise niciodată chiar de așa ceva.

37

CĂTRE SEARĂ AM FĂCUT o incursiune pe meleagurile indienilor *mbayas*.

Ca urmare, n-am mai fost avangarda plutonului. Parrilla a trimis înainte un cunoscător al locurilor, singur, după cum se obișnuia, ca să nu-l distragă nici o conversație.

Mi-era sete și aveam parcă gura plină de făină.

După vegetație, se părea că pe aproape se afla un pîrîu.

Am crezut că Parrilla va da ordin să descălecăm ca să bem ; tocmai dimpotrivă însă, văzînd că unii din caii de schimb încercau să scape din mulțime ca să-și ude gura, porunci să nu fie lăsați.

Binevoi să-mi explice :

— Se prea poate ca apa asta să nu fie bună de băut.

Un argument convingător pentru orcine altcineva în afară de mine, fiindcă începusem să bănuiesc că impunea sacrificii mai mari decît era nevoie ca să-mi înfrîngă rezistența, numai de asta.

Atunci l-am provocat.

I-am cerut sticla de rachiu. Eu nu luasem cu mine una.

Am băut două înghițituri fără să i-o dau înapoi. Apoi încă două, patru. Încă două, patru, cinci, șase.

A început să mă usture pielea de pe cap iar eu, pus pe sporovăială cu căpitanul care mă cerceta supărat, îi tot spuneam că era din pricina soarelui.

L-am întrebat dacă familia lui avea blazoane. Mi-a răspuns că da. I-am spus că pe scutul familiei mele figurau un copac și un turn. N-a făcut nici o remarcă. Am vrut atunci să știu dacă pe scutul neamului Parrilla figura instrumentul cu același nume *.

---

* *Parrilla* înseamnă „grătar (de fript)“ (în spaniolă).

Parrilla izbucni, lovind cu biciul crupa calului meu. Calul, luat ca și mine prin surprindere, făcu două sărituri zdravene și mă trînti la pămînt.

Parrilla descălecă și veni spre mine mai înainte de a apuca să mă ridic. Îmi ardea capul, de rachiu, de furie.

Mă apucă de umeri, ajutîndu-mă să mă scol, pe cînd eu dădeam din mâini și încercam de zor să-i lovesc fața ; îmi spuse atunci, pe un ton sincer și vehement : „Nu poate omul să se aprindă și să greșească, să-i pară rău și să fie iertat ?"

După noi, cam la optzeci de metri, mergeau la trap caii de schimb. Soldații veneau în urma lor.

Nu puteau ști ce se întîmplase.

Aveau să creadă, poate, că fusese vorba de un accident, un pas greșit, o smucitură neașteptată a animalului pe care-l călăream.

Se poate, da, sigur că se poate ca doi călăreți să meargă alături la trap fără să se uite unul la altul.

38

SOARELE ÎȘI CONTENI COBORÎȘUL în cel de pe urmă pătrar de cer.

Adăpostul nostru de peste noapte avea să fie mărăcinișul.

Am ajutat la curățirea terenului și a fost prima oară, în tot cursul campaniei, cînd m-am amestecat cu soldații.

Eram fără chef, nemulțumit. Încercam să mă arăt foarte lucid cînd, în realitate, slăbiciunea mă făcea să-i zăresc plutind ca în vis pe oamenii care se încrucișau cu mine, văzîndu-și de treburi într-un du-te-vino neîncetat.

În timp ce se curăță pămîntul, dacă năpîrcile nu pier, strivite de cai, sau nu reușesc să fugă, se apără atacînd.

Aceasta nu vru să muște piciorul calului jos, lîngă copită, nici la fluier. Se cățără pe piciorul lui și am izbutit s-o lovesc abia cînd era pe la genunchi sau chiar mai sus, căci se îndrepta să muște animalul de piept.

Nu mi-am dat seama însă de nimic pînă n-am simțit săriturile și-am priceput că riscam să pățesc iar rușinea de a cădea la pămînt.

Îmi scăpă din mînă frîul și m-am prins de coamă.

Calul, mușcat, o luase la galop, iar năpîrca își pierduse punctul de sprijin și atîrna de piept, prinsă cu dinții. Corpul ei lung biciuia coastele victimei și mă păștea primejdia — care-mi mărea groaza — să se desprindă și, arcuindu-se o clipă în aer, să mi se încolăcească de picior.

Calul se poticni, eu m-am rostogolit peste capul lui și îmi veniră în ajutor.

Lui Parrilla și mie ne ridicară o colibă de crengi fiindcă stătea să plouă și în felul ăsta am fost siliți să suportăm o apropiere și mai mare, pe care n-o doream.

Înainte de a mă culca m-am dus, mînat de nevoi, mai departe, în întuneric.

Cîinii care stăteau de pază, gata să adulmece ca să descopere, după miros, apropierea fiarelor, se ţinură o clipă după mine. După ce mă mirosiră, mă lăsară să-mi văd de drum. Îşi făcuseră datoria. Mirosul avea să-mi fie semn de recunoaştere şi pavăză, la întoarcere.

Mă aflam într-o poziţie destul de incomodă, cînd am auzit în spatele meu zgomote de crengi strivite.

Paşi.

Tîmplele-mi erau lac de sudoare.

Paşi, grei, ca ai unei sălbăticiuni.

Stăteam totuşi ţintuit locului, în imposibilitate de a mă apăra, datorită senzaţiei că mă aflam într-o poziţie ridicolă, de care aveam să scap într-o clipă, îmi spuneam, numai de-ar zăbovi puţin, căci dacă sînt nevoit s-o iau la fugă aşa, voi apărea în tabără într-un chip... Şi cîinii după mine şi...

Dar nu mai puteam fugi.

Mi-am întors capul şi mi-a fost de-ajuns să-mi dau seama că nu era călcătură de fiară, pentru că nu se ferea.

Era un om.

Un om liniştit.

Îmi spuse, de parcă vorbele lui ar fi avut haz :

— Cît e cîmpia de mare şi la amîndoi ne-a dat prin cap să alegem acelaşi loc !

Cînd veni vremea să ne întoarcem, mi-a cerut să n-o facem încă.

Îmi spuse :

— Señor doctor, nu e lună şi, dacă aprindem amnarul, o să atragem atenţia. Chipul meu, acum, nu se poate vedea. Se cuvine aşadar să-mi spun numele.

Eu aşteptam numele acesta şi-l ştiam deja :

— Vicuña Porto.

N-am reacţionat. Ghiceam că are în mîini un pumnal.

Era el, dacă el o spunea, punîndu-şi astfel viaţa în primejdie. Iar vocea lui mă purtă cu gîndul la masa mea de lucru, la cabinetul meu, calul meu, spada mea, funcţiile mele pe alte meleaguri. Nu era chiar de necrezut să se afle acolo, dacă noi îl căutam tocmai prin locurile acelea. Dar nu pricepeam cum a putut să se apropie fără să fie văzut, cu atît mai puţin cum a izbutit să mă recunoască, fiind împresuraţi de bezna nopţii.

Întrucît el se dăduse în vileag, aştepta de bună seamă să vadă ce-aveam de gînd să fac eu, iar eu nu eram în stare de altceva decît să mă tem de o lovitură perfidă, uluit de soarta mea neobişnuită de a-i fi căzut în mînă.

Cum eu nu scoteam o vorbă, mă îmboldi el :

— Se poate oare să nu mă cunoască señor doctor, să nu-l cunoască pe Vicuña Porto ?

M-am grăbit să spun că da, căci tonul întrebării lui era între batjocură şi ameninţare.

Şi, fiindcă încuviinţasem, el comentă, cu părere de rău parcă :

— Mă cunoaşteţi, ce mai ! Ce păcat !

Bănuiam că acestea erau ultimele lui cuvinte, înainte de a mă omorî.

M-am tras înapoi, dintr-o săritură, ca să mă feresc, nu ca să-mi scot arma. Dar mă încercă presimțirea ciudată că în felul ăsta mă lăsam în voia ucigașului : cineva aflat în spatele meu, cu un cuțit, gata să mă înjunghie. Cuvintele lui Porto exprimînd părerea de rău erau pesemne o poruncă pentru celălalt...

De aceea, îndată ce m-am tras înapoi, am țîșnit înainte și lui Porto manevra asta i-a părut un atac. Și-a întins piciorul, mi-a pus piedică, am căzut cu fața în jos și s-a năpustit peste mine, apăsîndu-mă cu picioarele în vreme ce-mi apropia de ceafă un vîrf ascuțit.

Am implorat :

— Îndurare !

— Aruncă arma ! — îmi porunci.

I-am spus unde aveam cuțitul.

Cum îl găsi acolo unde-i spusesem, în cizmă, păru a înțelege că n-avusesem de gînd să-l atac : slăbi strînsoarea picioarelor și n-am mai simțit tăișul metalului înfipt în ceafă.

Rămase însă mai departe călare pe mine și mă tot lovea peste cap, spunîndu-mi : „Nu mă cunoști, nu mă cunoști... Înălțimea ta nu mă cunoaște".

Își potoli pofta de a mă lovi. Se ridică.

Am rămas prăbușit pe pajiște.

Știam că era sus, în picioare, pîndindu-mi mișcările.

După un răstimp, ne-am liniștit amîndoi.

Fără să mă piardă din vedere, făcu cîțiva pași, de parc-ar fi vrut să se dezmorțească, poate ca să mă pună la încercare.

M-am uitat spre focul din tabără. Era departe. Dacă încercam să fug, Vicuña Porto mă va ajunge din urmă, cu pumnalul aducător de moarte în mînă.

Privind către tabără, am văzut că cineva stătea în picioare lîngă foc. O siluetă neagră, nemișcată, profilîndu-se în lumină.

Apoi se făcu nevăzută.

Apăru iar, înconjurată de cîini, de parc-ar fi știut întocmai unde mă putea găsi.

Vicuña Porto se apropie dintr-o săritură, amenințîndu-mă din nou : „Nu mă cunoști. Nu știi cine sînt".

Dar nu plecă. Rămase lîngă mine.

Îmi porunci să mă ridic și să mergem în întîmpinarea celui care venea.

I-am admirat curajul. Am crezut că avea să-l înfrunte pe soldat ca să-l omoare. Nu mi-a dat prin cap ce-ar putea face apoi cu mine.

Mergeam alături.

Cîinii se apropiară.

Santinela slobozi un strigăt de avertisment :

— Señor don Diegoooo !...

Vicuña Porto răspunse în locul meu :

— Venim, veniiiim...

Vicuña Porto era unul din soldații legiunii trimise să-l prindă pe Vicuña Porto.

39

MI-AM PETRECUT o bună parte din noapte chibzuind cum aș putea să-l denunț fără să-mi primejduiesc viața.

Mi-am imaginat multe căi, care mi se păreau ușoare și deloc riscante în clipa cînd mi se iveau în gînd, dar care se dovedeau numaidecît pline de neajunsuri.

Dimineața, prima mea grijă a fost să-l văd pe Vicuña Porto ; poate părăsise peste noapte tabăra, scutindu-mă astfel de povara de a-l acoperi și de a-i îndura mereu amenințarea.

Era acolo, fără să se deosebească între ceilalți, aproape blajin, aș putea spune, cînd descoperi că privirea mi se opri asupră-i.

N-am vrut să fac imprudența de a mă expune și m-am îndepărtat.

În timpul pregătirilor, am cercetat cu atenție chipul și înfățișarea celorlalți soldați, să văd dacă ceva ar dezvălui existența unor complici ai banditului. Ar fi putut fi, socoteam eu, trei, patru... Ar fi putut fi toți, sau poate nici unul. Toți erau la fel de grosolani, de murdari, vînjoși, puternici și sănătosi. Am zăbovit două zile pînă să le aflu caracteristicile cele mai vădite și pînă să-i zăresc pe toți la față.

Hipólito Parrilla, în mînă cu niște *mate* din care tot mai sorbea, chiar după ce-l terminase, își vărsă focul dînd ordine zadarnice, căci fiecare știa cît se poate de bine ce are de făcut, și-și vedea de treabă, fără zor, ce-i drept, și fără să se străduiască mai mult fiindcă poruncea căpitanul.

Sculat din zori, Parrilla nu-și mai găcea locul de neastîmpăr. Îl sîcîia perspectiva să pătrundă pe teritoriul unor indieni înarmați, chiar dacă

teoretic aceștia erau față de spanioli niște vecini prietenoși.

Văzîndu-l atît de pornit, am început să mă desfăt cu gîndul la taina mea ; eu, cel care răbdasem fără să crîcnesc jignirea pricinuită de furia lui, eram singurul care știam că Vicuña Porto galopa după urmăritorul lui.

Răzbunare. Desfătare.

Puteam să tac încă două, patru, opt zile fără să pătimesc de pe urma slăbiciunii mele.

Mă întemeiam pe explicația, valabilă față de mine însumi, că amînam denunțul pentru a mă răzbuna pe Parrilla, care ridicase mîna asupră-mi, bătîndu-mi joc pe tăcute de strădania lui ce-l împingea, nechibzuit, mai departe, tot mai departe.

40

SPRE RĂSĂRIT, CÎMPIA se prelungea pe nesimțite în niște coline care erau tot mai înalte, pe măsură ce căpătau azurul plutitor al munților.

La apus, uneori chiar în fața noastră, înainta pășunea, înaltă cît să acopere un om stînd în picioare.

A trebuit neapărat să trimitem un pichet de trei cercetași, care mergeau la o distanță de cinci sute de pași între ei și cam la două sute cincizeci de metri înaintea noastră.

La un moment dat, am văzut că unul zăbovea. Calul său făcu volte, iar el dădu cu brațul semnalul de alarmă.

Pregătiri zorite la îndemnul căpitanului, care țîșni ca săgeata lîngă trupă.

Înainte ca Parrilla să fi termniat cu trecerea în revistă a soldaților, cercetașul schimbă semnalul de alarmă cu cel care arăta primejdie neîntemeiată.

Ne-am apropit, în galop mărunt.

Dintre ierburi ieșiră doi indieni înalți, bine legați, fără sprîncene, cu o dungă de vopsea sinilie care le marca fruntea și cobora pe nas. Fiecare avea cîte o lance.

Cercetașul ne-a explicat că, în mîinile lor, lăncile erau totdeauna arme inofensive.

Erau indieni *guanaes*, așadar pașnici. Foloseau lancea ca să vîneze cerbi și struți și să se apere de fiare. Pentru vînătoare aveau nevoie de cai. Mergeau spre satul tribului *mbaya* ca să și-i procure.

Se alăturară deci trupei noastre.

Pe o colină liniștită, tabăra de indieni își profila silueta repetată a corturilor. Ca înălțime, ajungeau pînă la un fundal de nori subțiri și prelungi pe care soarele, apunînd, îi colora gingaș în trandafiriu.

Cei doi indieni făcură pe mesagerii trimiși de Parrilla.

Se întoarseră deschizînd și închizînd brațele în văzduh. Corturile, voiau să spună cu asta, erau pustii.

Nu i-am crezut. Nici Parrilla.

Bănuind c-ar putea fi o cursă, se duse mai întîi pichetul de cercetași, cu armele pregătite. La întoarcere adeveriră spusele indienilor.

Cei doi *guanaes* răscoliră cenușa de lîngă locuințe și spuseră că acestea fuseseră părăsite de puțină vreme. Așadar, declarară, indienii *mbayas* aveau o sărbătoare, mai spre răsărit, sau se luau la întrecere între ei, în vreun loc ascuns, în așteptarea noastră, sau de teama unor represalii din partea indienilor *caaguaes*, dușmanii lor.

Parrilla porunci să se formeze rîndurile de luptă și mi-am dat seama cît era de zăpăcit deoarece, cu atîția cai de schimb și vite aduse cu noi, nu era cu putință nici un fel de ordine. Pe deasupra, înaintarea prin noaptea gata să ne împresoare peste cel mult o leghe reprezenta primejdia sigură de a ne preda în dezordine în fața asediului indienilor.

Așa înțelegeam eu lucrurile, dar n-am discutat ordinul, nu că n-aș fi fost în stare să mă împotrivesc, ci mai curînd fiindcă aventura prezenta o nouă dimensiune.

De la plecare, de cînd simțisem imboldul de a-mi acoperi de strălucire titlurile prin vreo faptă vitejească, nu mă împăcasem nici o clipă cu felul meu de a acționa așa cum o făceam acum, bucurîndu-mă din plin.

Cred că nu m-am gîndit că puteam muri. Mă gîndeam la luptă.

Am lăsat în spate tabăra de indieni și în mai puțin de o jumătate de ceas de mers prudent nu descoperiserăm nimic îngrijorător, nici cercetașii noștri nu văzuseră nimic, după cît se pare.

Înaintarea se făcuse pe o coastă lină. Ajungînd pe culme, cercetașii se opriră.
Coloana noastră stătu pe loc.
Ei nu mergeau mai departe, nici nu dădeau vreo veste.
Parrilla o luă la goană, avîntat, iar eu n-am vrut să rămîn mai prejos.
Am ajuns și m-am uitat la ceea ce priveau cercetașii în tăcere.
Jos, cam la o jumătate de leghe, un alt grup de corturi, cu mărturia plină de viață a focului în ruguri mari și acea lipsă de stabilitate a formelor care, în jurul lor, vădea corpuri în mișcare. Dar nu numai cele ale membrilor unui trib, ci puzderie.
Parrilla dădu ordinul de pornire.
O luarăm hotărît pe coastă în jos.

Iluzia luptei pierise. În ce mă privea.
În ce-l privea pe căpitanul Parrilla, poate că nu. Era fascinat mai departe, pare-se, de fantasma bătăliei. Uită să schimbe ordinul care prevăzuse formarea rîndurilor de luptă și, deși ordinea aceasta era cu totul himerică, presupunea o desfășurare de arme ce se dovedi mortală. Nici eu nu mi-am dat seama la timp.

Cred că noaptea, care le era prielnică băștinașilor, se lăsă în cîteva minute.
Se vedeau doar, în depărtare, flăcările mișcătoare ale focurilor.
Țipătul ne lovi brusc.
O clipă mai înainte pusesem flinta în bandulieră și n-am izbutit să-mi amintesc.

Eram dezarmat cînd am băgat de seamă că strigătele deveniseră o masă apropiată, curgătoare și neîncetată, ca o panglică împrejurul grupului nostru.
N-am auzit nimic printre ai noștri, nici un sunet. Totul venea din afară.
Dar corpul variat pe care-l alcătuiam cu soldații, caii și vacile, era gata să plesnească iar eu, aflat într-o margine, mă simțeam împins către zidul acesta asurzitor care ne învăluia.
Încetă deodată.
Indienii se retraseră.
Atunci veni vremea să se audă vaietele de durere, strigătele de ajutor, amestecate cu nechezatul și mugetul bietelor animale speriate sau rănite, acoperind din cînd în cînd vocile omenești.
Indienii s-au retras, socoteam eu, ca să pregătească un nou atac.
Cei doi *guanaes* îi cunoșteau mai bine. Se oferiră să treacă la liniile dușmane ca să le explice că n-aveam intenții războinice.
De data aceasta Parrilla nu s-a simțit în stare să ia o hotărîre. Eu mă aflam lîngă el. Îmi ceru părerea. Spuse că dorea să-i pedepsească pe indieni. I-am atras atenția că nu știam cîți ne atacă și nici nu cunoșteam terenul pe care dovediseră că-l aveau ca aliat.
Parrilla îmi acceptă sfatul.
Poate gîndea și el la fel, dar mai avea nevoie de cineva care să-și ia, măcar în parte, responsabilitatea retragerii.

Cei doi *guanaes* se întoarseră cu un mesager *mbaya*.

Explicațiile noastre fură primite, le părea rău de sîngele spaniol vărsat și ne pofteau să luăm parte la petrecerea lor, sărbătorirea unei victorii în lupta cu triburile de la munte.

Parrilla le transmise că eram onorați de invitație, dar că n-o puteam primi fiindcă trebuia să avem grijă de răniții noștri.

Indianul *mbaya* și cei doi *guanaes* plecară.

Pe cînd se duceau tratativele, nu era cu putință să mergem în recunoaștere, nici s-aprindem focul.

Trebuia să rămînem de pază.

Tînguirile îmi biciuiau chipul.

M-am gîndit la lăncii. Dacă vreuna din ele s-ar îndrepta spre mine în beznă, gata să mi se împlînte în vintre, aș putea s-o prind cu mîinile, știind-o purtătoarea morții mele iremediabile. Dar nu în frunte. Nu în gură. Nu în ochi.

Negociatorii se întoarseră cu o torță.

Nalepelegrá care le era *cacique* * ne cerea ca atunci cînd torța se va stinge, toți supraviețuitorii teferi și răniți în stare să călărească să fim alături de el la sărbătoare. Era o poruncă de învingător.

Aflînd că unii din oamenii noștri muriseră, ne aducea la cunoștință că, dată fiind prietenia îndelungată între tribul *mbaya* și spanioli, nu

* Șef de trib, căpetenie.

aveau să-i scalpeze. A doua zi dimineață vom putea să le îngropăm trupurile întregi. Ne împărtășeau durerea pricinuită de moartea tovarășilor noștri de arme, și o fiică a lui Nalepelegrá, în semn de doliu, va rămîne închisă la ea în cort vreme de trei zile, cu oase de pește înfipte în brațe.

Făclia era scurtă. A trebuit să ne grăbim.

Trei morți. Răniții, cinci, doi dintre ei străpunși de neîndurarea lănciilor, trei zdrobiți de copitele animalelor înspăimîntate.

Vicuña Porto era teafăr și nevătămat, plin de energie.

Nu era o serbare, ci o întrecere.

Mai degrabă o luptă organizată, după ritual.

Am ajuns la corturi fără să ne anunțăm și fără să fim primiți în vreun chip deosebit.

Ne-am alăturat spectatorilor : copii, femei, bătrîni așezați pe pămînt, fără să arate îngrijorare, patimă sau milă.

Am încercat să urmăresc cu luare aminte spectacolul acesta barbar. Indienii se loveau unii pe alții într-o luptă cu pumnii de la care nu fusese scutit, pesemne, nici un adult sau adolescent.

La început n-am putut crede că loviturile erau adevărate : judecata mea nu putea admite că, îndată după ce ne-au învins, s-ar fi iscat între ei discordie. Vedeam însă nasuri sîngerînde, buze crăpate, ochi striviți. Unul din ei se opri, își scoase din gură un dinte ce se clătina,

îl aruncă pe jos și-și căută adversar, care în curînd se dovedi mai puternic ca el.
Puțin mai departe erau cele patru ruguri. Între ele, un loc deschis.
Acolo se îngrămădea ceva. Mi-am desprins ochii de la luptă, privind cu atenție.
Capete cu gîtul măcelărit, piei de pe țeastă cu firele de păr lipite de cheagurile de sînge, membre tăiate de curînd.
Între timp, trînta se domolise, deși se mai lupta încă ici și colo. Cîțiva indieni se străduiră să-i potolească pe vitejii care se băteau mai departe. Aceștia se repeziră la ei. Mi s-a părut că lupta avea să se întețească iar. N-a fost însă așa.

Atunci se apropie un indian foarte murdar de țărînă, de sînge și de sudoarea bătăii.
Ne zise că partea aceasta a sărbătorii se terminase și că era vremea să bem.
Își spuse numele, Nalepelegrá, și vru să-l cunoască pe al nostru.
Parrilla zise: „Căpitan Hipólito Parrilla“, stînd drept și încordat, cum face un militar cînd salută un superior, deși el nu saluta, arătîndu-ne prin aceasta că nu se umilea. Nalepelegrá îi atinse obrajii cu mîinile deschise.
Am făcut un pas înainte. Nalepelegrá mă privi. Se apropie. Mi-am spus numele fără să adaug titluri, neforțîndu-mi poziția trupului. *Cacique*-le își trecu degetele prin barba mea. Aveau un miros respingător, care mi s-a lipit de ea

Am crezut că va împărți băutura. Dar n-a făcut-o încă.
Stătea în așteptare. Nu știam de ce.
Parrilla mă privi, cerîndu-mi ajutor, ca și cum situația depindea de noi.
Nalepelegrá scurmă pămîntul cu piciorul. Într-o clipă se prefăcu în cal nărăvaș. Sforăia.
Mi-am simțit trupul chinuit de groază și nu puteam, nu trebuia să mă mișc.
Vicuña Porto, fără să ceară încuviințarea căpitanului, înaintă spre *cacique* și i se puse în față, atingîndu-i fruntea cu mîna stîngă.
Nalepelegrá se domoli.
Vicuña Porto spuse „Gaspar Toledo“, numele său din armată, iar căpetenia indienilor își ridică mîna spre barba lui.
Înțeleserăm.
Ritualul se repetă cu restul soldaților.
Apoi băurăm *chicha* * de miere.
Multă.
Aveam nevoie să-mi astîmpăr setea și să dorm adînc, ca un animal.

Soarele era ca un cîine cu limba fierbinte și uscată care mă lingea, mă lingea întruna, pînă mă trezi.
Cîinele mi se arătase mie mai credincios decît celorlalți, deșteptîndu-mă înaintea tuturor. Rămăseseră întinși pe jos, în așteptarea limbii sale, o mulțime de oameni care dormeau.
Indieni, soldați, căpitanul...

---

* Băutură alcoolică obținută prin fermentarea porumbului în apă îndulcită.

M-am ridicat în capul oaselor. Mi-am adunat picioarele și, ținîndu-le strîns cu brațele, mi-am așezat pe genunchi capul, care nu voia să stea sus.

Își făcea însă datoria.

Îmi aduse la cunoștință că herghelia se împrăștiase și că va fi istovitor să strîngem caii la loc. Că vacile fugiseră pesemne în pădure, iar cele care n-o făcuseră se aflau probabil în mîna indienilor, poate gata tăiate.

Că fuseseră uciși trei dintre ai noștri.

Am vrut să mă întristez. N-am putut.

Nu știam cine erau. Nu-i cunoșteam. Abia îi zărisem, noaptea.

M-am gîndit că ar trebui să-i îngropăm.

Aveau să rămînă acolo, la poalele dealului, cu o cruce și o piatră deasupra.

Vîntul smulgea crucea.

Cineva, mai tîrziu, va da la o parte piatra.

Pămînt neted.

Nimeni.

Nimic.

M-am cutremurat fără să mă mișc.

Nu era cu putință. Așa ceva nu mi se putea întîmpla mie.

Trebuia să mă întorc, să nu-mi mai primejduiesc viața.

Să renunț la căutare.

Parrilla n-ar încuviința una ca asta, jignit în onoarea sa militară de indieni și fără să-l fi prins pe Vicuña Porto, fără să fi dat măcar de o urmă de-a lui.

Vicuña Porto.

Să-l denunț. Să mă întorc.

Am ridicat capul, abia atît cît să-l pot căuta din ochi.

Nu se afla printre cei ce zăceau pe jos.

Parrilla dormea. Pe spate, cu gura deschisă și capul sucit.

Să-l trezesc. Să-i spun tot. Să chem doi, șase, opt dintre soldații adormiți, cei care erau mai aproape, și s-o pornim după el.

Da.

Așa trebuia să fac. Să-l strig pe Parrilla, să-i spun...

Mă gîndeam la toate aceste acțiuni, dar nu izbuteam să mă mișc.

Aveam picioarele înlănțuite cu brațele, iar trupul mi-era parcă legat. Ca să fie dus de alții, nu ca să meargă singur.

Ar fi fost îngrozitor ca cineva să-mi ceară să mă ridic în picioare.

Apăru de nu știu unde un soldat. Altul. Un al treilea, care era Vicuña.

Se uitau poate să vadă cînd avea să se ridice căpetenia.

Mi-am pus capul pe genunchi.

Să dorm... Să dorm...

41

NALEPELEGRÁ NE LUĂ VACILE spunîndu-ne că ne va plăti pe ele mai mult decît valorau. Plata consta în a ne dezvălui că vacile care fugeau din toate fermele dinspre miazănoapte luau calea pădurilor de *y-cipó* *.

* Cuvînt indigen care desemnează o specie de copaci.

Ne sfătui să le scoatem din pădure, să le strîngem într-o cireadă mare, s-o luăm cu noi și să abandonăm căutarea omului alb căci, spuse, toți oamenii albi sînt deopotrivă de răi, în afară de căpitanul Parrilla, de mine și de fiecare din soldații noștri, pe cre i-a pomenit pe numele lor sau pe aproape. Era mîndru că le învățase pe de rost.

Carnea proaspătă ne lipsea.

Într-o zi am mîncat pastramă.

Într-alta am pescuit. Eu am reușit să prind un *manguruyú* * de vreo șaizeci de kilograme.

Ca să ne apropiem de apă, ne feream de păduri, ne înfundam în cîmpurile cu ierburi și pierdeam astfel din vedere satele indiene unde, aminti Parrilla, se putea ascunde Porto.

Trăiam în înfrățire. Parrilla se apropiase mult de Vicuña fiindcă, atunci cînd îl domolise pe *cacique,* se dovedise bun cunoscător al firii indienilor.

Eram mai puțini, iar hamurile cailor de schimb erau și ele mai ușoare.

Mă hotărîsem să-l denunț, dar nu eram pregătit s-o fac cu vreun prilej anume, căci nici unul, gîndit cu luare aminte, nu izbutea să mă ascundă îndeajuns, iar eu așteptam ca momentul să se ivească într-adevăr și toate împrejurările să fie prielnice.

Ținta noastră, la început nesigură cînd am atins ultimele hotare ale pămînturilor indienilor creștinați, trecuse dincolo de teritoriul

---

* Cuvînt indigen denumind o specie autohtonă de pește.

mbayas-ilor și ne ducea acum către regiunea dinspre miază-noapte și răsărit a *guanaes*-ilor. Părea că se schimbă mereu, că e un țel mișcător, și într-adevăr așa și era, căci mergea cu noi. De ce ? În ce scop ?... Eu nu cunoșteam motivele lui Parrilla și nu m-am încumetat niciodată să stau cu el la taifas, ceea ce mi-ar fi dezvăluit, poate, vreun indiciu, poate însă și pricini de supărare și nemulțumire încă și mai mari.

Puteam totuși să uit de Vicuña și să-l văd doar pe soldatul Gaspar Toledo. Fără nici o strădanie, el semăna extraordinar cu un Gaspar Toledo oarecare, soldat din Indii.

Atunci, gîndindu-mă că el se afla printre noi, iar noi înduram tot felul de nevoi, oboseală, primejdii și moarte ca să-l găsim, mi-a trecut prin minte că parcă noi toți căutam libertatea, care nu se afla *acolo,* ci în *fiecare.*

Poate că Parrilla amînase urmărirea lui Vicuña pînă aveam să ne refacem proviziile de merinde, pregătind pastramă sau carne sărată, căci bulgări de sare mai aveam încă din belșug.

Ne abăteam de la mersul spre miază-noapte fără nici o explicație. Dar înțelegeam.

Nu era la întîmplare, fiindcă urmăream s-ajungem la pădurea de *y-cipó.*

Pentru a scoate vacile de acolo, trebuia să se dea foc pădurii. Nalepelegrá ne spusese însă să nu-i dăm foc, iar Parrilla era influențat în chip ciudat de Nalepelegrá.

Mi-am dat cu părerea că vegetația era prea deasă ca vacile să poată pătrunde în ea. Parrilla zise că puteau intra prin vreun loc necunoscut nouă. I-am răspuns atunci că ar trebui să căutăm locul acesta.

Restul zilei se irosi fără nici un folos.

Noaptea, lîngă foc, ochii lui Parrilla însemnau pentru mine o mustrare de cuget și o jignire. Nu-mi păsa : aveam țeluri înalte pentru care să trăiesc, nu doar cele care țineau de onoare.

Ne trezirăm în zori cu porunca să tăiem drum prin pădure.

Nu toți aveam bardă. Cei care nu aveam, lucram cu cuțitul.

Am tăiat liane ce păreau niște funii groase prin care copacii erau legați între ei.

Nu era nevoie să tăiem și copacii pentru că, dacă vreunul rămînea în picioare după ce-l curățam de plantele agățătoare care-l legau de vecinii lui, cădea la simpla împingere a brațelor noastre. Pămîntul era *suzú,* adică moale, iar plantele abia puteau prinde rădăcini.

Înaintarăm nu știu cîți metri. Începea să ne dispară lumina care ne venea din afară, prin tăieturile făcute. Eu o căutam în sus și vedeam cum alți palmieri crescuseră pe ramurile copacilor care se înfigeau în pămînt. Palmieri *pindó* și plante necunoscute, ferigi, flori, alcătuiau o altă pădure suspendată, uneori la fel de deasă ca cea prin care ne croiam drum.

Eu îmi imaginam situația noastră ca cea a cuiva care vrea să pătrundă în desenul unei

păduri peste care se așternuse desenul altei păduri și, la o înălțime mai mare, dar legat de primul, desenul unei a treia păduri confundîndu-se cu o a patra pădure.

Vicuña Porto tăie într-un rînd alături de mine. Foarte tăcut și nădușit, muncind din greu.

Lovi o liană, aceeași pe care încercam s-o tai eu, puțin mai departe : barda alunecă și cele două metale, cuțitul și barda, se izbiră.

M-am gîndit că era o provocare, dar m-am înșelat.

Îmi spuse posomorît, anevoie, că a fost vina lui și că să-l iert.

Se îndepărtă.

Într-altă zi, cea imediat următoare, mă căută și se așeză lîngă mine. Tăiam amîndoi cu îndîrjire, de parcă voiam să ne arătăm unul altuia că nu ne interesa altceva decît să croim drum prin pădure.

Am ostenit și, suflînd din greu, m-am oprit.

El făcu la fel.

Atunci îmi zise :

— Am eu păcatele mele, dar nu toate care i se pun în spinare lui Vicuña Porto. Nu există acel Vicuña Porto despre care se vorbește. Nu sînt nici eu, nici altcineva. E un nume. Iar al meu e Gaspar Toledo. Sînt Gaspar Toledo, de un an întreg sînt doar asta și nu vreu să fiu altceva.

Se bătea cu pumnii în piept cînd zicea că e Gaspar Toledo.

Eu îl ascultam, cu urechea atentă la toate zgomotele din jur, s-aud dacă nu cumva venea Parrilla, ca să fie, fără intervenția mea, martor la spovedania aceea necerută.

Eram singuri, amîndoi într-o groapă blestemată pe care o săpaserăm împreună toată după-amiaza.

Vicuña Porto nu vorbea de florile mărului, doar ca să se desvinovățească și să se arate destoinic. Căuta să-și atragă și mai mult complicitatea mea prin convingere, asigurîndu-mă de nevinovăția lui.

Așa încît îndată ce sfîrși de vorbi și mi-am dat seama că nu ne auzea nimeni, i-am spus :

— Te cred.

Mi-am propus să-l denunț la noapte.

Pîndeam ora odihnei, ca să mă apropii de urechea lui Parrilla.

Cînd ne-am culcat toți, dezbrăcați, m-am prefăcut că dorm și chiar am ațipit, fără să adorm de-a binelea. Simțeam desfătarea odihnei, care învăluie corpul îndată ce poziția și liniștea sînt prielnice.

Atmosfera era răcoroasă, căci stătea să plouă, după două zile de vînt dinspre sud. Soldații nu mai construiau, pentru mine și pentru căpitan, nici un fel de colibă sau adăpost.

Mă acoperea bolta cenușie și mă îmbrăca voluptatea somnului ispititor, care mă cuprindea și mă lăsa, slăbea, mă cuprindea iar, slăbea, revenea cîștigător de fiecare dată...

Ceva subțire ca un bici, dar cu viață, se strecură agil sub mantaua pusă peste mine.

Năpîrcă.

Tîrîndu-se alene, pe mine.

Neputința, cîrcelul suprem.

Ajunse pînă la brîu, se încolăci în jurul ei și rămase acolo.

Eu mă feream și să respir, ca să nu mă mișc.

Apoi m-am destins.

Ea căuta căldură și știa unde s-o găsească. Îi cunoșteam obiceiurile și am înțeles că, dacă nu mă agitam și n-o atacam, n-avea să mă muște.

De-aș fi strigat după ajutor, cel care ar fi încercat să mă scape de ea ar fi întărîtat-o, iar carnea mea i-ar fi îndurat furia.

Cu ochii larg deschiși, am contemplat alunecarea lunii mai bine de jumătate din noapte.

Somnul se ivi ca o invazie tainică.

Am dormit, cred, cîteva clipe, și m-am trezit cu moartea strîngîndu-mi tîmplele, conștient că mă mișcasem fără voie.

Nu mă mai apăsa nimic pe pîntece. Șarpele fu cel care se mișcase, părăsindu-și cuibul cald de peste noapte.

Se crăpa de ziuă.

M-am întins după atîta încordare, întorcîndu-mă fericit pe partea inimii.

Mi-am dorit un somn fără spaime, chiar dear fi să nu dureze decît cîteva minute.

42

PARRILLA MĂ DEȘTEPTĂ.

Renunțam să mai croim drum prin pădure și ne reluam mersul ; oamenii pregătiseră deja caii.

Spada căpitanului nu putea spinteca desenul.

Noaptea de încordare și veghe mă istovise ; eram, cred, mai slab și mai ușor. Mă gîndeam că, pesemne, calul meu nu trebuia să facă nici o sforțare să mă poarte.

Zona cu păduri se prelungea cu zgîrcenie, parcă la unison cu starea mea sufletească din acea zi. După bogăția și vigoarea codrului de *y-cipó,* cîte o pășune arsă de soare sau de foc făcea trecerea spre o dumbravă firavă cu portocali sălbatici.

Cîinii, pînă atunci împrăștiați în vecinătatea noastră, înainte sau înapoi, se strînseră deodată în haită — cîțiva se străduiau de zor să meargă în frunte — și ne părăsiră. Merseră scurtă vreme pe marginea pădurii și numaidecît dispărură înlăuntrul ei.

Mi se părea că erau ca șobolanii, fugind din corabia ce se scufundă. De-aș fi putut, aș fi stăvilit iureșul ăsta, fiindcă prevestea parcă naufragiul meu, poate naufragiul nostru.

Pentru Parrilla însemna altceva.

Dădu ordin să ne oprim și, împreună cu cinci oameni în ariergardă, o porni pe urmele cîinilor.

Nu m-am stăpînit și-am luat-o la galop prin praful stîrnit de pluton. Parcă m-aș fi aruncat peste bord.

L-am ajuns pe Parrilla, tremurînd de sforțarea de a fi străbătut terenul care ne despărțea.

Un luminiș, cu pășune din belșug.

O vacă cu vițelul ei.

Opt, zece cîini hăituiau vaca, iar ceilalți stăteau la distanță, cu limba scoasă, neliniștiți, înfrînîndu-se.

Parrilla ne spuse să-i lăsăm.

Vaca se apăra cu lovituri scurte dar puternice de copite. Cîinii o mușcau de călcîie și îi săreau pînă la șale.

Vițelul rămase neocrotit. Grosul haitei, pînă atunci nemișcată, îl doborî și, sfîșiindu-i gîtul, îl omorî. Era prada ei.

De bună voie, cîinii ne lăsară vaca, pe care unul din oameni o legă cu o funie.

Eu nu luam parte la această operație și mă uitam la vițel și la cei care îl omorîseră : o bucată de carne invadată de viermi înfometați, într-un furnicar îngrozitor.

M-am gîndit că ospățul era prea îmbelșugat pentru ei.

Parrilla, poate mînat de același gînd, dar mai activ, descălecă să-i împrăștie, cu biciul în mînă.

I se opuneau, mîrîind.

Unul, înnebunit de foamea îndelungată și de sîngele cald al victimei, sări mușcînd văzduhul și-l doborî pe Parrilla.

Eram cam la cincizeci de pași.
Am dat pinteni calului, să mă năpustesc într-acolo.
Un cuțit strălucitor, înfipt în burta cîinelui, se răsucea.
Dintr-o zmunciură mi-am frînat calul.
Parrilla se descotorosea de cadavru, care căzuse peste el udîndu-l cu sîngele venelor.
Am înțeles că puteam să i-l predau pe Vicuña Porto : Parrilla știa să omoare cîinii.
Am descălecat. Cred că simțeam nevoia să mă desprind de tot ce nu era acest *gînd*. Am mers în întîmpinarea lui Parrilla.
I-am spus :
— Căpitane, Vicuña Porto e printre noi.
Încetă să-și mai curețe hainele de sînge. Cu o mînă și-o prinse pe cealaltă, fie că îl mușcase cîinele, fie ca să nu mă lovească.
Dar mă lovea cu ochii.
— Unde ? Care-i ?
I-am spus.
— Cum se poate ?... Cum e cu putință ?...
Mă apucase de haine de parcă voia să mi se bage în suflet și să afle numaidecît răspunsul, cu toată siguranța.
— Este. A fost în slujba mea cînd eram magistrat. El este. M-a amenințat la două zile după începerea expediției.
Totul era acum limpede. Totul. M-am simțit, în chip tainic, curat.
Parrilla se desprinse de mine cu o privire care-mi arătă că în pieptu-i nu era pic de recunoștință.

Încălecă. Porunci în trecere soldaților, la repezeală, să sacrifice vaca.
Străbătu pădurea și eu după el. Ca și cînd avea să-mi dea un răspuns, iar eu îl urmăream.

Porto ieșise din pluton, venind parcă în fața primejdiei, ca predestinat.
Mi-a trecut prin minte că Parrilla o să năvălească peste el cu calul. Dar n-a fost așa. L-a strunit, făcîndu-l să se abată la timp, și totuși amenințarea dăinuia.
Bănuiesc că i-a făcut semn să-l urmeze și se putea crede că-l chema fiindcă era cel mai la îndemînă, acum cînd avea nevoie de un om.
Am rămas la distanță, așteptînd, fără să-i înțeleg manevra.
Parrilla trecu prin fața mea, urmat de Vicuña Porto ; căpitanul mergea repede, la trap, obligîndu-l pe Porto să facă la fel.
Numaidecît am văzut limpede ce intenție avea.
Căpitanul frînă brusc, făcu o voltă rapidă și, zăpăcindu-l pe Vicuña Porto, scoase cu îndemînare pistolul și-l sili să se predea.
Văzîndu-se descoperit, Porto dădu pinteni calului și-am crezut că ne puteam socoti înfrînți, căci într-o clipă se prefăcu într-o formă ce se profila în depărtare, pe care nimic n-o mai oprea, fiind cu desăvîrșire în afara posibilităților noastre.
O împușcătură, și calul căzu pe o rînă.
Porto sări prin văzduh și căzu în picioare, cu mîna la centură.

Era singur pe pămîntul încremenit și gol. Lipsit de apărare. Dincolo de toată puterea brațului și a pumnalului său, menit să-l răzbune sau să-l ocrotească.

Mi-a revenit în cuget gîndul la căpitan. El, Vicuña și cu mine alcătuiam un triunghi. Fiecare într-un colț, învrăjbit.

Mi-am dat seama că nu mă puteam socoti încă în siguranță.

Ca și cînd apărarea sau primejdia ar depinde de un factor străin, m-am silit să ajung la trupă, care stătea mai încolo, tulburată, gata să rupă rîndurile, de parcă ordinea ar fi fost un țarc în preajmă-i.

Parrilla dăduse pesemne vreo poruncă, nu știu.

Patru călăreți o porniră în goană spre el. Apoi, despărțiți în perechi, înaintară pe cele două laturi ale triunghiului. Una, spre locul unde se afla Vicuña ; cealaltă, spre mine.

43

PERFIDUL *carachai* *, ÎN ROI, îmi înțepa gîtul, fața. Cînd norișorul încerca să-mi înțepe fruntea nici nu mai puteam vedea, căci îmi acoperea un spațiu mare în fața ochilor.

Mîinile nu-mi foloseau nici măcar ca să mă apăr de gîzele astea blestemate : mi-erau legate cu o frînghie, la spate. Tînjeam după ele, de parcă nu le mai aveam și, ca să le simt, le apăsam una peste alta. În lipsa mîinilor, trebuia să mă țin pe cal strîngîndu-i coastele cu picioarele.

În nevăzuta rană a fiecărei înțepături se așternuse poate vreun fir de praf care-mi pricinuia o durere arzătoare și făcea să mi se urce sîngele la cap.

Nasul îmi picura încet și-mi murdărea mustața. O muscă se lipi o clipă de materia aceea și m-am străduit s-o alung, suflînd în sus, dar nu plecă. Mai apoi o goniră țînțarii.

Mi-am imaginat intrarea în oraș.

Toată fața umflată. Murdărie din nas pe mustăți și pe buze și, lipite acolo, muștele nesuferite și lacome.

La spate, mîinile, nefolositoare.

În ochii oamenilor aveau să pară deopotrivă de respingători și vrednici de dispreț și Vicuña Porto, banditul, și Zama, tăinuitorul lui.

Santinelele dădură alarma, pe care eu o presimțisem cu cîteva clipe înainte.

Un vălmășag cu o formă schimbătoare, îndepărtată și în mișcare.

M-am gîndit la o oaste băștinașă, la o ceată de sclavi fugari, ascunși prin păduri, morți de foame, la o haită de sălbăticiuni...

Am crezut că Parrilla avea să mă lase poate să mor cu mîinile legate.

Totuși, am început să nădăjduiesc la gîndul că, orice ar fi fost ceea ce se zărea în depărtare, adunătură de oameni sau de fiare, prea nu se ferea ca să poată trece drept dușman.

Cu toate acestea, dacă era vorba de băștinași porniți la atac, se puteau bizui pe vecină-

* Cuvînt indigen care desemnează o specie de muscă.

tatea nopții, care aproape că nu le îngrădea siguranța de mișcare, în vreme ce pentru noi era, neîndoios, o piedică și un drum închis.

Căpitanul porunci oamenilor să se înșire și cercetașilor să înainteze atît cît le va fi cu putință, ca să vadă mai bine.

Nu trecu o jumătate de ceas că se și întoarseră, cu mirarea pe chip.

Spuneau că era vorba de băștinași, cam cinci sute sau ceva mai mulți, și că mergeau pe jos, în procesiune, dar fără cruce sau icoană în frunte, poate și fără rugăciuni.

Parrilla întrebă dacă îi călăuzea sau însoțea vreun călugăr.

— Nu, domnule căpitan, răspunse căpetenia cercetașilor, iar ceilalți doi își clătinară capul dintr-o parte într-alta.

Se prea poate ca numai de departe să fi căzut în greșeala de a-și fi închipuit o procesiune religioasă.

Odată cu asfințitul sosiră, înveșmîntați în cenușiu.

Parrilla își alinase oamenii pe două șiruri egale, plănuind poate să ridice un zid dublu și asta, de bună seamă, într-o bătălie adevărată avea să fie pură fantezie.

Eu și Porto am fost trimiși în spate, sub pază, împreună cu caii de schimb.

Locul meu era jalnic și nepotrivit pentru cercetare.

Am văzut cum se apropia acel ceva.

Desfășurîndu-se, putea să ne învăluie fără posibilitate de scăpare.

Fără a depăși o anumită distanță de strictă prudență, oarecum justificată de atacul călăreților, înaintarea încetă.

Pe pămîntul neutru se desprinseră opt sau zece copii.

Mi s-a părut că aveau acel aer hotărît și acea încredere în ei înșiși și în purtarea lor care îi fac pe mesageri să fie de neatins.

Puseră un genunchi în țărînă în fața calului lui Parrilla.

Am observat că unul din cercetași, care făcea pe tălmaciul, se apropiase de unul din ei.

Stătea la sfat. Căpitanul regelui și micuții indigeni.

Nu puteam ști ce anume își spuneau.

Un zvon, unul singur, trecu de la un soldat la altul ; dar se stinse cu desăvîrșire în spațiul dintre ei și noi.

Orbi. Toți adulții erau orbi. Copiii, nu.

44

NE-AM RIDICAT TABĂRA LA EI.

Ospitalitatea lor, generoasă, ne apropie de ei mai curînd decît înțelegerea la care ajunseră la sfat.

Aveau carne de cerb, vînat chiar în ziua aceea și rachiu de roșcove. Puseră totul la dispoziția lăcomiei noastre.

Apoi, am avut dreptul să zăbovesc puțin cu mîinile libere, așezat în fața unui foc. Ghiftuirea lui Parrilla îl făcu să-și dea încuviințarea.

Încercam să zăresc cele două tabere : a noastră, cea militară, ridicată pentru noapte, și alta la margine, alcătuită din oamenii aceia care, fără strădanie, apăreau amestecați cu noi și cu tot ce ținea de noi.

Preferam să mă uit la ei fără să mă las copleșit de milă.

Erau victimele cruzimii unui trib *mataguayo*. Îi orbiseră cu cuțitele încinse în foc.

În timpul scurs de la nenorocire, să tot fi fost vreo doisprezece ani, n-au contenit să procreeze. Copii nu se nășteau orbi.

Un soldat mă apucă de genunchi.

Îmi atrăgea atenția, sau poate îmi vestea o primejdie.

M-am temut de o lovitură perfidă pe la spate.

Vestitorul meu tainic mă îndemnă să privesc într-acolo, și pe chipul lui n-am citit teamă, ci lăcomie, pofte nestăpînite.

Am privit.

Un indian înlănțuia o indiană.

Se aflau în zona luminată.

Am crezut că înțeleg. Nu vedeau, iar pentru ei nu exista nici privirea celorlalți îndreptată spre ei.

Alt indian își aduse la foc căldărușa, să încălzească apă.

Se lăsă pe vine printre noi. Nu vorbea.

Pregăti *mate*.

Întinse tărtăcuța cu ceai la întîmplare, pentru cine ar fi dorit să bea înainte de el. Spuse : „Tare“, că ceaiul era tare.

Vorbea spaniola. Fusese *mitayo* * înainte de a fi orbit.

Povesti iar despre invazia tribului *mataguayo*. Toți știam deja povestea.

L-am întrebat încotro se duceau.

Nu-mi răspunse. Adresă vocii mele un zîmbet înțelegător, care-mi spunea că eram foarte naiv.

Ca să nu-i arăta că eram stingherit, l-am întrebat atunci unde le erau colibele sau corturile.

Îmi spuse ceva ce eu intuisem deja și alte lucruri în plus, pe care singur n-aș fi fost în stare să le pricep.

Cînd tribul s-a obișnuit să viețuiască lipsit de lumina ochilor, s-a simțit mai fericit. Fiecare putea sta singur cu el însuși. Nu exista rușine, oprobiu, învinuiri ; nu era nevoie de pedepse. Recurgeau unii la alții pentru acțiuni colective, spre binele întregii obști : să vîneze un cerb, să facă acoperișul unei colibe. Bărbatul căuta femeia și femeia căuta bărbatul pentru dragoste. Ca să se izoleze și mai tare, unii s-au lovit în urechi pînă și-au sfărîmat timpanul.

Cînd copiii au atins însă o anumită vîrstă, orbii au înțeles că fiii lor *puteau* vedea. Atunci i-a cuprins neliniștea. Nu izbuteau să se re-

* Indian care, în timpul coloniei, era obligat prin tragere la sorți să muncească pentru spanioli.

găsească. Își părăsiră colibele și o porniră spre păduri, spre cîmpii, spre munți... Ceva îi urmărea sau îi îndemna la mers. Era privirea copiilor, care venea cu ei și, din pricina asta, nu reușeau să se oprească în nici un loc. Abia cîțiva, puțini, care duceau o viață nomadă, nu se simțeau încă atinși.

45

DORMEAM.

Dincolo de zidurile somnului m-a orbit ceva. Am deschis ochii. Nu-mi era cu putință să privesc.

O clipă, avusem lîngă chip o torță aprinsă. Acum căldura ei nu-mi mai încingea carnea.

Prevenit fiind, m-am silit să văd.

Două, trei torțe fugeau printre trupurile adormite.

O verificare.

Taină.

Am vrut să mă ridic. N-am fost în stare.

Picioarele-mi erau prinse cu o frînghie.

Totuși, cînd mă întinsesem să dorm, n-aveam decît mîinile legate.

Cea dintîi lumină a zorilor se strecură în existența orbilor, parcă vestindu-i că iarăși aveau să fie văzuți.

Plecară din tabără încet, înșiruiți, și am rămas numai noi, trîntiți la pămînt, dormind cu toții în afară de mine, credeam.

Nu era însă așa.

Trei se ridicară și împreună, alene, se duseră la fiecare din cei care zăceau.

Apropiau de fața lui o torță ; îi vorbeau ; apoi, aplecați deasupră-i, făceau ceva, de parcă tăiau.

Atunci, cel care stătuse jos se scula, se freca și făcea cîteva mișcări al căror tîlc l-am prins numaidecît : se dezmorțea fiindcă, întocmai ca și mine, fusese legat.

Veniră lîngă mine, toți trei.

Unul spuse că eu trebuia să împărtășesc soarta căpitanului.

Altul se împotrivi, zîcînd că puteam omorî tot atîția indieni ca oricare din ei, dacă vom fi atacați.

Cel de al treilea își exprimă o părere ciudată : că mulțumită mie ajunseră în locul acesta.

Glasul celui de al doilea era al lui Vicuña Porto.

Mi se pare că el îmi taie funia de la picioare.

M-am putut ridica.

Toți aveau picioarele și mîinile slobode ; eu puteam merge liber, dar eram legat de mîini.

Soldații mîncau carne friptă, rece, de cerb. M-am oprit în preajmă, să-i privesc.

Unul, poate tovarășul meu de azi noapte, de lîngă foc, mă dezlegă și-mi dădu să mănînc. Nimeni nu se împotrivi.

Se hrăneau în liniște, ca și cînd își ascundeau gîndurile, de teamă să nu se iște vreo discuție. Mai rămînea ceva de făcut.

Vicuña Porto își lăsă tărtăcuța fără s-o golească.
Ceilalți se opriră din mestecat și dădură la o parte resturile de carne.
Binefăcătorul meu se uită la mine și-mi spuse că era de-ajuns. Voia oare să-i zic să mă lege din nou ? Nu-i puteam cere așa ceva. O făcu, bombănind, fără să fi fost la mijloc rugăminte din parte-mi.
Vicuña Porto se retrase și soldații îl urmară. I-am urmat și eu.
Parrilla era prizonierul lor și era un prizonier feroce.
Stătea trîntit la pămînt, legat cu multe funii. Cei care fuseseră sub comanda lui îl înconjurau uitîndu-se la el, și eu împreună cu ei, dar el poate că nu mă distingea. Îi ocăra pe toți de-a valma.
Se îndepărtară. Mi-am dat seama că era un sfat la care n-aveam să fiu primit.
Am rămas acolo, în fața căpitanului.
Îmi spuse : „Și tu ai încuviințat !“ și m-am gîndit că ceilalți soldați, nu cei trei, încuviințaseră ceva, eu însă nu, căci nu mă întrebaseră nimic.
Eram gata să-i explic lui Parrilla, dar mi-a trecut prin minte că acum nu mai era nevoie, fiindcă foarte curînd căpitanul n-avea să mai fie cu noi.
Mi s-a părut că, în clipa aceea, pe toată fața pămîntului nu existau decît doi oameni : căpitanul, legat fedeleș la picioarele mele, și eu, cu mîinile prinse, cercetîndu-l de parcă n-ar

fi fost el, de parcă n-ar fi existat sentimente, de parcă n-ar fi existat anumite împrejurări.

Unul îl apucase de păr, altul de diferite părți ale trupului.
Am crezut că hotărîseră să-l tortureze. Dar n-a fost așa.
Era poate doar ultimul act de cruzime împotrivă-i. Îl purtară astfel pe sus pînă la malul rîului.
În urma lor, la douăzeci de pași, veneam eu. Singur.
Îl aruncară în rîu.
M-am gîndit că, dacă știa să înoate, s-ar fi putut salva.
Mi-am amintit apoi că nu-i tăiase funiile.

46

PROTECTORUL MEU îmi dezlegă mîinile. Călăream de parcă voiam s-ajungem într-un loc anume, cîștigînd timpul pierdut cu o zi în urmă.
Nu era vorba însă de pădurea de *y-cipó*. Nici de dumbrava cu portocali sălbatici. Era pesemne mai înăuntru.
Acțiunea nu părea să le trezească bucurie sau speranțe întemeiate. Nu vorbeau de ea.
Pentru mine însemna o fugă, o fugă nesigură.
Cred că atunci, împreună cu această nesiguranță a țelului, puse stăpînire pe mine certitudinea că, în orice loc, posibilitățile mele aveau să fie aceleași.

M-am întrebat nu pentru ce trăiam, ci pentru ce trăisem. Bănuiesc că din pricina speranței, și-am vrut să știu dacă mai nădăjduiam ceva. Mi s-a părut că da.

Mereu se mai speră ceva.

Cugetul meu putea pătrunde totuși aceste tîlcuri ; dacă făceam însă abstracție de el, mă cuprindea o inerție cumplită, de parcă tot ce-mi fusese dat să trăiesc era gata să se sfîrșească, de parcă lumea va rămîne pustie fiindcă eu n-aveam să mai fiu în ea.

47

ÎN ZORI, LÎNGĂ FOC, vorbiră despre nestemate.

Eram primit la sfatul lor ca martor. Poate că mă considerau asemeni unui băștinaș orb, sau un simplu părtaș inferior și neînsemnat.

Făcură roată în jurul focului. Eu stăteam în afara ei, puțin mai în spate. După ce-și potoliră mai întîi foamea, îmi întinseră o porție.

Nestematele.

Știința îmi putea fi primejdioasă.

Erau fascinați de o poveste de-a orbilor. Orbii auziseră o detunătură pe care copiii, fiii lor, nefiind orbi, nu putuseră s-o distingă cu aceeași precizie. Zgomotul îi călăuzi pînă la munte. Credeau că era o bătălie între spanioli și lusitani, și că puteau să profite de proviziile părăsite. Erau pietre, niște pietre rotunde care, spărgîndu-se, făceau zgomot. Copiii spuneau că din sfărîmături ieșeau la iveală niște cristale minunate, pietrele acelea nestemate rîvnite de albi.

Eu puteam să le răpesc iluziile, spunîndu-le că n-aveau să întîlnească decît spaturi și minerale transparente, lipsite de orice fel de valoare, după cum aflaseră alți aventurieri care le căzuseră victime, în vremuri îndepărtate, acum un veac.

Puteam să șterg, de pe cerul pe care-l urmăreau ei, acel fulger de pietre prețioase.

Atunci s-ar fi stins recunoștința care i-ar fi făcut să mă lase în viață. Omul acela milostiv, care îi făcuse să vadă folosul de a-i fi condus eu atît de sus în munți, adică atît de aproape de comori, va fi nevoit să-și plece capul, fără argumente.

Moartea, așadar. Moartea mea, aleasă de mine.

M-am gîndit că nu te poți desfăta de moarte în sine, însă de a te îndrepta către moarte da, ca de un act dorit, un act de voință, al *voinței mele*. Nu mai trebuia s-o aștept, ci s-o provoc, s-o atrag.

Le-am cerut să m-asculte.

Mi-au oferit un loc în cercul lor, ca și cum ar fi presimțit că aveam să le spun ceva ce mă putea pune pe picior de egalitate cu ei.

Le-am spus, deci, că nestematele erau o nălucire.

Nu se arătară defel neîncrezători.

Am știut că le dădusem încuviințarea călăilor mei.

Dar am făcut pentru ei ceva ce nimeni n-a vrut să facă pentru mine : le-am zădărnicit speranțele amăgitoare.

48

TOTUȘI MI-A MAI FOST DAT să iau parte o dată la adunarea lor, care nu părea a fi cea de pe urmă, a răzbunării și cruzimii.

Un soldat spunea ceea ce nu se încumetase înainte, înfățișînd un proiect mai puțin riscant și, s-ar fi zis, mai folositor.

Descrise amănunțit expediția portughezilor în Matto Grosso și Cuayabá și vorbi — de parcă le-ar fi cunoscut pe pielea lui — despre oboseala și slăbiciunea acestor oameni care se întorceau, împreună cu minunata lor povară de minerale prețioase.

Propunea să le iasă înainte pe rîurile Cuchuy sau Tacuary și să-i prade.

Diamantele aprinseră iarăși lumini în ochii acelor răzvrătiți nefericiți.

Mi se părea că le văd scînteierea pînă și în bărbile lor.

Vicuña Porto citi pe chipul meu că știam ce șanse de izbîndă aveau și mă îndemnă să vorbesc.

Aveau încredere, și el și ceilalți, în bietele mele cunoștințe geografice care, într-adevăr, puteau fi de folos acestui plan.

Era cu putință ca planul să fie dus la bun sfîrșit.

O ispravă glorioasă. Cu totul străină de puterea armatei spaniole.

Era limpede că toți așteptau încuviințarea lui Porto ca să-și dea frîu liber entuziasmului.

Porto încă nu se pronunță.

Căută o sticlă de rachiu care fusese poate a căpitanului ; o ridică în lumina focului și am văzut că nu mai rămăseseră decît două înghițituri.

Bău o dată, ținînd rachiul în gură, ca să-l simtă mai bine.

Șterse cu palma gîtul sticlei. Îmi întinse ultima înghițitură.

Am șovăit. Dacă primesc, mi-am spus, înseamnă să merg mai departe.

A merge mai departe însemna să fiu un aventurier și un criminal. A merge mai departe însemna, de asemenea, să trăiesc.

Am luat sticla cu amîndouă mîinile și-am dus-o la gură de parc-aș fi mușcat-o.

Cînd m-am întins să mă odihnesc, am ținut sticla lipită de mine.

O păstram de parcă m-ar fi ocrotit. Mă agățasem de ea ca și cum ar fi fost propria-mi libertate. Era... ca făgăduința unui fiu, sau ca o relicvă scumpă.

49

UN SOLDAT CE SE SCULASE cu noaptea-n cap vînase un struț.

Pe cînd îl spinteca, i-am cerut puțin sînge. Îmi făcu semn s-aduc o ulcică și lăsă să cadă în ea șuvoiul dintr-o venă.

Abia se acoperise fundul că i-am spus :

— E de-ajuns.
Mă privi cu molcomă uimire.
Am zmuls o pană și m-am îndreptat spre lunca joasă de lîngă apa ce curgea învolburată.
Am ascuțit pana cu cuțitul.
Am scos la iveală din veșminte o hîrtiuță cu marginile înnegrite. Am întins-o pe picior și-am scris : „Marta, n-am naufragiat".
Ultimul cuvînt a ieșit poate cam neclar. Sîngele de struț se închegase și nu-mi mai era de nici un folos.
Am pus hîrtia în sticlă. Am astupat-o și-am aruncat-o în rîu.
După ce-a căzut, s-a îndepărtat, plutind.
Ceva din afară, o prezență omenească se făcea simțită în preajmă.
Mi-am ridicat privirea spre mal.
Un soldat mă observa, cutezător, ca un martor de mai multă vreme pe care nimic nu l-ar fi surprins.
M-am gîndit că mesajul acela nu era destinat Martei, nici unei alte făpturi din afară. Îl scrisesem pentru mine.

50

CEI ȘAISPREZECE îmi hotărîră moartea, fățiș, privindu-mă în ochi.
Dar cuvîntul lui Vicuña Porto, el singur, atîrna cel mai greu. Spuse că denunțarea atrage pedeapsa cu moartea și că trădarea merită aceeași pedeapsă, dar că nimeni cu poate fi omorît de două ori. Mai spuse că se poate

muri înainte de moarte, pătimind de două ori, printr-o mutilare totală.
Mi-am dat seama că nu-i așa, că el greșea fiindcă chiar și fără brațe, fără ochi, aș putea să mănînc rădăcini zmulse cu dinții, m-aș putea rostogoli ca un trunchi de copac pînă la rîu. Dacă-mi lăsau viața, aveam să-mi păstrez puterea de a alege viața sau moartea.
Și Porto știa asta. Cuvintele lui, viclene, învăluiau și ascundeau îndurarea de care voia să dea dovadă.
Înainte de prima lovitură îmi șopti la ureche : „Înfundă-ți cioturile în cenușa focului. Dacă nu pierzi prea mult sînge, dacă te găsește vreun indian, vei supraviețui".

Cineva îmi spuse :
— Vrei să trăiești ?
Cineva mă întreba dacă voiam să trăiesc.
Însemna deci să nu-mi pierdusem tot sîngele. Însemna, de asemenea, că sosise indianul.
Puteam, așadar, să nu mor. Să nu mor încă.
Îmi sfîșie veșmintele.
Am simțit apoi strînsoarea garoului pe brațe și-am știut că mîinile mele ciuntite nu vor mai sîngera.
Poate am ațipit, poate nu.
Reveneam din neant.
Am vrut să reclădesc lumea.
Mi-am dezlipit pleoapele ușurel, de parcă făuream zorile.
El se uita la mine.

Nu era indianul. Era copilul bălai. Murdar, cu hainele ponosite, nu mai mare de doisprezece ani.

Am înțeles că eram eu, cel dinainte, că nu mă născusem din nou, abia atunci cînd am putut vorbi cu propriu-mi glas, regăsit, și i-am spus, cu un zîmbet părintesc :

— N-ai crescut...

La rîndu-i, cu nesfîrșită tristețe, îmi răspunse :

— Nici tu.

Lector : FLORIN CHIRIȚESCU
Tehnoredactor : ELENA DINULESCU

Bun de tipar : 23.I.1988
Coli de tipar : 9

Tipărit sub comanda 5256/1937 la
ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ
BACĂU
Str. Mioriței nr. 27
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

IP BACĂU